

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI**

**KUR'AN'I KERİM'İN CİNLERE HİTAP OLUŞU
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Hazırlayan
Mustafa KILIÇ**

**Danışman
Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ**

Yüksek Lisans

**Ağustos 2019
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI**

**KUR'AN'I KERİM'İN CİNLERE HİTAP OLUŞU
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(Yüksek Lisans)

**Hazırlayan
Mustafa KILIÇ**

**Danışman
Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ**

**Ağustos 2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Mustafa KILIÇ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: “Kur’an’ı Kerim’in Cinlere Hitap Oluşu Açısından Değerlendirilmesi”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin,/...../2019 tarihinde *Turnitin* intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 2- Ana Bölümler dahil
- 3- Sonuç dahil
- 4- Alıntılar dahil/hariç
- 5- Kapak hariç
- 6- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim./...../.....

Adı Soyadı :
Öğrenci No :
Anabilim Dalı :
Bilim Dalı :
Program Adı : Yüksek Lisans

Danışman: Adı/İmza

Öğrenci Adı/İmza

.....

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“Kur’an’ı Kerim’in Cinlere Hitap Oluşu Açısından Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Mustafa KILIÇ

Danışman

Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Halim ÖZNURHAN

KABUL ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Lütfullah Cebeci danışmanlığında **Mustafa KILIÇ** tarafından hazırlanan “**Kur’an-ı Kerim’in Cinlere Hitab Oluşu Açısından Değerlendirilmesi**” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

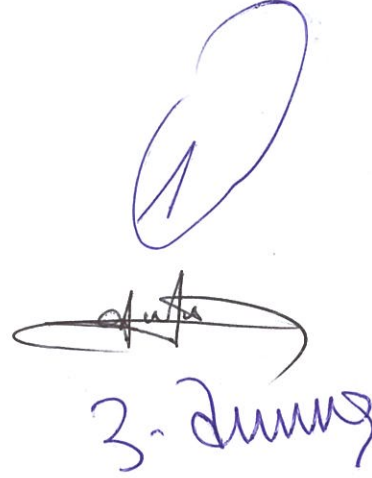
27/06/2019

JÜRİ:

Danışman :Prof. Dr. Lütfullah Cebeci

Üye :Prof. Dr. İbrahim Görener

Üye :Prof. Dr. Zülfiyar Durmuş

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 15/08/2019 tarih ve 33 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

15 / 08 / 2019

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu kâinat mükemmel bir nizam ve intizamla, Allah tarafından hikmetlerle yaratılmıştır. Yaratılan her şey de yaratılış gayesine hizmet etmektedir. Bu evren, bu güne kadar tespit edilmiş ve daha tespit edilmeyi bekleyen milyonlarca canlıyı barındırmaktadır. Bu canlıların bazısı duyu organları ile algılanabilirken bazısı da duyu organları ile algılanamazlar; mikroplar, bakteriler, ışınlar, galaksiler, kara delikler, elektrik vb. gibi. Bu tür nesnelere ancak mikroskop, teleskop gibi araçlar ile görebilir. Şu halde duyu organlarımız ile algılayamadığımız yeryüzü sakinlerinden birisi de cinlerdir. Tarihi süreçte insanlar duyu organlarıyla görülmeyen bu varlıklara tapma anlamında aşırı bir yüceltme, kutsama veya bu görülmeyen canlıları cisimleştirme şeklinde büyük sapma eğilimleri içine düştükleri göze çarpmaktadır.

İnsanlara istikamet göstermek ve onların karşılaşacağı problemlere çözüm bulmak amacıyla, ilk insanla yeryüzüne inmeye başlayan vahyin son halkası Kur'an'dır. Allah Resulü (sav) de insanların yollarını tamamen şaşırtdıkları böyle bir dönemde Allah tarafından gönderilerek insanları, hakka ve hakikate çağırmıştır. İslam, metafizik varlık olan cin-şeytan inancı ile ilgili yanlış inanç ve akideleri düzeltmiş; açık, kesin bir şekilde bunları yerli yerine koymuştur.

Cinler, dumansız saf ve zehirleyici ateşten yaratılmış, gözle görülemeyen; insan gibi akıl ve irade sahibi, insan gücü ve kuvveti dâhilinde yapılamayacak bazı işleri yapabilen ve çeşitli şekillere girebilen, yiyip içen, erkeklik dişilik bulunan ve nesillerinin devamı için evlenerek çoğalan ruhanî varlıklardır.

Bunlar da yeryüzünde belirli yerlerde yaşarlar. Cinler yaratılış özelliklerinden ve uzun yaşamalarından dolayı bir takım şimdiki hal ve mazi haberlerine vakıf olabilirler fakat mutlak gaybı bilmeleri mümkün değildir. Kısa zamanda çok uzun mesafeleri de kat edebilirler.

Bu varlıklar Kur'an-ı Kerim ve sahih sünnete göre insanlar gibi akıl ve irade sahibi olmalarından dolayı Allah'a karşı "kul" olmakta mükelleftirler. Ahkaf, Zariyat, Rahman, Cin ve daha pek çok sûrede ifade edilen ilahî mesajlara göre cinler, yaratılış, öz ve fiziki yapı itibarı ile insandan farklı olsalar da Allah'ın emirlerini yerine getirme

konusunda insanla herhangi bir farkın olmadığına işaret edilmektedir. Peygamberlerin insanlara getirdikleri ilahi kitaplar ve hükümler onlar için de merak konusudur. Nitekim Allah Resulü (sav), “Hatemû'l-Enbiya” olarak her iki cinse de gönderilen son peygamberdir. Bazı cinler, Hz. Peygamber'den hayret verici bir Kur'ân dinlemişler ve onun etkisi ile ona iman ettiklerini Kur'an haber vermektedir. Cinler de akıl ve irade sahibi insanlar gibi dinin temel esaslarına inanma ve ibadetleri yapma konusunda sorumludurlar. Bundan dolayı dünya hayatında yaptıklarına karşılık sevap ya da azap söz konusu olacaktır.

Bizi bu çalışmaya sevk eden en önemli husus, insanların cinlerle ilgili sorularına bir nebze de olsa İslam'ın temel esasları açısından Kur'ân ve sahih sünnet çerçevesinde cevap verebilmektir. Bu fikirleri dikkate alarak ele aldığımız “Kur'ân-ı Kerim'in Cinlere Hitap Oluşu Açısından Değerlendirilmesi” isimli çalışmamızda yaşantıları insanlardan farklı ve gizli, gözle görmek mümkün olmayan ve irade ve akıl sahibi olmalarından dolayı mükellef varlıklar olan cinlerin durumları araştırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın merkezine Kur'an'ı Kerim'i alarak hadisler ve diğer İslamî bilimler (Tefsir-Kelam-Fıkıh) çerçevesinde yazılmış olan eserler temel kaynağımız olmuştur. Cinlerin yaratılış özellikleri insanların yarılışından farklı olmasından dolayı cinlerin mükellefiyetlerinin keyfiyeti hususunda bilgi bulmak konusunda zorlandığımızı da söyleyebiliriz.

Çalışmamız esnasında Taberî'nin (v.310/922) *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*; Ebu Mansur Mâtürîdî'nin (v.333/944), *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*; Zemaşerî'nin (v.538/1143) *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmizi't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekâvil fî Vücûhi't-Te'vîl*; Fahretin Râzî'nin (v.606/1209) *Mefatihü'l-Ğayb*; Kurtubî'nin (v.671/1214) *el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'ân*; Neseî'nin (v.710/1310) *Tefsiru'n-Neseî Medariku't-Tenzil ve Hakiku't-Tevîl*; Ebu Hayyan el-Endulusî'nin (v.745/1344) *Bahru'l-Muhit*; İbn Kesîr'in (v.774/1372) *Tefsîrü'l-Kur'ân'il-Azîm*; Ebu's-Suud'un (v.782/1380) *İrşadu Akli Selim*; Suyuti (v.911/1505) *ed-Durru'l-Mensur et-Tefsiru bi'l-Mesur*; Şevkânî (v.1250/1832) *Fethu'l-Kadir*; Âlûsî'nin (v.1270/1854) *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'il-Mesânî*; Muhammed Hamdi Yazır'ın (v.1942) *Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri*, İbn Aşur (v.1973) *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*; İzzet ed-Derveze

(v.1984) *et-Tefsirü'l-Hadis*; Vehbe ez-Züheylî (v.2015) *et-Tefsirü'l-Vasit* ve Süleyman Ateş *Kur'ân-ı Kerim'in Yüce Meâli ve Çağdaş Tefsiri* ve bunların dışında diğer bazı tefsirlerle birlikte toplam otuza yakın tefsir kitaplarından istifade edilmiştir.

Bu alanda yazılan müstakil eserler de şunlardır: Muhammed eş-Şibli'nin (v.769/1377) *Akamü'l-Mercan fi Ahkami'l-Cann*, Celalettin es-Suyutî'nin (v.911/1505) *Sahihu'l-Munteka min Laktü'l-Mercan fi Ahkami'l-Cann*, Süleyman el-Eşkar'ın *Âlemü'l-Cin ve's-Şeyatin*, Velizar b. Şahzeddin'in, *el-Cin fi'l-Kur'an ve's-Sünne*. Ülkemizde ise Süleyman Ateş'in *İnsan ve İnsanüstü Ruh, Melek, Cin, İnsan*, Lütfullah Cebeci'nin *Kur'an'a Göre Melek Cin Şeytan* ve Ahmet Hulusi'nin *Ruh İnsan Cin* vb. eserler kaleme alınmıştır.

Çalışmamızda zikrettiğimiz âyetlerin mealleri, resmi bir kurum olmasından dolayı genelde Diyanet İşleri Başkanlığı adına Hayrettin Karaman başkanlığında komisyon tarafından hazırlanan ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan *Kur'an Yolu Meali* adlı eserinden alınmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen tespitler sonuç kısmında özetlenmiştir.

Bu çalışma esnasında ve çalışmanın konusunu belirlemede, ders döneminde ve daha sonrasında literatürü tanıma ve ondan faydalanma konusunda yol ve yöntem göstererek yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ olmak üzere emeği geçen herkese buradan teşekkür eder ve bu çalışmanın hayırlara vesile olmasını dilerim.

MUSTAFA KILIÇ

Kayseri-2019

KUR'AN'I KERİM'İN CİNLERE HİTAP OLUŞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa KILIÇ

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi, Ağustos
Danışman: Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ

ÖZET

“Kur'an'ı Kerim'in Cinlere Hitap Oluşu Açısından Değerlendirilmesi” adlı bu tezde cinler konusunu klasik ve modern tefsirler ve İslamî ilimler ile birlikte özgün bir çalışma ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Giriş bölümünde cin kelimesinin anlamı ve bazı toplum ve dinlerde cin inancı hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Birinci bölümde cinlerin yaratılışı ve özelliklerinden; ikinci bölümde ise cinlerin mükellefiyetinden özgün bir üslup ile bahsedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kur'an, Cin, Şeytan, mükellef, sorumluluk.

EVALUATION OF THE HOLY QURAN IN TERMS OF APPEAL TO THE JINN

Mustafa KILIÇ

**Erciyes University, Institute of Social Sciences
Department of Basic Islamic Science Majors Branch
Department of Tefsir Master Thesis
Master Thesis, August
Subervisor: Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ**

ABSTRACT

In this thesis, titled “Evaluation of the Holy Quran in Terms of Appeal to the genies”, an original study with different classical and modern exegesis and Islamic sciences is tried to be put forward.

In the introduction, the meaning of the word genie and some beliefs about the genie in some communities and religions are given.

In the first part, the creation and characteristics of the genie, in the second part, the obligation of the genie is mentioned in an original style.

Key Words: Qur’an, Genie, Satan, Taxpayer, Responsibility.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
İNTİHAL FORMU	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL VE ONAY	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x

GİRİŞ	1
1. CİNLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. İLAHİ VE BEŞERİ İNANÇLARDA CİN VE ŞEYTAN.....	1
1.1.1. Cin	1
1.1.2. İblis.....	5
1.1.3. Şeytan.....	6
1.1.5. Bazı Din ve İnançlarda Cin ve Şeytan İnanıcı.....	7
1.1.5. İslam İnançına Göre Cinlerin Varlığı	14
1.1.6. İslam Ümmetinde Cinlerin Varlığını Kabul Etmeyen Müslümanlar	17

BİRİNCİ BÖLÜM

2. CİNLERİN YARATILIŞI VE ÖZELLİKLERİ	20
2.1. CİNLERİN YARATILIŞI.....	20
2.1.1. Cin'in Ashı ile İlgili Değerlendirmeler	23
2.1.2. İblis'in Ashı Konusundaki Değerlendirmeler	24
2.1.3. Cinlerin Mikrop veya Yabancı İnsanlar Olduğu Meselesi	27

2.1.4. İblis'in Allah'a İlk İsyanı	34
2.1.5. İblis'in Hz. Âdem'e Meydan Okuması.....	35
2.1.6. İblis'in Cennetten Kovulması ve Allah'tan Zaman İstemesi	36
2.1.7. İblis'in Hz Âdem ve Eşine Karşı Düşmanlığı	38
2.2. CİNLERİN ÖZELİKLERİ	39
2.2.1. Cinlerin Çoğalması	39
2.1.2. Cinlerin Yeme-İçmesi	42
2.1.3. Cinlerin Yaşadığı Yerler	46
2.1.4. Cinler Gökten Haber Çalması	49
2.1.5. Şair Cin İlişkisi.....	53
2.1.6. Cinlerin Gaybı Bilmesi Meselesi.....	55
2.1.7. Cinlerin Görülmesi Meselesi.....	57
2.1.9. Cinler de Ölümlü müdür?	62

İKİNCİ BÖLÜM

3. CİNLERİN İMANI VE MÜKELLEFİYETLERİ	64
3.1. CİNLERİN İMANI	64
3.1.2. Cinlere Kendi Cinslerinden Ayrı Bir Peygamber Gönderilmesi.....	70
3.1.3. Bazı Cinlerin Kur'ân'ı Dinlemelerinden Önceki Halleri	75
3.1.4. Cinlerin Kur'ân ile İlk Karşılaşmaları	77
3.2. CİNLERİN MÜKELLEFİYETLERİ	85
3.2.1. Cinlerin İbadetleri	86
3.2.2. Cinlerin Peygamberler ile Münasebetleri.....	93
3.2.3. Cinlerde de Farklı Din ve Fırka Mensubiyetliği Meselesi.....	97
3.2.4. Cinlerde Sahabîlik	100
3.2.5. Müslüman Cinlerin Mümin İnsanların Kardeşi Olması.....	103
3.3. CİNLERLE İLGİLİ BAZI KONULAR	106
3.3.1. Mümin Cinlerin Bol Nigmet ile Rızıklandırılması.....	106

3.3.2. Cinlerin İnsanlarla Evliliği Meselesi	107
3.3.3. Cinlerin Zararlarından Dolayı Akitlerin Feshinin Caiz Olup Olmaması Meselesi.....	109
3.3.4. Cinlerin Âhiretteki Durumu	110
3.3.5. Cinlerin Kıyametteki Mükâfatı	113
3.3.6. Cinler İçin de Ruyetullah Var mıdır?	116
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA	123
ÖZGEÇMİŞ.....	133

GİRİŞ

1. CİNLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. İLAHİ VE BEŞERİ İNANÇLARDA CİN VE ŞEYTAN

1.1.1. Cin

Yaşadığımız âlemdede sayılamayacak kadar çok varlığın bulunduğu düşünölmektedir. Bu varlıklar içinde gözle görebildiğimiz varlıklar bulunduğu gibi bunların dışında bazı sebeplerden dolayı görölemeyen varlıklar da mevcuttur. Lakin bizim her varlığı görmemiz mümkün olmadığı gibi gördüklerimizin de en küçük parçası olan atomlarını görmediğimiz de bir gerçekliktir. Onları göremememizin sebeplerinden biriside onların yaratılış özelliklerinin bizden farklı olmasından veya bizim onların sahip oldukları bazı özelliklerden mahrum olmamızdan yahut görme kapasitemizin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumdan dolayı bu varlıkları aklımız ve duyu organlarımızla idrak etmemiz mümkün değildir.

Bu canlıların hem ruhî hem de maddi özellikleri vardır. Şu kadar ki bu varlıkların ruhani özellikleri daha fazla olduğu için gözle görölemezler. Bu kategoride bulunan canlılar: Melekler, cinlerdir. Bu tür ruhanî varlıklara gözle görölmeleri mümkün olmadığı için “gözden uzak, örtölü, gizli” anlamında “cin” tabiri kullanılır.¹

“Cin” kelimesi bazı ruhaniler için de kullanılır. Bu ruhaniler de üç kısımdır:

1) Tamamı hayırlılardan oluşup, Allah’a karşı gelmeyen ve O’nun emirlerini yerine getiren, yeme-içme², erkeklik-dişilik³, yorulma⁴ ve uyuma gibi özellikleri bulunmayan nurdan yaratılmış⁵ varlıklar “melek” “ملك” olarak isimlendirilmektedir.⁶

¹ İsfehânî, Ebu’l-Kasım, Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Rağib *el-Müfredât fî Garîbi’l-Kur’an*, Daru’l-Marife, Beyrut, trs, s. 99; en-Nassar, Adil Muhiddin, *er-Rukyetu Mine’l-Cinni ve min Ayni’l-İnsan*, Daru’l-Vatan, Birinci Baskı, Riyad 1413, s. 11; el-Hin, Mustafa Said, *Akidetu’l-İslamiyye-Erkanuha-Hakikuha-Müfsidatüha*, Daru İbn-i Kesir, Dimeşk 2014, s. 532.

² Hüd, 11/69-70.

2) Tamamı şerli olup, insanı aldatan ve onu doğru yoldan saptırmaya çalışanlar da “şeytan” “شیطان” diye adlandırılmaktadır.

3) İçlerinde hem hayırlıları ve şerlileri olanlar ise “cin” “جن” olarak isimlendirilmektedir. Cin, Kur'an'da ise insan cinsinin mukabili olarak kullanılmıştır.⁷

Cin kelimesi sözlükte “örtmek, gizlemek, göstermemek” anlamına gelen “cenne” “جن” kökünden türemiş bir isimdir. “Cin” “جن” kelimesinin çoğulu “el-cinne” “الجنة” şeklinde gelmektedir.⁸ Âyet-i Kerime de bu şekilde kullanılmış olup şöyle buyrulur: “من الجنة والناس” “O şeytan, cinlerden de olur, insanlardan da.”⁹ Bir başka âyette de buna benzer olarak şöyle kullanılmaktadır: “وجعلوا بينه وبين الجنة نسبا” “Bir de tutup Allah ile melekler arasında bir soy bağı uydurdular...”¹⁰ Bu âyetler de cin kelimesinin çoğulunun “الجنة” şeklinde geldiğini göstermektedir.

Aynı kökten türemiş birçok kavram vardır ki bu kavramlar da örtmek, gizlemek anlamlarıyla yakından ilişkilendirilerek isim veya sıfat olmuşlardır. Bu kavramlar ise şunlardır: **Cenân**: “Gece” demektir. Gecenin karanlığı her şeyi örttüğü için bu isim verilmiştir.¹¹ En'am sûresinde: “فلما جن عليه الليل رأى كوكبا” “Üzerine gece basınca (İbrahim) bir yıldız gördü...”¹² buyruldu. Ayrıca “kalb” manasına da gelmektedir. Kalb madden ve manen örtülüdür. İçinde ne tür düşünceler ve manalar taşıdığı bilinmediği için bu isim verilmiştir.¹³ **Cenen**: Bu kelime Arapça'da “kabir ve kefen” manasında

³ Saffat, 37/ 37,149.

⁴ Enbiya, 21/ 19-20.

⁵ Müslim, Ebî'l-Hüseyin b. el-Haccac en-Nisaburî, *Sahih-i Müslim*, Beytu'l-Efkarî'd-Devliye, Arabistan 1998, “Zühd”, 60.

⁶ Cevad, Ali, *el-Fasl fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslam*, 1-10, İntişaratü'ş-Şerifu'r-Razi, y.y., trs, C.6, s. 707.

⁵ Müslim, Ebî'l-Hüseyin b. el-Haccac en-Nisaburî, *Sahih-i Müslim*, Beytu'l-Efkarî'd-Devliye, Arabistan 1998 “Zühd”, 60.

⁶ Cevad, C.6, s. 709.

⁷ İsfehânî, s. 99; el-Harraitî, Ebi Bekir Muhammed b. Cafer b. Sehl es-Sameriyyi, *Kitabu Hevatifu'l-Cinan*, Heytemî, Daru'l-Beşair, Birinci Baskı, Dimeşk 2001, s. 13; Cevad, C.6, s. 707; *el'Mevsuatu'l-Fikhiyye*, 1-45, Vizaretu'l-Evkaf ve Şunu'l-İslamiyye, Kuveyt 2012, C.16, s. 90.

⁸ İsfehânî, s. 99; el-Harraitî, s. 12.

⁹ Nas, 114/ 6.

¹⁰ Saffat, 37/158.

¹¹ İsfehânî, s. 98; İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhamed b. Mükerrrem b.Ali b. Ahmed el-Ensari, *Lisânu'l-Arab*, 1-20, Arabistan trs, C.16, s. 244-245; İbrahim, Mustafa, vd., *el-Mucemu'l-Vesit*, Kahire 1976, s. 177; *el'Mevsûatu'l-Fikhiyye*, C.16, s. 89.

¹² En'âm, 6/ 76.

¹³ İbn Manzur, C.16, s. 245; el-Harraitî, s. 12; İbrahim, s. 177; Edhem, İbrahim Kemâl, *es-Sihru ve's-Seharetü min Minzâri'l-Kur'âni ve's-Sünneti*, Daru Nedviletü'l-İslamiyye, Birinci Baskı, Lübnan 1991, s. 66.

ölüyü sarıp bürümesinden dolayı kullanılmaktadır.¹⁴ **Micenn:** “Kalkan” demektir. Silah veya başka bir şeyden korunmak maksadıyla arkasına gizlenilmesinden dolayı bu isim verilmiştir.¹⁵ **Cünne:** “Sütre” anlamına gelir. Sütre, örtü anlamında kadının başını yüzüyle birlikte örten örtü anlamına gelmektedir.¹⁶ Âyette “اتخذوا ايمانهم جنة” “Onlar yeminlerini siper edinip”¹⁷ geçen “cünne” kelimesi sütre manasında kullanılmıştır. Hadiste İnsanı günahlardan alıkoymasına sebebiyle oruç için “cünne” “الصوم جنة” “oruç kalkandır” tabiri kullanılmıştır.¹⁸ Aynı şekilde “imam ve komutan” için de konularından dolayı bu tabir kullanılmıştır.¹⁹ **Cenne:** “Örtmek, gizlemek, bağ, bahçe” gibi anlamlara gelerek ağaçların sıklığından oluşan örtüye bu isim verilmiştir.²⁰ Cennet de aynı kökten gelmektedir. **Cenin:** Anne karnında gizlenen anlamında olup örtülü olan her şeye de ‘cenin’ ifadesi kullanılabilir. ²¹ **Mecnun:** Aklını bir şeye kaptırmış ve bu yönü ile de aklı örtülmüş insan demektir.²²

Cin kelimesinin ıstılahî manası ise dumansız ateşten yaratılmış olup, gözle görülmesi mümkün olmayan, fakat insan gibi akıl ve irade sahibi, çeşitli şekillere girebilen ve yapılamayacak bazı işleri yapabilen ruhanî varlıklar olarak tanımlanmaktadır.²³

Cin kelimesinin manalarından birisi de “gizli ve görünmeyen” manasında olmasından dolayı cin kelimesi mecazi olarak bazı varlıklar için de isim ve sıfat olarak

¹⁴ İsfahânî, s. 98; İbn Manzur, C.16, s. 245; İbrahim, s. 177.

¹⁵ İbn Manzur, C.16, s. 246; el-Hin, s. 532.

¹⁶ İsfahânî, s.138; İbn Manzur, C.16, s. 247; İbrahim, s. 177; Edhem, s. 66.

¹⁷ Mücadele, 58/16.

¹⁸ Buharî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhari*, Beytu'l Efkârî'd-Devliye, Arabistan 1998, “Savm”, 2; Müslim, “Savm”, 162; Ebû Dâvud, Süleyman el-Eşas es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvud*, Beytu'l-Efkârî'd-Devliyye, y.y., tsz, “Savm”, 26, Tirmizî, Ebi İsa Muhammed b. Sureti't-Tirmizî, *Camiu't-Tirmizî*, Beytu'l-Efkârî'd-Devliyye, Arabistan tsz, “Salât”, 215.

¹⁹ Müslim, “İmaret”, 43; Ebû Dâvud, “Cihad”, 151.

²⁰ İsfahânî, s. 98; İbn Manzur, C.16, s. 253; Mâtürîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Tevlatu Ehli Sünnæ*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1-12, Birinci Baskı, Lübnan 2005, C.1, s. 425; er-Razî, Fahrettin Muhammed, *et-Tefsiru'l-Kebir*, 1-31, Daru'l-Fikr, Birinci Baskı, Lübnan 1981, C.29, s. 128-129; Bursevî, İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, 1-10, Matbaatu'l-Osmaniyye, İstanbul 1330, C.1, s. 82.

²¹ İsfahânî, s. 98; İbn Manzur, C.16, s. 244-246; İbrahim, s. 177-178; el-Hin, s. 532; *el'Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, C.16, s. 117; Edhem, s. 66.

²² İsfahânî, s. 99; İbn Manzur, C.16, s. 250; el-Hin, s. 532; İbrahim, s.178; *el'Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, C.16, s. 99.

²³ Âlusî, Bağdadî Es-Seyyid Mahmud Şakirî, *Ruhu'l-Meani fî Tefsiru'l-Kur'ân-i'l-Azimu ve Sebu'l-Mesanî*, 1-30, İdaretü Tibbaati'l-Mûniyyiyeti Veledu Ahyâû't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, trs, C.29, s. 102; İbn Aşur, Muhammed et-Tahir, *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*, 1-30, ed-Daru't-Tunisiyye, Tunus 1984, C.29, s. 208; Şahin, M. Süreyya, DİA “Cin”, TDV Yay., 1-44, İstanbul 1993, C.8, s. 5.

adlandırılmıştır. Bu manada her melek cindir. Ancak her cin melek değildir.²⁴ Bu mana da melekler de cin sınıfına dâhil olduğu ifade edilmiştir.²⁵

Cinler de kendi içlerinde Hz. Peygamber'den gelen rivayete göre çeşitli guruplara ayrılmıştır. “*Allahu Teâlâ cinleri üç çeşit olarak yarattı. Onlardan bir çeşidi köpek, akrep, yılan ve haşere türleridir. Diğer çeşidi havadaki rüzgâr gibidir. Diğer bir çeşidi ise (akıl ve irade sahibi) hesap ve cezayla mükellef olanlar.*”²⁶ Bu rivayette cinlerin çeşitleri olduğuna işaret edilmektedir. Özellikle son kısımda ifade edilen “*hesap ve cezayla mükellef olanlar*” ifadesi ile akıl, irade ve şuur sahibi olmalarından dolayı insanlar gibi mükellef olan cin sınıfı bunların olması mümkündür.

Hadis külliyatında yer almayan eserlerde geçen bir rivayete göre de: “*Cinler üç sınıfa ayrılmaktadır: Kanatlı olup da havada uçanlar, diğer bir sınıf ise yılanlardır (bu surette temessül ederler), diğer sınıf ise süslenip kuşanıp ayrılıp gidenlerdir.*”²⁷ Cinlerin yılan şeklinde ifade edilmesi hadislerde çok fazla ifade edilen bir durumdur.²⁸

Bununla beraber bazı müsteşrikler cin kelimesinin Latince asıllı “genius: deha, dâhi” demek olduğunu ve buradan Arapçaya geçtiğini söylediler de bunun böyle olamayacağı açıktır zira Cahiliyye Arap şiirinde de aynı anlamda ve aynı fonksiyonda kullanılmıştır. Ayrıca Cahiliyye Araplarında en zeki ve dahi insanların cinlerle irtibatının olduğuna inanılmaktadır.²⁹ Cinin Arapça’dan İngilizce’ye geçtiğini gösteren en güzel örnek ise, binbir gece masallarının İngilizce çevirisinde cinler “genius” şeklinde tercüme edilerek İngilizce’ye bu şekilde girdiği ve yaygınlaştığı ifade edilmektedir.³⁰ Elmalılı aynı fikirdedir.³¹

²⁴ İsfehânî, s. 99; İbn Manzûr, C.16, s. 250-251; *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, C.16, s. 89-90; Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1-9, Eser Neşriyat, İstanbul 1979, C.8, s. 5383.

²⁵ en-Nassar, s. 11; el-Hin, s. 532

²⁶ Hâkim, en-Nisaburî Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, 1-9, Daru't-Tesid, Birinci Baskı, Beyrut 2014, C.4, s. 402; Âkil, Muhsin, *Âlimu Acaibu'l-Hayvan*, 1-2, y.y., trs, C.1, s. 350; en-Nassar, s. 11.

²⁷ el-Harraitî, s. 22; Ahmed Şihabe'd-Din b. Hicrî, *el-Fetave'l-Hadisyye*, Daru'l-Marife, Lübnan, trs, s. 65; Âlusî, C. 14, s. 34-36; Âkil, C.1, s. 350; en-Nassar, s. 11.

²⁸ Müslim, “Selâm”, 139; Ebu Davud, “Edeb”, 174.

²⁹ Macdonald, D. B, İA “Cin”, 1-13, C.3, MEB. Yay., İstanbul 1963, s. 192; Yazır, C.8, s. 5384; Evrin, M.Sadrettin, *Müsbet Maneviyat Etüdleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954, s. 177-178; Cevad, C.6, s. 708.

³⁰ Watt, Willim Wontgomery, *Dünya'da İslam Vahyi*, trc: Mehmet Aydın, Hülbe Yay., Ankara 1982, s. 62; Şahin, C.8, s. 5.

³¹ Yazır, C.8, s. 5383.

1.1.2. İblis

İblis kelime olarak “b-l-s” “بلس” kökünden türemiştir. Bu kök, “if’âl” babında “eblese” “بلس” ve mastar halinde de “iblas” “ابلاس” halini alır. Bu filler ‘ümitsizlikten kaynaklanan üzüntü, suskunluk’ demektir.³²

Kur’ân’da “ويوم تقوم الساعة يبليس المجرمون” “kıyamet koptuğu gün suçlular umutsuz kalıverirler.”³³

“فلما نسوا ماذكروا به فتحنا عليهم ابواب كل شيء حتى اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة فاذا هم مبسبون” “Kendilerine hatırlatılanları unutunca üzerlerine her şeyin kapılarını açtık; kendilerine verilenle sevince daldıkları zaman onları da ansızın yakaladık; birden umutlarını yitirdiler.”³⁴ buyrulmaktadır. Bu âyetlerde de “yûblas ve mûblisun” kelimelerinin “ümitsizlik, çaresizlik ve üzüntü” manalarında kullanıldığı görülmektedir. Kur’ân’da on bir yerde iblîs kelimesi geçmektedir.³⁵

İnsandan önce yeryüzünde fesat çıkaran cinlere karşı bir takım meleklerin başında gönderilen ve o zamana kadar “Azazil” “عزازل” ismini taşıyan İblis’in cinleri dağlara püskürttüğü, cinler gibi yeryüzünde yaşadığı “el-Hakem” “الحكم” ismiyle onlara hakem kılındığı, bu görevinde gururlanmasından sonra göğe çekildiği, Âdem’in yaratılışına kadar Allah’ın sadık bir kulu olarak göğün en alt katındaki cinlerin komutasının kendisine verildiği şeklinde rivayetler de vardır.³⁶

Bütün bu rivayetlerle beraber Hz. Âdem’e “secde” emrine kadar Allah, İblis’in gururuna dokunacak bir teklifte bulunmamıştı. O zamana kadar onun, isyan etmeden meleklerin içinde bulunması; onun itââtının Allah’a mı yoksa nefse mi olduğunu belli edecek bir imtihanla karşılaşmamış olmasından kaynaklanabilir. İblis’e ne zaman ki Âdem’e “secde etmesi” emredildi; işte o zaman isyan etti, Allah’ın emrine asi oldu ve

³² İsfahanî, s. 60; et-Taberî, Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmi’u’l-Beyân an Te’vili Ayi’l-Kur’ân*, 1-13, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Lübnan 2009, C.1, s. 509; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Camiu’li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, thk: Abdullah b. Abdu’l-Muhsinu’l-Turkî, Müessesetü’r-Risale, 1-25, Lübnan 2006, C.1, s. 440; Âlusî, C.1, s. 229.

³³ Rum, 30/12.

³⁴ En’âm, 6/44.

³⁵ Abdülbaki, Muhammed Fuad, *el-Mu’cemu’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’ani’l-Kerim*, Daru’l-Hadis, Kahire 1994, s. 134.

³⁶ et-Taberî, C.1, s. 502-503; el-Kurtubî, C.1, s. 438-439; Beydavî, Ebû Sa’id Abdullah b. Ömer, *Envaru’t-Tenzil ve Esraru’t-Tevîl (Tefsiru’l-Beydavî)*, 1-5, Daru’l-İhvi’t-Turasi’l-Arabî, Birinci Baskı, Beyrut, trs, C.1, s. 68; Alusî, C.1, s. 229; Yazır, C.1, s. 320; Ateş, Süleyman, *Kur’ân-ı Kerim’in Yüce Meâli ve Çağdaş Tefsiri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982, C.1, s. 58.

kâfirlerin ilki oldu.³⁷ Bu davranışı ile o, kendisinin akıl ve irâde sahibi olduğunu göstermiş oldu. Allah'a ilk isyanından sonra af ve özür dilemeyi kendisine yediremediği için Allah'ın sonsuz rahmetinden umudunu kesmiş, bundan dolayı da 'iblis' son derece ümitsiz ve üzüntülü demektir.³⁸

Âdem (as)'ın ilk yaratılışında secde etmeyen³⁹ bundan dolayı Allah'ın rahmetinden kovulan ve insanları azdıracağını ifade eden hep iblis olmuştur.⁴⁰ Ancak bundan sonra insanın çoğalacağını, belli bir zamana kadar yeryüzünde yaşayacağını, insanın sapmaya müsait bir varlık olduğunu, zayıf yönlerinin ne olduğunu ve onu nasıl kandıracağını gayet iyi bilen bir varlığa bürünmüştür. Artık İblis ve Âdem imtihanlarıyla baş başa bırakıldığı bu dönemden sonra tüm insanların temsilcisi Âdem, sade bir insan olarak karşımızda bulunurken, İblis ise Şeytan olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.3. Şeytan

Şeytan, kelimesinin, “uzaklaştı, karşı çıktı” manasındaki “şe-ta-ne” “شطن” fiilinden veya “yanmak, helak olmak” manasındaki “şâ-ta” “شطا” fiilinden türediği şeklinde iki görüş bulunmaktadır.⁴¹ Şeytân kelimesinin çoğulu *şeyâtîndir*. Kur'ân-ı Kerîm'de on sekizi çoğul olmak üzere seksen sekiz yerde şeytan (on bir yerde de iblis) kelimesi geçmektedir.⁴² Terim olarak ise, insana musallat olup onu haktan ve hakikatten saptırmaya çalışan ruhanî varlığa şeytan denir.⁴³ Şeytan gözle görmek mümkün olmayan bir yapısının olmasından dolayı istediği şekle girebilir.

Hz. Âdem ile Havva'dan çoğalan insanlar ile şeytan arasındaki mücadelenin anlatıldığı birçok âyette, Hz. Âdem'e meleklerin secde ettiği halde; şeytan kibirlenip Allah'ın emrine karşı gelmiş,⁴⁴ buna sebep olarak da kendisinin ateşten, Hz. Âdem'in ise topraktan yaratıldığını ileri sürmüştür.⁴⁵ İlâhî imtihanın bir gereği olarak tevbe etmeyerek Cenâb-ı Hak'ın hayırdan ve rahmetinden uzaklaştırdığı şeytana, Âdemoğluna

³⁷ Ebu Hayyan, Endulusî, *el-Bahru'l-Muhit*, 1-8, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Birinci Baskı, Beyrut 1993, C.1, s. 304.

³⁸ İsfahanî, s. 60; Taberî, C.1, s. 509; Kurtubî, C.1, s. 440; Alusî, C.1, s. 229.

³⁹ A'râf, 7/11-12, Bakara, 2/34, Hicr, 15/28-30, İsrâ, 17/61.

⁴⁰ A'râf, 7/16-17, İsrâ, 17/62, Nisa, 4/118-119.

⁴¹ İsfahanî, s. 261; *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, C.16, s. 90.

⁴² Abdülbaki, s. 382-383.

⁴³ İsfahanî, s. 261; *el-Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, C.16, s. 90.

⁴⁴ A'râf, 7/11-12; Bakara, 2/34; Hicr, 15/28-30; İsrâ, 17/61.

⁴⁵ A'râf, 7/12.

vesvese vermeye, çeşitli hileler ile onları doğru yoldan saptırmaya izin vermiştir.⁴⁶ Allah'ın uyarmasına rağmen Hz. Âdem ile eşi Havvâ şeytanın aldatici sözlerine kanarak yasak meyveden yemişler,⁴⁷ bunun cezası olarak cennetten çıkarılmışlar ve böylece dünyada kıyamet gününe kadar devam edecek olan insan ve şeytan mücadelesi başlamıştır.⁴⁸

1.1.5. Bazı Din ve İnançlarda Cin ve Şeytan İnancı

Tarihte, semâvî olan ve olmayan birçok dinde, cin ve şeytan inancının olduğu görülmektedir. Cin ve şeytan inancı Ehl-i Kitap dediğimiz topluluk ve diğer topluluklarda farklılık gösterir. Cin ve şeytan bazen tanrılaştırılmış veya tanrısal özellikleri olan bir varlık olarak nitelendirilmiştir. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da bu özellikler birbirine karıştırılmıştır. Şimdi bazı din toplumlardaki cin ve şeytan inancı konusunu genel olarak vermeye çalışacağız.

1) Asur ve Bâbil milletlerinin arasında toplumun her kesiminde cin ve kötü ruh inancı mevcuttur. Bâbiller bu inancı Sümerlerden almışlardır. Asurluların “edimmu” dedikleri kötü ruhlar; öldükten sonra kendileri için ayin yapılmayan ve gerekli takdimin yapılmamasından dolayı dünyaya geri döndüğüne inanılan ölünün ruhudur. Cinlerin genel ismi “Utukku” dur. Asurlular'da ve diğer Sâmî kökenli kavimlerde cinler; yaratılışları insandan farklı olan ve çeşitli sınıfları bulunan bir varlıktır. Bunlardan bazıları melez, bazıları erkek, bazıları dişi, kötü karakterli olanları, yarı insan olanları, canavar şeklinde görünenleri bulunmakta ve her gurubun bir adı vardır. Bunların kötülüklerinden korunmak için, özellikle de çocuklara, efsunlu tabletlerden muska takılırdı.⁴⁹ Bâbil tasavvuruna göre cinler, felaketlerin, ateşli hastalıkların, salgın hastalıkların baş sebebidir. Cinler bazen tanrılara kafa tutar ve onlara karşı gelirler. Boğa, panter, yılan, akrep ve kuş suretlerine girebilmektedirler.⁵⁰

2) Eski Mısır'da cinlere yabani ve vahşi hayvan, yılan, kertenkele, eşek suretinde yaratıklar olarak inanılmaktadır. Bunlar tanrı “Re”nin düşmanıdır. Ayrıca gök cinleri de kuş şeklindedir. Cinlerin delilik ve sara gibi hastalıklara sebep olduklarına

⁴⁶ Nâs, 114/4-5.

⁴⁷ Bakara, 2/35.

⁴⁸ Bakara, 2/35-36.

⁴⁹ Şahin, C.8, s. 5.

⁵⁰ Zbinden, s. 122-124.

inanılmaktadır. Büyücülerin olağan üstü haller gösterdiklerine, ölümlerle konuşabildiklerine, hastaları iyileştirebildiklerine, insanlara kötü rüyalar gösterebildiklerine inanılmaktadır.⁵¹

3) Zerdüş/ eski İran'ın "deva" denilen tanrılarını cin saymıştır.⁵² Zerdüşlükte, iyilikle kötülük arasında bitmeyen bir mücadele vardır. Cinler kötü düşünceden, hile ve yalandan ortaya çıkmıştır. Bundahişn denilen eski dinî metinlerde cinleri ve zararlı hayvanları Ehrimen'in, yani kötü gücün (şeytanın) yarattığı söylenir. Zerdüş cinlere kurban kesilmesini yasaklamıştır. Daha sonra cinlerle ilgili tasnifler yapıldı. Buna göre baş cin Aesma şiddet, soygunculuk ve şehvet işlerini yürütür. Eski İran cinleri erkek cinsiyetlidir. Ancak drujdan gelme dişi cinler de vardır. Cinler karanlık ve kirli yerleri, şimdiki Hindistan Parsileri'nde görülen ve "dakhma" denilen ölü kulelerini sık sık ziyaret ederler. Zerdüşti efsanelerde Azhi Dahaka gibi omuzlarından iki yılan çıkan cinnî devler geçer.⁵³

4) Eski Yunanlılar'da "daimon" kelimesi, insanlar ve melekler gibi, tanrı tarafından yaratılmış, iyisi ve kötüsü bulunan varlıkları ifade etmektedir. Batı dillerinde cin manasına gelen "demon" kelimesi de buna dayanmaktadır.⁵⁴ Greko-Romen devresinin sonlarında daimon Latince "genius" gibi yarı tanrı, yarı insan ya da ikinci dereceden ruhlar, özellikle çiftlik ve evleri, malı mülkü koruyan ruhlar için kullanılırdı. Sonradan da insanları rahatsız eden, bedenî ve zihnî zarara uğratan, fenalığa sürükleyen kötü ruhları ifade etmeye başladı.⁵⁵

5) En eski Hint kutsal metinleri olan Vedalar'da, görünmeyen cinnî varlıklar ikiye ayrılır: İnsanlara iyi davranan birinci gruptakiler gökte bulunur; düşman olanlarsa yeryüzünde mağaralarda ve yeraltında yaşarlar. Bunlar insanlara ve hayvanlara çeşitli zararlar verirler; hatta ölümlerin ruhlarını bile taciz ederler.⁵⁶

Hintliler melek, cin, tanrı kavramlarını birbirlerine karıştırmışlardır. Onlarda melek tabiatında varlık bulunmamaktadır. Sular ve ağaçlarda yaşayan semavi su perileri olan

⁵¹ Şahin, C.8, s. 5.

⁵² Kılavuz, A. Saim, *Ana Hatları ile İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, Ensar Neş. Otuzuncu Baskı, İstanbul 2018, s. 297.

⁵³ Şahin, C.8, s. 6.

⁵⁴ Macdonald, C.3, s. 192; Watt, s. 62; Evrin, s. 177-178.

⁵⁵ Şahin, C.8, s. 5.

⁵⁶ Şahin, C.8, s. 6.

apsaralar melek kavramına daha yakındır, güzel ve bakire kızlar şeklinde düşünülür. Gandharva ismi verilenler de iyiler sınıfındadır ve bunların kocalarıdır. İkinci grupta olan kötü ve karanlık varlıklara gelince, tanrıların ve özellikle İndranın ve bütün yaratıkların düşmanı olup, karanlık ve ölümlü bütünleşmişlerdir. Ölülerin yakıldığı yerlerde de kırmızı gözlü, duman gibi vücutlu, kanlı keskin dişli ve korkunç pençeli olarak düşünülen insan yiyen bir çeşit kötü karakterli cinler bulunur. Budist kutsal metinlerinde geçen Mara, Yakhata, Pisakalar, ıssız yerlerde yaşayan, kuş veya vahşi hayvan şeklinde görülüp rahip ve rahipleri korkutan kötü cinlerdir.⁵⁷

6) Türklerin İslamiyet'ten önceki inançlarına göre bütün dünya ruhlarla doludur ve dağlar, göller, ırmaklar hep canlıdır. Evrenin her yanına yayılmış olan bu ruhlar iyi ve kötü olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Tanrı Ülgen'in emrindeki iyi ruhlar hem onun hizmetini görmekte hem de insanlara yardımcı olmaktadır. Bu ruhlardan Yayık, tanrı ile insanlar arasında aracılık yapmakta, suyla insanları korumakta ve gelecekte meydana gelecek şeyleri onlara haber vermekte, Ayısıt ise bereket ve refah sağlamaktadır. Bu tür bir inanç İslamiyet'teki melek kavramıyla ortak özellikler taşımaktadır. Diğer taraftan yer altı dünyasının prensi olan Erlik'in emrinde de, Uygurca dinî metinlerde “şeytan manasına gelen “kara nemeler” veya “yekler” diye kötü ruhlar vardır ve bunlar insanlara daima kötülüğü yapıp, hem insanlara hem hayvanlara hastalıklar göndermektedirler. Her türlü hastalık ve kötülüğün sebebi sayılan bu cinler şaman tarafından hasta bedenlerden uzaklaştırılmaktadır.⁵⁸

7) İbranice'de cin kelimesi Akadca'dan geçme olup ”sedu” kelimesine dayanır ve “kötü ruh, zarar verici melek” anlamında olup ”şed” kelimesiyle ifade edilir. Tevrat'ta da geçen “lilit, dever, şedim, elilîm, şiyyam ve yesûd” kelimeleri de cin için kullanılan kelimelerdir.⁵⁹ Bâbil sürgünü öncesi Yahudilik'de melekler konusunda Mezopotamyalılardan, Kenânîlerden etkilenilerek kullanılmaya başlanan cinni kavramlar ortaya çıksa da; bu dönemde, cinlere ve kötü ruhlara inanma, Yahudilik'de daha tam yerleşmemiştir.⁶⁰

⁵⁷ Şahin, C.8, s. 6.

⁵⁸ Şahin, C.8, s. 6-7.

⁵⁹ Erbaş, Ali, *Melekler Âlemi, (İlahi Dinlerde Melek İnancı)*, Bsr Yayın Gurubu (Nun), Birinci Baskı, İstanbul 2012, s. 29-30.

⁶⁰ Şahin, C.8, s. 7; Sena, Cemil, *Hız Muhammed'in Felsefesi*, Remzi Yay. İstanbul 1984, s. 93-94.

Yahudiliğe göre, şeytânlar, isyanlarından dolayı Tanrı'nın huzurundan kovulmuş olan ve kuvvetlerini ellerinde bulunduran meleklerdir. Mistisizmle uğraşan Yahudiler bunlara karşı tılsımlar, muskalar ve okumalar geliştirerek, insanları da bunların gücüne inandırmışlardır. Yani iyi meleklerin yanında kötü melekler de vardır ve bunların başları da Şeytân'dır. Mistikleri Şeytân'a "Sammael" adını vermişlerdir.⁶¹ Yahudi inancına göre iyi olsun kötü olsun ruhanî ve mânevî olarak tasavvur edilen varlıkların hepsi Tanrı'nın kontrolünde olduğuna inanılır. Şeytan da insanları Tanrı'ya ulaştırma konusunda bir uyarıcı ve vasıta olarak görülür.⁶²

Yahudilik'te de şeytanın cennetten kovulması⁶³, cinlerin başına geçmesi, sonunda şeytanın Mihail ve semavî ordu tarafından mağlûp edilmesi⁶⁴ önemli bir olaydır. Hz. İsa ve daha sonra kabul edilen diğer bir cin de "Belzebul"dur. O cinler içerisine bir prenstir.⁶⁵

Bâbil sürgünü sonrası Yahudilerde cinlerle ilgili anlatımların çoğaldığı görülür. Özellikle kabala denilen mistik âdetinde şekilsiz ve gölgeye benzeyen cinlerden; isimleri, özel görevleri bulunan cinlerden yarı melek, yarı insan biçiminde ıssız yerlerde yaşayan, geceleri ortaya çıkan cinlerden bahsedilir.⁶⁶

8) Hıristiyanlıkta Şeytan-İblis kavramları Yahudiliğe nazaran daha netlik kazanır ve şeytan, insanın en büyük düşmanıdır. Âdem ile Havvâ'yı cennetten çıkararak bu düşmanlığını göstermiştir. Cin, cin çarpması, çarpılan kişinin tedavisi gibi konular, İncil'lerde Tevrat'tan daha fazla kendine yer bulur.⁶⁷

Hıristiyanlıkta cin inancı, tahrif edilmiş Yahudilikten, Maniheizmden, agnostisizmden, Greko-Romen düşüncesinden ve Yahudi geleneklerinden etkilenerek kendi yapısını oluşturmuştur. Ancak Hıristiyan cin telakkisi daha çok milâttan önce 1. ve 2. asırdaki

⁶¹ Yazır, C.8, s. 5385; Ateş, Ali Osman, *Kur'ân ve Hadislere Göre Şeytan*, Beyan Yay., İstanbul 1995, s. 95.

⁶² Şahin, C.5, s. 7.

⁶³ *Kitab-ı Mukaddes*, (Eski ve Yeni Ahit), İstanbul Matbacılık A.Ş., İstanbul 1969, Tekvin, 3/1-24.

⁶⁴ Yuhanna'nın Vahyi, 12/7.

⁶⁵ Matta, 10/25.

⁶⁶ Şahin, C.8, s. 7; Sena, s. 93

⁶⁷ Sena, s. 92-93.

Yahudi kültüründen etkilenmiş, kovulmuş meleklerle birlikte yaşayan insan kızlarından yasak ilişki sonucu oluşan bir topluluk haline getirilmiştir.⁶⁸

İncil’lerde cinlerin, putperestlerin tanrıları olduğu ve onlar için kurbanlar kestikleri⁶⁹ bir taraftan da bedenî ve ruhî hastalıkların kaynakları oldukları ifade edilmektedir.⁷⁰ Cinler, insanın içine girip hastalık yapabilirler ancak Tanrı’nın adı anılarak bedenden çıkarılabilirler.⁷¹ Hz. İsa (as) delilerin bedenlerinden cinleri, şeytanları çıkararak sağlıklarına kavuşturmuştur. Hz. İsa’ya (as) içine cin girdiği için kör olduğuna inanılan bir adam getirilir; Hz. İsa (as) bu adamdan cini çıkarır ve adam görmeye başlar. Ferisiler: “Bu olsa olsa cinlerin başkanı Beelzebub aracılığıyla çıkarıyordur.” dediler. Hz. İsa onlara: “Kendi içinde bölünen kent ayakta duramaz” dedi ve ekledi: “Eğer şeytan şeytani çıkarıyorsa, kendi içinde bölünmüş duruma düşer.”⁷²

Hıristiyan inancına göre cinler, diğer kültür ve inanışlarda da olduğu gibi harabe yerlerde yaşarlar. Bu Yuhanna’nın Vahiy’nde ifade edilmiştir: “Ve kuvvetli sesle çağırıp dedi: Yıkıldı büyük Babil ve cinlerin meskeni ve her murdar ruhun zindanı ve her murdar ve mekruh kuşun kafesi oldu.”⁷³

Başlangıçta, kilisenin cinler ve melekler konusunda ciddi bir fikir geliştiremediğinden bahsedilir. Bazısı cinlerin tabiatı üzerinde dururken, bazısı cin ve meleklerin insanla Tanrı arasındaki durumunu tartışıyordu. Bütün bunlara rağmen ilk Hıristiyanlık’ta daha fazla melek ve ruh üzerinde durulmuş, cin konusunda pek fikir yürütülmemiş olduğu görülmektedir.

Zamanla büyü yapma ve cinleri kullanma uygulamaları artmış 12. yüzyıldan itibaren cinler hıristiyan sanatında her çeşit talihsizlik, felâket, sel, zelzele, ferdî ıstıraplar ve ölümün sebebi olarak görülmeye başlanmıştır.⁷⁴

9) Cahiliye dönemi Araplarının hayalinde cin çok geniş bir yere ve özel bir anlama sahiptir. Çünkü Arapların zihin dünyasında cinlerin bu kadar etkili olması, onların

⁶⁸ Şahin, C.5, s. 7.

⁶⁹ Yuhanna’nın Vahyi, 9/20; Resullerin İşleri, 17/18.

⁷⁰ Matta, 12/28; Luka, 11/20.

⁷¹ Matta, 7/22.

⁷² Markos, 3/20-30; Luka, 11/14-23, 12/10.

⁷³ Yuhanna’nın Vahyi, 18/2.

⁷⁴ Şahin, C.8, s. 7.

sahip oldukları Allah inancı ile ilişkilidir. Cahiliyye Arap toplumunda Allah inancının zafiyetinden kaynaklanan boşluğu, gözle görülmeyen diğer varlıklara inanarak gidermeye çalışmışlardır.⁷⁵

Onlar, bazı dağ, ağaç, kuyu, mağara, mezarlık ve benzeri yerlerin de insanı etkileyebilecek varlıkların olduğuna⁷⁶ ayrıca meydana gelen pek çok tabiat olaylarını cinlerin yaptığına, bu olaylar esnasında ortaya çıkan ses ve gürültülerin cinlerin çeşitli şekillere girmesinden kaynaklandığına ve zamanla bu cinlerin putları mekân edindiklerine inanıyorlardı.⁷⁷

Cahiliye dönemi Arapları cinleri hakkında “cin” “جن” ve “hin” “حن” olarak iki kısma ayırmışlardır. “Hin”i cin ile insan arasında bir varlık, cinlerin zayıfları ve güçsüzleri olarak nitelemişlerdir. “Cin”i ise içlerinde en şerhileri veya cinlerin köpekleri hatta bunların, hurilerden bile üstün olduklarına inanmışlardır.⁷⁸ Ayrıca kötü tabiat ruhlarına cin, iyilerine Ashab (dost) da demişlerdir.⁷⁹ Yani “cin” kavramını, daha genel olarak tüm görünmeyen varlıklar için kullanmışlardır.⁸⁰

Cinlerin durumları ile ilgili olarak birçok tabir kullanmışlardır: İnsanlarla beraber oturan cine “Âmir” “عمر” çocuklara zarar verenlere “Ervâh” “ارواح” kendisinden kötülük meydana gelenlere “Şeytan” “شيطان” kötülüğünü ileri boyuta götürene “Mârid” (مارد) çok daha ileri seviyeye çıkaranlara “İfrît” “عفريّة” tertemiz olup bütün kötülüklerden arınmış olanlara “Melek” “ملك” demektedirler.⁸¹

Cahiliyye dönemi Arapları, cinleri Allah’a ulaştıracak ortaklar olarak kabul ediyor, bir yönüyle onları tanrı yerine koyarak kâinatta meydana gelen pek çok olayı onların yaptığına inanıyorlardı.⁸² Kendilerine kötülüklerinin dokunmaması için de onlara tapıyorlardı.⁸³ Onlar, cinlerle Allah arasında soy birliğinin olduğunu ileri sürüyorlardı. Nitekim âyette: “Onlar, Allah ile cinler arasında da bir nesep (akrabalık bağı)

⁷⁵ Cevad, C.6, s. 709-710.

⁷⁶ Şiblî, Bedrud’din Muhammed b. Abdullah, *Cinlerin Esrarı (Akamu’l-Mercan fi Ahkami’l-Cann)*, trc: Muhammed Ferşâd, Saray Yay. İstanbul 1997, s. 65-67; Akil, C.1, s. 364; Eşkar, s. 18-19; Ethem, s. 84.

⁷⁷ Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİBY., Ankara 2007, s. 54-55.

⁷⁸ Cevad, C.6, s. 706.

⁷⁹ Zbinden, s. 100.

⁸⁰ Kılavuz, *Ana Hatları ile İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, 297.

⁸¹ Cevad, C.6, s. 709.

⁸² En’âm, 6/100.

⁸³ Sebe, 34/41; Cin, 72/6.

uydurdular. Hâlbuki o cinler (insanlar gibi) kendilerinin de (hesap için) getirileceklerini bilirler.”⁸⁴ buyrulur. Bu âyetin de işaret ettiği gibi müşrik Araplar, Allah ile cinler arasında bir nesep yakınlığı olduğuna inanıyorlardı.

Saffat 158. âyetin nüzûl sebebî hakkında: Cahiliyye Arapları, Yüce Allah’ın cinlerle evlendiğini ve bundan da meleklerin doğduğunu iddia etmelerine neden olmuştur. Rivayete göre müşrikler: “*Melekler Allah’ın kızlarıdır*” şeklinde bir şey ağızlarına doladıklarında Hz. Ebu Bekir de onlara: “Onların anneleri kim” diye sordu.⁸⁵ Onlar da: “Cinlerin ileri gelenlerinin kızlarıdır” şeklinde cevap vermişlerdir.⁸⁶

Araplar cinlerin gaybı bildiklerine inanıyorlardı.⁸⁷ Bir yerden bir yere giderken geçtikleri vadilerde cinlerin kendilerine bir zarar, korku vermemesi için “o vadinin azizine en büyük cinine sığındım”⁸⁸ diye cinlerden yardım talep ederek ve onlara sığınarak cinlerin istilalarını artırmış olurlardı.⁸⁹

Cinlerin de kabileler ve gruplar halinde yaşadıkları, birbirleriyle savaştıkları, insanları kaçırdıkları, öldürdükleri, bazı cinlerin ise insanlarla yardımlaşmaları, cinlerle evlenen insanların bile olduğunu kabul ediyorlardı. Cinlerin başta yılan olmak üzere çeşitli hayvanların sûretine girdiklerine, genellikle تنها, kuytu ve karanlık yerlerde yaşadıklarına, insanlar gibi yiyip içtiklerine, hastalıkları onların getirdiğine, başta delirtme ve büyüleme olmak üzere insana birçok bedeni ve ruhi hastalıklar verebileceğine, hatta öldürebileceğine inanıyorlardı.⁹⁰ Putların içinde cinlerin yaşadığına⁹¹ ve taun hastalığının sebebinin cinlerin oku olduğuna inanılmaktadır.⁹²

⁸⁴ Sâffât, 37/158.

⁸⁵ Buharî, “Bedu’l-Halk”, 12.

⁸⁶ et-Taberî, C.19, s. 645; İbn Kesir, C.7, s. 42; Se’alibî, Ebu Mansur Abdülmelik b. Muhammed, *Fıkhul-Lüğa ve Sirru’l-Arabiyye*, thk: Yasin el-Eyyubiy, Mektebetü’l-Asriyye, Birinci Baskı, Lübnan 2002, s. 118; Cevad, C.6, s. 609-610; Çelikkol, Yaşar, *İslam Öncesi Mekke*, Ankara Okulu Yay., Birinci Baskı, Ankara 2003, s. 180; Alusî, C.23, s. 151.

⁸⁷ Cevad, C.6, s. 720.

⁸⁸ Cin, 72/6.

⁸⁹ İbn Hişam, Abdülmelik, *es-Siyretü’n-Nebeviyye*, thk: Cemal Sabit, Muhammed Mahmud, Seyyid İbrahim, 1-2, Üçüncü Baskı, Daru’l-Hadis, Kahire 2006, C.1, s. 153; Ebu’s-Suud, Muhammed b. Muhammed el-Amari, *İrşadu Akli Selim*, 1-9, Daru’l-Hayau’l-Turasi’l-Arabî, Beyrut trs, C.9, s. 43; İbn Aşur, C.29, s. 225; ez-Zuheylî, Vehbe, *et-Tefsirü’l-Vasit*, Daru’l-Fikri bid-Dimeşk, Birinci Baskı, Beyrut 2001, s. 2750; Cevad, C.6, s. 720; Evrin, s. 178.

⁹⁰ Eşkar, Ömer Süleyman, *Âlimu’l-Cinne ve’ş-Şeyatin*, Daru’l-Kitabu’l-İlmiyye, Kahire 1985, s. 18-19; Velizar, *el-Cin fi’l-Kur’ân ve’s-Sünne*, Daru’l-Beşâiri’l-İslamiyye, Beyrut 1996, s. 16; s. 88-92; *el’Mevsuatu’l-Fıkhıyye*, C.16, s. 91; Bali, s. 33-34; Çağtay, Neşet, *İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı*, Marst ve S.A.Ş. Matbası, Ankara 1957, s. 91.

⁹¹ Görmez, *Hadislerle İslam*, s. 262.

Cahiliyye Arapları yeni bir eve göçtüklerinde veya bir kuyu kazdıklarında veya başka bir iş yaptıklarında, zararları değmesin diye cinler ve şeytanlar için “cin kurbanı” adında özel bir kurban keserlerdi. İslam’dan sonra bu tür Allah dışında kesilen kurbanlar yasaklanmıştır.⁹³ Onlarda cinlerin “ifrit, şeytan, ğül, şakk, sa’lât” gibi çeşitli şekilleri olduğu ifade edilmektedir. Örneğin ğül, değişik şekillerde gözükür, çöllerde ve ıssız yerlerde yolculara musallat olur ve onları şaşkırtır korkuturlardı.⁹⁴ Kısaca; cahiliyye Arap toplumu, cinleri “ilahlık” konumuna çıkartarak kendilerine sığınılacak ve onlardan yardım istenilecek yüce bir makam atfetmişlerdir.

Bu açıklamalardan sonra net olarak söylenebilir ki ister vahiy ister kültürel veya başka bir sebepten dolayı bile olsa da bütün toplumlarda cin inancı bir şekilde kendini göstermektedir.

1.1.5. İslam İnançına Göre Cinlerin Varlığı

Kur’ân-ı Kerim’de ve hadislerde insanın yaratılışının geçtiği çoğu yerde insan cinsiyle beraber cinlerin varlığından bahsedilmektedir.⁹⁵ Kur’an’ın Allah kelamı olduğunu gösteren bütün deliller ve Hz. Muhammed’in peygamberliğini tasdik eden bütün hüccetler, aynı zamanda cin ve şeytanın varlığı hakkında da sağlam delillerdir. Cinlerle, cinlerin başı şeytanın varlığıyla alâkalı olarak birçok mevzuda olduğu gibi bu konuda da Kur’an’ın ve Hz. Peygamber’in ifadeleri delil olarak yeter. O zaman cinlerin varlığı, karşımızda gördüğümüz herhangi bir nesne kadar gerçek ve kesin, Kur’an ve Hz. Peygamber’in hak ve hakikâti kadar da hak ve gerçektir. Zira Kur’an’ın ve Resulullah (sav)’in on dört asır önce haber verdiği hak ve hakikatler her geçen gün daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Burada Ahmet Naim’in ifadelerine yer vermeyi faydalı görüyoruz:
“Melekler ve cinlerin varlığı Kur’an nassı ve Allah Resulü (sav)’in haber vermesi ile malum olduğundan bu nevi mahlûkat yoktur demek, Hz. Peygamber’i inkâra varır ve küfürdür. “Modern ve müspet ilimlerin bunlardan haberi yoktur. Biz nasıl tasdik edelim?” diyenlere diyeceğimizi pek basittir. İlimlerin, fennin daha bilmediği neler var?”

⁹² Cevad, C.6, s. 724.

⁹³ Cevad, C.6, s. 720.

⁹⁴ Velizâr, s. 21.

⁹⁵ A’râf, 7/179; Hicr, 15/ 27; Zâriyat, 51/ 56; Rahman, 55/14-15; Müslim, “Zühd”, 60.

Bildikleri bilmediklerine nispetle hiçbir şeydir. Sağlam bilgilerin asıl hedefi hep hakikati aramak ve araştırmaktır. Güvenilir bilgi ben her şeyi bilirim dediği zaman, yöneldiği amacından sapmış, ilmîlikten cehalete evrilmiş olur. İlimin kemali, az bildiğini takrir, cehaleti itiraf etmektedir. 'İlim ve bilimin kabul ettiklerini kabul ederim, sessiz kaldığı şeyler hakkında susarım' deyip de âlim tavrı takınanlar diğerlerinden bahtiyar sayılamazlar. Acaba fennin sessiz kaldığı şeylere itikadı nüfuz ediyor mu ki, tasdik etmekten sakınıyor? Eğer bu sessizlik tasdik etmemek manasında olursa hakikatte Resul (sav)'i yalanlamayı seçmiş demek olur. Bu, hakkı kabul etmemek için bakış açısını değiştirmektir. Bilimin hükmünü kabul etme ve bilimin inkâr etmediği hususta bilime tabi olma hakikat arayışından dolayı haktan yüz çevirmek istemeyen Hz. Muhammed'in peygamberliğine dayalı sahih haberlerin aslını araştırmayı neden hiç düşünmez? Herhalde hakikat arayışına âşık olan kimse bu sahaya da biraz yüzünü çevirip araştırsa, doğru yolu bulur."

Münkirlerin, "Adam sen de!" diyenlerin inatçı burunları ve kibirlenmeleri günden güne yere sürünüyor. Bu inatçılar mühendis, tabib, çoğunlukla akademisyen olmak üzere mütefekkirlerin en yüksek olanlarıdır. Birmingham Üniversitesi Emîni gibi şahısların da bu fikirde olmaları, madde âleminin arkasında ruhanîler âleminde gıdayı ilim arayanların kimler olduğu hakkında bir fikir vermesi açısından önemlidir.

Bununla birlikte cin ve meleklerin varlıklarına delil olması için bu kişilerin yarım yamalak araştırmalarına, ihtisas kabilinden sezgilerine tenezzül etmiyoruz. Bunların nazarî bilgileri, henüz "ilmî" bir vasfa sahip olmayan ham faraziyeler olduğundan; ruha gıda olmayan ve kalbi tatmin etmeyen bu sözlerini, ihtiyatla karşılıyoruz. Bizim bu konuda itimadımız bu cinsi bi'l-fiil müşahede etmiş, vahy-ilahi ile de bilgi alanı fevkalade genişlemiş olan Hz. Muhammed'in beyanatıdır. Ve bilgilerimiz ve hükümlerimiz O'nun ifadeleri ile sınırlıdır. O'ndan neyi almışsak onu öylece kabul eder, ona kendimizden bir şey katmayız. Avrupalı ve Amerikalı ilim adamlarından bahsedişimizin gayesi onların bu konudaki fikir ve düşünceleri bize uysun uymasın vahyi inkâr edenlere bilgi alanlarının henüz çok dar olduğunu, hakikatleri kendilerince meçhul olan şeyleri iyice düşünmeden inkâra kalkışmaları hakikat yönünden tehlikeli ve ilim namına küfür ve ilhad olduğunu anlatmak içindir."⁹⁶

Cinlerin varlığı konusu ihtimale yer bırakmayacak derecede kesin delillerle sabit olmuştur. Kur'an'ın verdiği haberler bu konuda kesin delillerdir. Kur'an'da geçen cin kelimesi insan türünün mukabilinde zikredilerek farklı bir cins olduğu net olarak ifade

⁹⁶ Naim, Babanzâde Ahmet-Kamil Miras, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 1-12, DİBY., Dördüncü Baskı, Ankara 1978, C.2, s. 403-406.

edilmiştir. Bu minvalde Kur'an'da pek çok âyet bulunmaktadır. Bazıları şunlardır: *“Cinlerden ve insanlardan çoğunu cehennem için yarattık.”*⁹⁷ *De ki: “Cinlerden bir topluluğun Kuran'ı dinlediği bana vahyolundu; onlar şöyle demişlerdir;” “Doğrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kuran dinledik de ona inandık; biz, Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız.”*⁹⁸ *“Cinleri ve insanları ancak ibadet etsinler diye yarattım.”*⁹⁹ Rahman Sûresinde de cinler, insanlarla birlikte ele alınmakta ve her iki sınıfta aynı hususlara muhatap kılınmaktadır. Allah Resülü (sav) bu sûreyi önce cinlere okumuş daha sonra da ashabına okurken ashabın derin bir sessizlik halinde dinlemelerine karşı cinler; Hz. Peygamber'den *“Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?”*¹⁰⁰ *Âyetini her işitmelerinde: Rabbimizin hiçbir nimetini inkâr etmiyoruz. Hamd yalnız sanadır ya Allah!”* diye karşılık vermişler ve Hz. Peygamber'in iltifatına mazhar olmuşlardır. O, cinlerin bu halini ashaba örnek göstermiş ve cinlerden övgüyle bahsetmiştir.¹⁰¹

Hadislerde de cinlerin varlığını gösteren önemli deliller vardır: *“Melekleri nurdan; cinleri hâlis ateşten; Âdem'i de, Kur'ân'da size bahsettiği şeyden (topraktan) yarattı.”*¹⁰² Başka bir hadiste de Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyuruyor: *“Cin taifesinden bir ifrit dün gece namazımı bozmak için ansızın üzerime hücum etti. Fakat Allah (cc) beni ona galip getirdi de hemen boğdum. Sabah olunca hepiniz göresiniz diye mescidin direklerinden birisine bağlamak istedim. Ancak kardeşim Süleyman (as)'ın şu duasını hatırladım: ‘Ya Rabb! Bana mağfiret et ve bana öyle bir mülk ver ki, o benden sonra hiçbir kimseye lâıyk olmasın. Şüphesiz bütün dilekleri ihsan eden Sensin, Sen.”*¹⁰³ Bu rivayet, Hz. Peygamber'in bizzat cinleri gördüğünün en güzel delilidir. Bu gibi hadisler, cinlerin varlığına inanmayı güçlendirici önemli delillerdendir.

⁹⁷ A'râf, 7/179.

⁹⁸ Cin, 72/1; Ahkaf, 46/29.

⁹⁹ Zâriyat, 51/56; Cinlerin ifade edildiği bazı âyetler: Hicr, 15/27; Rahman, 55/14-77; En'âm, 6/128-130; Hüd, 11/119; Secde, 32/13; Meryem, 19/68; Fussilet, 41/25 vb.

¹⁰⁰ Rahman, 55/13.

¹⁰¹ İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail ibn Ömer ed-Dimaşkî, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, thrc: Sami b. Muhammed es-Selâmet, 1-8, Daru Tiybe Neşriyat, Arabistan 1997, C.7, s. 488; es-Suyutî, Celaleddin, *ed-Durru'l-Mensur et-Tefsiru bi'l-Mesur*, thrc: Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Turkî, Abdu's-Sündî Hasan Yemame, 1-15, Kahire 2003, C.14, s. 100-101; Alusî, C.26, s. 104; Balî, Vahiyy Abdu's-Selam, *Vikayetü'l-İnsanû mine'l-Cinni ve's-Şeytan*, Müktebetü es-Sahabe, Cidde 1997, s. 37.

¹⁰² Müslim, “Zühd”, 60.

¹⁰³ Sâd, 38/35; Müslim, “Mesacid”, 39.

Hız. Peygamber'den itibaren sahabe, Tabiin, Etba'ü Tabiin ve sonraki müslümanlar cinlerin varlığı hakkında icma etmişlerdir.¹⁰⁴ Bununla beraber Ehl-i Kitap ve birçok din ve toplumda çeşitli ritüeller ile de olsa cin ve şeyten inancı kendini göstermiştir.¹⁰⁵ Peygamberlerin cinlerle, konuşmalarına ve onlarla ilgili bilgilerine Kur'an şahittir.¹⁰⁶ Bunun içindir ki Zahiri mezhebinin kurucusu İbn Hazm cinlerin varlığını inkâr edenlerin veya ilgili ayetleri tevil ederek farklı yorumlayanların küfre düşeceklerini, onların kanlarının ve mallarının helal olacağına işaret etmiştir.¹⁰⁷ Yani cinlerin inkârının, dinin temel akidelerinin inkârından bir farkın olmayacağı ifade edilmiştir.¹⁰⁸ Birçok insanın cinlerle ilgili tecrübeleri ve onlarla yakınlaşmaları tarihte, olmuş ve günümüzde olmaktadır.¹⁰⁹ Bunlardan peygamberlerin verdiği haberler haricindeki olayların tamamının doğruluğu mümkün olmasa da bir kısmının doğruluğunda da şüphe yoktur. Dolayısıyla cinlerin varlığı bir gerçekliktir.

1.1.6. İslam Ümmetinde Cinlerin Varlığını Kabul Etmeyen Müslümanlar

Kur'an ve hadislerde ayrı bir cins olarak kendisinden bahsedilmiş olsa da cinlerin varlığı hususunda İslam ümmetinden bazı fırkalardan ve âlimlerden de cinlerin varlığını kabul etmeyenler vardır. Cehmiyye, Kaderiyye fırkaları cinlerin varlığını kabul etmeyenlerin başında gelmektedir.¹¹⁰ Hayat için bünyeyi şart koşan Mu'tezile âlimleri ile Ebu Yale el-Ferra (v.458/1066) ise cinlerin basit yapılarını olduğunu ileri sürerek âyetlerde geçen bu kelimelere meşhur manalarının dışında teviller ve zorlama yorumlar yüklemeye çalışmışlardır.¹¹¹ Ali el-Cubbaî de (v.303/916): "*Cinlerin cisimlerinin olduğunu onların da fiziki yapılarının olduğunu ifade eder.*"¹¹² Öyle ki bazıları ise her ne şekilde olursa olsun cin varlığını kabul etmezler ki bunlar itikadî açıdan âyet ve

¹⁰⁴ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29; Edhem, s. 89.

¹⁰⁵ el-Harraitî, s. 13; İbn Aşur, Muhammed et-Tahir, *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*, 1-30, ed-Daru't-Tunisiyye, Tunus 1984, C.29, s. 218; el-Hin, s. 535; Görmez, Mehmet, vd., *Hadislerle İslam Hadislerin Hadisler ile Yorumu*, 1-7, Üçüncü Baskı, Mattek Matbacılık, Ankara 2015, C.1, s. 261.

¹⁰⁶ Cin, 72/1-2; Neml, 27/38-39; Sebe, 34/14.

¹⁰⁷ ez-Zahirî, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed et-Tahiri, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal*, y.y., tsz, Cüz: 5, s. 12; İbn Esir, Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammedu'l-Cezerî, *Üsdu'l-Ğabe fi Marifeti's-Sahabe*, thk, Ali Muhammed Muavvez, 1-8, Daru'l-İlmiyye, Beyrut, trs, C.1, s. 12.

¹⁰⁸ Naim, C.2, s. 403- 406; el-Hin, s. 533.

¹⁰⁹ Alusî, C.23, s. 202; Edhem, s. 82-83; Ebu Munzir, Halil b. İbrahim Emin, *et-Tariku'l-Hisan fi İlaci Emradi'l-Can*, Mektebetü's-Sahabe, Cidde 1994, s. 24.

¹¹⁰ Edhem, s. 88-89; Eşkar, s. 10.

¹⁰⁹ Kılavuz, C.8, s. 9.

¹¹² er-Razî, C.22, s. 202; Kılavuz, Ahmet Saim, DİA "*Cin*", 1-44, TDV Yay. İstanbul 1993, C.8, s. 8-10.

hadisleri inkâr ettikleri için açık bir küfür içindedirler.¹¹³ Mutezile içinde bu konuda Ehl-i Sünnete¹¹⁴ yakın görüşte olan bazı âlimler de vardır. Zemaşeri (v.538/1144),¹¹⁵ Amr b. Ubeyd (v.144/761) ve Kadı Abdulcabbâr (v.415/1025) gibi.¹¹⁶

İbn Haldun da “*duyularla algılanmadıklarından ve neye delâlet ettikleri bilinemediğinden Kur’ân’da geçen melek, ruh, cin gibi kavramların müteşâbihattan kabul edilmesi gerektiğini söyler.*”¹¹⁷

Felseficiler beş duyu ve akıl yoluyla anlaşılamayan bazı şeyleri inkâr ettikleri gibi cinlerin varlığını da bazıları inkâr ederken bir kısmı da kabul etmiş ve onlardan “ervah-ı süfliye” veya “ervah-ı mücerrede” diye bahsetmişlerdir.¹¹⁸ İslam filozoflarından Fârâbî (v.339/950), İnsanların aksine cinleri, konuşmayan ve ölmeyen canlılar olarak kabul etmektedir.¹¹⁹ İslam felsefecisi İbn Sînâ ise (v.427/1037) cin kelimesine “çeşitli şekillere girebilen, şeffaf yapılı ve konuşan latif canlı, hayvan” olarak tarif eder. Ancak filozofa göre bu tarif, cin kelimesinin kavramsal olarak izahıdır.¹²⁰ Bu ifadeleri Râzî, İbn Sina’nın cinlerin varlığını kabul etmediğini gösteren bir delil olarak kabul ederek bununla onun sadece cin kelimesinin kavramsal anlamını kabul ettiğini fakat gerçek varlığını inkâr ettiğini iddia etmektedir.¹²¹ Ancak Elmalılı, İbn Sînâ’nın bu ifadesinden, cinlerin varlığının inkârının çıkarılamayacağını söylemektedir.¹²²

Diğer bir İslam felsefecisi İbn Bâcce (v.533/1139) de duyularla anlaşılamayan âlemlerin varlığını kabul etmez ve bu gibi şeylerin, hayalimizde tasavvur etsek de gerçekte duyularımızla kavrayamadığımızdan dolayı var olmadıklarını savunmaktadır.¹²³ İhvânü’s-Safâ felsefecileri de şeytanı çok farklı yorumlayarak, varlığını inkâr ederler.

¹¹³ ez-Zahirî, Cüz.5, s. 12; el-Hin, s. 533.

¹¹⁴ Ehl-i Sünnet: Hz. Peygamber’in sünnetini ve Sahabe’nin yolunu ve metodu takip edenler. Kitap ve Sünnet üzerinde ittifak edip, dinde ihtilafa sebep olan hususlarda Kitap ve Sünneti temel kabul edenler demektir. Karaman, Fikret, Karagöz, İsmail, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİBY., Ankara 2006, s.140.

¹¹⁵ Zemaşerî, Carullah Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiku’t-Tenzil*, Daru’l-Marife, Buyrut 2009, s. 870/ 1015-1016/ 1070-1072/ 1145-1149.

¹¹⁶ Kılavuz, C.8, s. 8-10.

¹¹⁷ Kılavuz, C.8, s. 9.

¹¹⁸ el-Harraitî, s. 13; er-Razî, C.30, s. 148; Kılavuz, C.8, s. 8.

¹¹⁹ Edhem, s. 79; Kılavuz, C.8, s. 8.

¹²⁰ el-Harraitî, s. 13; et-Tehanevî, Muhammed Ali, *Mevsüvatü Keşşaf İstilahat el-Finûn ve’l-Ulum*, thk: Ali Dahruc, Müktebetü Lübnan Naşirun, Birinci Baskı, Lübnan 1996, C.1, s. 583; Alusî, C.29, s. 82; Edhem, s. 88.

¹²¹ er-Razî, C.30, s. 148.

¹²² Yazır, C.7, s. 5387.

¹²³ Edhem, s. 77-78.

Kur'ân'da geçen şeytan ve melek gibi kelimelerin, iyi ve kötü karakterli insanları anlatmak için kullanıldığını, insan nefsinin de bir yönüyle şeytan ve bir yönüyle melek olduğunu savunmuşlardır.¹²⁴

İslam ümmeti içerisinde cinlerin varlığını toptan inkâr eden fırkalar pek azdır. Bunların Kur'an ve Sünnet'in haber verdiği bir varlığı inkâr etmeleri inanç yönünden küfrü gerektirecek bir olumsuzluktur.¹²⁵ Ancak felsefeciler ise çeşitli şekillerde teviller ve yorumlar yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu tür anlam arayışları ise İslam'ın haber verdiği cin anlayışı açısından aşırı derece zorlama bir durumdur.

¹²⁴ Edhem, s. 78-79.

¹²⁵ ez-Zahirî, Cüz: 5, s. 12; İbn Esir, C.1, s. 12; Naim, C.2, s. 403-404.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. CİNLERİN YARATILIŞI VE ÖZELLİKLERİ

2.1. CİNLERİN YARATILIŞI

Cinler insan cinsinden önce ateşten yaratılmış olan varlıklardır.¹²⁶ Kur'ân'ı Kerim'de ve hadislerde cinlerin yaratıldığı maddeden de bahsedilmiştir. Allahu Teâlâ Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: “وخلق الجنان من مارح من نار” “*Cinni de halis ateşten yarattı.*”¹²⁷ Diğer bir ayette ise “والجان خلقناه من قبل من نار السموم” “*Cinne gelince onu da (insandan) daha önce, nüfuz eden kavurucu ateşten yarattık.*”¹²⁸ buyurmaktadır.

Bir hadiste de “خلقت الملائكة من نور وخلق الجنان من مارح من نار وخلق آدم مما وصفكم” “*melekler nurdan, cinler dumansız ateşten, Âdemoğlu da Kur'ân'da anlatılan topraktan yaratılmıştır.*”¹²⁹

Buradaki âyet ve hadiste geçen “mâric” “مارح” kelimesi lügatta: “Hareket ettirmek, çalkalanmak ve karışmak” manalarına gelen “m-r-c” “مرج” kökünden türemiştir. Mâric kelimesi ateş anlamına gelen “nar” kelimesi ile beraber kullanıldığında da “dumanlı ve dumansız, kızıl, sarı ve yeşil alevleri birbirine girmiş olan ateş” anlamına gelmektedir.¹³⁰ Bütün bu manalarla beraber maric kelimesi “safî ateş, karışık ateş veya kendine has bir ateş” anlamında da kullanılmaktadır.¹³¹ İbn Kesir ise Mücahit

¹²⁶ er-Razî, C.19, s. 184; Ebu Munzir, s. 30; Nevafil, Abdu'r-Rezzak, *Alimu'l-Cinni ve'l-Melaike*, trs, y.y., s. 31.

¹²⁷ Rahman, 55/14-15.

¹²⁸ Hicr, 15/26- 27.

¹²⁹ Müslim, “Zühd”, 60.

¹³⁰ İsfahanî, s. 465; Fîruzabadî, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, *el-Kamusu'l-Muhit*, thr: Enes Muhammed eş-Şami, Zekerya Cebbar Ahmed, Daru'l-Hadis, Kahire 2008, s. 1521; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka min Laktu'l-Mercan fi Ahkami'l-Can*, thk: el-Arurî, Şakir Tevfik, Mektebetü'r-Rüşd, Amman 2004, s. 12.

¹³¹ Zemahşerî, s. 1070; er-Razî, C. 29, s. 99; el-Kurtubî, C.20, s.125-126; Ebu'l-Abbas, Ahmed b. Muhammed b. el-Mehdi b. Acibetü'l-Haseni, *Bahru'l-Medid*, Kitabu'l-İlmiyye, 1-8, Beyrut 2002, C.7, s. 401.

(v.103/721), İbn-i Abbas (v.68/687-688), Dahhak (v.105/723), İkrime (v.105/723), Ali b. Ebi Talha (v.143/671)'nin ortak görüşünü naklederek maksadın “halis ateş” olduğunu ifade etmiştir.¹³²

Hicr sûresinde cinlerin yaratıldığı ateş ise “nar-i semûm” “نار سموم” olarak ifade edilmiştir. “Semum” kelimesi de semme “سم” filinden türemiş mübalağa ismi faildir. Semm, “zehir” demektir. “Semmu’l-hıyat” “سم الخياط” ise “ince delik” manasına gelir. Nitekim bedendeki terin çıktığı ve havanın nüfuz ettiği gizli gözeneklere “mesemme” “مسم” denir. Çoğulu ise, “mesâmm” “مسام” veya “mesammât” “مسمات” şeklinde gelmektedir. Âyette geçen “nâr-ı Semum” “نار سموم”dan maksatın ise: “Ateşin alevi, öldürücü derecede kuvvetli olan zehirleyici ateş” demektir.¹³³ Cânn’ın, nar-ı semum’dan yaratılmış olması, cin ve şeytanın insan vücudunun gizli ve en küçük gözeneklerinden gizlice girerek ona vesvese verebilecek, onu zehirleyebilecek ve neticede onun kafasını karıştırarak haktan ve hakikatten saptırabilecek bir imkân ve kabiliyete¹³⁴ de sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İnsan bedenine işleyen rüzgâra da “sam yeli, rüzgârı” denir.¹³⁵ Bazı rivayetlerde bu ateşin, bilinen ateşten yetmiş kat daha yoğun ve çok etkili olduğu ifade edilmiştir. İbn Abbas’ın (ra) rivayetine göre: “Şu bildiğimiz semûm cânnın çıktığı semumdan yetmiş cüzünden bir cüzüdür.” demiştir.¹³⁶

Merhum Elmalılı “mâric” ve “semum” kelimesi ve cinlerin yaratılması bağlamında:

“من مارج من نار” “Ateşten bir mâricden. Birinci “min” “من” ibtidaiyye (başlangıç), ikinci “min” “من” beyaniyye (açıklama) olarak “bir mâric ateşten” demek olur. Burada “mâric” iki mana ile tefsir olunmuştur. Bazıları, asıl mefhumu ıztırab manasına “merek”den olarak ateşten ibaret çalkalanan, yani halis ateş, dumansız safî alev demişler. Bazıları da ‘merek’in asıl manası “karışmak” olması itibariyle muhtelit dumanlı bir ateş demişlerdir. Sure-i Hicr’de geçen “nâri’s-semum” tabirine muhtelit manası

¹³² İbn Kesir, C.7, s. 492; en-Neseî, Ebu’l-Berekaat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Tefsiru’n-Neseî Medariku’t-Tenzil ve Hakiku’t-Tevîl*, thk: Yusuf Ali Beryuyi, 1-3, Dar İbn Katheer, Sekizinci Baskı, Beyrut 2018, C.3, s. 411.

¹³³ İbn Manzur, C.15, s. 190-198; Fîruzabadî, s. 806; Zemahşerî, s. 560; en-Neseî, C.2, s. 188; Şenkitî, Muhammedü’l-Muhtarü’l-Cekniy, *Edvau’l-Beyan fi İzahî’l-Kurani bi’l-Kuran*, thk: Bekir b. Abdillâh Buzeyd, 1-9, Daru’l-İlmu’l-Fevaid, Cidde, trs, C.2, s. 346.

¹³⁴ A’râf, 7/ 20; Nas, 114/ 5.

¹³⁵ er-Razî, C.19, s. 184- 185; Fîruzabadî, s. 806; Yazır, C.5, s. 3059.

¹³⁶ Zemahşerî, s. 560; er-Razî, C.19, s. 185; en-Neseî, C.2, s.188; İbn-i Kesir, C.4, s. 160-533; Alusî, C.14, s. 34.

daha muvafık gibi görünür. Şu kadar ki, muhtelit, sade duman, karışık demek gibi ham bir manaya gelmeyip semûm manasına da uygun olmak üzere her şeye giren ve karışan diye ateşin, yani hararetin eşya üzerindeki kimyevî bir özelliğini ifade etmiş olur. Hâsılı insan yaratılmazdan evvel güneşte veya yerin başlangıcında olduğu gibi çalkalanıp duran muzdarip ve müheyyiç (heyecanlı) bir halde bulunan halis bir ateş veya elektrik halinde olduğu gibi her şeye karışabilen nafiz bir ateş veyahut eşyayı birbirine karıştırmak ihtilat ettirmek özelliğine haiz bir ateşten biz insanların gözlerine normalde görünmeyen gizli bir takım hayat kuvvetleri, hayatî unsurlar yaratılmıştır ki, bunlara “cann” diye tesmiye olunurlar.”¹³⁷ izahta bulunmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra cinlerin yaratılışıyla ilgili şunlar söylenebilir: Cinler “halis ateş”ten yaratılmış olmalarından dolayı değişik hal ve şekillere girebilirler. Cinlerin daha iyi anlaşılması için ışına benzetilse de bizim anladığımız manada fiziki bir yapıya sahip nükleer enerji ve onun radyasyon, alfa, beta ve gama ışınlarının, Mor ötesi (ultra-viole) ışınlarının¹³⁸, köz, ateş, kıvılcım, mikrop olmadığı aşikârdır. İnsan gözü tarafından görülüp, onun ilmi dahilinde olan fiziksel kurallarla da tesbit edilmeleri mümkün değildir. Cismen değişebilir, ses düzeylerini aşabilir, madde içinden süzülebilirler. Onlar istedikleri anda hareketlerini ve şekillerini değiştirebilirler. Hızlarının 300.000 km/s’den fazla olmaları, görünmelerini ve mikroskop veya benzeri bir alet ile tarafından algılanmalarını, imkansız kılmaktadır.¹³⁹

Ayrıca bilimdeki büyük gelişmeler de cinlerin varlığı ile ilgili zihinleri ve kalpleri daha da bir tatmin etmiştir. Başta mikroskop gibi araçların keşfi ile beraber atom, elektirik, ışın, radyasyon vb. gözle görülemeyen varlıkların bilinmesi, cinler gibi varlıkların mevcudiyetinin bilinmesinde, karşılaştırma yapmak için kolaylık sağlayabilir. Ancak ilim ve teknolojinin ilerlemesiyle bulunacak bütün alev, ışık ve ışın adı her ne olursa bunlar cinlerin yaratıldığı, ‘mâric’ veya ‘semum’ asla olamayacaktır. Eğer bu nesnelere, cinler veya cinlerin yaratıldığı maddeler olacak olursa; cinlerin sıradan bir nesne boyutuna indirilmesi durumu söz konusu olur ki, bu da doğu asla olamaz. Böyle bir

¹³⁷ Yazır, C.7, s. 4669-4670; geniş bilgi için bkz: Zemaşerî, C.2, s. 560.

¹³⁸ Hayati Aydın: “Özellikle son asırlarda gerçekleştirilen radyoaktif maddelerin atomlarının parçalanmasıyla ortaya çıkan enerjide gizli olan radyasyonun (alfa, beta ve gama ışınlarının) açığa çıkmasıyla insan DNA’sını parçalamasının görülmesi radyasyon tarzı ışınların bu nitelemenin kapsamına girebileceği ve özellikle Semûm ve Mâric sıfatlarının bu ışınlarla tekabül edebileceği söylenebilir.” der. Aydın, Hayati, *Dini Kaynaklar ve Kültür Bağlamında Cinler*, Cumhuriyet Üniversitesi Dergisi, Aralık 2017, C.21, sy. 21 (3), s. 1633-1641.

¹³⁹ Nurbaki, Haluk, *Kur’an’ı-Kerim’den Âyetler ve İlmi Gerçekler*, TDV Yay., Dördüncü Baskı, Ankara 1989, s. 234-235.

durumda, akıl ve irade sahibi olan cinlerin, Kur'an'da insan ile birlikte muhatap kabul edilerek, kendilerine teklif yapılmasının bir anlamı olmazdı. Yani cinler; bildiğimiz ateş cinslerine benzemeyen “özel, saf bir ateşten yaratılış” olup akıl ve irade sahibi olan insan gibi mükellef varlıklardır.

2.1.1. Cin'in Aslı ile İlgili Değerlendirmeler

İlk insan çamurdan yaratıldığı gibi, ilk cin de ateşten yaratılmıştır. Cin ve insan cinsinin yaratılışının ifade edildiği âyetlerde¹⁴⁰ ve hadiste¹⁴¹ “insan” yerine, insanın atası olan Hz. Âdem (as) konduğuna göre, “cânn” yerine de cinlerin atası olan, İblis konabilir.¹⁴² Yine nasıl ilk insan topraktan yaratılmış ve onun nesli nutfe ile devam ediyorsa, ilk cin de ateşten yaratılmış ve nesli de ona uygun bir şekilde devam etmektedir.¹⁴³

Bu konuda farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre İblis, cinlerin atası olduğu ve buradaki cânn ile İblis kastedilmiştir. Bu konuda İbn Abbas (v.68/687-688), Hasan Basrî (v.110/728), Katâde (v.117/735), Atâ (v.309/922) ve Mukâtil (v.150/767) gibi ilk dönem müfessirler de aynı görüştedirler. Bazıları da “cânn için bütün cinleri içine alan bir cins isimdir.” demişlerdir.¹⁴⁴

Mücâhid'den gelen rivayette İblis, cinlerin babası değil; cinlerin babası cândır. Dahhak da bu görüştedir.¹⁴⁵ Bazıları ise daha farklı bir görüş ileri sürerek “cinler, şeytandan başka bir cinstir” demişlerse de, çoğunun kabul ettiği görüş, şeytanların, cinlerle aynı cins olduğu ve inanmayan cinlere de şeytan denildiği şeklindedir.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Hicr, 15/26-27; Rahman, 55/14-15.

¹⁴¹ Müslim, “Zühd”, 60.

¹⁴² et-Taberî, C.1, s. 263-264; el-Endulusî, İbn-i Hazm, *el-Usul ve'l-Furu*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1-2, Beyrut 2005, s.137; er-Razî, C.19, s. 185; en-Nesefî, C.2, s. 188; C.3, s. 411; el-Kurtubî, C.1, s. 439; Ebu'l-Abbas, C. 7, s. 401; Alusî, C.14, s. 35; Şenkitî, C.2, s. 346

¹⁴³ el-Heytemî, s. 65; Suyutî, *Laktu'l-Mercan an Esileti'l-Can*, s. 10-11.

¹⁴⁴ et-Taberî, C.1, s. 262-264; el-Kurtubî, C.21, s. 277; er-Razî, C.19, s. 184; Alusî, C.27, s. 105; C.14, s. 35; es-Semerkandî, Nasr b. Muhammed b. İbrahim, *Tefsiru's-Semerkandî*, thk: Ali Muhammed Muavviz, Âdil Ahmed Abdu'l-Vücut, Zekeriya Abdu'l-Mecidun Nûni, 1-3, Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Birinci Baskı, Lübnan 1993, C.3, s. 306.

¹⁴⁵ Ebu's-Suud, C.1, s. 93; C.10, s. 486; C.27, s.105.

¹⁴⁶ er-Razî, C.19, s. 184; C.14, s. 35; el-Hin, s. 540-541; Ateş, Süleyman, *İnsan ve İnsan Üstü Ruh, Melek, Cin*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1995, s.30.

2.1.2. İblis'in Aslı Konusundaki Değerlendirmeler

İblis'in aslı hakkında cin mi melek mi olduğu hususunda ihtilaf vardır. Selefden iki farklı görüşte de rivayetler gelmiştir. Bu gelen haberlerin bazılarının sıhhati tartışmalıdır. Zira bunların bazıları insanların ilgisini çekmek için anlatılan İsrailî kıssalar, zorlama tevillerdir.¹⁴⁷ İblis'in aslı konusundaki görüşler:

1) İblis'in aslının melek olduğunu savunanlar. 2) İblis'in aslının cin olduğunu savunanlar. Şimdi bunlara bakalım:

1) İblis'in aslının melek olduğunu savunanlar: Yaratılış basamakları cinlerden sonra Âdem'in yaratılışıyla devam etmiştir.¹⁴⁸ Âdem'den önce İblis, meleklerin içinde bulunuyordu. Ne zaman Âdem yaratıldı ve meleklerle Âdem'e secde edin emri verildi. İşte o an şeytan ilk imtihanıyla karşı karşıya geldi. Kur'an'da bu konu şöyle ifade edilir: *“Meleklerle: “Âdem'e secde edin.” dediğimizde İblis dışındakiler derhal secde ettiler; o direndi, büyüklendi ve kâfirlerden oldu.”*¹⁴⁹

Melekler, Âdem'a (as) secde etmek ile emrolunup ona secde ettiklerinde onlarla beraber bulunan İblis'in bundan 'istisnâ' edilmesi, İblis'in bu emre uymadığını gösterir. Bu âyet dikkate alındığında buradaki 'istisnâ'nın aynı cinsten yapılan bir istisnâ olduğu görülmektedir. Bu tür istisnalara terimsel olarak “istisna-i muttasıl” denir.¹⁵⁰ Örneğin “çocuklar okula geldi sadece Ahmet gelmedi.” cümlesinde Ahmet gelmese de insan cinsindedir. Buna göre “melekler secde ettiler, İblis müstesnâ” dendiğinde “İblis'in de melek cinsine mensub olduğu” manası anlaşılmaktadır.¹⁵¹

İblis'in melek olduğu ile ilgili İbn Abbas'dan (ra) gelen rivayete göre, Allah Âdem'den önce cinleri yaratmıştı. Onlar yeryüzünde bozgunculuk çıkarmış ve kan dökmüşlerdi. Allah da, İblis'in komutasında bir kısım melekleri göndererek onları mağlup ettirmiş ve dağlara ve adalara sürdürmüştü. İblis ve meleklerden oluşan ordusu da yeryüzünün

¹⁴⁷ Geniş bilgi için bkz: İbn Kesir, C.4, s. 534;

¹⁴⁸ Yazır, C.3, s. 2031.

¹⁴⁹ Bakara: 34.

¹⁵⁰ Arapça dilbilgisi konusu olan istina hakkında bkz: İbn Hişam, Ebî Muhammed Abdurrahman ed-Diyn, *Şerhu Katru'n-Neda ve Bellu's-Sada*, Daru'l-Mustafa, Birinci Baskı, Dimeşk 2010, s. 292.

¹⁵¹ et-Taberî, C.1, s. 240-262-263-264; el-Kurtubî, C.1, s. 438-439; En-Nesefî, C.1, s. 80; Alusî, C.8, s. 87.

iskâna uygun ve verimli yerlerine yerleştiler.¹⁵² Başka bir rivayet de ise, İbn Abbas: *“Meleklerden cin denen bir kabile vardı. İblis o, kabiledendi. Gök ile yer arasında mekik dokurdu. İsyân edince, Allah ona gazaplandı ve onu şeytana çevirip lanetledi... Eğer meleklerden olmasaydı bu secde ile emir olunmazdı.”* ve *“İblis önceden en alt semanın meleklerinin reisidi.”* demiştir.¹⁵³ Dehhak, İbn Abbas’dan (ra) naklen şöyle ifade eder: İblis “cin” adı verilen, melek kabilesinden olup, yakıcı ateşten yaratılmıştır. İsmi “Haris” olup cennet bekçilerinden biriydi. Bu sınıfın dışındaki bütün melekler ise nurdan yaratılmışlardır.¹⁵⁴

İbis’in aslı konusunda bu açıklamalardan sonra İblis’in meleklerden olduğu hakkında: Onun meleklerden olması, aynı zaman da cinlerden olmasına da engel değildir. Çünkü meleklerden bir kabile cin olarak adlandırılmıştır.¹⁵⁵ Melekler de gözle görülemediği için cin sınıfından sayılmaktadırlar. Bununla beraber İblis cennet bekçilerinden biriydi.¹⁵⁶ Bunun için cennete nisbet edilerek “o cinlerdendi” denilmiştir. Ayrıca rivayete göre yaratıldığından itibaren, cennetliklerin takacakları süs eşyalarını kalıba döken bir melek kabilesi olan “Cinanîler’den” olduğu zikredilmektedir.¹⁵⁷ Kur'an'da da İblis'in melekler arasında zikredilmesi bundan olabilir. Bu görüşü İbn Abbas, İbn Mesud (v.32/652), İbnu'l-Müseyyeb (v.94/713), Mücahit, Dahhak, Tavus (v.106/725), Katade, İbn Cüreyc (v.150/767), Süddi (v.180/796), Ata (v.114/732), İbn Cerir (v.310/923), İbn Münzir (v.319/931) ve İbn Ebu Hatim (v.327/938) tercih etmişlerdir.¹⁵⁸

2) İblis’in aslının cin olduğunu savunanlar: Âyetlerde İblis’in cinlerden olduğu ve İblis’in Allah’a isyan sebebi olarak Rabbimiz: *“Hani biz meleklerle, “Âdem’e secde edin.” demiştik; İblis’ten başka hepsi secde ettiler. O cinlerdendi, Rabbinin emrinden dışarı çıktı...”*¹⁵⁹ buyurmuştur. Burada yapılan istisnâ; kendisinden istisnâ edinilen ile istisna edilenin (dışarıda bırakılanın) cinslerinin farklı olduğunu gösterir ki buna

¹⁵² et-Taberî, C.1, s. 238-239; er-Razî, C.19, s. 184-185; Beydavî, C.1, s. 71; Ebu’s-Suud, C.1, s. 93; İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *el-Ma’ârif*, trc: Hasan Ege, Şelale Yay. İstanbul, trs. s. 18.

¹⁵³ et-Taberî, C.1, s. 236-238-455-457; el-Kurtubî, C.1, s. 440.

¹⁵⁴ et-Taberî, C.1, s. 238-239-240-265; el-Kurtubî, C.1, s. 438-440; es-Suyutî, C.9, s. 565-568.

¹⁵⁵ et-Taberî, C.1, s. 240-262; Mâturîdî, C.1, s. 423-424; es-Suyutî, C.14, s. 9, s. 565-568.

¹⁵⁶ el-Kurtubî, C.1, s. 440.

¹⁵⁴ er-Razî, C.21, s. 137.

¹⁵⁸ et-Taberî, C.1, s. 236-238-240-263-264; en-Nesefî, C.1, s. 80; el-Kurtubî, C.1, s. 438; es-Suyutî, C.14, s. 9, s. 565-568.

¹⁵⁹ Kehf, 18/50.

terimsel ifade olarak “istisnâ-i münkatî” denir.¹⁶⁰ Bu, mesela “çocuklar geldi, ama köpekler gelmedi.” cümlesindeki istisnâ gibi olup, iki farklı cinsinden birinin dışarıda tutulması yoluyla yapılmaktadır.¹⁶¹ Bu duruma göre melekler, Allah’ın emrine uyarak Âdem’e karşı secde emrini yerine getirirlerken, İblis’in buna karşı gelmesi ise onun melek cinsinden olmamasındandır. Zira melekler nurdan İblis ise ateşten yaratılmış olmasından dolayı İblis’in bu emrin dışında tutulması gerekmektedir. Yani bu emir onun için geçerli değildir, demektir.

İblis’in cinlerden olduğunu melek olmadığını iddia edenlerin görüşlerine baktığımızda Hasan el-Basrî bu konuda şöyle demektedir: “İblis meleklerden değildir; çünkü o, ateşten, melekler ise nurdan yaratılmışlardır. Melekler, Allah’a ibadet etmekten asla kaçınmazlar, büyüklenmezler, yorulmazlar ve O’na isyan etmezler. Ancak İblis böyle değildir. O, isyan etmiş ve Allah’a karşı büyüklenmiştir. Melekler, cinlerden değildir. Hâlbuki İblis, cinlerdendir. Melekler, Allah’ın elçileridir. İblis ise böyle değildir. Hz. Âdem (as)’ın insanlardan ilk yaratılanı ve onların atası olduğu gibi, İblis de cinlerden ilk yaratılan ve onların atasıdır.”¹⁶² Bununla beraber Hasan el-Basrî: İblisin kesinlikle bir an bile meleklerden olmadığını ve meleklerle birlikte İblis de secde etmekle emir olunca Allah onu istisna ettiğini ifade eder.¹⁶³ Daha önce İblis’in adı farklıydı İblis, Allah’a isyan edince, Allah onu bu ad ile isimlendirmiştir. O, Rabbine isyan edinceye kadar mümin olarak göklerde ibadet ediyordu. İsyân edince de yere indirildi.¹⁶⁴ demiştir.

Kur’ân’da İblis’in ateşten yaratıldığı açıkça ifade edilirken, meleklerin ise neyden yaratıldıkları bildirilmiyor. Fakat hadislerde meleklerin nurdan yaratıldığı ifade edilmiştir.¹⁶⁵ Hem Kur’ân’da İblis’in, cinlerden olduğu haber verilmiştir. Hal böyle olunca Kur’ân’da İblis’in neyden yaratıldığı açıkça ifade edildiği halde İblis’in yaratıldığı cevheri başka bir şeye nisbet etmek de doğru olmaz.

¹⁶⁰ en-Nesefî, C.2, s. 189; el-Kurtubî, C.1, s. 439; el-Bağdadî, Ebu Mansur Abdu’l-Kahir b.Tahir b. Muhammed Temyimi, *Usulu’d-Din*, thrc: Şemse’d-din, Ahmed, Daru’l-Kitabu’l-İlmiyye, Lübnan 2002, s. 324.

¹⁶¹ Arapça dilbilgisi konusu olan İstisna-i Munkatî hakkında bkz, İbn Hişam, s. 293.

¹⁶² er-Razî, C.14, s. 34.

¹⁶³ et-Taberî, C.1, s. 263; Suyutî, C.9, s. 566.

¹⁶⁴ er-Razî, C.14, s. 34.

¹⁶⁵ Müslim, “Zühd”, 60.

Şayet İblis, meleklerden olsaydı Allah Teâlâya isyan etmezdi. Zira melekler Allah'a asla karşı gelemez, isyan etmez ve O'nun emrinden de çıkmazlar.¹⁶⁶ İblis, Allah'ın emrine isyan ederek¹⁶⁷ melek olmadığını, kendi irade ve isteği ile hareket ederek bunu açıkça göstermiştir.

İblis'in meleklerden olmadığına dair cinlerin çoğalmaları ve nesillerinin olması; Kur'ân'da Cin sûresinde "*cinlerden bazı erkeklere sığınırlardı*"¹⁶⁸ ve Kehf sûresindeki "...siz Beni bırakıp onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz?"¹⁶⁹ bu âyetlerde geçen "bazı erkeklere ve soyunu" kelimelerinden İblis'in de bir zürriyetinin olduğuna işaret edilmektedir. Ancak melekler nurdan yaratılmış olup, onlar için bir zürriyetin varlığı söz konusu değildir.¹⁷⁰ Dolayısıyla İblis'in meleklerden olması söz konusu değildir. Cinler ve melekler farklı iki cins olup âyetteki istisnadan maksadın İblis'in meleklerle bir arada yaşadığını ortaya koymak için olduğudur. Bununla beraber âyetin manasından, İblis'in melek kategorisinde yer aldığı kanıtlanmasının söz konusu olmadığına da delalet ettiği belirtilmektedir.¹⁷¹

2.1.3. Cinlerin Mikrop veya Yabancı İnsanlar Olduğu Meselesi

Fransız ihtilali ile beraber gelişen akılcılığın, bilim ve rasyonel düşüncenin artması ve deneysel ilimlerle kanıtlanabilen başarılar, insanları daha da maddeci düşünmeye sevk etmiştir. Dinin, inanılması gerekli olan ve kanıtlanabilirliği nesnel yollarla mümkün olmayan meselelerini, maddeci akıl ile anlayabilmek için çeşitli yorumlarla aklileştirilmekte, felsefileştirilmekte ve hatta rededilmektedir. Cin ve şeytan konuları da bunlardan etkilenmiştir. Özellikle Hindistanlı modernist fikir adamı Seyyid Ahmed Han (v.1898), cinlerin varlığını kabul etmeyerek tevil etmektedir. Seyyid Ahmed Han cin kelimesinin Kur'ân'da geçtiği bazı yerlerde, müşrik Arapların inancını reddetmek için geldiğini ve bunun, o Arapların inandığı şekilde cin diye bir varlığın olmadığını; diğer yerlerde ise cin kelimesi ile dağ başlarında terk edilmiş yerleri ve ormanları mesken

¹⁶³ Tahrîm, 66/6.

¹⁶⁷ Beydavî, C.1, s. 71.

¹⁶⁸ Cin, 72/6.

¹⁶⁹ Kehf, 18/50.

¹⁷⁰ ez-Zahirî, Cüz. 5, s. 34; Mâturîdî, C.1, s. 424-425; el-Kurtubî, C.1, s. 439.

¹⁷¹ Kutup, Seyyid, *Fi Zilali'l-Kur'an*, trc: Yakup Çiçek, 1-12, Hikmet Yay. İstanbul 2001, C.1, s. 89.

edinmiş yabancı insanların kast edildiğini söylemiştir. Ona göre cin kelimesi, Arapça'da bu manada kullanılmaktadır.¹⁷²

Muhammed Esed (v.1992) de "Kur'an Mesajı" adlı meal-tefsirinde "cin" teriminin Arap folkloründe, "*tüm şer güçler*" için kullanıldığını, ancak Kur'an'da bundan daha farklı manalarda da kullanıldığını özellikle "*en çok karşılaşılan anlam, bedensel bir varlık olmadığından, bizim bedensel duygularımızın dışında kalan ruhsal güçler veya varlıklardır. Bu hem "şeytanları" ve "melekleri" ve "melek güçleri" ihtiva eden bir anlamdır.*" şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca Ahkaf ve Cin Sûrelerinin tefsirinde cin kelimesi "yabancı" anlamında "*bizatihi görünmez olamayan, ama o zamana kadar görülmemiş varlıklar*" hakkında kullanıldığını ifade eder.¹⁷³ Ömer Rıza Doğrul (v.1952) da cinleri Arapların daha önce görmedikleri yabancı Yahudi ve Hristiyanlar olarak değerlendirmiştir.¹⁷⁴ Aynı düşünceleri Hayati Aydın ve Şaban Ali Düzgün de dile getirmektedir. Ahkâf sûresinde geçen cin ifadelerinden kastedilen muhatapların müşriklerden daha aydın ve bilgili yani semavî kitap bilgisine sahip olan "Yahudiler" olduğu; Cin Sûresinde geçen cinlerden ise "müşriklerin" kastedildiğini¹⁷⁵ dile getirmektedirler.¹⁷⁶ Aydın En'âm 130. âyet de geçen cin tabiri ile ilgili olarak "*Arapların bilmediği kavim ve milletler, onlara giden peygamberler, bilinmeyen dünyanın insanları anlamında olduğunu söylemek mümkündür.*" ifadeleri kullanmaktadır.¹⁷⁷ Düzgün de Hicr 27. âyet hakkındaki yorumunda "henüz toplu halde yaşama kültürü geliştirmemiş insanları karşılamaktadır." demektedir.¹⁷⁸

Muhammed el-Behiy ise Şuâra¹⁷⁹, Ahkaf¹⁸⁰ ve Cin Sûresinde¹⁸¹ söz edilen cinler ile ilgili hususlar için şu ifadelere yer vermektedir: "Hz. Peygamber'in Mekke'de sabah

¹⁷² Velizâr, s. 45; Demirci, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, MÜİFV Yay. Dokuzuncu Baskı, İstanbul 2011, s. 255; Aydın, s. 1657.

¹⁷³ Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, trc: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, 1-3, İşaret Yay, İstanbul 1999, C.3, s. 1335; C.1, s. 5; C. 2, s. 922.

¹⁷⁴ Doğrul, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu*, A. Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul 1947, C.2, s. 884-885.

¹⁷⁵ Aydın, s. 1655- 1658; Aydın bu tür ifadeler kullansa da cin konusunda kesin bir şey söylemenin mümkün olmadığını ifade eder. Her ne kadar kültürel kullanım gözönüne alındığında cin ifadesi "yabancı insanlar" anlamında kullanılabilse de âyetlerde tersi ifadelerin bulunmasından dolayı ve Ehl-i Sünnetin de bu âyetlerde dile getirilenlerin metafizik varlıklar olduklarına dair icmasını da göz önüne aldığımızda bu konuda tevakkuf etmek, Allah muradını en iyi bilendir demek en uygun olan bir davranış olacağını ifade eder.

¹⁷⁶ Düzgün, Şaban Ali, "Dinsel ve Mitolojik Yönleriyle Cin ve Şeytan Algımız", *Kelam Araştırmaları*, sy: 10:2, Yıl. 2012, s. 17-19.

¹⁷⁷ Aydın, s. 1657.

¹⁷⁸ Düzgün, s. 19.

¹⁷⁹ "Onlar, azgınlar ve İblis'in adamları, hepsi, tepetakla oraya atılırlar." Şuâra: 94-95.

namazı kıldırırken okuduğu Kur'an-ı Kerim karşısında susan cin topluluğunun Medineliler olduğu ve hicretten iki sene önce Medine'den gelmişlerdir. Bu topluluk daha sonra iman edip, hac ibadetlerinden sonra Medine'ye dönünce kavimlerini Allah'ın dinine davete koyulmuşlardır. Cin Sûresinde zikredilen "nefer"den kastedilen gurubun bunlar olduğunu söyler: "(Ey Muhammed!) De ki: "Bana cinlerden bir topluluğun (Kuran'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi; "Şüphesiz biz, doğru yola ileten hayranlık verici bir Kuran dinledik de ona inandık. Artık, Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız."¹⁸² Bu topluluğa cin ismi verilmiştir. Çünkü Mekkeliler tarafından tanınmıyordu. Bunlar Mekke'deki Hz. Peygamber'in meclisine yabancıydılar. Buradan hareketle bu topluluğun Medine'deki Ensar'ın çekirdeğini oluşturduğunu ifade etmektedir.¹⁸³ Sebe sûresinde kastedilen cinlerden ise, "yanında iş görenler" ifadesinin Hz. Süleyman'ın (as) emrinde çalışan cinler değil "kendi başlarına iş beceremeyen vasıfsız, tecrübesiz gizli işçiler topluluğu" olduklarını iddia etmektedir.¹⁸⁴ Hayati Aydın¹⁸⁵ ve Şaban Ali Düzgün¹⁸⁶ de aynı fikirleri dile getirmektedirler.

Ayrıca Muhammed Behiy, eserinin başka bir yerinde de cinlerin insanlardan ayrı bir cins olmadığını; ancak tanınmamak ve bilinmemek için kimliklerini gizleyen insanlar olduklarını söylemektedir.¹⁸⁷

Süleyman Ateş ise bazı kimselerin cinleri "*habis, insan ruhları*" olarak telakki ettiklerini ifade etmektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁰ "Kuran'ı dinleyecek cinlerden bir takımını sana yöneltmiştik. Onlar Kuran'ı dinlemeğe hazır olunca birbirlerine: "Susun" dediler. Kuran'ın okunması bitince, her biri birer uyarıcı olarak milletlerine döndüler. Şöyle dediler: "Ey milletimiz! Doğrusu biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, gerçeği ve doğru yolu gösteren bir kitap dinledik." "Ey milletimiz! Allah'a çağırana (Muhammed'e) uyun ve O'na inanın da Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı azabdan korusun." Ahkaf, 46/29-31.

¹⁸¹ De ki: "Cinlerden bir topluluğun Kuran'ı dinlediği bana vahyolundu; onlar şöyle demişlerdir;" "Doğrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kuran dinledik de ona inandık; biz, Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız." Cin, 72/1-2.

¹⁸² Cin, 72/1-2.

¹⁸³ Behiy, Muhammed, *İnanç ve Amelde Kur'an'ı Kavramlar*, trc: Ali Turgut, Yöneliş Yay., İstanbul 1995, s. 139.

¹⁸⁴ Behiy, s. 144-153.

¹⁸⁵ Aydın, s. 1657-1658. Aydın'ın bu konudaki fikirleri, "bu ifadenin bir anlam boyutu da "hünerli ustaları" ifade ettiğine inanmaktayız." şeklindedir.

¹⁸⁶ Düzgün, s.19; Düzgün'e göre Hz. Süleyman'ın çalıştırdığı cinler ve şeytanlar "savaşlarda esir edilen savaş esirleri ve mahkûmları olup yarı açık cezaevide kalan mahkûmlar" şeklinde tasvir edilmiştir.

¹⁸⁷ Behiy, s. 144-153.

¹⁸⁸ Ateş, Süleyman, *İnsan ve İnsan Üstü Ruh, Melek, Cin*, s. 29.

Bu tür düşüncelerin ne kadar yanlış olduğunu görmek için kısaca birkaç âyete bakalım: “O, insanı ateşte pişirilmiş toprak kaplar gibi kurumuş topraktan yarattı. Cinleri de yalın ateşten yarattı.”¹⁸⁹ Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”¹⁹⁰ Bu âyetlere göre cinler, insanlardan tamamen farklı varlıklardır. Çünkü ilk âyette cinlerin ve insanların yaratıldığı madde öz itibarı ile birbirinden farklıdır. İkinci âyette ise başta cin türü ifade edilmiş hemen sonrasında da insan cinsi zikredilmiştir. Eğer cinler insan cinsi ile aynı olsaydı; insan ile birlikte zikredildiği yerlerde atıf harfine ihtiyaç kalmazdı. Arap dilinde matuf ve matufun aleyh arasında bir farklılık olmak zorundadır. Allah Teâlâ cin ifadesinden sonra atıf ile insanı de zikretmiştir. Eğer bunlar tek cins olsaydı birini zikretmekle yetinilmesi gerekirdi.¹⁹¹ O zaman bu şekilde bu iki cinsin birbirinden öz olarak tamamen farklı olduğuna önemli bir vurgu yapılmıştır. Böylece bu âyetlerden anlaşılması gereken mananın “dağ başlarında terk edilmiş yerleri ve ormanları mekân edinmiş yabancı insanların” kastedildiğini iddia etmek Arap dili kurallarına ve Kur’an bütünlüğüne ve İslam esaslarına uygun olmadığı kanaatindeyiz. Zira Kur’an’daki bir kelimeyi başka bir manaya hamletmeyi gerektirecek bir hucet bulunmadıkça zahirine göre hükmedilir.¹⁹² Bu konuda Cebeci de “bu görüşlerin bir kısmının orijinal olmakla birlikte âyetleri belli bir standartta anlamamıza engel teşkil edeceği için isabetli olmadığını ifade etmektedir.”¹⁹³

İslam ümmeti on dört asırdır cinlerin insanlardan farklı bir varlık olduğu hususunda genel ümmet “İcma”¹⁹⁴ oluşturmuşken bu tür fikirler ve yorumlar uygun bir yaklaşım olamaz, ancak zorlama teviller olabilir. Naslarda geçen cin ifadeleri, cinlerin insandan ayrı bir cinslerinin olduğuna herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde işaret etmektedir.

Reşit Rızâ da cinlerin varlığını inkâr etmemesine rağmen farklı tevillere başvurarak cinlerin görülebilen canlılar olduğuna tefsirinde yer vermiştir. Ona göre: “Kelamcılar cinleri, görülmeyen gizli canlılar olarak tanımlamaktadırlar. Biz de defalarca Menar’da

¹⁸⁹ Rahman, 55/14-15.

¹⁹⁰ Zariyat, 51/56.

¹⁹¹ Işık, Harun, “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an’a Göre Şeytan,” *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2018, sy:13, s. 47.

¹⁹² Eşari, Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail, *el-İbane an Usuli'd-Dinyane*, Daru'n-Nefais, Beyrut 2010, s. 29; Işık, s. 22.

¹⁹³ Cebeci, s. 194.

¹⁹⁴ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29; Edhem, s. 89; bkz: Aydın, s. 1658, Aydın, bu konuda, konsensüs oluştuğunu ifade etmektedir.

bu asırda mikroskoplar vâsıtası ile görülen ve mikrop diye isimlendirilen gizli canlı cisimlerin, cinlerin bir çeşidi olabileceğini mümkün görüyoruz.”¹⁹⁵ demek sûretiyle cinler için gerekli koşullardan biri olan maddi bir beden varlığını, duyu organlarımızla anlayabildiğimiz, mikroskop vb. materyaller ile de görülebilen bir canlı haline getirmektedir. Aynı düşünceleri Ali Osman Ateş ve Hayati Aydın da dile getirmektedir.¹⁹⁶

İslam dünyasında cinler ve şeytanlar hakkında modern dönem âlimlerinden özellikle Muhammed Abduh ve Reşit Rıza tarafından yapılan bu tür yaklaşımlar için Nasr Hamid Ebu Zeyd, Kur’an’dan herhangi bir âyetle desteklenemeyen Furudcu yaklaşımı yansıtan bir yorum olduğu için eleştirmiştir.¹⁹⁷

Bu konuda “Mikroplar, cin olabilir mi?” sorusuna, Âdem Dölek bir makalesinde şöyle der: “Mikropların; âletler (mikroskoplar) vasıtasıyla gözle görülebilen ve incelenebilen, duyularla hissedilebilen maddî varlıklar olduğu günümüzde açıkça anlaşılmıştır. Mikroplar, fizikî âlemin birer unsurudur. Cinler ise manevî varlıklar olup, onların somut bir vücutları yoktur. Pozitif ilimlerin fizikî âlemleri incelediği dikkate alındığında mikropların görünmesini sağlayan yöntemlerle, metafizik âlemin bir parçası olan cinler üzerinde bir araştırma yapıldığı şu ana kadar görülmemiştir. Bu bakımdan mikropları, “cin” olarak yorumlamak mümkün görülmemektedir.”¹⁹⁸

Hem Kur’an’da, hem Hz. Peygamber’in dilinde karşılığını bulan bu “جن/جان” kelimesinden kastedilen mana; mikrop, bakteri olduğu tarzındaki yorumların doğru olduğunu savunmak mümkün değildir. Zira cahiliyye Arap toplumunda ve diğer kâdim toplum ve dinlerde öteden beri var olan gelen cin tasavvurunun Hz. Peygamber’in risaleti ile ortaya çıkmış olan bir olgu olmayıp, daha öncesinden bilinen bir realite ve inanç olarak mevcut olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili olarak müfessirler, şeytanın kesif olmayan latif ve ruhani bir varlık olduğunu, maddi bir cismaniyetinin olmadığını ifade ederler.¹⁹⁹ Razî, şeytanın kesif bir cisim olduğunu savunmanın cehalet olduğunu ifade

¹⁹⁵ Rızâ, M. Reşit, *Te’fîsîrü’l-Menar*, İkinci Baskı, Kahire 1959, C. 3, s. 95-96.

¹⁹⁶ Ateş, Ali Osman, *Kur’an ve Hadislere Göre Cinler ve Büyü*, Beyan Yay., İstanbul 2003, s. 147-188-191; Aydın, s. 1634-1635.

¹⁹⁷ Düzgün, s. 13.

¹⁹⁸ Dölek, Âdem, “Mikroplar Cinlerin Bir Nev’i mi? Bir Hadisle ilgili İki Yorumun Eleştirisi”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, sy. 3, Yıl: 2005, s.113.

¹⁹⁹ er-Razî, C.14, s. 57-58; İbn Aşur, C.29, s. 218.

eder.²⁰⁰ Süleyman Ateş ise bazı kimselerin, cinleri zararlı mikroplar olarak telakki ettikleri, bunun ise doğru olmadığını söyler.²⁰¹ Ahmet Saim Kılavuz da çağımızda cinlerin mahiyetlerinin “ateşe karışan” varlıklar olmaları dikkate alınarak karbon asidinden “dumansız ateş”ten yaratıldıkları dikkate alınarak canlılığını ruhtan alan ve ezelde var edilen ışınların, ufolardan veya enerjiden yahut bazı hadislerde hastalıkların sebebi olarak gösterilmeleri dikkate alınarak mikroplardan ibaret olduğu tarzında bir takım görüşler ileri sürülmüşse de bunların, ilmî bakımdan temellendirilememiş bazı teoriler olduğunu ve de bunların kanıtlanmaya ihtiyacının olduğunu ifade eder.²⁰² Yani bu canlıların herhangi bir maddi bedenleri olmayan ve gözle görülemeyen akıl ve şuur sahibi varlıklar olduğu önem arz etmektedir.

Bazı mikrop ve bakterilerin, çeşitli hastalıkların sebebi olması ve insanlara zararlı olması nedeniyle Hz. Peygamber tarafından şeytanlara ve cinlere izafe edilerek teşbihi bir anlatım kasıt edilerek kullanıldığını söylemek de mümkündür. Bazı hadislerde insana zarar veren şeylere “şeytan” tabiri kullanılmıştır.²⁰³ Başka hadislerde ise “taun hastalığının” sebebi olarak cinler işaret edilmiştir. Ahmed b. Hanbel’in Mûsned’inde Ebu Musa el-Eş’ari’den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “*Ümmetimin yok olması, ta’n ve taun iledir.*” Ashab da: “*Ta’n’ın ne demek olduğunu biliyoruz, peki Taun nedir?*” diye sordular. Bunun üzerine Rasulullah şöyle cevap verdi: “*Cin(ler)den olan düşmanlarınızın dürtmesidir.*”²⁰⁴ buyurmuştur. Buharî’nin rivayet ettiği bir hadiste: “*Şehitler beş kısımdır: Bulaşıcı hastalığa yakalanan, ishale tutulan, suda boğulan, göçük altında kalan ve Allah yolunda şehid olanlardır.*”²⁰⁵ Diğer bir rivayette “*Ta’un, her müslümanın şahadetidir.*”²⁰⁶ buyrulmuştur.

Zikrettiğimiz hadislerde “veba salgını”nın sebebi olarak, “cinin dürtmesi”, olduğuna işaret edilmiştir. Aynı zamanda “وخز” kelimesi ile “طعن” kelimesinin manaları arasında yakından bir ilişki de bulunmaktadır. Nitekim “طعن” *yaralamak, mızrak, ok vb. şeylerle öldürmek*²⁰⁷ manalarına gelirken; “وخز” da *nufuz etmeksizin ok vb. sivri bir şey ile güçlü bir şekilde dürtmek ile yaralamak, dürtmek ve dürterek öldürmek* manalarına

²⁰⁰ er-Razî, C.6, s. 12; İbn Aşur, C.29, s. 218.

²⁰¹ Ateş, *İnsan ve İnsan Üstü Ruh, Melek, Cin, İnsan*, s. 35

²⁰² Kılavuz, s. 9.

²⁰³ Müslim, “Salât”, 258.

²⁰⁴ es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 43.

²⁰⁵ Buharî, Cihad, 30.

²⁰⁶ Buharî, Cihad, 30.

²⁰⁷ İsfehânî, s. 304

gelmektedir.²⁰⁸ Burada mikropların sebep olduğu hastalıkların, haricden bir yara veya darbe ile yaralama olmadan insanların ölümüne sebep olmasını; Hz. Peygamber teşbihi bir anlatımla “cin çarpmasına” benzeterek ifade ettiğini söylemek mümkündür.²⁰⁹ Zira insanlar, tarihin her döneminde sırrını ve sebebini anlayamadıkları gizem ifade eden sara türü hastalıkları, hoşlarına gitmeyen hususları hep şeytanlara, cinlere nisbet etmişlerdir.²¹⁰ Şayet Hz. Peygamber burada, “mikrop, virüs” kelimelerini veya bu manaya gelen bir başka kelimeyi kullanmış olsaydı, anlayış ve bilgi seviyeleri buna müsait olmayan o zamanın insanların bunu, anlamaları zor olan bir durum olabilirdi.²¹¹ Ayrıca bazı âlimler ise bu tür rahatsızlıklara sebep olarak “aslında fizyolojik sebeplerden kaynaklanan bazı hastalıkların sebep olduğunu” dile getirmişlerdir.²¹²

Sonuç olarak cinlerin, mikrop ve bakterilerin bir türü olduğu iddia edildiğinde; fiziki bir bedeni olmayan cinleri, mikroskop ve büyütücüler yardımı ile görebileceğimiz ve mikrop ve bakteri olmaları yönüyle de tedavi edilebilen fiziksel bir varlık haline getirmek olacaktır. Bu durumda Kur’an ve hadislerde açıkça ifade edilen insan gibi irade, akıllı ve mükellef cinleri mikrop kabul edersek insanlara ve cinlere “رسول الثقلين” olarak gönderilen Hz. Peygamber²¹³, mikroplara da mı peygamber olarak gönderildi? Aynı şekilde insanlara ve cinlere gönderilen Kur’an’a, mikroplar da mı muhataplar? Bu türden sorulara verebileceğimiz cevap hayır olacaktır. O takdirde, mikropları cin olarak değerlendirmenin mümkün olmadığını söylemek gerekir.

O zaman da Hz. Peygamber, sahabeye “mikrop, bakteri, virüs” kelimelerini kullanmış olsaydı; anlayışları ve ilmî seviyeleri buna müsait olmayan o günün insanların bunu anlaması imkânsızlaşır. Böyle bir tutum, Hz. Peygamber’in, “herkesin akıl ve bilgi

²⁰⁸ el-Fizrubadî, Mecidu’d-Din Muhammed b. Yakub, *el-Kamusu’l-Muhit*, tlf: Enes Muhammed Es-Sami, Zekerya Cebbar Ahmed, Daru’l-Hadis, Kahire 2008, s.1737-1738.

²⁰⁹ Karaman, Hayrettin, vd. *Kur’an Yolu*, 1-5, DİBY., Ankara 2007, C. 5, s. 474.

²¹⁰ Görmez, Mehmet, *Sünnetin Anlaşılmasında Metodoloji Sorunu*, Ankara 1997, s. 251; Dölek, s.108-117.

²¹¹ Dölek, s. 111-112.

²¹² Karaman, C. 5, s. 475.

²¹³ İbn Kesir, C.7, s. 303; el-Askalanî, Ahmed b. Ali İbn-i Hacer, *el-İsabe fi Temyîzi’s-Sahabe*, thk: Adil Ahmed el-Mevcud, Ali Muhammed Muavved, 1-9, Daru’l-Kutub bi’l-İlmiyye, Lübnan 2010, C.1, s. 10-12; Nahcuvanî, Nigmetullah b. Muhammed, *el-Fevatihu’l-İlahiyye’l-Mefatihü’l-Gaybiyye*, Birinci Baskı, y.y., C.2, s. 450; Tantavi, Muhammed Seyyid, *Tefsiru’l-Vasit*, Daru’n-Nedve, Birinci Baskı, 1-15, Kahire 1997, C.13, s. 207; Züheylî, s. 2443;

seviyesine göre konuşun”²¹⁴ sözünün zıttı bir tutum olup, mukteza-i hale uygun bir üslûb²¹⁵ olmayacaktı. Bu konuda birçok âlim, bu tür zorlama yaklaşımların yanlışlığını akli ve nakli delillerle ortaya koymuştur.²¹⁶ Bu tarz yaklaşımların ortaya çıktığı İslam toplumları, Batı’nın maddeci anlayışı karşısında, geri kalmışlığın ve başarısızlığın ezikliğini, bu ezikliği, bazı İslamî hakikatlere çeşitli indi yorumlar ve zorlama teviller yaparak ve medeniyet köklerinden bağını kopararak kapatmaya çalışmışlardır.

2.1.4. İblis’in Allah’a İlk İsyanı

Şeytan, Âdem’e (as) secde ile emir olunduğu zaman, buna itaat etmeme sebebi olarak yaratıldığı maddenin üstünlüğünü ileri sürerek, “ben Âdem’den daha üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın.”²¹⁷ şeklinde görüntüyü ve şekli temele alan; içeriğe, ruha ve öze önem vermeyen bir tavır takınmıştır.²¹⁸

“Meleklerle beraber cennetlerde ve göklerde yaşayan İblis’i,”²¹⁹ “*bundan önce dumansız ateşten yarattık.*”²²⁰ âyetinde geçen “bundan önce” ifadesi “Âdem’in yaratılışından önce” anlamına gelmektedir.²²¹ Bu manaya geldiğini bir önceki 26. âyetten anlıyoruz. Bu âyette, insanın yaratılışı anlatılmakta atıf vavı ile 27. âyete bağlanmaktadır. Ayrıca Kur’ân’da Âdem-İblis konusunun geçtiği diğer yerlerde de buna işaretler vardır. Allah meleklerle Âdem’in (as) yaratılışını ve ona vereceği önemli görevi haber verdiğinde,²²² Âdem’in (as) yaratılışındaki hikmeti anlamak maksadı ile melekler Allah’a bunun sebebini sorduklarında, İblis de muhtemelen onların içinde bulunmaktaydı fakat onun, bu duruma tepkisinin nasıl olduğunu bilemiyoruz zira bu konuda naslarda bir bilgi bulunmamaktadır.

Rivayete göre İblis meleklerle birlikte cennette Âdem’in çamurdan suretinin yanından geçerken: Şu mahlûkat arasında benzerini görmediğiniz bu yaratık size üstün kılınıp da

²¹⁴ Ebû Davud, “Edep”, 20.

²¹⁵ Uzun, Tacettin ve Arkadaşları, *Anlatımlı Belağat*, Sebat Ofset Matbası, Birinci Baskı, Konya 2008, s. 1-2.

²¹⁶ Velizâr, s. 45.

²¹⁷ A’râf, 7/12, Sâd, 38/76.

²¹⁸ et-Taberî, C.1, s. 239; el-Kurtubî, C.1, s. 442; İbn Kesir, C.4, s. 534; Alusî, C.8, s. 88-89; Şenkitî, C.1, s. 87.

²¹⁹ et-Taberî, C.1, s. 262.

²²⁰ Hicr, 15/27

²²¹ er-Razî, C.19, s. 184; Yazır, C.3, s. 2031; Âkil, C.1, s. 351.

²²² Bakara, 2/30.

ona itaat etmeniz emir olunursa ne yaparsınız? Dedi. Melekler de: Rabbimizin emrine itaat ederiz, diye cevap verirlerken İblis de kendi kendine: Andolsun o bana üstün kılınacak olursa ona itaat etmeyeceğim ve eğer ben ona üstün kılınırsam onu helak edeceğim.²²³ Dediği rivayet edilmektedir. İblis'in bu davranışı akıl, irade sahibi olduğunu gösterir ve ani bir kararı değil; aksine bilerek, inceden inceye ve sonunu düşünerek karar verdiği bir hareket olmuştur.²²⁴

Âyetlerde; “bunun üzerine meleklerin hepsi secde ettiler. Yalnız İblis etmedi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.”²²⁵ buyrulmaktadır. Burada Allah, ezeli ilmi ile İblis'in gelecekte kendisine başkaldırıp, isyan edeceğini, bu hareketi ile de kâfirlerden olacağını biliyordu.²²⁶ Bu tavrı ile de ilk isyan eden, nankörlük eden, kâfir olan konumuna indirilmiş oldu.²²⁷ İblis büyüklük taslayarak Allah'ın emrini yerine getirmedeği için Allah onu lanetledi ve onu kâfirlerden kıldı. Bu duruma göre, bir kişi yüce Allah'ın ve Rasulü'nün (sav) emirlerinden herhangi birini anlamsız ve basit görmesi durumunda o kişinin durumu da İblis'in hali ile aynı olacağı hususunda ihtilaf edilmemiştir.²²⁸

2.1.5. İblis'in Hz. Âdem'e Meydan Okuması

Hz. Âdem'e (as) secde emrine kadar İblis melekler ile beraber cennette bulunuyordu. Hz. Âdem'e (as) secde emrine kadar İblis'in isyan etmemesi ve melekler içinde bulunması, yüce Allah'ın onu, gururuna dokunacak bir imtihana tabî tutmamış olmasından ve olayların kendi istek ve arzusuna uygun biçimde gerçekleşmesinden kaynaklanması mümkündür.²²⁹ Bu durumda herhangi bir imtihanın ve zorluğun olmadığı bir durumdaki halin pek de ölçücü olmadığını söylemek mümkündür.

Allah'ın emrine uyan melekler, Hz. Âdem'e secde ederken İblis'in bu emri yerine getirmemesi üzerine: “Allah, "Sana emrettiğim halde, seni secdeden alıkoyan nedir?" dedi, "Beni ateşten onu çamurdan yarattın, ben ondan üstünüm" cevabını verdi.”²³⁰

Buyurdu.

²²³ et-Taberî, C.1, s. 239-240-241; el-Kurtubî, C.1, s. 418.

²²⁴ el-Kurtubî, C.1, s. 444.

²²⁵ Bakara, 2/34; En'âm, 6/112. Hicr, 15/28-31; Sâd, 38/73- 74.

²²⁶ el-Kurtubî, C.1, s. 442-443; Yazır, C.1, s. 318.

²²⁷ et-Taberî, C.1, s. 239.

²²⁸ el-Kurtubî, C.1, s. 442.

²²⁹ Yazır, C.3, s. 2131.

²³⁰ A'râf, 7/12; Hicr, 15/32-33 Sâd, 38/75-76; İsrâ, 17/61.

İblis bu sözlerle “şerefli, yüce olan benim, benim ise bayağı, adî olana; secde etmem hiç uygun olmaz” demek istemiştir. İblis’in bu düşüncesindeki bu kıyas şunu içerir: Ateş, çamurdan hayırlıdır; üstün olandan (ateşten) yaratılan zayıf olandan yaratılandan (topraktan) daha hayırlıdır. Hayırlı olan zelil olana hiç secde eder mi? Dolayısıyla ben de secde etmedim. Eğer biri secde edecekse; Âdem’in bana secde etmesi gerekir. Demek isteyerek gurur ve kibrini ortaya koymuştur.²³¹ Aslında üstünlük Allah’ın bir lütfu ve ikramıdır. Dolayısıyla bir varlığın yaratıldığı maddenin üstün olması, o varlığın da üstün olmasını gerektirmez. Zira o maddenin üstünlüğü de tamamen izafî bir durumdur.²³² İki mantikî kıyas şeklinde bozuk bir fikir yürütmüş ve doğru olan yaratılış önermesinden yalan olan kişisel davasını sonuçlandırmaya kalkışmış olması, âlemde şeytanlık ve iblisliğin ilk örneği olan bu sözde, şeytanlığın bütün incelikleri yer almıştır.²³³ “Bu iki cümlenin tahlilinde, ilmî araştırma yöntemi, ahlâk, psikoloji, istikraî (tüme varımla), istintacî (sonuç çıkarma) mantık, hikmet-i tekvin (yaratma hikmeti) ve teşrî (kanun koyma) gibi nice ilimlere değinen açık ve gizli birçok suçlar, hile ve oyunlar, yanıltıcı sözler görülecektir ki, bununla şeytan ve şeytanlığın bütün iç yüzünü anlamak mümkün olacaktır.”²³⁴

Aslında İblis, bu sözü ile fasit bir kıyas yaparak hüsün-kubuh (iyinin-kötünün) ne olduğu ile ilgili olarak kendince bir fikir yürüterek, Allah adına konuşmaya kadar işi vardırırmıştır. Bu yaratılmış olan bir varlığın, kendisini yaratanına karşı giriştiği büyüklük yarışıdır ki bu ‘emri verenin büyük bir yanılğı içerisinde olduğu iddia etmek ve doğrusunu ise; ben bilirim’ demektir. Yani İblis kendince secde edilmeye layık olanın kendisi olduğunu ima etmiştir. Bu şekilde de Allah’ın emrine karşı gelerek lanetlenmiş ve huzurudan kovulmuştur.²³⁵

2.1.6. İblis’in Cennetten Kovulması ve Allah’tan Zaman İstemesi

İblis bu itaatsizliğinden dolayı Allah’ın yanındaki o kıymetli, yüce değerini, itibarını yitirerek Allah’ın lanetinin kendisi üzerine olan bir varlık haline geldi. Son bir istek

²³¹ et-Taberî, C.1, s. 239; er-Razî, C.14, s. 35; C.19, s. 187; Şenkitî, C.1, s. 87.

²³² Cebeci, s. 231-232.

²³³ Alusî, C.8, s. 89; en-Nassar, s. 20-21.

²³⁴ Yazır, C.3, s. 2132.

²³⁵ Alusî, C.8, s. 89.

olarak da Allah'tan kendisine uzun bir zaman tanınmasını istedi. Bu süreç Kur'ân'da şöyle ifade edilir:

Allah Teâlâ buyurdu ki: “ (Allâh) buyurdu: “Öyle ise oradan in, orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık, çünkü sen aşağılıklardansın!” (İblis) dedi: “(Bari) bana (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar süre ver.” (Allâh) buyurdu: “Haydi sen süre verilmişlerdensin.”²³⁶

Bu âyetlerdeki ifadelerden İblis'e tanınan mühlet konusunda bazı tahkik ehli için Sûra ilk üflenme vakti yani Kıyametin kopmasına kadar olduğu ifade edilirken; bazıları için ise bu zamanın, ikinci Sûra üflenme yani insanların kabirlerinden diriltilip kaldırılacakları vakittir. Başka bir görüşe göre ise İblis'e tanınan vakit, Allah'ın bildiği, ama bizim ve İblis'in bilmediği bir zaman olup bu iblisin mukadder olan ömrünün sonudur. Bu görüşe göre de bunun Sûre ikinci üflenışten önce olması gerekir.²³⁷ İbn Abbas'a göre Allah, İblis'e bütün mahlukâtın öleceği vakit olan ilk Sûra üfleme vaktine kadar süre tanıdı. Ancak o, insanların âlemlerin Rabbinin huzuruna kalkacakları vakit olan ikinci Sûra üfleme kadar kendisine süre verilmesini istemişti. Ancak Allah, onun bu isteğine kısmen olumlu bir cevap olarak kendince malum olan bir vakte kadar izin vermiştir.²³⁸ Pekçok âlime göre İblis'e ecel olarak tayin edilen bu vakit, kıyametin kopması için İsrâfil (as) ilk Sûra üflemesiyle birlikte bütün canlıların öleceği zamandır.²³⁹

İblis'in Âdem'e secde emrine itaatsizliğinin sonucu olarak cennetten kovulması, Allah'ın lanetine müstehak olması ve devamında da Âdemoğlunun diriltileceği zamana kadar kendisine müsaade edilmesini istemiştir. O, bu müsaade ile yaptığı hata için, Rabbine tövbe ve pişmanlıkta bulunmak yerine; son ana kadar insanları Allah'ın yolundan alı koymak, azdırmak isteyerek insanların ba'sına kadar dünyada kalmak isteyerek böylece ölmekten ve yaptıklarından hesaba çekilmekten kurtulmak istiyordu. Zira İblis, bu isteği ile dirilişten sonra ölüm olmayacağı için hesaptan kurtulmanın yolunu aradığı anlaşılmaktadır.

²³⁶ A'râf, 7/13-15; Hicr, 15/34-38; Sâd, 38/77-81.

²³⁷ er-Razî, s. 187-188.

²³⁸ el-Kurtubî, C.12, s. 211-212.

²³⁹ Alusî, C.8, s. 161; Cebeci, s. 238.

2.1.7. İblis'in Hz Âdem ve Eşine Karşı Düşmanlığı

Âdem (as) ve Havva yaratıldıktan sonra cennette yaşamaya başladılar. Bu esnada da cennetin türlü türlü nimetlerinden faydalanmaya imkân verildiğini Kur'an haber veriyor: *“Ey Âdem, sen ve eşin cennette oturun, ondan dilediğiniz yerde bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz!”*²⁴⁰ buyurdu.

Cennetin birbirinden farklı nimetleri Âdem (as) ve Havva'ya sunulduğu ve onlardan yasaklanan ise tek bir nimet olduğu âyette ifade edilmiştir. Bununla beraber Allah, onlara İblis'in düşmanları olduğunu, onları aldatıp cennetten çıkarmak istediğini bildirmiş ve onlara Şeytan'ın hile ve desiselerine karşı uyanık olmalarını da tavsiye etmiştir. Âyette Allah *“Ey Âdem, doğrusu bu, senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın, sizi cennetten çıkarmasın, yoksa bedbaht olursun.”*²⁴¹ buyurdu.

İblis, imtihanın bir gereği olarak bir şekilde cennete girdi. Âdem (as) ve Havva'nın düşmanı olarak onları nasıl saptıracağına ince hesabını ve alt yapısını düşünerek onları kandırmak için koyuldu. Bu durum âyette: *“Ey Âdem, sana ebedilik ağacını ve yok olmayacak bir hükümlerliği göstereyim mi? Dedi. O ağaçtan yediler. Böylece kendilerine kötü yerleri görünürdü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeğe başladılar. Âdem Rabbinin buyruğuna karşı geldi de şaşırды.”*²⁴²

Cennette bulunan, Âdem (as) ve Havva'nın yanına İblis'in nasıl girdiği konusunda çeşitli İsrailiyat rivayetler vardır.²⁴³ Bizim açımızdan bunların bir değeri ve geçerliliği de yoktur. Asıl olan Kur'an'da Allah'ın haber verdiği gerçekler olup bizim için de önemli olan budur. İblis'in Hz. Âdem (as) ile ilk imtihanı olan bu olay esnasında İblis'in cennete girmesine ve Âdem'e (as) yaklaşmasına izin verilmiştir. Bu şekilde Âdem'in (as) da ilk günahını işlemesine müsaade edilmiş ve iki ezeli rakibin birbirine karşı ilk sınavları başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Bunun üzerine Hz. Allah: *“birbirinize düşman olarak inin (yeryüzüne)... Yeryüzünde sizin için bir zamana kadar*

²⁴⁰ Bakara, 2/35.

²⁴¹ Taha, 20/117.

²⁴² Taha, 20/120-121; A'râf, 7/20-22.

²⁴³ et-Taberî, C.1, s. 273. Vehb b. Münebbih'den rivayetle İbn Cerir bu konuda şöyle söylemektedir: *“İblis, Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın ayaklarını kaydırmak isteyince yılanın karnına girdi. Yılan, dört ayaklı bir hayvandı. O Allah'ın yarattığı en güzel bir hayvandı. Sanki o, Horasan develeri gibiydi. Cennete girince İblis karnından çıktı. Allah, Hz. Âdem ve Havva'ya yasakladığı ağaçtan alıp Havvaya götürdü ve ona: “Bak bu ağaca kokusu ne hoş, tadı ne kadar iyi ve rengi ne güzel” dedi. Âdem de ondan yedi. Bunun üzerine her ikisinin de avret yerleri birbirlerine göründü.”*

durma faydalanma vardır.”²⁴⁴ Buyurdu. Cennetten yeryüzüne indirilen Âdem (as) ile Havva için dünyada; kıyamete kadar devam edecek olan hem fiziksel olarak yorulacakları ve rızık temini için çalışacakları bir hayat; hem de şeytan ile devamlı mücadele içine girecekleri zorlu bir imtihan süreci başlamış oldu.

2.2. CİNLERİN ÖZELİKLERİ

Hız. Âdem (as) ile Havva'nın İblis ile ilk imtihalarındaki karşılıklı başarısızlıkları sonucunda cennetten çıkarılarak yeryüzüne indirilmeleri insanoğlu için dünya hayatının başlangıcı; bir yönüyle insan için tarihin de başlangıcı sayılır. Bu olay ile yeryüzünde Âdemoğlunun İblis ile mücadelesi filen başlamış oldu.

Bu âlemde yaratılan bütün canlılar hayatını devam ettirmek için yemeye-içmeye, uyumaya, çoğalmaya, ihtiyaçları vardır. İnsanlar gibi cinlerde de yeme-içme, gıdalanma; evlenme, çoğalma; inanma ve ibadet etme gibi ihtiyaçları bulunur.²⁴⁵ Ancak cinler için bu ihtiyaçların giderilme şekli, insanlardan farklılık arz eder. Aşağıda cinlerin bu özelliklerini ele alacağız.

2.2.1. Cinlerin Çoğalması

İnsanların atası ve ilk halife Âdem (as), cinlerin atası da İblis'tir.²⁴⁶ Başlangıç itibarıyla insan, topraktan yaratılmış olduğundan insandan kasıt, Âdem değil insan cinsi olduğu gibi, ateşten yaratılmış olan “Cânn”dan kasıt da cin cinsidir.²⁴⁷

Âdem bir “beşer” olarak yaratıldıktan sonra, onun toprakla doğrudan doğruya bir ilgisi kalmamıştır. Çünkü artık onun bedeni et, kemik ve kandan oluşmuştur. Hız. Âdem'den sonra onun nesli kendine has olarak çoğalmıştır. Âdemoğlunun nesli için geçerli olan durumlar; canının ateşten yaratılmasından sonraki neslinin devamında, cinler için de geçerlidir.²⁴⁸

²⁴⁴ Bakara, 2/36.

²⁴⁵ er-Razî, C.28, s. 32; Bursevî, C.8, s. 489-490; el-Heytemî, s. 65; İbn Aşur, C.26, s. 61; Ebî Muaz, s. 121; Bali, s. 35; Edhem, s. 123-125.

²⁴⁶ el-Askalanî, C.1, s. 10; er-Razî, C.14, s. 34; el-Heytemî, s. 65; Nevafil, s. 31.

²⁴⁷ et-Taberî, C.1, s. 263; el-Kurtubî, C.21, s. 277; es-Suyutî, C.9, s. 568; el-Hin, s. 538.

²⁴⁸ et-Taberî, C.1, s. 263; en-Nesefî, C.3, s. 411; el-Kurtubî, C.1, s. 439; el-Aynî, Bedreddin Ebi Muhammed Mahmud b.Ahmet, *Umdetü'l-Kari Şerhu Sahihu'l-Buhari*, thk: Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, 1-25, Daru'l-Kutub bi'l-İlmiyye, Lübnan 2010, C.7, s. 284; el-Heytemî, s. 65; Edhem, s. 94-95.

İblis'in neslinin devamı için ise çoğalmaya ihtiyaç duyduğunu ve onun da bir soyunun olduğuna Kur'ân işaret etmektedir. Âyetlerde: “*Doğrusu insanlardan bazı adamlar, cinlerden bazı kişilere sığınarlardı, onlar da bunları daha sapkın hale getirirlerdi.*”²⁴⁹ Âyette geçen “رجال” “rical” kelimesi ile cinlerin erkeklerinden bahsedildiğine göre, erkek varsa mutlaka dişi de var demektir.²⁵⁰ Kehf sûresinde ise;

“meleklerle: “Âdem'e secde edin!” demiştik; secde ettiler, yalnız İblis etmedi. O cinlerdendi, Rabbinin buyruğu dışına çıktı. Şimdi siz, benden ayrı olarak onu ve onun neslini dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar, sizin düşmanınızdır. Zâlimler için ne kötü bir değiştirmedir”²⁵¹ (bu. Dost olan Allâh'ı bırakıp düşman olan şeytânı ve zürriyetini dost tutmak.)²⁵²

Bu âyette geçen “zürriyet” kelimesinin “nesil, soy, sop” anlamında kullanıldığı ve bunun da bir “çoğalma ve türeme” manasında olduğu ifade edilmiştir.²⁵³

Başka bir âyette de: “O cennetler içerisinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş hûriler vardır. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? Bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur.”²⁵⁴ âyette geçen “طمس” “tams” kelimesi esasen “kanamak” demektir. Onun içindir ki hayız kanına “tams” denir.²⁵⁵ Bu kelime daha sonra bekâret halinde olan birleşmeye isim olmuştur. Ayrıca “tams” mutlak “cinsî yaklaşma” anlamı ifade etmektedir.²⁵⁶ Buna göre âyetin mânâsı şöyle olur: Onları kimse kanatmamıştır. Yahut onlara kimse dokunmamıştır. Hep bekâr kalmışlardır. Buradan cinlerin de bir cinsel aile hayatları olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır.

Nitekim bu konuda Hz. Peygamber'den gelen rivayette: Hz. Peygamber tuvalete girerken şu duayı okumuştur: “*Allah'ım hubs ve habaisden sana sığınırım.*”²⁵⁷ Hadiste zikri geçen “habis” erkek şeytanlara “habais” ise dişi şeytanlara delalet etmektedir.²⁵⁸

²⁴⁹ Cin,72/6.

²⁵⁰ el-Kurtubî, C.9, s. 31; es-Suyutî, C.9, s. 568-570; Nevafil, , s. 23-24; en-Nassar, s. 13-14.

²⁵¹ Kehf: 50.

²⁵² Ateş, *Kur'ân Meali*: Kehf: 50.

²⁵³ ez-Zahirî, Cüz: 5, s. 34-35; Âkil, , C.1, s. 351; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 20; Bali, s. 34; Ebî Muaz, Tarık b. İvazullah b.Muhammed, *Bedu'l-Halki ve'l-Melaiketi ve'l-Cinne Ve'l-Enbiya*, Dar İbn Affan, Birinci Baskı, Kahire 2006, s. 124,

²⁵⁴ Rahman, 55/72-74.

²⁵⁵ et-Taberî, C.11, s. 606-607; C.20, s. 156; el-Heytemî, s.65; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 20.

²⁵⁶ el-Kurtubî, C.20, s.155-156; Alusî, C.27, s. 119; Yazır, C.7, s. 4690; Nevafil, s. 33.

²⁵⁷ Müslim, “Eşribe”, 105; Ebû Abdurrahman Ahmed bin Şuayb bin Ali, en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, Beytu'l-Efkârid-Devliyye, 1999, “Taharet”, 19; Ebû Dâvud, “Taharet”, 3.

²⁵⁸ Bali, s. 34.

Başka bir rivayette: “Pazara ilk giren kişi de sen olma, son çıkan kişi de sen olma. Çünkü şeytan orada yumurtlamış ve orada yavrulamıştır.”²⁵⁹

İbn Zeyd’den (v.386/996) gelen rivayette İblis’in çocukları hakkında Allah şöyle buyurmuştur: “Âdem’e bir nesil verdiğim gibi sana da aynısını verdim. Her doğan insanla beraber, onunla görevli bir de şeytan doğacaktır.”²⁶⁰ Şeklinde dile getirilmiştir.

Mücahid’den gelen bir rivayette: “İblis, fercini yine kendi fercine soktu ve beş tane yumurta çıkardı. İşte İblis’in zürriyetinin aslı budur.” Bir diğer görüşe göre ‘yüce Allah onun sağ baldırında bir erkeklik organı, sol baldırında da ona bir ferc yaratmıştır. O da bunu ötekine birleştirmekte ve her gün onun on yumurtası çıkmaktadır. Her bir yumurtadan, erkek ve dişi olmak üzere yetmiş şeytan çıkmaktadır. Bu şeytanlar, yumurtadan çıkmakla birlikte uçuverir. Babaları yanında en yüksek mevkidekiler; bunlardan, Âdemoğulları arasında en büyük fitne çıkarırlardır.’²⁶¹ İbn Arabî (v.638/1240) de “cinlerde de tenasul uzvu vardır. Erkek dışının rahmine uzvunu dâhil ederek döker.” der.²⁶² Bazıları buradaki ‘zürriyet’ kelimesine mecâzi bir mana da ilave ederek, “İblis’in soyunun, hem onun nesli, hem de onun yolunu tutup giden insanlar” olduğunu işaret etmişlerdir.²⁶³ Bu konuda daha pek çok rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerin zayıflığını işaret etmek için Alûsî: “şeytanın nasıl doğurduğunu ve çoğaldığını bilmek bizim için gereksizdir ve en iyisini Allah bilir.”²⁶⁴ der.

Bu ifadeleri bir bütün olarak değerlendirdiğimizde nasıl insanlar kendi aralarında erkek ve kadın nikâhlanarak çoğalıyorsa şeytanların da kendi cinslerinden eşler ile beraber olarak kendi sülblerinden zürriyetlerinin devamını sağlamış olduklarını söylemek mümkündür.

Buraya kadar cinlerin de insanlar gibi kendi cinsleri ile beraber olarak çoğaldıkları ifade edilmiştir. Şimdi cinlerde de insanlarda olan “Nikâh, Mehir, Talak (boşanma), Zina, Zina Haddi, Kısas, miras, vasiyet vb. hususlar var mıdır?” hukukî bu konular ile ilgili,

²⁵⁹ Müslim, “Fedailu’s-Sahabe”, 100.

²⁶⁰ Alusî, C.15, s. 294.

²⁶¹ el-Kurtubî, C.13, s. 300; el-Heytemî, s. 68; Alusî, C.15, s. 294-295.

²⁶² Alusî, C.14, s. 35.

²⁶³ er-Razî, C.14, s. 57-58; Alusî, C.15, s. 295.

²⁶⁴ Alusî, C.15, s. 294-295; Cebeci, s. 251.

naslarda ve temel eserlerde bir şeye rastlayamadık. Ancak biz bu konuları, yeri gelmişken burada; bu soruları sorarak ve buraya bir soru işareti koyarak geçiyoruz.

Cinler de insanlar gibi çoğalırlar ve bu çoğalmanın bir neticesi olarak cinlerde de kabile ve aşiret halinde yaşadıklarına dair İbn Arabî şu ifadeleri kullanır: “*Cinler on iki kabileyeye ayrılmışlardır. Ayrıca her kabilenin de kolları vardır. Bunlar arasında savaşlar meydana gelir.*”²⁶⁵ Bu da şunu göstermektedir ki cinlerde de, akıl ve irade sahibi insanlarda olduğu gibi farklı kabileler ve milletler vardır. Nitekim Kur’ân dinlemeye Hz. Peygamber’e gelen cinler; Benî Şeysabân koluna mensub Ninovalı oldukları ve onların cinlerin sayıca en çoğu ve neseb bakımından en şerefli oldukları ifade edilmektedir.²⁶⁶ Bu açıklamalardan sonra cinler de akıl ve irade sahibi insanlar gibi nesillerini devam ettirmektedirler. Ve bu çoğalmanın keyfiyetinin pek de bir öneminin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

2.1.2. Cinlerin Yeme-İçmesi

Bütün canlılar hayatını sürdürmek için yemeye, içmeye ihtiyacı vardır. Bu da her cinsin kendine has olarak faydalanacağı cinstendir. Cinler de hayatlarının devamı için beslenmeye, gıdaya ihtiyaç duyarlar.²⁶⁷ Zira hadisler de buna işaret etmektedir. Ebu Hüreyre’den gelen bir hadiste de:

*“Hz. Peygamber büyük abdestini bozmaya giderken arkasından takip ettim. “Kim o?” diye seslendi. “Benim, Ebu Hüreyre dedim.” “Öyleyse bana taharetleneceğim birkaç taş getir; kemik ve tezek getirme” dedi. Elbisemin bir tarafına taşlar koyup ve getirip yanına koyduktan sonra döndüm. O işini bitirince merak edip: “Tezek ve kemikten neden bahsettiniz?” diye sordum. “Bu ikisi cinlerin azığıdır. Çünkü cinler gelip benden azık istediklerinde, Allah’a kemik ve tezeğin onlar için bir azık olması hususunda duada bulundum.” dedi.*²⁶⁸

Bu konuyla ilgili Amir eş-Şa’bi’nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: Alkame’ye sordum: “İbn Mesud cin gecesi Rasûlullah (sav) ile birlikte hazır bulundu mu? Alkame

²⁶⁵ Alusî, C.14, s. 35.

²⁶⁶ et-Taberî, C.11, s. 297-298-300; C.23, s. 311; el-Kurtubî, C.19, s. 224-225; İbn-i Kesir, C.7, s. 290.

²⁶⁷ İbn Esir, Ebi’l-Hasen Ali b. Muhammedu’l-Cezerî, *Üsdu’l-Ğabe fi Marifeti’s-Sahabe*, thk: Ali Muhammed Muavvez, 1-8, Daru’l-İlmiyye, Beyrut, trs, s. 12; el-Askalanî, C.1, s. 10; el-Aynî, C.7, s. 284; Bursevî, C.1, s. 4; Âkil, C.1, s. 351; Gölçük, Şerafettin, Toprak, Süleyman, *Kelam Tarih-Ekoller-Problemler*, Tekin Kitapevi, Altıncı Baskı, Konya 2010, s. 432; Eşkar, s. 14-15; Edhem, s. 123-125.

²⁶⁸ Buharî, “Vudu”, 20; “Menakibu’l-Ensar”, 32; Müslim, “Taharet”, 57.

dedi ki: Ben İbn Mesud'a sordum ve dedim ki: Sizden herhangi bir kimse cin gecesinde Rasulullah (sav) ile birlikte bulundu mu? O: Hayır dedi: Fakat bizler bir gece Rasulullah (sav) ile birlikte bulunuyorduk. Onu aramızda göremedik, vadilerde ve dar yollarda onu aradık. Ben acaba bir yerlerde korkutuldu ya da gizlice öldürüldü mü diye düşündüm. Çok kötü bir halde geceyi geçirdik. Sabah olunca onun Hira tarafından geldiğini gördük. Ey Allah'ın Rasulü, dedik. Seni birden yitirdik, aradık bulamadık. Bu sebeple de çok kötü bir halde geceyi geçirdik. Bunun üzerine dedi ki: “Bana cinlerin davetçisi geldi. Onunla birlikte gittim, onlara Kur’ân okudum.” Bizimle kalkıp gitti, bize onların ve yaktıkları ateşin izlerini gösterdi. Ondan azık istediler. Gelen cinler Cezire cinlerindendi. Onlara dedi ki: Üzerinde Allah'ın adı anılan her bir kemik sizin elinize olabildiğinin en fazlasıyla etli olarak geçecektir. Her bir hayvan pisliği de sizin bineleriniz için alaf olacaktır. Bunun üzerine Rasulullah (sav) buyurdu ki: “Bu sebeple bu ikisiyle istinca yapmayınız. Çünkü her ikisi de cinlerden olan kardeşlerinizin yiyeceğidir.”²⁶⁹

Şu kadar var ki cinlerin yiyeceklerinin açıklanmış olduğu hadislerin tamamında, “kemik ve tezek” cinlerin azığı olarak ifade edilmiş olduğunu görüyoruz. Fakat bunların nasıl bir azık olduğu hususunda ayrıntılı bir bilgiye de sahip değiliz. Ancak Bu hadislerde belirtilen hususları, zorlama tevillere kaçmadan, cinlerin özelliklerini de göz önünde tutarak değerlendirmemiz gerekmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz Tirmizî hadisi hakkında ravinin bir müdahalesinin olduğunu ve bundan kaynaklanan bir sıkıntının olduğu hususunda bazı eleştiriler de yapılmıştır. Hadiste geçen “*cinlerden olan kardeşlerinizin azığı*” ifadelerinde geçen “*اخوانكم*=kardeşleriniz” kelimesi, hadisin isnad zincirindeki bir ravinin metne müdahalesi olduğu²⁷⁰ ve Hz. Peygamber'in bu konudaki sözlerinde “*اخوانكم*” lafzı bulunmadığı ve bu kelime kaldırıldığı zaman problemin ortadan kalktığı ifade edilmiştir.²⁷¹

Uzun olmasından dolayı diğer bir rivayetin konuyla alakalı yerini vermeyi uygun görmekteyiz: “... Onlardan bir şey gördün mü? buyurdu. Ben de beyaz elbiseler içinde

²⁶⁹ Tirmizî, Ebi İsa Muhammed b. Sureti't-Tirmizî, *Camiu't-Tirmizî*, Beytu'l-Efkârid-Devliyye, Arabistan tsz, “Taharet”, 14.

²⁷⁰ “Hadis ile alakalı olarak Sened veya metine hadis ile ilgili olmayan bir ilavenin yapılmasına “Müdric” denir.” Geniş bilgi için bkz: el-Hin, Mustafa Said, *el-İzah fi Ulumi'l-Hadis ve'l-İstilah*, Daru'l-Kelimu't-Tayyib, Beşinci Baskı, Beyrut 2004, s. 216-223.

²⁷¹ Ateş, Ali Osman, s. 91-95.

siyah adamlar gördüm, dedim. Allah Rasûlü (sav): Onlar, Nusaybinli cinlerin elçisiydi. Bana gelip kendileri için azık, hayvanları için yiyecek istediler. Çürümüş ve rengi değişmiş kemiği veya deve, sığır ve koyun pisliğini onlara yiyecek olarak verdim, buyurdu. Ben: Bunlar cinlere yeter mi? diye sordum da şöyle buyurdu: Onlar bir kemik bulduklarında, yendiği gündeki etini üzerinde bulacaklar. Bir pislik bulduklarında yenmiş olduğu gündeki taneleri içinde bulacaklar. Sizden hiç kimse kemik ve pislikle taharetlenmesin.”²⁷² İbn Kesir de bu hadîsin isnadı hakkında “gerçekten garibdir.” demek suretiyle isnad zincirinde ismi zikredilmeyen “mübhem” bir kişinin olduğunu ifade etmiştir.²⁷³

Başka bir hadiste Hz. Peygamber “Sizden biriniz yemek yediği zaman sol eliyle yemesin; içtiği zaman sol eliyle içmesin; zira şeytan sol eliyle yer, sol eliyle içer.”²⁷⁴ buyurmaktadır. Bu hadisi hakikat manasında anlayanlar olduğu gibi mecaz olarak anlayanlar da olmuştur. İbn Abdilberr (v.463/1071) gibi bazı âlimler şeytanın yemesini hakikat olarak anlayarak cinlerin de normal gıdalandıklarını, beslendiklerini söylemişlerdir. Zira burada hakikat manası anlaşılabilirdiği için mecaza hamledilmesinin uygun olmayacağını ifade etmişlerdir.²⁷⁵ Bununla beraber sol el genelde “istinca” temizlenme aracı olarak kullanılmasından dolayı: burada, sağ el ile yemeye de teşvik söz konusudur.

Gelen diğer bir rivayette ise Huzeyfe (ra) anlatıyor: “Biz Allah Resulü (sav) ile yemeğe oturunca, Allah Resulü (sav) yemeğe başlamadıkça, kesinlikle elimizi yemeğe vurmazdık. Bir seferinde yine O'nunla yemeğe oturmuştuk. Derken küçük bir kız çocuğu geldi, sanki arkasından bir iteni var gibi hemen elini yemeğe soktu. Allah Resulü (sav) onun elinden tuttu. Arkadan bir bedevî geldi, sanki onun da arkasından iten biri vardı, alelacele o da elini yemeğe soktu. Allah Resulü (sav) onun da elinden tuttu ve şunu söyledi: “Şeytan, üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyen yemeği kendine helal addeder. Nitekim sayesinde yemeğimizi kendine helal kılmak için bu kız çocuğunu getirdi. Ben de elinden tuttum. Bunun üzerine şu bedeviyi getirip onunla yemeği kendine helal kılmak istedi, ben onun da elinden tuttum. Nefsim elinde olan Zat-ı Zülcelal'e yemin olsun şeytanın eli o ikisinin eliyle birlikte

²⁷² İbn Kesir, C.7, s. 299-300.

²⁷³ İbn Kesir, C.7, s. 300

²⁷⁴ Tirmizî, “Etime”, 9; Müslim, “Eşribe”, 105-106.

²⁷⁵ el-Heytemî, s. 68.

avucumdadır.” Allah Resulü (sav) bunları söyledikten sonra besmele çekip yemeye başladı.”²⁷⁶

Burada yemek adabı olarak besmele çekilmeye dikkat çekilmiştir. Zira besmele çekilmeden yenen ve içilen gıdalara cinlerin ortak olacaklarını Hz. Peygamber haber vermiştir. Bununla beraber yemeğe besmele ile başlamak da Allah’ın vermiş olduğu sayılamayacak nimetlere karşı bir hamd ve şükür ifadesidir.

Cinlerin ne yedikleri ile ilgili olarak İbn Kesir tefsirinde şöyle bir rivayeti zikreder:

“...A’meş’in şöyle dediğini işittim, demiştir: Bize bir cinnî gelip giderdi. Ben kendisine; yemek olarak en çok ne seversiniz? Dedim. O; pirinç, dedi. Biz ona pirinç yemeği getirdik. Ben, lokmaların kalktığını görüyor, ancak onu görmüyordum.”²⁷⁷ dedi.

Ayrıca bazı âlimler tarafından şeytanların yiyeceklerinin, Allah’ın ismi anılmadan kesilen ve murdar olan hayvanlar olduğu ve onların içeceklerinin ise, sarhoşluk veren içkiler olduğu şeklinde yorumlar da yapılmıştır.²⁷⁸

Bu hadisler ve rivayetler cinlerin ve şeytanların de aynen akıl ve irade sahibi insanlar gibi yediğini, içtiğini ve gıdalandıklarını gösterir. Bu konuda İslam âlimleri arasında görüş birliği vardır ancak, cinlerin, nasıl beslendikleri konusunda görüş farklılığı söz konusudur. Âlimler hadislerde geçen ifadeleri üç kısımda değerlendirmişlerdir. Bazıları hadiste geçen ifadeleri olduğu gibi zahiri anlama yorumlayarak, cinlerin ve şeytanların aynen diğer canlılar gibi gıdalandıklarını anlarken; bazıları da bu ifadelerin mecazî olduğunu ifade ederek onların yeme, içme gibi bir ihtiyaçlarının olmadığını söylemişler ve bazıları da onların gıdalarının sadece koku almak şeklinde gerçekleştiğini; beslenme diye bir ihtiyaçlarının olmadığını öne sürmüşlerdir.²⁷⁹

Şu kadar var ki naslarda cinlerin ve şeytanların beslendiklerine dair geçen ifadeler bulunurken bunları mecaza hamletmek ve zorlama teviller yapmak yerinde olmayıp

²⁷⁶ Müslim, “Eşribe”, 102.

²⁷⁷ İbn Kesir, C.8, s. 242.

²⁷⁸ Eşkar, s. 16; en-Nassar, s. 13.

²⁷⁹ es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 16; eş-Şevkanî, Muhammed b. Ali, *Neylü’l-Evtar Min Esrari Müntekâ’l-Ahbâr*, 1-8, Mektebetu ve Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır trs, C.8, s. 181; Velizâr, s. 94-101.

zahirine göre değerlendirmek daha isabetlidir.²⁸⁰ Bundan dolayı cinler de bizim bilemediğimiz bir şekilde, beslenme ihtiyaçlarını sağladıklarını söylemek mümkündür.

2.1.3. Cinlerin Yaşadığı Yerler

Akıl ve irade ile mücehhez kılınarak sorumlu bir varlık olan cinler de bu âlemin sakinleri olarak yaşadıkları ve barındıkları bazı yerler vardır. Âyette cinlerin yeryüzünde yaşadıkları ve bazı yerleri mesken edindiklerine işaret edilir. Hz. Âdem (as) cennetten çıkarılıp dünyaya indirildiği vakit Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: *“Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süreye kadar kalma ve yararlanma imkânı veriyorum: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan diriltilip mezardan çıkartılacaksınız!”*²⁸¹ Yani ayetten anlaşılan mana; cinler de akıl ve irade sahibi insan gibi dünyada çoğalarak hayat sürecek ve bu hayatın devamı için gerekli olan rızıklarını uygun olan yöntemlerle temin edeceklerdir. Bu iki sorumlu cins, kendileri için takdir edilen zamana kadar da bu âlemde ve meskenlerinde barınıp, zamanı gelince de öleceklerdir demektir.²⁸²

Cinlerin yeryüzünde barındıkları yerler:

1) İnsan vücudunda barınırlar: Ebu Hureyre’den rivayet edildiğine göre Allah Resulü (sav) buyuruyor ki: *“Biriniz uykusundan uyandığında abdest alıp üç defa sümkürsün. Çünkü şeytan orada geceler.”*²⁸³ Hadiste “geniz” olarak ifade edilen yer burnun üst son kısmı veya burnun tamamı manasına gelir. Bu hadisteki kast edilen mana hakkında âlimler; iki görüş dile getirmişlerdir. Burada kastedilen manayı hakikate yoranlara göre burun, bedenin kalbe açılan menfezlerinden biridir. Zira vücutta, kalbe devamlı açık olan menfez, burun ve kulak olup başka devamlı açık bir yol yoktur. Kapalı olan bir menfezi ve diğer şeyleri şeytan açamamaktadır. Yani hakiki manasına göre şeytan burunda gecelemetedir. Bu hadisi mecaza hamledenlere göre de burnun içinde hâsıl olan “toz, toprak vb. biriken pislikler” şeytanın hoşuna gidecek bir ortam

²⁸⁰ eş-Şevkanî, C.8, s. 181.

²⁸¹ A’râf, 7/ 24-25.

²⁸² Ebî Muaz, s.119; en-Nassar, s.12-14.

²⁸³ Buharî, “Bedü’l-Halk”, 11; Müslim, “Taharet”, 23.

oluşturmaktadır.²⁸⁴ Yani burun, mecaz yoluyla şeytanın gecelediği yer olmuş ve bu pisliklere de “şeytan” denmiş olur.

2) Tuvalet, hamam ve banyo gibi yerleri mesken edinirler: Hz. Ali'den gelen rivayete göre: Resülullah (sav) buyurdular ki: “*Helâya girdiği vakit insanoğlunun avret yerleri ile cinlerin gözleri arasındaki perde kişinin “Bismillah” demesidir.*²⁸⁵ buyurmuştur.

Hz. Peygamber (sav) helâya girerken şu duayı okumuştur: “*اعوذ بالله من الخبث والخباء*” “*Allah'ım hubs ve habaisden sana sığınırım.*”²⁸⁶ Hadiste zikri geçen “*الخبث*” erkek şeytanlara “*الخباء*” ise dişi şeytanlara delalet etmektedir.²⁸⁷ Bazı âlimlere göre bu duanın okuyan kişi için, cinlere karşı helâda bir perde olacağı ve o kişinin avret mahallini cinlerin göremeyecekleri ifade edilmiştir.²⁸⁸

Cinler ve şeytanlar, genelde tuvaletleri, hamamları ve banyoları necis (pis) yerleri kendilerine mesken edinirler. Âlimler bu gibi necis yerlerde insanların mecbur kalmadıkça bulunmaması gerektiğini ifade etmişler ve buralarda da namaz kılınmasını çirkin görmüşlerdir.²⁸⁹

3) Pazar yerlerini kendilerine mesken edinirler: Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular: “*Pazara ilk giren kişi de sen olma, son çıkan kişi de sen olma. Çünkü şeytan orada yumurtlamış ve orada yavrulamıştır.*”²⁹⁰ Bu hadiste, cinlerin çarşı pazarı kendilerine mesken edindikleri ve buraların adeta cinler için birer toplanma kampı olduğuna işaret edilmektedir. Zira bu tür yerler insanların kalabalık olduğu yerlerdir. Bundan dolayı bu tür yerlerde insanların aldatılması, kandırılması ve fesada uğraması daha kolay olması mümkündür. Bu hadiste bu duruma karşı insanlara bir uyarı söz konusudur.

²⁸⁴ Aşır, Önenç, “Kütüb-i Sitte Hadisleri Özelinde Şeytan, Mahiyeti ve Yaratılışı”, SDÜİFD., sy. 29, Yıl: 2012, s. 149.

²⁸⁵ el-Kazvinî (İbn Mace), Ebi Abdullah Muhammed b. Yezid, *Sünenü İbn Mace*, Beytu'l-Efkârid-Devliyye, “Taharet”, 9, s. 47-48; İbrahim, Muhammed Hayri b. Muhammed Nazif, *Mecalisu Hayriyye ve Mefatihü İlmiyye*, Marif Umum Nazareti, İstanbul 1321, s. 7.

²⁸⁶ Müslim, “Eşribe”, 105; en-Nesâî, “Taharet”, 18; Ebû Dâvud, “Taharet”, 3.

²⁸⁷ Bali, s. 34.

²⁸⁸ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 26; en-Nassar, s. 13.

²⁸⁹ Hanbelî, Eş-Şehir ibn Receb, *Fethu'l-Bari fi Şerhi Sahihi Buhari*, thk: Ebi Muaz Tarik b. Ğavd Esse b. Muhammed, Dar İbn Cevzi, Arabistan 1996, C.2, s. 444 es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 26; Eşkar, s. 18-19; Velizâr, s. 88-92; *el'Mevsuatu'l-Fıkhıyye*, C.16, s. 91.

²⁹⁰ Müslim, “Fedailu's-Sahabe”, 100.

4) Haşerat deliklerinde yaşadıkları ifade edilmiştir. Abdullah bin Sercis (ra) anlatıyor: “Resulullah (sav) yeryüzündeki haşerat deliklerine akıtmayı (defi haceti) yasakladı. Katade’ye “bu deliklere akıtmak neden mekruh kılındı?” diye sorulmuştur. O, şu cevabı verdi: “Bunlar cinlere ait meskenler olduğu söyleniyordu.”²⁹¹ buyurmuştur. Haşere delikleri farklı boyuttaki canlıların yaşadığı yerlerdir. Bu tür yerlerin tehlikeli olmaları da mümkündür. Bu yüzden buralara defi hacet yapmak uygun görülmemiş olabilir.

5) Mezarlıklarda: Mezarlıklarda yaşadıklarına dair İbn Mesud’dan gelen uzun bir rivayetin konu ile alakalı yerlerini keserek vermeyi uygun görüyoruz:

“...Daha önce durmuş olduğum yere ulaştığımda Allah Rasûlü (sav) çıktı. Elinde küçük bir hurma dalı vardı. Dalı göğsüme doğru uzatıp: Benim gideceğim yere benimle beraber sen de gelir misin? Diye sordu. Ben: Allah'ın dilediği olur, dedim. Bu sorusunu üç kere tekrarladı, her seferinde ben: Allah'ın dilediği olur, diyordum. Allah Rasûlü gitti, ben de onunla beraber gittim. Nihayet Bakî el-Ğarkad'a mezarlığına ulaştık. Asası ile yere bir çizgi çekti sonra: Burada otur, ben sana gelinceye kadar yerinden ayrılma, buyurdu. Sonra yürüyerek gitti. Hurmaların arasından ona bakıyordum. Nihayet onu göremeyeceğim bir yere varınca siyah bir toz bulutu kalktı. Ben korktum ve kendi kendime Allah Rasûlü (sav)'e kavuşayım. Öyle sanıyorum ki Allah Rasûlü (sav)'i öldürmek üzere Hevâzin kabilesi ona bir tuzak hazırladı. Evlere koşayım ve insanlardan yardım isteyeyim, dedim. Hz. Peygamber (sav)'in bana, bulunduğu yerden ayrılmamamı tavsiye ettiğini hatırladım. Bir de işittim ki Allah Rasûlü (sav) onlara asâsıyla vuruyor ve oturun, buyuruyordu. Onlar da oturdular. Tâ şafak sökene kadar. Sonra kalktılar, dağılıp gittiler. Allah Rasûlü (sav) yanıma geldi ve bana: Uyudun mu? buyurdu. Ben: Hayır, fakat birinci seferde korktum, evlere gidip insanlardan yardım istemeyi bile düşündüm...”²⁹²

Bu rivayetten mezarlıkların cinlerin barındıkları, yaşadıkları yerlere olduğuna işaret edilmiştir. İbn Kesir, bu rivayetin isnadının “garib” olduğunu ifade ederek, isnadında ismi “mübhem” olan bir kişinin bulunduğunu zikremektedir.²⁹³ Kabirler genelde insanlardan uzak ve تنها olan yerler olmasından dolayı buralarda yaşadıkları ifade edilmektedir.²⁹⁴

²⁹¹ Ebû Davud, “Taharet”, 16; en-Nesaî, “Taharet”, 30.

²⁹² İbn Kesir, C. 7, s. 300.

²⁹³ İbn Kesir, C.7, s. 299-300; en-Nassar, s. 13.

²⁹⁴ Cevad, C. 6, s. 718.

Yeryüzünde insanlardan önce cinler yaşamaktaydı. Bunlar yeryüzünde bozgunculuk ve kan döktüklerinden dolayı; Allah, meleklerden oluşan bir ordu görevlendirerek ve cinleri yüksek dağlara ve denizlere, okyanuslara doğru sürdürmüş olduğuna dair rivayetlerde vardır.²⁹⁵ Ayrıca Vebar denen yerde, Ad ve Semûd kavimlerinin yaşadıkları yerlerde yaşadıkları dile getirilmektedir.²⁹⁶

Yukarıda zikrettiğimiz hadislerde ve ilmî eserlerimizde cinlerin yaşadığı yerler ile ilgili olarak: Harabeler, hamamlar banyo ve tuvaletler, mezarlıklar, çöller ve vadiler, çöplük ve mezbahalar, pazarlar, mağaralar, yer yarıkları ve haşerat delikleri, ıssız adalar, Kur'ân okunmayan evler, kuyular, yüksek kayalıklar, ulu ağaç dipleri, kovukları²⁹⁷ v.b. yerler olarak ifade edilmiştir.

2.1.4. Cinler Gökten Haber Çalması

Cinler, saf ateşten yaratılan²⁹⁸, hızlı ve sûratlı hareket edebilen ve gökyüzünün yüksek tabakalarına çıkmaya yetenekli bir kuvvette yaratılmıştır.²⁹⁹ Kur'ân-ı Kerim ve bazı hadisler cinlerin haber çalmak için göğe çıktıklarını, bu durum karşısında da üzerlerine yakıcı ve delici alev topları gönderilerek buradan kovuldukları haber verilmektedir: *“Andolsun ki Biz, gökte burçlar yaptık ve ona bakan kimseler için süsledik. Ve onu taşlanarak kovulmuş her şeytândan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı yapan olursa, onu da parlak bir ateş şulesi kovalar.”*³⁰⁰

Yukarıda zikrettiğimiz âyetlerden de anlaşılacağı gibi, Allah dünyaya en yakın göğü yıldızlarla süslemiş ve onu şeytanlardan korumuştur. Bu açıdan şeytanlar meleklerin “Mele-i A'lâ”daki sözlerini işitemezler. Bu sözleri işitmek ve aşırılmak için çabalayan ve onlara kulak kabartan şeytanların üzerlerine şihâb (ateş topları) atılarak meleklerin sözlerini; cinlerin dinlemelerine engel olunmakta olduğuna işaret edilmektedir. Mele-i

²⁹⁵ et-Taberî, C.1, s. 450-455; en-Nassar, s. 13.

²⁹⁶ Cevad, C. 6, s. 718.

²⁹⁷ Kılavuz, C.8, s. 9.

²⁹⁸ Hicr, 15/16-18; Rahman, 55/15.

²⁹⁹ Saffat, 37/10; Mülk, 67/ 5.

³⁰⁰ Hicr, 15/16-18; Saffat, 37/6-10; Mülk, 67/5.

A'lâ, semâ ehlidir. Yer'e karşılık olarak da gök ehline, melekler âlemine "Mele-i A'lâ" denilmiştir.³⁰¹

Âyetlerde haber çalmak maksadı ile göğe çıkan şeytanlara atıldığı bildirilen şihâblar ile gökyüzünde normal olarak kaydığı gözlemlenen kuyruklu yıldızlar mı, gök taşları mı yoksa astronomlarca bilinen cisimler mi kastedilmiştir? Bu şihablar ile şeytanları izleyip yakan, onların faaliyetlerine mâni olan, mâhiyetini henüz bizim bilemediğimiz, manevî bir ışın topunun veya bir ateş kıvılcımının mı kastedilmiş olduğu hususunda: Elmalılı'nın yorumunun bu konuya ışık tutacağı kanaatindeyiz: "Şihab sözlükte "ateş alevi" demektir. Parıltılardan dolayı "yıldızlara ve süngüye" ve özellikle gökten yıldız kaymasında gözüken "aleve" de denir. Bunun bir kıvılcımlanma olduğu görünse de fizikî olarak yapısı; ilmî olarak açıklanması mümkün değildir. Şihâb (alev topu) konusu şimdiki astronomi ilminin verileri ile henüz açıklanabilmekten uzaktır.³⁰² Yani şihâblar ile haber çalmak maksadı ile göğe çıkan şeytanlara atıldığı bildirilen ateş topları ile normal olarak gökyüzünde kaydığı gözlemlenen kuyruklu yıldızların, gök taşlarının veya astronomlarca bilinen cisimler kastedilmemiştir. Bu durumda şihâb ile şeytanları yakan, onların gökten haber aşırmasına mâni olan, mâhiyetini henüz bizim bilemediğimiz, manevî bir ışın topunun veya kıvılcımın kastedilmiş olduğu hususu daha uygun gözükmektedir.

Gökten haber çalmak için göğe çıkan şeytanlara atıldığı bildirilen şihabların tesiri hakkında ise âlimler ihtilâf etmişlerdir. İbn Abbâs (ra): "Yaralar, yakar ama öldürmez" derken Hasan Basrî ile beraber bir grup da "öldürür" demişlerdir.³⁰³ Ancak Elmalılı birinci görüşün daha uygun olduğunu ifade etmektedir.³⁰⁴

Yine Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah bu konuda cinlerin göğe haber aşırma için çıktıklarında karşılaştıkları olayı şöyle haber vermektedir: "*Doğrusu biz göğü yokladık; onu sert bekçiler ve kayan ateşlerle (ışınlarla) doldurulmuş bulduk.*" "*Doğrusu biz, göğün dinleyebileceğimiz bir yerinde otururduk; ama şimdi kim dinleyecek olsa, kendisini gözleyen bir ateş (ışın) buluyor.*"³⁰⁵ Buyurmaktadır. Bu âyetlerin sebebi nuzulu hakkında Hz. Peygamber'in risaletinin öncesinde cinler, semâya

³⁰¹ er-Razî, C.26, s. 123.

³⁰² Yazır, C.5, s. 3050-3051.

³⁰³ el-Kurtubî, C.11, s. 188.

³⁰⁴ Yazır, C.5, s. 3051.

³⁰⁵ Cin, 72/8-9.

çıkıyor, oranın belli yerlerinde oturarak kulak hırsızlığı yoluyla gök haberlerini aşırarak kâhinlere ulaştırıyorlardı. Ancak Hz. İsa (as) doğunca, onlar üç kat gökten daha sonra Hz. Muhammed doğumu ve risaleti ile artık göklerden menedildiler.³⁰⁶ Ancak Hz. Peygamber'in risaletinden sonra ise cinler, yine böyle bir amaçla semâya çıkmak istediklerinde, üzerlerine ışın topları fırlatılarak bundan menedilmişlerdir.

Bu taşlanma hadisesinin İslam'dan önce de olduğuna dair Câhiliye dönemi şairlerinden Bîşr b. Ebî Hazım gibi şairler şiirlerinde şöyle bahsetmişlerdir:

“Kervanın çıkardığı sesler ve merkep yavrularının sesleri,

Onun arkasında yıldızın kayışı gibi kayıyordu...”³⁰⁷

Bu konuda İbn Abbas (ra) da şöyle demiştir: “Hz. Peygamber, ashabından bir grup ile birlikte oturmaktaiken bir yıldız kaydı. Bunun üzerine şöyle sordu: “Cahiliye döneminde de bu gibi durumlar hakkında ne diyordunuz?” Onlar: Allah ve Resülü daha iyi bilir, bizler, ya büyük bir kimsenin öldüğünü ya da büyük bir kimsenin doğduğuna inanıyorduk. Dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Bu yıldızlar, ne bir kimsenin ölümü, ne bir kimsenin dünyaya gelmesi dolayısıyla atılmaz. Fakat şanı yüce Rabbimiz semada bir emri hükme bağladığı takdirde Arş'ın taşıyıcıları, tesbih ederler. Daha sonra her semada bulunanlar tesbih ederler. Nihayet bu tesbih bu gördüğünüz semâya kadar ulaşır. Semada bulunanlar, Arş'ın taşıyıcılarına: Rabbiniz ne buyurdu, diye sorarak haber almak isterler. Onlar da onlara neyi buyurduğunu haber verirler. Her bir sema ehli, haber şu gördüğünüz semanıza ulaşınca kadar diğerine haber verirler. Cinler, bunu kapmaya çalışırken hemen onlara ateş topları ile atış yapılır. İşte onların buradan getirdikleri haberler doğrudur, fakat ona bir şeyler ilave ediyorlar, onu tahrif ediyorlar.”³⁰⁸

Başka rivayetlerde de Hz. Peygamber'in gönderildiği sıralarda şihâb yağmuru çok fazlalaşmış ve o dönemde müneccimler, kâhinler ve şeytanlar korkup bundan çeşitli manalar çıkarmaya çalışmışlardır. Hatta bir rivayete göre, buna benzer olayları görmeye başlayan Cahiliye Arapları, dünyanın sonunun geldiğini sanarak, hayvanlarını serbest bırakmış ve kölelerini âzad etmeye başlamışlardır. Bir kısmı, Arapların ileri gelenlerine

³⁰⁶ er-Razî, C.19, s. 173; el-Kurtubî, C.11, s. 187; en-Neseî, C.3, s. 550; İbn Kesir, C.8, s. 240; es-Suyutî, C.15, s. 19-21; Alusî, C.19, s. 141; İbn Aşur, C.29, s. 227.

³⁰⁷ Alusî, C. 29, s. 87.

³⁰⁸ Müslim, “Selam”, 124.

koşmuşlar ve ne yapacaklarını sormuşlardır. Onlar da: “*Sabredin. Eğer bu bilinen bir yıldız ise, zaman insanların yok edileceği zamandır. Yok, eğer bilinmeyen bir yıldız ise, ortada yeni meydana gelen bir hadise vardır.*” dediler. Câhiliye Arapları, düşenin bilinmeyen bir yıldız olduğunu anlayınca, henüz vakit var, diyerek rahatlamışlardır. Aradan çok bir zaman geçmeden Hz. Peygamber’in peygamberliğini açıkladığını işitmişlerdir.³⁰⁹ Şeytanlar da gök haberlerinden Hz. Peygamber’in risaleti ile tamamen men edilmişlerdir.

Bu konuda İbn Haldun, Hz. Peygamber’in peygamberliğinden sonra kâhinler, şeytanlardan bazı bilgileri alabilseler de vahiyle alakalı bilgilerden kesinlikle menedildiklerini ifade eder. Bu konuda şöyle der: “*Güneş doğduktan sonra bütün yıldızların ve kandillerin aydınlıkları kesildiği gibi, peygamberlik geldikten sonra da bu bilgilerin nuru sönmüş, vahiy, kendi yanında her nurun aydınlığını karartmıştır.*”³¹⁰

İfade ettiğimiz bu ayet ve rivayetler de işaret etmektedir ki cinlerin ve şeytanların gökyüzünde taşlanması durumu; Hz. Muhammed’in risaletinden önce de tabî bir durum olduğu gerçektir. Gökten haber aşırıya çıkan cinlerden, Hz. Peygamber’in risaleti ile şihâbların atışının hızlanmasıyla cinler vahiyle alakalı bilgilerden kesinlikle mahrum edilmişler, onlardan semâ haberleri kesilmiş ve onlara gök kapıları kapatılmıştır.³¹¹ Buradaki temel amaçlardan birisi de Kur’an’ın indirilişinde şeytanın herhangi bir tesirinin olmadığı hakikatine yapılan bir vurgulamadır. Ayrıca Kur’an’ın tek bir âyetinin dahi hırsızlanmasının söz konusu olmadığı hakikatine de bir işarettir.³¹² Bu husus, ne Kur’an’ın,³¹³ ne on sûresinin,³¹⁴ ne de bir sûresinin³¹⁵ benzerini; ne cinler ne insanlar ne de onların tamamının getiremeyeceklerine³¹⁶ yönelik açıkça bir (tehaddi) meydan okumadır.

³⁰⁶ el-Kurtubî, C.12, s. 190.

³¹⁰ İbn Haldun, Ebû Zeyd Abdurrahman, *Mukaddimeler (Kâhin)*, Dârü'l-Fıkr, Lübnan 2001, s. 127.

³¹¹ Şevkanî, Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Kadir*, 1-5, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2010, C.5, s. 379; Alusî C.29, s. 87; İbn Aşur, C.29, s. 227; ez-Zuheyli, s. 2752.

³¹² Şuara, 42/210-212.

³¹³ İsrâ, 17/88.

³¹⁴ Hûd, 11/13.

³¹⁵ Bakara, 2/23-24.

³¹⁶ İsrâ, 17/88.

2.1.5. Şair Cin İlişkisi

Hayatlarını çöllerde göçebelikle geçiren ve hayat şartları çok ağır olan Cahiliyye Arap toplumunda okuma ve yazma bilen çok az insan olmasından dolayı sözlü kültür çok daha yaygındır. Bu yüzden Cahiliye döneminde şiir, en meşhur sanat olmuştur. Hayvanlarına hareket ettiren keçi çobanları, kervana hareket ettiren deveçiler, bedevi çadırında oturan kadınlar, hurmalıkta yorulan köylüler; dinlenmek için bir vezinli söz, türkü ve şarkı söylemeyi bir mecburiyet olarak görmeleri normal bir durumdur.³¹⁷ Arap'ın divanı olarak tanımlanan ve Cahiliye Arap toplumunda büyük saygınlık gören şiir ve onu ortaya koyan şair de toplumda büyük saygınlığı vardır. Gerçek bir şair, savaşta ve barışta kabile içinde büyük itibar görür ve aktif bir rol oynamaktadır. O dönemde şiir belki de bir sanat olmaktan çok, cinlerle, gizli kuvvetlerle temas kurup onlardan bir takım bilgileri alma işi olarak görülmektedir. Zira her cinin yeryüzünde bir kişiyi kendine arkadaş (ilham perisi) olarak seçtiği³¹⁸, onunla konuştuğu ve sevgisine layık görürse onu kendine sözcü yaptığına inanılmıştır. Cinlerin, şairleri yönlendirmeleri ve yönetmeleri söz konusu olmaktadır. Her yıl şairler arasında yarışmalar yapılar ve seçilen en iyi yedi şiir Kâbe'nin duvarına asılarak bunlara "Muallakat-ı Seb'a" denilmektedir. Araplara göre cinler herkesle konuşmaz ancak kendilerinin seçtikleri biri ile konuşurlardı ki, bunlar da şairler olmaktadır. Şairlik de böyle başlardı ve şairlere ilham veren bu cinlere de "Halil" denmektedir.³¹⁹

Hız. Peygamber müşrik Arapları, İslam'a davet ettiği zaman, cahiliye Arapları tarafından şair³²⁰, mecnun³²¹, kâhin³²² olarak nitelendirilerek, Kur'an'ın da cinler tarafından Hız. Peygamber'e öğretilmiş olduğunu iddia etmişlerdir. Allah onların bu düşüncelerini reddederek bu konuda şöyle buyurur:

³¹⁷ Çağtay, Neşat, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, İkinci Baskı, Ankara 1963, s.138.

³¹⁸ en-Nassar, s. 17; Görmez, *Hadislerle İslam*, s. 262.

³¹⁹ Çağtay, s. 139; İzutsu, s. 158-161; Çelikkol, s. 180-181.

³²⁰ "Hayır, dediler, (bunlar) saçma sapan rüyalarlardır: bilakis onu kendisi uydurmuş tur; belki de o, şairdir. (Eğer öyle değilse) bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir âyet getirsin." Enbiya, 21/5; "Yoksa onlar: (O,) bir şairdir; onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz mu diyorlar?" Tur, 52/30.

³²¹ "Mecnun bir şair için biz tanrılarımızı bırakacak mıyız?" derlerdi. Saffat, 37/36.

³²² "(Resûlüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin, ne de bir deli." Tur, 52/29; "Bir kâhin sözü de değildir (o). Ne de az düşünüyorsunuz!" Hakka, 69/42

“Kuran şereflî bir elçinin getirdiği sözdür.” “O, şair sözü değildir...” , “Kâhin sözü de değildir...” , “Kuran, Âlemlerin Rabbinden indirilmedir.”³²³ ‘Güvenilir Rûh’un³²⁴ Cebrail (as)’ın Allah’tan aldığı vahiydir. “Onu şeytanlar indirmedir. Bu onlara yaraşmaz ve zaten yapamazlar da, çünkü onlar (meleklerin sözünü) dinlemekten uzaklaştırılmışlardır.”³²⁵

Bu âyetlerdeki ince mana: Ey müşrikler! Sizin Kur’ân’ı cinlerin sözü sanmanız yanlıştır. Kur’ân’ın tamamı Allah’ın sözüdür. Bunu bu güzellikte, incelikte ancak Allah söyler; ne cin, ne şeytan ve ne de insan böyle bir üslupta; belâğatıyla ve fesahatıyla söz söyleyebilir. Haydi, daha fazla inat etmeyin Allah’ın sözü olan Kur’an’a kulak verip iman edin ve salih kimseler olun demektir.

Diğer bir açıdan bu konuya baktığımızda müşrikler, Hz. Peygamber’in tebliğ etmiş olduğu hususlarda cinlerden yardım gördüğünü dillendirmişlerdir. Hatta müşrikler, Hz. Peygamber’in cinlerden güzel sözler aldığını iddia ederek O’na “şair”³²⁶ ve Kur’an’a da cinlerin sözü olarak, “şiiir”³²⁷ yakıştırmalarını yapmışlardır. Müşriklerin bu tür iddialarının yalanlanması, bizzat cinlerin dilinden hikâyeye edilerek ifade bulmuştur. Zira âyette:

“Deki: Hakikat bir takım cinnin Kur’an dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyedildi. Şüphesiz biz, hayret verici bir Kur’an dinledik. O Kur’an hidayete erdiriyor, biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız. Doğrusu, Rabbimizin şanı çok yüksektir. Ne bir arkadaş edinmiştir, ne de bir çocuk. Meğer bizim beyinsiz (İblis), Allah hakkında saçma şeyler söylüyormuş. Doğrusu biz insanları ve cinleri Allah’a karşı asla yalan söylemez sanmışız.”³²⁸

Burada Kur’an âyetlerini ilk duyan cinler, Kur’an’ın Allah’ın kelâmı olduğunu itiraf etmişler ve hayretler içinde Kur’an’a ve Allah Resulü’ne (sav) hemen iman ettiklerini açıkça ifade etmişlerdir. Yani cinlerden, Kur’an’a hiçbir şekilde bir tesirin olmadığını bilakis; Kur’an’ın kendi üzerlerindeki büyük ve olumlu tesirini dile getirmişlerdir. Önceden inandıkları yanlış inanç ve düşüncelerinden bir anda dönerek iman gerektirdiği kazanımları elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu durum, Arap

³²³ Hakka, 69/40-43.

³²⁴ Şuara, 26/192.

³²⁵ Şuara, 26/210-212.

³²⁶ Enbiya, 21/5; Tur, 52/30

³²⁷ Yasin, 36/69.

³²⁸ Cin, 72/1-5; Ahkaf, 46/29-31.

müşriklerine de bir tarizdir. Nitekim bununla cinsleri, şekilleri ve lisanları farklı olan “cinler bile Hz. Muhammed’e ve Kur’an’a iman ettiler siz hala neden iman etmediniz inat ediyorsunuz” manasına gelmesi de mümkündür.

2.1.6. Cinlerin Gaybı Bilmesi Meselesi

Gayb Arapça’da “gizlenmek, gizli kalmak, gözden uzaklaşmak” anlamında mastar ve “gizlenen, hazır da mevcut bulunmayan, bilinmeyen şey” manasında isim veya sıfat olarak kullanılmaktadır.³²⁹ Gayb “duyular ile algılanamayan ve aklın zaruri olarak gerektirmediği şey” olarak tanımlanmaktadır.”³³⁰ İnsanlık tarihi boyunca gayb âlemi hep merak konusu olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Bu alan, duyu organları ile algılayamadığımız bir âlem olunca derinlemesine bilgi sahibi olmak tabii ki zordur. Konu gayb alanı olunca akıl ile konuşmak da mümkün değildir. Bu konularda müslümana, sadece Kur’an-ı Kerim’in âyetleri ve Resulullah’ın (sav) hadisleri yol gösterebilir. Aklın hüküm verebildiği alan görülen âlem ile sınırlı olup gayb âlemi ile ilgili hüküm vermesi pek mümkün değildir.³³¹ Cinler de yaratılış özellikleri itibarı ile gayb âleminin bir neferidir. Bu hallerinden dolayı cinler hakkında ki bilgilerimizin temelini de vahiye dayanmalıdır.

Cinler gaybî bir varlıktır ancak onlar da mutlak gaybı bilmeleri mümkün değildir.³³² Cinlerin yaratılış özellikleri latif bir yapıda olmalarından dolayı görüşlerinin uzanabildiği bazı gaybî şeyleri görüp bilebilmeleri söz konusudur. Cinlerin görüş açıları insanlardan daha geniş olduğu için insanlara gizli kalan bazı olaylar cinler için bilinmesi ve görülmesi mümkündür. İnsanlar için gayb olan yakın mazi ve yakın gelecek onlar için gayb olmayabilir. Cinler istikbale ait bilgileri yapılarından dolayı bir noktaya kadar bilebilseler de detaylara asla ulaşamayarak yalancı konumuna düşmektedirler.³³³ Bu konuda âyetler mutlak gaybı sadece Allah’ın bilebileceğine kesin bir vurgu yapmaktadır: “Göklerin ve yerin gaybı Allah’a aittir, kıyamet saatinin kopuşu bir göz

³²⁹ İsfahani, s. 366-367; Fîruzabadi, 1211; İbn Manzur, C. 2, s. 146-147.

³³⁰ İsfahani, s. 366; Çelebi, İlyas, DİA, “Gayb”, 1-44, İstanbul 1996, C.13, s. 404-405.

³³¹ Cebeci, s. 17; Görmez, *Hadislerle İslam*, s. 262-264.

³³² Zemahşeri, 870; Neseî, C. 2, s. 617; Karaman, C. 5, s. 470-472-481; Görmez, *Hadislerle İslam*, s. 263.

³³³ Ateş, Süleyman, s. 43; Nevafil, s. 29; Hulusî, Ahmed, *Din-Bilim Işığında Ruh İnsan Cin (Spiritizmin İçyüzü)*, Eser Matbası, y.y., 1976. s. 63-64.

*kırpması kadar veya daha çabuk bir zaman içinde olur. Şüphesiz Allah her şeye Kadir'dir.*³³⁴

İstikbal ve kıyamet ile ilgili hususları ancak Allah bilebilir.³³⁵ Cinlerin mutlak gaybı bilmesi şöyle dursun normal emareleri ile devam eden işleri ve şimdiki hali bile, Allah bildirmezse ne bilebilir ne anlayabilirler. Zira Kur'ân, cinlerin normal ölüm alametlerinin bile görülmesine rağmen Hz. Süleyman'ın (as) ölümünü bilemediklerini haber vermektedir: *“Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, ancak değneğini yiyen kurt onun ölümünü cinlere farketirdi. O, ölü olarak yere düşünce, ortaya çıktı ki, şayet cinler görülmeyeni bilmiş olsalardı alçak düşüren bir azap içinde kalmazlardı.”*³³⁶ Eğer cinler gaybı bilselerdi, Hz Süleyman'ın (as) öldüğünü hem anlayarak; istihdam edilmiş oldukları o büyük güç ve kuvvet gerektiren işlerde bir an bile çalışmazlardı. Ayrıca bu esnada uğradıkları korkunç azap ve işkencelere de bir an bile maruz kalmak istemezlerdi.³³⁷ Dolayısıyla akıl ve şuur sahibi insanlar gibi cinlerin de mutlak gaybı bilmeleri söz konusu değildir.

Cin Sûresindeki ilgili âyetler de şöyledir: *“Doğrusu biz göğü yokladık; onu sert bekçiler ve kayan ateşlerle (ışınlarla) doldurulmuş bulduk. Doğrusu biz, göğün dinleyebileceğimiz bir yerinde otururduk; ama şimdi kim dinleyecek olsa, kendisini gözleyen bir ateş (ışın) buluyor.”*³³⁸ Cinler, Hz. Peygamber'in risaletinden önce göğe çıkıp rahat rahat oradan haber hırsızlarken; Hz. Peygamber'in risâleti ile şihâbların atışı hızlanmasıyla, cinlerden semâ haberleri kesilmiş, onlara gök kapıları kapatılmış ve ateş toplarına maruz kalmaya başlamışlardır.³³⁹ Eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı başlarına gelen bu musibetin sebebi olan şeyin ne olduğunu yani Hz. Peygamber'in gönderilmesini daha önceden bilecekler ve göğe çıktıklarında kendilerini bekleyen o yakıcı ateş toplarına karşı hazırlıklı olacaklardır.

Cinlerin gaybı bilmediklerinin âyetten diğer bir örneği de Neml Sûresindeki şöyle ifade edilmektedir. *“Süleyman: “Ey cemaat! Bana teslim olmalarından önce, hanginiz o kraliçenin tahtını yanıma getirebilir?” dedi. Cinlerden bir ifrit: “Sen yerinden*

³³⁴ Nahl, 16/77; En'âm, 6/59; Neml, 27/65.

³³⁵ Neseî, C. 2, s. 225.

³³⁶ Sebe, 34/14.

³³⁷ Zemahşeri, 871.

³³⁸ Cin, 72/8-9.

³³⁹ en-Neseî, C.3, s. 550; Şevkanî, *Fethu'l-Kadir*, C.5, s. 379; Alusî, C.29, s. 87; ez-Zuheylî, s. 2751.

kalkmadan önce sana onu getiririm, buna karşı güvenilir bir güce sahibim.” dedi.³⁴⁰ Eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı Hz. Süleyman’ın (as) isteğinin ne olacağını bilirler ve bu isteğinin gereğini önceden zaten yaparlardı. Bu da göstermektedir ki cinler mutlak gaybı kesinlikle bilemeleri mümkün değildir. Bu âyetler ışığında kesin olarak şunu söyleyebiliriz ki mutlak gaybın bilgisi sadece Allah’a aittir ancak onun bildirdiği kadarı ile de peygamberler bazı gaybî bilgilere vakıf olabilirler.³⁴¹ Akıl ve irade sahibi cinler asla mutlak gaybı bilemezler.

2.1.7. Cinlerin Görülmesi Meselesi

Cinlerin de bir sûret ve bedeni vardır. Cinlerin bu sûret ve bedenlerinin görülmesi hususu ihtilafli konulardan birisidir. Bazı İslâm âlimleri cinlerin görülemeyeceğini ileri sürmüşler ve bu konuda Kur’ân-ı Kerîm’deki bir âyeti delil göstermişlerdir. Âyette:

“Ey Âdemoğulları, şeytân, ana babanızı, çirkin yerlerini onlara göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de (şaşırtıp) bir belâyâ düşürmesin! Çünkü o ve kabilesi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Biz şeytânları, inanmayanların dostları yaptık.”³⁴²

Âyette şeytan tarafından kandırılan ve cennetten kovulan Hz. Âdem (as) ve eşinin durumu anlatılarak onun tuzaklarına karşı uyanık olunması gerektiği hatırlatılmaktadır. Bununla beraber Şeytan ve kabilesinin yaratılış ham maddesinin farklı olmasından dolayı onlar, sizin onları göremeyeceğiniz ve fark edemeyeceğiniz bir sûret ve şekilde yaratılmışlardır.

Allah, insanı topraktan cinleri de ateşten yaratmıştır.³⁴³ Cinler ve şeytanların yaratıldığı cevherlerin farklılığından dolayı cinlerin insanlar tarafından görülmesi konusunda Ehl-i Sünnet: “Şeytan ve ordusu, insanları görürler. Çünkü Allah, onların gözlerinde görme kabiliyetini yaratmıştır. İnsanlar ise, onları göremezler. Zira Allah, bu kabiliyeti insanların gözünde yaratmamıştır.” ifade eder.³⁴⁴ Neseî de cinlerin görülememeleri ile ilgili olarak “onların, bizi görüp de bizim onları göremememizdeki asıl hikmet; Allah onları çirkin bir sûrette yaratmış olmasındandır. Eğer onları görebilseydik yemeden ve

³⁴⁰ Neml, 27/38-39.

³⁴¹ Karaman, C. 5, s. 481.

³⁴² A’râf, 7/27.

³⁴³ Rahman, 55/14-15.

³⁴⁴ er-Razî, C.14, s. 57-58; el-Hin, s. 539-540.

içmeden kesilecektik. Allah, rahmeti sayesinde onları bize gizledi.”³⁴⁵ şeklinde görüşünü dile getirmektedir. Mu'tezile'ye göre ise: “İnsanların cinleri görememelerinin sebebi, cinlerin cisimlerinin ince ve latîf olmasındandır. Cinlerin insanları görmelerinin sebebi ise insanların ve cisimlerin kesif ve yoğun bir yapıda bulunmasındandır. Cinlerin birbirlerini görmelerinin sebebine gelince, Allah Teâlâ'nın, cinlerin gözlerinin ışığını kuvvetlendirip arttırmasındandır. Şayet Allah, bizim gözlerimizin görme yetisini de arttırsaydı, cinlerin birbirlerini görmeleri gibi, biz de onları görmemiz mümkün olurdu. Yine şayet Allah, cinlerin cisimlerini kesif, bizim gözlerimizi de aynı halde bıraksaydı, biz de o cinleri görebilirdik.”³⁴⁶ bu şekilde bir izah yapılmıştır.

Mu'tezile'nin cinlerin insanlar tarafından kesinlikle görülemeyeceğine delil olarak gösterdiği A'raf 27. âyet hakkında, bazı müfessirler bu ayetin bu şekilde yeniden yorumlanamayacağını, bu âyetin genel bir durumu açıkladığını ifade ederek bazı istisnalarının olduğunu ileri sürmüşlerdir: Resûlullah'ın (sav) cinleri gördüğüne dair rivayetler bunun şahididir.³⁴⁷ Âyette “*o ve kabilesi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler*”³⁴⁸ ifadesi ile ilgili olarak Ebu's-Suud Efendi: “Cinleri görememek, mutlak anlamda onları görmenin imkânsızlığını gerektirmediğini” ifade etmiştir.³⁴⁹ Elmalılı da “görülmecek yönden görebilmek hiç bir şekilde görülememeyi gerektirmez. Gerçekte bir insan bile diğer insanı göremeyeceği yönden görebilir.”³⁵⁰ öz olarak ifade etmektedir. Bir kimseyi, sizi hiç göremeyeceği bir noktadan görebilirsiniz; bu gibi farklı durumlarda onu görme imkânının olmadığı anlamına gelmez.

Bu konuda İbn Hazm'ın “Peygamberler haricinde kimsenin cinleri göremeyeceğini, gördüğünü söyleyen kimsenin de yalancı olduğunu ifade eder. Bunun sebebi olarak da onların renginin olmamasını, saf ve havaî yapıda olmalarından dolayı olduğunu hakkındaki”³⁵¹ görüşü; gerek İmam Şafî'den nakil olunan, “kim cinleri gördüğünü iddia ederse, Kur'ân'a aykırı bir şey söylediği için, şahitliği kabul edilmez.” sözünden kasit edilen kimseler; cinleri asıl şekilleri ile gördüğünü iddia eden kimseler

³⁴⁵ Neseffî, Ebi Muin Meymun b. Muhammed, *Bahru'l-Kelam*, Daru'l-Farfûr, İkinci Baskı, Dimeşk 2000, s. 201.

³⁴⁶ er-Razî, C.14, s. 57-58; el-Hin, s. 539-540.

³⁴⁷ Alusî, C.8, s. 105.

³⁴⁸ A'râf, 7/27.

³⁴⁹ Ebu's-Sûûd, C.3, s. 222-223

³⁵⁰ Yazır, C.3, s. 2147-2148.

³⁵¹ ez-Zahirî, Cüz: 5, s. 12-13.

hakkındadır.³⁵² Yoksa cinlerin, bazı şekillere girdikten sonra, Allah'ın izniyle görülebileceğinde Ehl-i Sünnet ittifak etmiştir. Peygamberler ve veliler, melek, cin ve şeytanları asli ve girdikleri bazı şekillerde görebilecekleri ifade edilmektedir.³⁵³ Resûlullah (sav) de cinleri aslî sûretinde görmesinde bir engel yoktur. Çünkü O, Hz. Cebrail'i bile aslî sûretinde³⁵⁴ iki defa görmüştür.³⁵⁵

Ebü'd-Derdâ ve Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *“Cin taifesinden bir ifrit dün gece namazımı bozmak için ansızın üzerime hücum etti. Fakat Allah (cc) beni ona galip getirdi de hemen boğdum.....”*³⁵⁶ Bu rivayet, Hz. Peygamber'in bizzat cinleri gördüğünün hatta fizikî anlamda onlara dokunduğunu en önemli delillerinden olması mümkündür. Zira peygamberler melekût ve ruhanî âlemle irtibat kuran, Allah ile kulları arasında elçilik yapan yüce insanlardır. Onların vazifeleri gereği gaybî varlıklar olan melek, cin ve şeytân ile ilgili konularda bilgili olmaları, onları görüp onlarla irtibatta bulunmaları zarurî bir durumdur. Bununla beraber rivayetlere göre cinler Hz. Peygamber'e iman etmeye gelip Kur'ân dinliyorlar ve Allah'ın emir ve yasaklarını öğreniyorlardı.³⁵⁷ Bu sebeple onların Hz. Peygamber'i görüp duyması nasıl gerekli oluyorsa, Hz. Peygamber'in de onları görmesi duyması ve sorularına cevap verip sıkıntılarına çare olması da o kadar gereklidir.³⁵⁸ Çünkü Hz. Peygamber *“رسول الثقلين”* olup insanların ve cinlerin de peygamberidir.³⁵⁹

Bazen de cinler kendilerindeki bazı özellikler sebebi ile madde şeklinde ve başka bir sûrete girebildikleri ve bu şekilde insanlara gözükteği, bazı hadislerde de dile getirilen bir durumdur. Zekât mallarına bekçi olan Ebu Hüreyre, şöyle demiştir:

“Rasûlullah (sav) beni Ramazân'da zekâtı korumakla görevlendirdikten sonra birisinin geldiğini ve yiyecekten avuçlarıyla almaya başladığını ve: Seni Allah Rasûlü'ne götüreceğim dedim. O: Beni bırak, fakirim, ailem var ihtiyâç içindeyim, dedi. Serbest bıraktım. Sabah olunca Rasûlullah (sav): “Ey Ebu Hüreyre dün esirin ne yaptı?” buyurdular. Ben de: Ey Allah'ın Rasûlü, bana şiddetli ihtiyâcından ve ailesi olduğundan şikâyet etti, acıdım

³⁵² Alusî, C.8, s. 105; Cebeci, s. 260.

³⁵³ Evrin, s.181.

³⁵⁴ Necm, 53/6-14.

³⁵⁵ Alusî, C.8, s. 105.

³⁵⁶ Mûslim, Mesacid, 39.

³⁵⁷ İsbehanî, C.1, s. 352-368.

³⁵⁸ İbn Kesir, C.7, s. 275-279.

³⁵⁹ İbn Kesir, C.7, s. 303; el-Askalanî, C.1, s. 10-12.

ve serbest bıraktım, diye cevap verdim. Rasûlullah (sav): “Muhakkak ki o sana yalan söyledi ve geri dönecektir” buyurdular. Üç gece böyle oldu. Üçüncü kere onu gözlemeye başladım. Yine gelerek almaya başladı. Onu yakaladım ve: Seni muhakkak Allah Rasûlüne götüreceğim. Bu üçüncü keredir ki dönmeyeceğini söylüyorsun, sonra geri geliyorsun, dedim. O: Beni bırak, sana Allah’ın kendisiyle fayda vereceği birtakım kelimeler öğretirim, dedi. Ben: Onlar nedir? diye sordum. Şöyle cevapladı: Yatağına girdiğinde Âyet el-Kürsî’yi sonuna kadar oku. Sabaha kadar senin üzerine Allah katından bir koruyucu bulunur ve şeytân sana yaklaşamaz. Dedi. Ben de bıraktım. Sabah olunca Allah Rasûlü bana: “Dün esirin ne yaptı?” diye sordu. Ben de: Ey Allah’ın Rasûlü, o, bana faydalı kelimeler öğreteceğini söylemesi karşılığında bıraktım, dedim. Efendimiz (sav): “Onlar nedir?” buyurdular. Bana dedi ki: “Yatağına girdiğinde Âyet el-Kürsî’yi başından sonuna kadar oku. Allah katından sana bir muhafız bulunur da sabaha kadar sana şeytân yaklaşamaz.” Dedi. Rasûlullah (sav): “O sana doğru söylemiş, hâlbuki o yalancıdır. Ey Ebu Hüreyre (ra) üç gecedir kiminle konuştuğunu biliyor musun? buyurdular. Ben hayır deyince de: “O, şeytândır.”³⁶⁰ buyurdular. Bu rivayette cinlerin temessül ederek farklı şekillere girebildiklerini gösterir. Burada ise şeytan, bir insan suretine girdiği ifade edilmiştir.

Bir âyette “Şeytan onlara işlediklerini güzel gösterdi ve “Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur; doğrusu ben de size yardımcıyım” dedi. İki ordu karşılaşınca da, geri dönüp, “Benim sizinle ilgim yok; doğrusu sizin görmediğinizi ben görüyorum ve şüphesiz Allah’tan korkuyorum, Allah’ın azabı şiddetlidir.”³⁶¹ ifade edilen şeytanın Kureyşlilere Bedir savaşında Süraka b. Malik b. Cu’şum suretinde gelmiştir.³⁶² Yine rivayet edildiğine göre Daru’n-Nedve’de Mekke müşrikleri Allah Resulü’nün (sav) öldürülmesi veya Mekke’den çıkarılması veyahut hapsedilmesi için toplandıkları bir vakit Necidli bir ihtiyar suretinde o toplantıya katılmıştır.³⁶³

Kaynaklarımızda yer alan bazı rivayetlerde de cinlerin yılan, kuş, siyah renkli kedi, köpek, eşek, inek, koyun şekline girebildiklerinden bahsedilmektedir.³⁶⁴

³⁶⁰ Buhârî, “Vekâlet”, 10; İsbahânî, C.1, s. 368-369; en-Nazîlî, Muhammed Hakkı, *Hazinetü’l-Esrar Celiletü’l-Ezkar*, Misteru’l-Muhmiyye, Birinci Baskı, y.y., 1306, s. 136.

³⁶¹ Enfal, 8/48.

³⁶² Zemahşerî, s. 416; İbn Kesir, C.4, s. 73-75; Bursevî, C.3, s. 356-357; es-Suyutî, C.7, s. 145-146; Köksal, Asım, İslam Tarihi, 1-8, Köksal Yay., İstanbul 2005, C.3, s. 333; en-Nassar, s. 25.

³⁶³ İbn Sa’d, Muhammed, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, thk: Muhammed Abdu’l-Kahir Ata, 1-2, Dâru’l-Kutubu’l-İlmiyye, Birinci Baskı, Beyrut 2012, C.2, s. 176; ez-Zemahşerî, s. 411; er-Razî, C.15, s. 160.

³⁶⁴ Bursevî, C.1, s. 4; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 14; Ebu Munzir, Halil b. İbrahim Emin, *et-Tariku’l-Hisan fi İläci Emradi’l-Can*, Mektebetü’s-Sahabe, Cidde 1994, s. 32; Balî, s. 31; Velizâr, s. 121-123; en-Nassar, s. 12; Ateş, Süleyman, s. 36-38.

Ebû Sa'îd el-Hudrî'den bu konuda nakledilen bir hadis de şöyledir:

“...Bizler Medine’de Resulullah (sav) ile beraber hendek kazımaya çıkardık. Bu genç öğlenden sonra Hz. Peygamber’den izin alıyor ve ailesinin yanına dönüyordu. Yine bir gün Rasûlullah (sav)’den müsâde istedi ve evine döndü. Eve vardığı zaman karısını iki kapı arasında dikilmiş olarak buldu. İçinden bir kıskançlıkla mızrağı ona dürtmek geldi. Karısı da ona hitaben: “Mızrağını geriye çek ve eve gir ve beni dışarıya çıkararak şeyin ne olduğunu gör” dedi. Bunun üzerine genç içeriye girdi, bir de ne görsün, yatağın üzerine çöreklenmiş kocaman bir yılan. Derhal mızrağı ona sapladı ve çöreklenmiş vaziyetteki yılanın vücuduna sapladı. Sonra bu vaziyete dışarı çıktı ve mızrağı avluya dikti. Yılan mızrak üzerinde bir debelenip gencin üzerine atıldı. Bundan sonra artık hangisi önce ölmüştür, yılan mı yoksa o zât mı, bilinmiyor. Bundan sonra biz Rasûlullah (sav)’e gittik ve olayı kendisine anlatıp, “Allah’a dua et de onu bizim için tekrar diriltsin” diye ricâ ettik. Rasûlullah (sav) “Arkadaşınız için Allah’tan mağfiret dileyiniz” dedi. Sonra da, “Medine’de, müslüman olmuş bir grup cin vardır. Siz onlardan bir şey gördüğünüzde üç gün ilan edip kovunuz. Şayet bundan sonra yine size görünürse artık onu öldürünüz. Çünkü o bir şeytândır.”³⁶⁵ buyurdu. Cinler temessül ettiklerinde çeşitli şekillere bürünebilirler. Cinlerin bir çeşiti olarak da yılanlar ifade edilmiştir. Rivayetlerde cinlerin genelde yılan suretine girdikleri zikredilmiştir.³⁶⁶

Ayrıca âyetlerde ve hadislerde cinlerin de çeşitli organları olduğuna dair ifadeler vardır: Göz, kulak, kalp (gönül)³⁶⁷, el³⁶⁸ gibi çeşitli organlar³⁶⁹ zikredilmiştir. Bu âyet ve hadislerin hakiki anlamı itibarı ile onların organların bulunması, onların da insanlar gibi bir sûret ve şekil sahibi oldukları hakikatini ortaya koyar.

Başka bir hadis de Resûlullah (sav): “Geceleyin köpeklerin havladıklarını ve eşeklerin anırdıklarını duyarsanız, şeytandan Allah’a sığının. Çünkü onlar sizin görmediklerinizi görürler...”³⁷⁰ buyurmuştur. Bu rivayet, bazı hayvanların; cinleri ve şeytanları görebileceklerini de göstermektedir.

³⁶⁵ Müslim, “Selâm”, 139.

³⁶⁶ Ebu Davud, “Edeb”, 174; Âkil, C.1, s. 350; en-Nassar, s. 12;

³⁶⁷ A'râf, 7/179.

³⁶⁸ Müslim, “Eşribe”, 102.

³⁶⁹ Müslim, “Mesacid”, 39.

³⁷⁰ Buharî, “Bedu'l-Halk”, 15; Müslim, “Zikir ve Dua”, 82; Ebû Davud, “Salât”, 109.

Sonuç olarak, insanların cinleri asli sûretlerinde göremeyeceklerini, zira insanların görme duyularının yetkinliği onları görmeye müsait olamadığından kaynaklanmaktadır. Cin gördüm veya cinle yakın bir ilişkim var diyen insanları, cinleri kesafet (yoğunluk) kazanmış şekilde gördüklerini kabul etmek mümkün değildir. Cinler insan, hayvan ve başka şekillere bürünmelerinden sonra insanlar tarafından görülebilirler. Burada fukahanın, cinleri gördüğünü ileri süren kimselerin şahitliklerini kabul etmemeleri hususu çok isabetli olduğunu kaydetmek yerinde olacaktır. Zira bu şekilde, bazı kişilerin yaptıkları suç ve hataları üzerlerinden atmak için “ben değil cin yaptım”, şeklindeki savunmalarına karşılık, hukukî bir sonuç doğurmuştur. Kendi hatasının, yanlışının sorumluluğundan kaçan bu kişiler, ya yalancı, ya da ruhsal ve psikolojik rahatsızlığı olan kimseler olabilir. Ayrıca cinleri asli hallerinde Peygamberlerin dışında, velilik makamında bulunan büyük insanlar da görebilir. Ve velilerin bu gördükleri, yaşadıkları hadiseler de sadece kendilerini bağlar.

2.1.9. Cinler de Ölümlü müdür?

Cinler de insanlar gibi yer, içer, neslini devam ettirmek için çoğalan ve Allah’a ibadet etmekle mükellef olan bir varlıktır.³⁷¹ Her canlı hayatının sonuna bir gün ulaşarak mukadder olan ölümü tadacaktır.³⁷² Zira yeryüzündeki her şeyin faniliği Kur’ân’da şöyle dile getirilir: “(Yer) Üzerinde bulunan her şey yok olacaktır. Yalnız Rabbinin celâl ve ikrâm sâhibi yüzü bâki kalacaktır.”³⁷³

Zikrettiğimiz âyetlerden de anlaşılacağı üzere yeryüzündeki her şeyin faniliği açıktır. Yegâne bakî kalacak olan ise sadece Allah’ın zatıdır.³⁷⁴ Diğer canlılar gibi cinlerde zamanı geldiğinde ölümü tadacaklardır.³⁷⁵

Cinlerin de ömürlerinin fani olduğu hadislerde ifade edilmiştir. Buhari’de geçen bir hadiste şöyle ifade edilmiştir: “Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana tevekkül ettim ve sana yöneldim. Senin yardımınla mücadele (gücü elde) ettim. Allahım!

³⁷¹ Zariyat, 51/56.

³⁷² Enbiya, 21/35.

³⁷³ Rahman, 55/26-27; Kasas, 28/88;

³⁷⁴ Rahman, 55/26-27.

³⁷⁵ Ankebut, 29/57.

*Beni saptırmaman için senin yüceliğine sığınyorum. Zira senden başka ilah yoktur. Sen ölmeyecek dirisin, cinler ve insanlar ölürler.*³⁷⁶

Müslim'in nakline göre ise Hz. Peygamber: "...Muhakkak ki Medine'de, müslüman olmuş cinlerden bir cemaat vardır. Her kim şu uzun ömürlü ev yılanlarından bir şey görürse onu üç defa ilân edip kovsun. Bundan sonra kendisine yine görünürse artık onu öldürsün. Çünkü o bir şeytândır."³⁷⁷ buyurmuştur.

Diğer bir rivayette ise "cin taifesinden bir ifrit dün gece namazımı bozmak için ansızın üzerime hücum etti. Fakat Allah (cc) beni ona galip getirdi de hemen boğdum..."³⁷⁸

Cinlerin ömürleri ile ilgili olarak ilginç fikirler gündeme getiren Ahmed Hulusi bu konuda: "Cinlerin de insan gibi, kendisine hayatıyetini, şurunu ve varlığını veren bir ruhu vardır. Buna "perisperi" denir. Perisperiye büründüğü zaman doğmuş, perisperiden soyunduklarında yani ruhları çıktığında da ölmüş oluyorlar. İçlerinden birisinin perisperisi vücüdünden ayrıldığı zaman, görünen bir bünyesi kalmadığı için de diğer canlılar artık onu göremiyor ve öldüğünü böylece anlamış oluyorlar. Cinlerin de bir hayatı, bir yaşantısı vardır. Onların hayatları kendi zamanlarına göre 60-70 sene yaşamalarına rağmen, bu zaman insanların zaman dilimine göre 1000 seneye yakındır. Yapıları sebebiyle çok gelişmiş imkânlarla sahip olmalarına rağmen düşünce seviyeleri, insanların genel seviyelerine nazaran çok düşüktür. İçlerinde az da olsa insandan üstün olanlara da rastlanır. Bizim zaman ve mekân kayıtlarımızla kayıtlı değildir."³⁷⁹

Burada şu önemli husus ortaya çıkmaktadır ki zaman şartlara ve durumlara göre değişebilen bir durumdur. Burada cinlerin ömürleri ile insanların ömürlerini karşılaştırdığımızda ne kadar birbirinden uzunluk yönünden fark olduğu ortaya çıkacaktır. Bu da zamanın izafi olduğunu göstermektedir.

³⁷⁶ Buharî, "Tevhid", 7; Müslim, "Zikir", 68.

³⁷⁷ Müslim, "Selâm", 139; Buharî, "Bedu'l-Halk", 15.

³⁷⁸ Müslim, "Mesacid", 39.

³⁷⁹ Hulusî, s. 59-68.

İKİNCİ BÖLÜM

3. CİNLERİN İMANI VE MÜKELLEFİYETLERİ

3.1. CİNLERİN İMANI

Varlık âleminin en küçük parçasından en büyüğüne varıncaya kadar dünyada var olan her şey, kendi lisanı hali ile Yüce Yaratıcıyı tesbih etmektedir.³⁸⁰ Bu varlıklar, mecburen ve bir tercih hakları olmaksızın kendilerine verilen görevleri tastamam yapmaktadırlar. Zira bu durum, onların sorumluluk bilinci, şuur sahibi varlıklar olmadıklarından ve sadece maddeden yaratılmış olmalarındandır. Evrenin merkezi konumunda bulunan insanlar ve cinler ise diğer varlıkların tam aksine akıl, irade ve şuur sahibi olmalarından dolayı kendilerine emredilen hükümleri yerine getirme ve getirmeme gücüne ve kuvvetine sahiptirler. Bu iki cinsin, bu özellikleri sebebiyle “kulluğa” muhatap kılınmışlardır.³⁸¹ Cinlerin başı olan İblis’in Hz. Âdem’e secde ile emrolduğunda; Allah’ın emrine karşı geliş sebebi olarak kendisinin yaratıldığı maddeye³⁸² atıfta bulunarak kendi üstünlüğünü iddia etmesi akıl ve irade sahibi olduğunu gösteren önemli bir kanıttır.

Kur’an’da cinler ve insanlar pek çok yerde peşpeşe zikredilmişlerdir.³⁸³ Cinlerin yaratılışları insandan önce olmasından ve sayıları çok fazla olmasından dolayı cinler, âyetlerde, insanlardan önce zikredilmiş olduğu ifade edilmiştir.³⁸⁴ Ayrıca Kur’an’da cinler hakkında “Cin Sûresi” adında müstakil bir sûre de bulunmaktadır. Akıl ve şuur sahibi cinler ve insanlar gayesiz ve başıboş bir şekilde yaratılmamıştır.

³⁸⁰ A’râf, 7/206; Râ’d, 13/13-15; İsrâ, 17/44; Enbiya, 21/19-20; Nur, 24/41; Zümer, 39/75; Mü’min, 40/7; Fussilet, 41/38; Şura, 42/5; Hadid, 57/1; Haşr, 59/1, 24; Teğabun, 64/1.

³⁸¹ Zariyat, 51/56.

³⁸² A’râf, 7/12; Sâd, 75.

³⁸³ Çelik, Hüseyin, “8.Türkiye Tefsir Akademisyenleri Buluşması, Kur’an’ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur’an Öncesi Mekke Toplumunu”, *İslam Öncesi Mekke’de Ruh ve Cin İnancı*, İstanbul 2011, s. 320.

³⁸⁴ Bursevî, C.9, s. 176; Alusi, C.27, s. 20; el-Hin, s. 538; Ebu Munzir, s. 30.

Allah, insanların ve cinlerin yaratılış amacını âyette haber vermiştir: “*Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.*”³⁸⁵ Yani kulluk açısından insan ve cin arasında bir farklılığın olmadığını ilan etmiştir. Bu durumda mükellef olan varlıklar olan cinler ve insanlar için en temel gerekliliğin iman olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. İman her şeyi yaratan ve düzene koyan, güçlü, kuvvetli, her şeyi bilgisiyle kuşatan, gören ve duyan, varlığının evveli olmayan ve ezeli olan, en güzel bütün isimlerin sahibi, adı “Allah” olan yüce varlığına ve birliğine sağlam bir iman ile başlar. Bununla beraber ondan başka hiçbir ilah olmadığına gönülden inanmak gerekir. Bu iman ile beraber diğer imanî şartlara da şeksiz ve şüphesiz bir teslim olma da gerçekleşirse “iman-ı kâmil” olur. İman, kâmil olunca salih ameller de ona göre daha güzel olacaktır.

Rahman Sûresine baktığımızda; tamamında cinlerin ve insanın mülellefiyeti göze çarpar. Birkaç âyet örneğine bakalım: “Ey insan ve cin toplulukları! Sizin de hesabınızı ele alacağız. Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? *Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresini aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa geçin! Ama Allah'ın verdiği bir güç olmaksızın geçemezsiniz ki! Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? Ey insanlar ve cinler! Üzerinize dumansız bir alev ve ateşsiz bir duman gönderilir de kurtulamazsınız. Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız.*”³⁸⁶

Rahman Sûre bir bütün olarak değerlendirildiğinde ana konu, Mekkî sûrelerde gözetilen temel unsur olup tevhid hakikatinin delilleri ve Allah'ın rahmet eserlerinin tecelileri anlatılmıştır. Bu sûrede genel olarak dile getirilen konular ise Kur'an, insanın konuşma ve kendini ifade edebilme “بیان” kabiliyeti başta olmak üzere Allah'ın gökten ve yerden vermiş olduğu nimetlerden, insan ve cinin yaratılışından, Allah'ın azametinden, Kıyamet'in kopuşundan, hesap ve mizandan, mücrimlerin ahiretteki hallerinden ve müminlerin mükâfatlarından bahsedilmektedir.³⁸⁷

Bu sûrede Kur'an'ın mesajının insanlara olduğu kadarıyla cinleri de kapsadığı ve onlar için de geçerli olduğu ortaya çıkmaktadır. Rahman Sûresi yetmiş sekiz âyettir. Burada

³⁸⁵ Zariyat, 51/56.

³⁸⁶ Rahman, 55/31-36.

³⁸⁷ Doğan, Deniz, *Rahman Sûresinde Tekrar Eden Ayetlerin Amacı ve Bağlam ilişkisi*, KSÜİFD., 2017, sy.29, s. 271-272.

otuz bir kez tekrarlanan “فباي الاء ربكما تكذبان” “*Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?*” cümlesinde geçen “ربكما”dan kastedilen sorumlu tesniye varlıklar, hem cinler hem de insanlardır. Sûrede ifade edilen ve edilmeyen size verdiğim onlarca, yüzlerce hatta sayamayacağınız nice nimetlerimden hangisini yalanlarsınız demektir. Bu nimetlerin muhatabı olan “تقلان”dan kastedilen mükelellef canlılar ise “iki ağırlık” veya “iki önemli varlık”, cinler ve insanlar olup³⁸⁸; Rabinizin nimetlerine karşı hamdetmeyi ve şükretmeyi göz ardı etmeyin ve unutmayın demektir. Yeryüzünde her şey “fanidir” “Baki” olan sadece “Rabbinizdir” ve O her an bir yaratmada olduğundan bahsedilir. Ey sorumlu varlıklar olan cin ve ins: O’nun hesabı haktır ve gerçektir ve ondan asla kaçamazsınız. Zira O’nun hesabı çok çetin ve şiddetlidir. İyilik yapanlara da daha güzeli ile mükâfat verilecektir. Bu durum göstermektedir ki cinler de insanlar gibi Kur’ân’ın emir ve nehiyleri ile sorumlu ve mükelleftirler.³⁸⁹

Cinlerin mükellefiyeti hakkında Zariyat 56. âyetin tefsiri hakkında bazı müfessirler “*li ya ‘budu’*” “ليعبدوا” kelimesini “*li ya ‘rifu’*” “ليعرفوا” şeklinde de yorumlamışlardır.³⁹⁰ Yani *o iki cins; yaratıcı olarak sadece beni tanısınlar, hiçbir şeyi bana ortak koşmasıyla ve kulluğu, ibadeti sadece bana has kılsınlar* demektir. Yani bu tutumu hayatın her alanına yayarak sürdürmelerinin gerekliliğine işaret edilmektedir. Bu âyet ile ilgili olarak İbn Abbas şunu söylemiştir: “*Ben cinleri ve insanları isteyerek veya istemeyerek ancak bana kul olmaları için yarattım.*”³⁹¹ Yani cinler ve insanlar akıl ve şuur sahibi varlıkların kul olabilmeleri için sorumluluklarını bilmeleri ve sorumluluklarının gereklerini de yerine getirmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte “sorumluluk ve sorumluluğun gereği” olarak “Halik olarak sadece beni tanısınlar, hiçbir şeyi bana ortak koşmasınlar, ibadeti de sadece benim için yapsınlar ve benim emirlerime ve yasaklarıma hayatın her alanında uysunlar.” demektir.

Bu âyetin izahı hususunda; Hz. Ali ve İbn Abbas’ın kıraatleri de bu manaya işaret ederek desteklemektedir. “*Ben mümin olan cinleri ve insanları ancak ibadet etsinler*

³⁸⁸ İbn Kesir, C.7, s. 496; ez-Zamehşerî, C.2, s. 426; el-Kurtubî, C.20, s. 138; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 29; Alusî, C.27, s. 112; Ebî Muaz, s. 21; en-Nassar, s.14.

³⁸⁹ el-Askalanî, C.1, s.10-11; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 27-31; Alusî, C.26, s. 32; C.27, s. 112-119; el-Kurtubî, C.20, s. 138; Ebî Muaz, s. 120-121.

³⁹⁰ Endulusî, C.8, s. 141; Bursevî, C.9, s. 141; Tantavî, C.14, s. 29.

³⁹¹ et-Taberî, C.11, s. 475 er-Razî, C. 28, s. 233-234.

*diye yarattım.*³⁹² Bu okuyuş ile iki cinsten mümin olanları için emir olundukları hususları eksiksiz bir şekilde yerine getirmeleri gerekli olduğu, önemle vurgulanmıştır.

İbn Melek'e (v.841/1418) ve diğer âlimlere yöneltilen “insan ve cinlerin çoğu ibadet etmediği halde ibadet etmek için nasıl yaratılmış olabilir?” şeklindeki bir soruya: “Söz konusu olan durumun, bu iki cinsin sadece müminleri için geçerli olduğu ifade edilmiştir.”³⁹³ Yani mükellef olan varlıklar olan cin ve insan cinsleri öncelikle iman etmekten sorumlu olup daha sonra diğer amelleri yerine getirmekten sorumludurlar.

Diğer bir görüş ise “ليعبدوا”dan kasıt, “tevhid ve istikamet üzere olun” demektir. Yani mükellef olan canlılar Allah'ın varlığına ve birliğine iman ediniz ve iman gerektirdiği istikamet üzere de bulununuz demektir. Bunların yaratılış amaç ve hikmeti de bunu göstermektedir. Zira peygamberlerin gönderiliş amacı ve gayesi de tevhid ilkesini yeryüzüne hâkim kılmak ve şirki yok etmektir. Bu yönüyle Kur'an'ın ve ibadetlerin özü tevhiddir.³⁹⁴ Cin Sûresindeki âyetler de cinlerin İslâm'ı kabul ettiklerine işaret edilmektedir. “Doğrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kuran dinledik de ona inandık; biz, Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız.”³⁹⁵ Bu âyetten insanlar gibi cinlerin de akıl ve iradelerini kullanarak iman seçerek müslüman oldukları anlaşılmaktadır.

İlk müfessirlerden olan et-Taberi tefsirinde bu âyetle ilgili olarak şunları zikretmiştir: “Allah, cinleri ve insanları, emirlerine boyun eğmeleri için yarattığı halde bunların bir kısmı bu yaratılış gayelerine nasıl ters davranabilirler ve inkâra düşebilirler?” aslında bunlar, Allah'ın kaza ve kaderine ister istemez boyun eğmişlerdir. Bu itibarla, yaratılış gayeleri tahakkuk etmiştir. Bunların inkârları ise sadece Allah'ın emrettiği şeyleri yapmamaları şeklinde ortaya çıkar. Bu da kul olmalarını bertaraf etmez.³⁹⁶ Mükellef olan canlılar olan cinler ve insanlar Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmek zorundadırlar. Yaratılış amaç ve hikmetleri de bunu göstermektedir. İki cins de Allah'ın emirlerini yerine getirmek, nehiyelerinden de sakınmak konusunda mükellef olup bu iki cins arasında bir öncelik söz konusu değildir. Yani akıl ve irade sahibi olmakla mükellef

³⁹² en-Nesefî, C.3, s. 380; Endulusî, C.8, s. 141; Bursevî, C.9, s. 178; Tantavî, C.14, s. 29.

³⁹³ Sabunî, Nureddin Ahmed b. Mahmud b. Ebu Bekir, *Kitabu'l-Bidaye Min'l-Kifaye fi'l-Hidaye fi Usuli'd-Din*, Daru'l-Maarif, İskenderiyye 1969, s. 125-126; Bursevî, C.9, s. 178.

³⁹⁴ en-Nesefî, C.3, s. 380; Endulusî, C.8, s. 141.

³⁹⁵ Cin,72/2.

³⁹⁶ et-Taberî, C.11, s. 475-476.

olan insan ve cin, Allah'ın emirlerine ister uysun ister uymasın, sorumluluktan kurtulamaz demektir.

Zemahşerî de bu âyetin tefsiri hakkında şu ifadeleri dile getirmektedir: “Cinler ve insanlar sadece kulluk için yaratılmış ve Allah onlardan sadece kulluk yapmalarını istemektedir.”³⁹⁷

Büyük müfessir Razî cinlerin ve insanların o sorumlu oldukları ibadet hakkında:

*“Cinlerin ve insanların, kendisi sebebiyle yaratılmış olduğu o ibâdet nedir? denilirse, biz deriz ki: Bu, Allah'ın emrine olabildiğince saygı duymak, mahlûkatına karşı şerefli olmak. Çünkü şeriatin bütün hükümleri, bu iki tür şeyden hâlî değildir. İbâdetlerin özelliklerine gelince, bu husustaki kanunlar, konum, şekil, azlık-çokluk, zaman-mekân ve rükünler bakımından farklı farklıdır.”*³⁹⁸ görüşlerini ifade etmiştir.

Bu yorumlar ile beraber bu âyetteki ibadet kavramından kastedilen anlam örgüsü; ibadeti bazı zaman ve mekânlarda yapılan belirli ritüeller ile sınırlandırmadan, hayatın tüm alanlarına nüfuz etmiş ve kapsamış olması halinde âyetin doğru anlaşılması mümkün olur. Aksi bir durumda hayat içerisinde ibadet ve ibadet dışı şeklinde iki farklı alan ortaya çıkar. Böyle olunca Hz. Peygamber de dâhil, hiçbir mükellef bu âyete uygun bir hayat yaşamamış olacaktır. Oysa müslümanın bazı zaman veya yerlerde ve belirli kurallar çerçevesinde yaptığı ibadetlerin haricinde de yapmış olduğu davranışlar vardır ki bu anlayışla bunların ibadet olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. O halde dinin parçacı bir anlayışla değil bütünlük anlayışı ile ele alınmasında birey, din ile bütünlüştür. O zaman din, müslümanın sadece ibadetleri yönünü ile ilgilenmez, hayatın bütün yönlerini kapsar ve düzenler.³⁹⁹

Burada Razî'nin de dile getirmiş olduğu “*cinler ve insanların ibadetleri Allah'ın emrine olabildiğince saygı duymak, mahlûkatına karşı şerefli olmaktan hali değildir. İbâdetleri ise kanun, konum, şekil, azlık-çokluk, zaman-mekân ve rükünler bakımından farklı farklıdır. Celâl ve ikram sahibine yakışan tazim, aklen bilinemeyeceğine göre, bu hususta şer'î hükümlere ve peygamberlerin sözlerine yapışmak gerekir. Çünkü Allah*

³⁹⁷ Keşşaf, 1054.

³⁹⁸ er-Razî, C.28, s. 233.

³⁹⁹ Demir, “İnsanları Ve Cinleri Ancak Bana İbadet Etsinler Diye Yarattım” Âyetinin Anlamı ve Yorumu Üzerine, s. 360-361.

*İbâdetin bu iki çeşidi hususunda kullarına peygamberler göndermek ve bu husustaki yolları izah etmek suretiyle lütufta bulunmuştur.*⁴⁰⁰ hususlar çerçevesinde Allah Teâlâ'nın varlığı ve birliğini akıl ile bilinip bilinemeyeceği ve teklifi hükümler için peygamberlerin gerekli olup olmadığı konusunda Mutezile'ye göre: Kişi, nerede ve hangi şartlarda yaşarsa yaşasın; akılı ile Allah'ın varlığını ve birliğini bulacak bir donanıma sahiptir. Zira akıl, iyiyi ve kötüyü bilebilecek ve ikisini birbirinden ayırabilecek bir yapıda yaratılmıştır. Bunun için herhangi bir çaba ve gayrete de gerek olmadan akıl bunları zaruriyyat saymakta ve hangisinin iyi hangisinin kötü olduğunu hemen anlayabilmektedir. Akıl, bazısı için ise büyük bir gayret ve çaba içine girerek onu anlayabilir. Güzellik çirkinlik de aynıdır şartlara durumlara ve kişilere göre özsel olup değişmez, nesneldir. Bundan dolayı vahye ve peygambere ihtiyaç yoktur. Akıl neyin iyi ve kötü olduğunu kendisi bilebilir.⁴⁰¹

Eşari'ye göre ise akıl ile iyi ve kötü asla bilinemez. Zira bunlar özsel olmayan izafi kavramlardır. Yani vahiy olmadan neyin iyi neyin kötü olduğu sadece akıl ile bilinemez. Ancak vahiy ve peygamber neyin iyi neyin kötü olduğunu bildirebilir.⁴⁰² Maturidî'ye göre ise akıl ile iyi kötü bilinir. Vahiy gelmeden de akl-ı selim neyin iyi neyin kötü olduğunu bilebilir. Vahiy gelmese de insanlar, akıllarını kullanarak Allah'ın varlığını ve birliğini bilme zorunluluğu söz konusudur. Zira bu görüşün aslı Ebu Hanife'ye ait olup o "âlemdeki varlık mucizelerini, âyetlerini gören kimse için Yaratıcı'yı tanımada özür kabul edilmez, özür yoktur."⁴⁰³ der. Yani peygamber gelmese de Allah'ın varlığına ve birliğine inanma konusunda aklın yeterli donanıma sahip olduğunu ve bu konuda hiçbir mazeret gözetilemeyeceğine işaret etmiştir. Ancak ibadetlerin nasıl yapılacağını ise akıl bilemez; burada vahye, peygambere ihtiyaç söz konusudur.⁴⁰⁴

Mükellef olan varlıklar olan insan ve cin cinsleri; akıl, irade ve şuur sahibi olmaları itibarı ile mutezilenin ileri sürmüş olduğu ilkelere göre Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmek konusunda kendi akıl ve iradeleri ile hareket ederek Allah'ın varlığını ve birliğini bulmak zorundadırlar. Zira akıl tamamen iyiyi ve güzeli ister ve seçer. Cinler

⁴⁰⁰ er-Razî, C.28, s. 233-234.

⁴⁰¹ Gölçük, s. 315.

⁴⁰² Gölçük, s. 319.

⁴⁰³ Gölçük, s. 321-322.

⁴⁰⁴ Gölçük, s. 323; Aslan, Hulusi, Bozkurt, Mustafa, *Sistemik Kelam*, Medipres Matbacılık, Malatya 2012, s. 321-324.

ve insanlar Eşari'ye göre bir peygamber olmadan Allah'ın varlığını ve birliğini (iyiyi ve güzeli) asla bilemezler.⁴⁰⁵ Maturidiye göre de sorumluluk sahibi olan insan ve cinler ise kendilerine verilen akl-ı selim ile Allah'ın varlığını ve birliğini bilmek zorundadırlar. Bu konuları bilmek için vahye ve peygambere ihtiyaç yoktur demektir.

Biz burada her iki cinsten de kendi kavimlerine peygamberler mi geldi yoksa bir cinsten gelen peygamberler diğer cinse de mi gönderilmiştir? Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

*“Ey cin ve insan topluluğu! Size içinizden ayetlerimi anlatan, bugünle karşılaşmanızdan sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?” “Kendi hakkımızda şahidiz” derler. Dünya hayatı onları aldattı da inkârcı olduklarına, kendi aleyhlerinde şahitlik ettiler.*⁴⁰⁶

âyette geçen “içinizden”⁴⁰⁷ kelimesinin anlamı ise, yaratılış, mükellefiyet ve muhatap alınmak bakımından sizin gibi olanlar, demektir. Cinler de muhatap alınan ve akıl eden varlık oldukları için “içinizden” diye buyrulmuştur. Her ne kadar peygamberler, insanlardan gönderilmiş ise de müzekkerin müennese tağlibi yoluyla (siga müzekker) geldiği gibi, buradaki hitapta da insanlar cinlere “tağlib”⁴⁰⁸ edilmişlerdir.⁴⁰⁹

3.1.2. Cinlere Kendi Cinslerinden Ayrı Bir Peygamber Gönderilmesi

Yeryüzünde akıl ve irade ile mücehhez kılınarak, sorumlu varlıklar olan insan ve cin belirli zamanlarda vahyin aydınlığından; haktan ve hakikatten saparak cehalete ve delaletе düştüğü zamanlarda bu şuurlu varlıkları uyarmak için Allah, peygamberler göndererek; istikamatlerinin yanlışlığını ve hak yolu göstermiştir. Bu hakikati Kur'an şöyle dile getiriyor: “Her ümmet için mutlaka bir uyarıcı gelip geçmiştir.”⁴¹⁰ bu ifadeler, “akıl ve irade sahibi iki cins, sizin içinizden peygamberler seçip gönderdim. Onlar hakka ve gerçeklere çağıran elçilerimdir. Onlara uyun ki saadete eresiniz.

⁴⁰⁵ er-Razî, C.28, s. 233-234.

⁴⁰⁶ En'âm, 6/130; A'râf, 7/179; Rahman, 55/31-77.

⁴⁰⁷ En'âm, 6/130.

⁴⁰⁸ Tağlib: Bir yerde müşterek olan nesnelere veya canlıları ifade ederken bir sebebe bina edilerek bir tarafın lehine ve ağırlığına yönelik bir hüküm vermektir. Geniş bilgi için bkz: İsfahanî, s. 363-364; Mustafa, s. 708.

⁴⁰⁹ el-Kurtubî, C.9, s. 31; s. 541.

⁴¹⁰ Fatır, 35/24; En'âm, 6/130.

Diğer bir âyette de Âdem ile Havvâ ve İblis'in yeryüzündeki yeni hayatlarında sorumluluklarına ve Allah tarafından gönderilen peygamberlere uymaları hususuna işaret edilmiştir:

“Onlara dedik ki: “Hepiniz oradan inin. Size benim tarafımdan bir hidayet rehberi geldiğinde, kim o hidayetçinin izinde giderse, onlar için hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennem ehli dirler. Orada ebedî olarak kalacaklardır.”⁴¹¹

Bu âyetlerden hem Âdem ile Havva'nın ve neslinin hem de İblis ve soyunun (cinlerin), dünya hayatında kendilerine gelecek olan hidayet rehberleri olarak Allah'ın gönderdiği peygamberlere ve kitaplara uymakla sorumlu oldukları ve onlara uymadıkları zaman ise cehennem azabı ile karşılaşacakları acı gerçeği haber verilmektedir.⁴¹²

Burada peygamberlerin görev ve sorumluluklarının hem insanları ve hem cinleri kapsadığını net bir şekilde görebiliyoruz. Ancak bu iki farklı cinse gönderilen peygamberlerin insanlardan olup, cinlere de mi gönderilmiştir yoksa cinlere kendi içlerinden ayrı bir peygamber mi gönderilmiş olduğu hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir.

Dehhak ve Mukatil, Yüce Allah, insanlardan peygamberler gönderdiği gibi, cinlerden de peygamber göndermiştir. Zira her cins kendi cinsi ile ünsiyet kurar, dilininden ve durumundan daha iyi anlayacağı için peygamberler de her cinsin kendi içlerinden seçilip gönderilmiştir ki öngörülen sonuçların elde edilebilmesi için.⁴¹³

Şu âyetler de buna işaret etmektedir: “Ey cin ve insan topluluğu, içinizden size, âyetlerimi okuyan ve sizi, bu gününüze kavuşacağınız hususunda uyarın, peygamberler gelmedi mi?”⁴¹⁴ buyurulmuş, âyetin devamında onlar da geldiğini itiraf etmişlerdir. Diğer bir âyette de: “Her ümmet için mutlaka bir uyarıcı gelip geçmiştir.”⁴¹⁵ buyurulmuştur. Zahiri manaya baktığımızda “her ümmetten, sizden, sizin içinizden”

⁴¹¹ Bakara, 2/38-39.

⁴¹² er-Razî, C.28, s. 32; el-Kurtubî, C.20, s. 138; Munzir, Halil b. İbrahim Emin, *et-Tariku'l-Hisan fi İlaci Emradi'l-Can*, Mektebetü's-Sahabe, Cidde 1994, s. 31; *el'Mevsuatu'l Fıkhiyye*, C.16, s. 93; Balî, s. 25-35; Ebî Muaz, s. 120-121; Karaman, C.5, s. 137.

⁴¹³ er-Razî, C.13, s. 205; en-Nesefî, C.3, s. 538; el-Kurtubî, C.9, s. 31; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 28; İbn Aşur, C.27, s. 27.

⁴¹⁴ En'âm, 6/130.

⁴¹⁵ Fatır, 35/24

ifadelerinden Allah Teâlâ, hem cinleri hem insanları birlikte zikretmiş olmasından dolayı her iki cinsten de peygamber gelmiş olması pek mümkündür.⁴¹⁶ Şibli eserinde İbn Hazm'ın “*yakinen bildik ve anladık ki onlar da inzar edildiler. Bu da onlardan peygamber geldiğini gösterir.*” demiştir.⁴¹⁷

Bu durumda “*nebler her kavme has olarak gönderildiler.*”⁴¹⁸ hadisi, cinlere de kendi içlerinden ve cinslerinden seçilerek gönderilen nebilerin, birer rehber, uyarıcı ve müşdeleyici olduklarına işaret etmektedir.⁴¹⁹ Peygamberler her cinsten olması normal olan bir durumdur. Zira bu durum vahyin ruhuna uygun olup vahyin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Ne var ki aksi bir durum olsa da bu onların sorumluluklarını değiştirmez.

Peygamberlerin sadece insanlara has olup cinleri de kapsayacak şekilde gönderildiğini öne süren bazı âlimler de şu âyetleri delil olarak göstermişlerdir:

*“Muhakkak biz, Nuh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlarına, İsa’ya, Eyyüb’a, Yunus’a, Harun’a ve Süleyman’a da vahyettik. Davud’a da Zebur’u verdik.”*⁴²⁰ Allah Teâlâ Hz. İbrahim ile ilgili olarak da: “*O’na İshak ve Yakub’u bağışladık. Peygamberliği ve kitapları, onun soyundan gelenlere verdik. Onu dünyada mükâfatlandırdık. Şüphesiz o, ahirette de salihler (zümresin) dendir.*”⁴²¹

Bu âyetlerde geçen seçme kelimesi, peygamber olarak insanlar arasından “seçilme” olarak anlaşıldığında ve seçilenlerin tamamının insan cinsi olduğundan dolayı Allah; peygamberliği ve kitabı, insan cinsine ve Hz. İbrahim’dan (as) sonra da onun zürriyyetine tahsîs ettiği şeklinde bir mana ortaya çıkmaktadır.⁴²²

Hasan Basrî de “*Yüce Allah ne çölde yaşayan bedevilerden, ne kadınlardan, ne de cinlerden hiçbir peygamber göndermemiştir.*”⁴²³ demek sureti ile peygamberliği sadece “insanlara; şehirli ve medenî erkelere” has olduğunu ifade etmiştir.

⁴¹⁶ en-Neseffî, C.3, s. 538; en-Nassar, s. 14.

⁴¹⁷ Şiblî, s. 130.

⁴¹⁸ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 28.

⁴¹⁹ en-Neseffî, C.3, s. 538; Nevafil, s. 28.

⁴²⁰ Nisa, 4/163.

⁴²¹ Ankebut, 29/27; Furkan, 25/20; Yusuf, 12/109; Al-i İmran, 3/33.

⁴²² er-Razî, C.13, s. 195.

⁴²³ el-Kurtubî, C.11, s. 470.

Peygamberlerin cinlere de gönderildiği hususunda el-Kelbî (v.50/670) ise *Hz. Muhammed, peygamber olarak gönderilmeden önce de rasûller, hem insanlara hem de cinlere gönderilirlerdi.*⁴²⁴ demiştir.

İbn Abbas “Peygamberler insanlardan seçilip gönderilmiştir. Cinlerden olan elçiler ise işittikleri vahiyleri kavimlerine tebliğ eden inzâr edici ve uyarıcı kimselerdir.” demiştir. İbn Cüreyc (v.147/764), Ebu Ubeyd (v.224/838) ve selef-halef âlimlerinden birçoğu da bu görüşü tercih etmişlerdir.⁴²⁵ Nitekim âyette bunu teyid etmektedir: “*Kavimlerine inzâr ediciler olarak geri döndüler.*”⁴²⁶ Burada cinlerin, Hz. Peygamber’e iman ettikleri ve kavimlerine dönen cinlere de birer uyarıcı ve elçi olma görevi verildiği anlaşılmaktadır.⁴²⁷

Rahman Sûresinde ise Allah, cin ve insan cinslerinin yaratılış ham maddelerinden bahsetmekle başlayıp, bu iki cinsi kast ederek sûrenin neredeyse yarısını oluşturacak şekilde otuz bir defa tekrar eden “*şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?*”⁴²⁸ buyruğu ile hem sorumluluklarını ve hem de kendilerine sunulan sayısızca niğmete karşı şükretmelerinin gerekliliği hatırlatılmaktadır. Bu tekrarların diğer bir özelliği de hem Kur’an’ın belağat ve fesahatına vurgu yapmak hem de bazı önemli ve hassas konuların, tekrar edilemesiyle insanların dikkatlerinin celb edilmesi sağlanmıştır.⁴²⁹ Bu sûredeki bu kadar tekrarların muhatabı olan akıl ve irade sahibi cin ve insana; “Allah’ın yanındaki kıymetiniz pek büyük olduğu için istikamet üzere ve sorumluk sahibi olarak yaşayın bu zikrettiğim konular pek önemli ve değerlidir onlara hassasiyet gösterin” manasına gelmesi de mümkündür.

Peygamberler, mükellef olarak yaratılan insanları ve cinleri hakka ve hakikate çağırarak için birer uyarıcı olarak gönderilmişlerdir. “*ختم الانبياء*” Olan Hz. Peygamber, ise “*تقلين*” mükellef olarak ifade edilen “iki ağırlık” veya “iki önemli varlık” insanlara ve cinlere son peygamber olarak gönderilmiştir.⁴³⁰

⁴²⁴ el-Kurtubî, C.9, s. 31.

⁴²⁵ et-Taberî, C.11, s. 300; İbn-i Kesir, C.3, s. 340; el-Heytemî, s. 70; Alusi, C.8, s. 28.

⁴²⁶ Ahkaf, 46/29.

⁴²⁷ et-Taberî, C.11, s. 300; en-Nesefî, C.3, s. 538; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 27; Alusî, C.26, s. 30-31; Züheylî, s. 2445; Edhem, s. 68.

⁴²⁸ Rahman, 55/13.

⁴²⁹ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, TDV Yay., Ankara 2012, s. 173-174.

⁴³⁰ er-Razî, C.28, s. 32; İbn-i Kesir, C.7, s. 303; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29; Alusî, C.27, s. 112; Ebî Muaz, s. 21; en-Nassar, s.14.

Allah Resulü'nün (sav) bu özelliği ile ilgili olarak varid olan bir hadis de: “

Ben altı şey ile diğer peygamberlerden üstün kıldım: “Az sözle çok şey ifade etme kabiliyeti verildi. Düşmanın kalbine korku salınarak zafere ulaşmam sağlandı. Savaşta alınan ganimetler bana helel kılındı. Bütün yeryüzü benim için temiz ve mescid kılındı. Ben bütün yaratılmışlara gönderildim. Peygamberler zinciri benimle son buldu.”⁴³¹ buyurmuştur.

Hadiste geçen “وارسلت الي الخلق كافة” “ben bütün yaratılmışlara gönderildim.” cümlesinden kastedilen hem cinler hem insanlardır. Buradaki maksadı, sadece insanlara hamletmek delilsiz olarak caiz olmadığı ifade edilmiştir.⁴³² İbn Abdulber de Peygamber Efendimiz (sav), insanlara ve cinlere müşdeci ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Onun bunla diğer peygamberlere üstün kılındığını ifade eder.⁴³³ Zira cinler de Âdemoğlu gibi akıl ve irade sahibi varlıklar olup iman etmekle sorumludurlar. Bununla beraber Hz. Peygamber “âlemlere”⁴³⁴ rahmet olarak gönderilmiştir ki, bu âlemlerden bir cins de cinler âlemidir.⁴³⁵ İbu'l-Abbas da (v.136/754) “Peygamber Efendimiz (sav) “تقلين”e cinlere ve insanlara gönderilmiştir.” buyurdu. Bu özelliği ile de Allah Resulü (sav), diğer peygamberlere üstün kılınmış ve cinlerin de peygamberi olmuştur.⁴³⁶

İbn Musud'dan gelen bir rivayette ise, cinler, Hz. Peygamber'e, "sen nesin?" demişler, Hz. Peygamber de "Ben Allah'ın resûlüyüm" deyince, "Bu konuda şahidin kimdir?" dediklerinde, Hz. Peygamber "şu ağaç" demiş ve "Ey ağaç gel" emrini verince, ağacın dalı budağı ile yüksek bir ses çıkararak gelip, Hz. Peygamber'in huzurunda durmuş. Bunun üzerine, Hz. Peygamber ona, "bana ne diye şahadet edersin?" deyince, ağaç, "Ben senin Allah'ın Resulü olduğuna şahadet ederim" demiş. Hz. Peygamber de, "artık yerine git" demiş. Ağaç, geldiği gibi gidip eski halini almıştır.”⁴³⁷

Ayrıca Cin Sûresinde geçen “قل” ifadesi ile ilgili olarak; “Allah (cc)’ın, Hz. Peygamber’e cin hadisesi konusunda kendisine vahyettiği hakikatleri, ashabına açıklamasını emreden bir üsluptur ve bunda bazı faydalar vardır: Allah (cc) bu üslup ile

⁴³¹ Müslim, “Mesacid”, 3, 5.

⁴³² İbn Esir, C.1, s. 15.

⁴³³ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29.

⁴³⁴ Fatiha, 1/1; Enbiya, 21/107.

⁴³⁵ İbn Esir, C.1, s. 16.

⁴³⁶ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29.

⁴³⁷ er-Razi, C. 30, s.153, el-Kurtubî, C. 21, s. 276.

hitab etmesinde; Hz. Peygamber'in hem insanlara hem cinlere de peygamber olarak gönderildiğini ashaba anlatmak için olduğu ifade edilmiştir.”⁴³⁸

Neticede peygamberlerin cinlerden veya insanlardan olması cinlerin de insanlar gibi sorumlu mükellef bir varlık olduğu gerçeğini değiştirmedigi gibi ve hatta her iki cinsin de peygamberlerin getirmiş olduğu ilahî emirlere ve nehiylere uymakla sorumlu olduğu gerçeğini teyit etmektedir. Dolayısıyla aynen insanlara olduğu gibi şuur sahibi cinlere de peygamberler vasıtasıyla ilahi mesaj gelmiş ve sorumlulukları her dönem hatırlatılmış olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.3. Bazı Cinlerin Kur'ân'ı Dinlemelerinden Önceki Halleri

Mükellef varlıklar olan cinler ve insanlar vahyin rehberliğinden ve kontrolünden çıktıklarında haktan ve istikametten saparlar. Nitekim ataları uyarılmamış olan⁴³⁹ Cahiliyye Arap toplumu “Allah'a ortak koşmak, putlara⁴⁴⁰ ve cinlere tapmak ve geceleyin bir vadiden geçerken cinlere sığınmak⁴⁴¹” onların temel özelliklerindedir. Bununla beraber cinler de Kur'ân'ı dinlemeden, onunla karşılaşmadan önce Allah'ın varlığını unutarak O'na ortak koşuyorlar ve emirlerine isyan ediyorlardı. Kur'ân, cinlerin bu halini şu şekilde açıklamaktadır: “*Doğrusu bizim beyinsizimiz, Allah'a karşı aşırı yalan söylüyormuş. Doğrusu biz, insanların da, cinlerin de Allah'a karşı asla yalan söylemeyeceklerini sanmıştık. Bir gerçek de şu ki: İnsanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınmışlardı. Bununla da onların azgınlıklarını arttırmışlardı.*”⁴⁴² Âyetleri bu hakikati bize haber vermektedir.

Kur'an, cinlerin kelamına yer vererek onların düşmüş oldukları o durumun kötülüğüne işaret eder: “*Doğrusu bizim beyinsizimiz, Allah'a karşı aşırı yalan söylüyormuş*”⁴⁴³ buyurmaktadır. Buyruğunda cinler düşmüş oldukları bu halin bir muhasebesini de yaparak kendi kendilerini “kınama ve tahkir etme” durumu da söz konusudur. Burada yer alan “beyinsiz” kelimesinden maksat Mücahid, İbn Cureyc (v.150/767) ve Katade'nin görüşüne göre, İblistir. Diğerlerine göre ise ‘beyinsiz’den kasıt, cinlerin

⁴³⁸ er-Razî, C.30, s. 153.

⁴³⁹ Yasin, 36/6.

⁴⁴⁰ Furkan, 25/3; Fatır, 35/40; Necm, 53/15-23.

⁴⁴¹ Cin, 72/6.

⁴⁴² Cin, 72/4-6.

⁴⁴³ Cin,72/ 4.

müşrikleri olduğudur. Katade dedi ki: “İnsanların beyinsizleri, yüce Allah’a isyan ettikleri gibi, cinlerin de beyinsizleri O’na isyan etmişlerdir.”⁴⁴⁴ “Doğrusu biz, insanların da, cinlerin de Allah’a karşı asla yalan söylemeyeceklerini sanmıştık.”⁴⁴⁵ Bu âyetten de cinlerin, insanların Allah hakkında yanlış bir düşünce ve inançta sahip olmayacaklarına dair bir inanç taşımış oldukları anlaşılmaktadır. Bundan dolayı da Allah’ın bir eşinin ve çocuğunun olacağı hususunda insanların doğru söylediklerini zannetmişlerdir.⁴⁴⁶ Bu sapık inancı cinler de benimseyerek bu yanlış inanç istikametinde gitmiş oldukları anlaşılmaktadır.⁴⁴⁷ Yani cinler de insanlar gibi emrolundukları imanî temel ilke ve esaslardan bir şekilde saparak başka istikametlere savrulmuşlardır. Ne zaman ki onlar, Hz. Peygamber’den Kur’an’ı işitip de onun sayesinde hakkı açıkça gördüler; o zaman ne kadar büyük bir yanlışlık içinde olduklarını anlayarak hemen Hz. Peygamber’e ve Kur’an’a iman etmişlerdir.⁴⁴⁸

Bununla beraber Cahiliyye Arap toplumunda daha farklı sapkın haller de vardır. Nitekim gaybî varlıklardan olan cinleri aşırı bir kutsama ve yüceltme durumu da söz konusu olmuştur. İlgili âyetlerde: “İnsanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınurlardı.”⁴⁴⁹ anlatılmak istenen ise, Cahiliyye Arap toplumunda bir yolculuk esnasında geceyi bir vadide geçiren bir kimsenin: “Ben bu vadinin efendisine, onun kavminin sefihlerinin (beyinsizlerinin) şerrinden ona sığınırım”, şeklinde sözler söyleyerek sabah oluncaya kadar o vadinin efendisinin (cinin) himayesine girmiş olarak geceyi geçirmesi âdeti kastedilmektedir.⁴⁵⁰ Bununla da “onların azgınlıklarını arttırdırlardı.”⁴⁵¹ ifadesi ile cinler, “insanların azgınlıklarını, günahlarını ve hatalarını arttırmışlar ve onları haktan saptırmış oldukları” anlaşılmaktadır. Yani durum o kadar ileri bir hal almıştı ki cinler: “Bizler cinlerin de, insanların da efendisiyiz diyecek hale geldiler. Bu sebeple insanlar, cinlerden daha çok korkarak onlara sığınmaya ve onlardan

⁴⁴⁴ et-Taberî, C.11, s. 262; el-Kurtubî, C.21, s. 282.

⁴⁴⁵ Cin, 72/ 5.

⁴⁴⁶ Saffat, 37/150-153.

⁴⁴⁷ en-Nesefî, C.3, s. 549; Züheylî, s. 2751; Derveze, Muhammed İzzet, *et-Tefsirü'l-Hadis*, 1-3, Daru'l-Ğarbi'l-İslamiyy, Üçüncü Baskı, Tunus 2007, C.3, s. 14.

⁴⁴⁸ Cin, 72/1-14.

⁴⁴⁹ Cin, 72/6.

⁴⁵⁰ et-Taberî, C.23, s. 322-324; el-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, 1-4, Mektebetu'l-İslamî, Üçüncü Baskı, Beyrut 1404, C.4, s. 347; er-Razî, C.30, s. 150; İbn Aşur, C.29, s. 225; ez-Zuheylî, s. 2750; Cevad, C.6, s. 720; Mehluf, Huneyn Muhammed, *Kelimatü'l-Kur'an Tefsir ve Beyan*, Mektebetu Abdu'l-Mecid Mırza, Mekke, trs, s. 427-430; Evrin, s. 178.

⁴⁵¹ Cin, 72/6.

yardım istemeye başladıkları ifade edilmektedir.”⁴⁵² İslâm gelinceye kadar bu yanlış inanç ve adet bu şekilde devam etmiştir. Kur’an’ın hakkı söyleyen aydınlık mesajı sayesinde hakikati anlayan cinler de insanlar gibi mükellef oldukları ve kullukta insandan bir farklarının olmadığı ortaya çıkmış oldu.

3.1.4. Cinlerin Kur’ân ile İlk Karşılaşmaları

Kur’an lafzıyla ve manasıyla her yönüyle mucizedir. Allah katındandır. İnananlar için bir şifa⁴⁵³ ve hidayet⁴⁵⁴ kaynağıdır. Kuran’ı duyan insanları kendisine nasıl hayran bırakıp hayatlarını islah edip bir düzene koyduysa; O’nu duyan cinlerin de hayatlarına tesir etmiş olduğu âyetlerden anlaşılmaktadır.⁴⁵⁵ Bazı âyetlerde insanlarla birlikte cinlerin de Kur’ân’ı dinledikleri ve Kur’ân’a inandıkları ve onun emirlerini kendi cinslerine de haber vermeleri için görevlendirildikleri ifade edilmektedir.⁴⁵⁶ Burada bazı cinlerin Hz. Peygamber’den Kur’an işitmeleri olayı Ahkaf ve Cin Sûrelerinde şöyle haber verilmektedir:

“Bir zaman, cinlerden bir topluluğu Kur’ân dinlemek üzere sana yöneltmiştik. Ona geldiklerinde (birbirlerine): ‘Susun, (dinleyin) dediler. (Okuma) bitirilince de uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler.’⁴⁵⁷ “De ki: Hakikat bir takım cinlerin Kur’ân dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyedildi. Şüphesiz biz, hayret verici bir Kur’ân dinledik. O Kur’ân hidayete erdiriyor, biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız.”⁴⁵⁸

Bu âyetler, bazı cinlerin Hz. Peygamber’den Kur’ân dinledikleri ve onun yüce cazibesine kapılıp iman ettiklerine işaret etmektedir. Ahkaf Sûresinde geçen “*susun, dinleyin*” ifadeleri Kur’an’ın cinlerin üzerinde ne kadar etkili olduğunu gösteren önemli bir delildir. Zira Kur’an okunduğunda onu ses yapmadan sesizce dinlemek her müslüman için önemli bir görevdir. Nitekim âyette “*Kuran okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki merhamet olunasz.*”⁴⁵⁹ şeklinde geçen ifadelere cinlerin de uygun

⁴⁵² en-Nesefî, C.3, s. 549; es-Suyutî, C.15, s. 10-17; Ebu’s-Suud, C.9, s. 43; en-Nahcuvanî, C.2, s. 450-451; Âkil, C.1, s. 355; İbn Aşur, C.29, s. 225; Züheylî, s. 2751.

⁴⁵³ İsrâ, 17/82.

⁴⁵⁴ Bakara, 2/2; Âl-i İmran, 3/138.

⁴⁵⁵ Ahkaf, 46/30.

⁴⁵⁶ Ahkaf, 46/29; en-Nesefî, C.3, s. 538; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 28; Nevafil, s. 28.

⁴⁵⁷ Ahkaf, 46/29.

⁴⁵⁸ Cin, 72/1-2.

⁴⁵⁹ A’râf, 7/204.

davrandıklarını söylemek mümkündür. Cin Sûresinde ise “*hayret verici bir Kur’ân dinledik*” ifadeleri de cinlerin hallerinin ne kadar değiştiğini gösteren önemli bir göstergedir. Bu durum, cinlerin gelirken ne amaçla geldiklerini ve nasıl bir değişim, dönüşüm ve gelişim geçirdiklerini gösteren önemli bir tablodur.

Cinlerin ilk Kur’an ile karşılaşmaları olayının anlatıldığı hadisleri bir görelim: İbn Abbas (ra), bu olayı şöyle rivayet etmiştir:

Resulullah, bazı sahabiler ile birlikte İslam’ı anlatmak için Ukaz panayırına gitmek üzere yola çıkmıştır. Bu ara şeytanların, gökten haber almalarına engel olunmuş, onların üzerine gökten şihaplar yani ateş topları gönderilmiş ve onlar, kavimlerinin yanına eli boş bir şekilde geri dönmüşlerdir. Kavimleri onlara: “Ne yaptınız?” diye sormuşlar onlar da şöyle demişlerdir: “Bizim, gökten haber almamıza engel olundu. Bizim üzerimize ateş topları gönderildi.” Kavimleri onlara: “Sizin gökten haber almanıza engel olan mutlaka yeni bir şey olmuştur. Siz, yeryüzünün doğusunu ve batısını tarayın. Sizin, gökten haber almanıza mani olan şeyin ne olduğunu araştırın.” demişlerdir. Bunun üzerine, “Tihame” bölgesine doğru yönelen cinler, “Ukaz” panayırına gitmek üzere “Nahle” denilen yerde bulunan ashabıyla birlikte olan Resulullah (sav)’e tesadüf ettiler. Resulullah (sav), ashabına sabah namazını kıldırıyordu. Cinler Kur’an’ı işitince onu dinlediler ve kendi kendilerine: “Vallahi bizim, gökten haber almamıza engel olan işte budur.” dediler. Cinler oradan kavimlerine döndüklerinde de: “Ey Muhammed! De ki: “Bana şu vahyedildi. Cinlerden bir topluluk Kur’an okumamı dinlemiş ve şöyle demişler: “Gerçekten biz, hayrete düşüren hidayeti gösteren bir Kur’an işittik ve ona iman ettik. Artık rabbimiz olan Allah’a hiçbir kimseyi ortak koşmayacağız.”⁴⁶⁰ Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine “Kul ûhiye” sûresini (Cin sûresini) indirdi. Böylece Resûlullah’a, cinlerin konuştukları şeyler Allah Teâlâ tarafından vahiyle bildirilmiş oldu.⁴⁶¹

İbn Abbas’dan (ra) gelen diğer bir rivayete göre de şöyledir: “Hz. İsâ (as) ile Hz. Peygamber arasındaki fetret döneminde şeytânlar göğe çıkarak, meleklerin konuşmalarını kulak hırsızlığı yoluyla aşırıyorlardı. Şeytanlar, Hz. Peygamber’den sonra ise semâdan haber çalmadan men edildiler. İblis; bunun sebebini araştırmaları için cinleri yeryüzüne göndererek yeryüzünde meydana gelen o şeyin haberini kendisine getirmelerini istedi. Cinlerden gönderilen gurup Yemen’deki Nusaybin cinleriydi.

⁴⁶⁰ Cin, 72/1-2.

⁴⁶¹ Buhari, “Ezan”, 105; Müslim, Salât, 149.

Bunlar Tihame’de Resulullah (sav)’i, sabah namazını kılarken Kur’an okuduğunu işiterek yanına varınca birbirlerine “susun” dediler ve hidayet kavuşturan Kur’an’ı huşu ile pür dikkat dinlediler. Resulullah (sav)’in bunlardan haberi yoktu.⁴⁶² Ta ki Allah Teâlâ, Resulullah’a: “*Ey Muhammed de ki: Bana şu vahyedildi. Cinlerden bir topluluk Kur’an okumamı dinlemiş ve şöyle demişler...*” âyeti inene kadar.”⁴⁶³

Burada âyette geçen ifadeye baktığımızda: “*قل احي الى انه استمع نفر من الجن فقالوا انا سمعنا قرءنا عجا*” “*De ki: Cinlerden bir topluluğun Kur’ân’ı dinledikleri bana vahy edildi...*” ifadesinin mechûl siga olarak ifade edilmesi Hz. Peygamber’in cinleri görmediğine işaret etmektedir. Kur’an haber verene kadar Hz. Peygamber’in onların geldiğine dair haberi yoktu. Eğer Hz. Peygamber onları görseydi haberi olurdu ve vahiy ile tekrar bildirmesine ihtiyaç kalmazdı.⁴⁶⁴ Bu rivayetlerden anlaşılan Resulullah (sav) bu seferde cinlerden habersiz olarak Kur’an okumuş ve onlar da sevki ilahinin neticesi olarak ondan Kur’an dinlemişlerdir. Cinler de duydukları hak ve hakikatlere hemen iman ederek kavimlerine birer uyarıcı ve müşdeci olarak geri dönmüşlerdir.⁴⁶⁵

Hız. Peygamber’in, cinlere özel olarak Kur’ân okuyup, dinî emirleri anlatmak ve onların sıkıntılarını çözmek için çeşitli yerlerde, muhtelif zamanlarda, cinlerin aslî hallerinde ve farklı şekillere girdikleri halde görüştüğüne dair bazı rivayetler de zikredilmiştir. Cinlerin, ikinci defa Kur’ân’ı dinlemeleri için Resulullah (sav)’e yönlendirilmesi olayı Ahkaf sûresinde ilgili âyetlerde bahsedilmektedir. Buradaki dinleme olayı ile Cin sûresindeki aynı mıdır, yoksa birbirinden farklı iki olay mıdır, bu tam belli değildir.

Bu olay bir rivayete göre “Allah Rasûlü (sav) Tâif’den dönerken Nahle’de gecelemiş ve o gece sesli Kur’ân okurken, Nusaybin cinleri de Allah Rasûlü’i (sav) dinledikleri ifade edilmiştir.”⁴⁶⁶ Şu kadar var ki bu sevkîyat tesadüfî bir olay olmayıp; özel bir zamanda gerçekleşerek Hız. Peygamber’e bir teselli kaynağı ve kâfirlere de ince bir mesaj olması söz konusudur. Zira bu hadise, Hız. Peygamber’in Mekke’de çok zor zamanlar geçirdiği ve bir çıkış kapısı aradığı bir dönemde gerçekleşmiştir. Zira Mekke’de yokluk, ambargo

⁴⁶² er-Razî, C.30, s. 152; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 30-31; Mehluf, s. 425.

⁴⁶³ en-Nesefî, C.3, s. 317-318; es-Suyutî, C.15, s. 19-20; Şaranî, Muhammed b. Abdu’l-Vehhab, *Kitabu Keşfi’l-Hicâb ve’r-Rân an Vechi Es’ileti’l-Cân*, Daru İbn Zeydün, Birinci Baskı, Beyrut tsz, s. 7.

⁴⁶⁴ Zemahşerî, s. 1016; er-Razî, C.30, s. 152; Beydavî, C.5, s. 251; İbn-i Kesir, C.7, s. 491; İbn-i Aşur, C.29, s. 219.

⁴⁶⁵ en-Nesefî, C.3, s. 318; İbn Esir, s. 13; Alusî, C.8, s. 28.

⁴⁶⁶ İbn Kesir, C.7, s. 490; es-Suyutî, C.13, s. 343-344; Heytemî, s. 66; Alusî, C.26, s. 30.

ve zülümün zirve yaptığı, Peygamber Efendimiz'in Amcası Ebu Talip ve eşi Hz. Hatice'nin vefat ettiği bir döneme rastlamaktadır.⁴⁶⁷ Peygamber Efendimiz Mekke dışındaki yerlere giderek oralarda İslam'ı anlatıyor ve irşad etmeye çalışıyordu. Bu amaçla Taife gittiği ve umduğunu bulamadığı ve bütün umutlarının kırıldığı bir dönemde; ilahî bir sevkiyat ile gelip ondan Kur'an dinleyerek müslüman olan cinler ile Hz. Peygamber, büyük bir moral kazanmıştır.⁴⁶⁸

Bu olay ile Allah, Mekke müşriklerine “peygamberliğinden önce de aranızda yaşayan doğruluğu, ahlaklılığı, yardım severliği, vefasıyla, temizliğiyle vb. özellikleri ile meşhur olan Muhammedû'l-Emin'nin Peygamberliğine ve getirdiği kitaba siz inanmadınız ama gayb âlemine ait olan cinler onu bir kez duyunca hemen iman ettiler.” şeklinde bir mesaj da vermektedir.⁴⁶⁹ Buna ilave olarak da bu olay ile cinler, Kur'an'ı ve dinlerini Hz. Peygamber'in dilinden duyarak öğrenmeye başladıklarını söylemek de mümkündür. Dolayısıyla cinlerin bu durumu açıkça göstermektedir ki onlar da insanlar gibi sorumlu ve mükelleftirler.⁴⁷⁰

Cinler kendilerine Kur'ân okumaları için Hz. Peygamber'e yaptıkları davete icabet etmesi ve onların yanına gidip Kur'ân okuduğuna dair başka bir rivayette Amir eş-Şa'bi şöyle anlatıyor:

“İbn Mesud cin gecesini Rasûlullah (sav) ile birlikte hazır bulundu mu? Alkame dedi ki: Ben İbn Mesud'a sordum ve dedim ki: Sizden herhangi bir kimse cin gecesinde Rasûlullah (sav) ile birlikte bulundu mu? “O: Hayır dedi: Fakat bizler bir gece Rasûlullah (sav) ile birlikte bulunuyorduk. Onu aramızda göremedik, vadilerde ve dar yollarda onu aradık. Ben acaba bir yerlerde korkutuldu mu ya da gizlice öldürüldü mü diye düşündüm. Çok kötü bir halde geceyi geçirdik. Sabah olunca onun Hira tarafından geldiğini gördük. Ey Allah'ın Rasulü, dedik. Seni birden yitirdik, aradık bulamadık. Bu sebeple de çok kötü bir halde geceyi geçirdik. Bunun üzerine dedi ki: “Bana cinlerin davetçisi geldi. Onunla birlikte gittim, onlara Kur'ân okudum.” Bizimle kalkıp gitti, bize onların ve yaktıkları ateşin izlerini gösterdi. Ondan azık istediler. Gelen cinler Cezire cinleriydi. Onlara dedi ki: Üzerinde Allah'ın adı anılan her bir kemik sizin elinize olabildiğinin en

⁴⁶⁷ Apak, Âdem, Ana Hatları ile İslam Tarihi (1), 1-4, Ensar Neşriyat, İstanbul 2014, C. 1, s. 214-215.

⁴⁶⁸ İbn Kesir, C.7, s. 490; es-Suyutî, C.13, s. 343-344; Heytemî, s. 66; Alusî, C.26, s. 30; Görmez, C.1, s. 260-261; Cebeci, s. 273.

⁴⁶⁹ Ebu's-Sûûd, C. 9, s. 43; Karaman, C. 5, s. 474.

⁴⁷⁰ İbn Esir, C.1, s. 14-16; el-Kurtubî, C.20, s. 138; Endulusî, C.8, s.141; el-Askalanî, C.1, s.10-11; es-Suyutî, es-Sahihu'l-Munteka, s. 27-31; Alusî, C.26, s. 32; C.27, s. 112-119; Ebî Muaz, s. 120-121.

fazlasıyla etli olarak geçecektir. Her bir hayvan pisliği de sizin binekleriniz için alaf olacaktır. Bunun üzerine Rasulullah (sav) buyurdu ki: “Bu sebeple bu ikisiyle temizlenmeyiniz. Çünkü her ikisi de cinlerden olan kardeşlerinizin yiyeceğidir.”⁴⁷¹

buyurmuştur. Bu rivayette ifade edildiği üzere Hz. Peygamber, cinlerden gelen bir davete icabet ederek cinlere gitmiş Kur’an okumuş ve onların yiyecek ihtiyaçlarını gidermiş olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer bir rivayette ise Hz. Peygamber Kur’ân okuması ve İslâm’a davet etmesi için, cinlere gitmesi emir olunmuştu. Nitekim İbn Mes’ûd (ra) Hz. Peygamber’in:

“Cinlere Kur’ân okumakla emir olundum. Kim benimle beraber gelmek isterse gelsin” dediğini, bunun üzerine, ashabın ses çıkartmadığını; daha sonra, Hz. Peygamber’in bunu ikinci kez söylediğini; fakat ashabın yine sustuğunu; sonra üçüncü kez söylediğinde, kendisinin, “Ey Allah’ın Resulü, seninle beraber ben gelirim” dediğini; bunun üzerine Hz. Peygamber’in, “O halde, haydi” dediğini; böylece Hacun dağına geldiklerini; orada Hz. Peygamber’in kendisinin önü sıra bir çizgi çekip, “Sakın bundan ileri geçme” deyip, Hacûn dağına doğru çekip gittiğini; derken o cinlerin Hz. Peygamber’in yanına, tıpkı küçük deve yavruları gibi süratlice koştuklarını; adeta bedenleri büyük, başları küçük erkekler olduklarını; aynen kadınlar gibi def çaldıklarını; bu şekilde Hz. Peygamber’in etrafını sardıklarını; dolayısıyla Hz. Peygamber’i göremez olduğunu; görmek için ayağa kalkınca da, Hz. Peygamber’in ona eliyle “otur” diye işaret ettiğini; sonra da gittikçe yükselen bir sesle Kur’ân okuduğunu; o cinlerin de yere adeta yapıştıklarını; kendisinin onların seslerini duyduğunu ancak onları görmediğini anlatmıştır.”⁴⁷²

Bu rivayetten ise Hz. Peygamber’in cinlere gitmesi ve Kur’an okuması emredilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu olayda ve Tirmizî hadisinde ravi İbn Mesud (ra)’dır. Bu iki rivayet arasında bir tearuz olduğu lafızlardan anlaşılmaktadır. İbn Mesud’ın (ra) rivayet ettiği ilk hadiste “İbn Mesud cin gecesini Rasûlullah (sav) ile birlikte hazır bulunmadığı ifade edilirken” diğer hadiste ise “Allah Resulü cinlere Kur’ân okumakla emir olunduğunu kim benimle beraber gelmek isterse gelsin” dediğini, bunun üzerine, ashabın ses çıkartmadığını; üçüncü kez söylediğinde, “İbn Mesud, Ey Allah’ın Resulü, seninle beraber ben gelirim” şeklinde gelmek istediğini ifade etmiştir.” Buradaki

⁴⁷¹ Tirmizî, “Taharet” 14.

⁴⁷² et-Taberî, C.11, s. 298; Zemahşerî, s. 1016; er-Razî, C.30, s. 152-153; Endulusî, C.8, s. 66-67; İbn Kesir, C.7, s. 493-495.

tearuzun nasıl giderileceği hususunda ise: Bu iki olayın, birbirinden farklı zaman ve mekânda gerçekleşmesi muhtemel olması durumunda bu tearuzun çözülebilmesi mümkündür.⁴⁷³

Diğer bir rivayette İbn Mesud'dan (ra) şöyle demiştir: Allah Rasûlü'nü (sav) şöyle buyururken işittim: “*Geceyi Hacûn'da cinlere Kur'an'ın dörtte birini okumakla geçirdim.*”⁴⁷⁴

İbn Mesud'dan (ra) gelen başka bir rivayete göre: O, şöyle anlatıyor: “*Hz. Peygamber peşinden gitmemi istedi ve bu gece cinlerden kardeş ve amcaoğulları olarak on beş kişilik bir grup bana gelecek, ben de onlara Kur'an okuyacağım.*” buyurdu.⁴⁷⁵

Cinlerin Kur'an dinlediğine dair gelen bazı rivayetlerde bir defasında Rasûlullah (sav) ashâbı ile birlikte olduğu bir zamanda onlara Rahmân Sûresini okudu. Ashâb derin bir huşu ve sesizlik içinde O'nu dinlemişlerdir. Hz. Peygamber de “*cin gecesi bu sûreyi cinlere okudum. Onlar sizden daha güzel bir karşılık, verdiler. Çünkü ben, “Rabbimizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?” âyetine her gelişimde onlar, “Ey Rabbimiz! Senin nimetlerinden hiçbirini inkâr etmeyiz, hamd Senin içindir” dediler.*” buyurdu.⁴⁷⁶

Bu sûrede verilen bu mesajlardan, cinlerin de Allah'ın emirlerine karşı mükellef bir “kul” olarak emredilen iyiliklere ve nehy edilen hususlara önemle riayet etmek gerekliliği hakikati anlaşılmaktadır. Zira Rasûlullah'ın (sav) bu âyetleri, cinlere okuduktan sonra cinlerin üzerinde görülen bu büyük değişim ve dönüşümlerini; Rahman Sûresini okuduğu sahabeye bir örnek olarak sunmaktadır. Bu da cinlerin buradaki manadan ve maksattan nasıl etkilenerak Kur'an'a teslim olduklarını gösteren önemli bir tablodur. Bu tutum cinlerin de sorumluluklarının farkında olduklarını, tam manası ile Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e iman ettiklerini göstermektedir. Biz bu konudaki bazı önemli rivayetleri zikretmeye çalıştık ve bu kadar ile iktifa edeceğiz.

Yukarıda zikrettiğimiz bütün rivayetlerde; Hz. Peygamber'in cinlere gitmesi ya emredilmiş ya da kendi isteği ile yahut cinler tarafından davet edilmiş olarak cinlere gitmiş ve onlara Kur'an okumuş; onları imana davet etmiştir. Ayrıca bu rivayetlerden

⁴⁷³ İbn Kesir, C.7, s. 296- 300; Bursevî, C.8, s. 488; Alusî, C.26, s. 32; C.27, s. 112-119.

⁴⁷⁴ et-Taberî, C.11, s. 299; İbn Kesir, C.7, s. 492.

⁴⁷⁵ İbn Kesir, C.7, s. 493.

⁴⁷⁶ Taberî, C.11, s. 582; İbn-i Kesir, C.7, s. 302-303; 488; Alusî, C.26, s. 104; es-Suyutî, C.14, s. 100-101.

Hız. Peygamber'in; cinlerin kendi aralarındaki bazı anlaşmazlıklarının hal edilmesine⁴⁷⁷ ve beslenme sorunlarının çözümüne yardımcı olduğu da anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'i Hız. Peygamber'den ilk işiten cinlerden Allah Resulü, habersizdi. Ancak daha sonra heyetler halinde gelen cinler ise Hız. Peygamber'den Kur'an'ı ve İslam'ı öğrenmek istedikleri rivayetlerden anlaşılmaktadır.

Hız. Peygamber'in cinlere Kur'an okuduğu ve görüştüğü hakkındaki rivayetlerin kritiğine baktığımızda, rivâyetlerin kendi aralarında farklılıklar arz etmekte olduğu görülmektedir. Bazısında olay ashabin Allah Resulü'nün (sav) kaçırıldığını sanarak onun bir suikasta uğramasından korkup, onu sahabelerin endişeyle bekledikleri zaman ve onu gördüklerinde, olay yerinde cinlerin yaktıkları ateşe ve izlere şahit olduklarının dile getirildiği rivayet. Bazısında Hız. Peygamber, Taif dönüşü bir hurma bahçesinde yalnız, bazısında bir hurma bahçesinde ashabı ile birlikte olduğu sırada gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bazısında Hacun'da gecelerken cinlerin geldiği ifade edilmektedir. Bazısında Medine'de "Bakî el-Garkad" mevkisinde İbn Mesud'un da bulunup yere çizgi çizdiği görüşme. Bazısında gelen cinler Ninovalı, bazısında Cezireli, bazısında Nusaybinli ve bazısında ise, Harranlı oldukları ifade edilmiştir. Bazısında da ravi İbn Mesud olmasına rağmen bir rivayette Hız. Peygamber'in cinlere Kur'ân okumaya gittiğinde tek başına gittiği; diğerinde ise İbn Mesud ile beraber gittiği ve onun da cinleri işittiği ifade edilmektedir.⁴⁷⁸ Bu rivayetlerden Hız. Peygamber cinler ile pek çok defa farklı yerlerde görüştüğü anlaşılmaktadır.

Bu rivayetlerin kaynak ravileri olan İbn Mesud ve İbn Abbas'ın rivayetlerinin tercihi konusunda ise; İbn Abbas, hicretten üç sene önce doğduğu için olayın gerçekleştiği zamanda muhtemelen daha çocuktı. Bu nedenle İbn Abbas rivayeti, sema (işitme) yolu ile zapt ettiği için âlimler tarafından Abdullah b. Mesud'un rivayeti kadar itibar görmemiştir. Konuyla alakalı olarak İbnü'l-Arabî'nin (v.638/1240): "*İbn Mesud, İbni Abbas'tan daha iyi bilir. Çünkü o olayı görmüş, İbn Abbas ise duymuştur. Haber almak elbette gözle görmek gibi değildir.*"⁴⁷⁹ şeklindeki ifadesinden İbn Mesud'ın (ra) cinleri gördüğünü, İbn Abbas'ın (ra) ise bu cinler ile Hız. Peygamber'in görüştüğü bu olayı

⁴⁷⁷ İbn Kesir, C.7, s. 295.

⁴⁷⁸ İbn Kesir, C.7, s. 296; Bursevî, C.8, s. 488; Alusî, C.26, s. 32; C.27, s. 112-119;

⁴⁷⁹ el-Kurtubî, C.21, s. 275.

duyduğunu, bundan dolayı da görenin bilgisinin daha kuvvetli ve sağlam olduğunu ifade etmek istemiştir.

Yeri gelmişken “*Kur'an'ı dinlesinler diye sana cinlerden bir taife yöneltmiştik.*”⁴⁸⁰ âyeti bağlamında Hz. Peygamber’e gelen cinlerin sayısı hakkında âyette geçen gurup manasında kullanılan “نفر” kelimesi hakkında farklı sayılar (yedi, sekiz, dokuz, on, on beş, on iki bin, altmış bin, vb.) ifade edilmesine rağmen meşhur kullanıma göre; sayıları, üçten ona kadar olan çokluğu ifade etmede kullanılır.⁴⁸¹ İbn Abbas’ın (ra) ifadesine göre: Gelen cinler Nusaybin cinlerinden yedi kişiydiler. “Üçü Harranlı, dördü de Nusaybinli” oldukları ve Hz. Peygamber onları kendi kavimlerine elçi olarak tayin etmiştir. İsimleri: Huyey, Husey, Müsey, Şâsır, Nasır, Erd, İbyân ve Ahkam’dır. Bunlar cinlerin, Benî Şeysabân koluna mensub oldukları ve onlar cinlerin sayıca en çoğu, neseb bakımından en şerefli ve aynı zamanda bunlar İblîs’in ordularının tamâmını teşkil ettiği ifade edilmektedir.⁴⁸²

Sonuç olarak Resulullah’ın (sav) cinlerle görüşmesi esnasında sahabelerden kimsenin yanında bulunup bulunmadığı, gerek cinler ile kaç kere görüştüğü, gerek cinlerin sayısı ve nereli oldukları ve Resulullah’ın (sav) bunlardan haberdar olup olmadığı konularında birçok farklı rivayetler olduğu hususuna yukarıda yer verdik. Bizim için Kur’an ve hadislerin mutlak olarak ifade ettiği mana Resulullah’ın (sav) (رسول التقلين) olarak cinlere ve insanlara da peygamber olduğu hakikatidir.⁴⁸³ Zira Allah, Hz. Peygamber için “*âlemlere rahmet olarak gönderdik.*”⁴⁸⁴ buyuruyor. O, “âlemlerden” biri de akıl ve irade sahibi olan cinler âlemi olup⁴⁸⁵ insanlara olduğu gibi onlar için de bir örnek ve numunedir.⁴⁸⁶ Resûlullah’a (sav) gelen vahyi; nasıl insanlara okuyup, açıklayıp ve de anlattıysa; cinlere de peygamber olarak gönderilen Allah Resulü (sav),

⁴⁸⁰ Cin, 72/1.

⁴⁸¹ ez-Zameşerî, s. 1145; el-Cevzi, C.4, s. 113; er-Razi, C.28, s. 31; el-Kurtubî, C.21, s. 279; İbn Kesir, C.7, s. 290; Ebu’l-Abbas, C.7, s. 141; Mahalli, Celalettin, Suyutî, Celalettin, *Kur’anu’l-Kerim ve Bihamişihî Tefsiru’l-Celaleyn*, Daru’t-Turas, Birinci Baskı, Kahire 2009, s. 506.

⁴⁸² et-Taberî, C.11, s. 297-298-300; C.23, s. 311; en-Nesefî, , C.3, s. 317; Endulusî, C.8, s. 340; el-Kurtubî, C.19, s. 224-225; İsbehanî, 364; İbn Kesir, , C.7, s. 290-496; Alusi, C.8, s. 28; Züheyli, s. 2424; Ethem, s. 68.

⁴⁸³ İbn Kesir, C.7, s. 303; el-Askalanî, C.1, s. 10-12; Nahcuvanî, C.2, s. 450; Tantavî, C.13, s. 207; Züheyli, s. 2443; Ebî Muaz, s. 120; Gölçük, s. 433; Görmez, Hadisler ile İslam, s. 261.

⁴⁸⁴ Enbiya, 21/107.

⁴⁸⁵ İbn Esir, C.1, s. 16.

⁴⁸⁶ Kalem, 68/4.

onlara da Kur'an okuması, İlahî emirleri ve nehiyleri öğretmesi, anlatması ve onların sıkıntlarına çare olabilmesi için onlar ile pek çok kez görüşmesi pek tabî bir durumdur.

3.2. CİNLERİN MÜKELLEFİYETLERİ

Kur'an müminler için şifa⁴⁸⁷ ve hidayet⁴⁸⁸ kaynağıdır. Mükellefler için açık bir hayat rehberidir.⁴⁸⁹ O hem insanlara hem cinlere hitap etmektedir.⁴⁹⁰ Kur'an'ın, İslam'ın temel ilke ve esasları olarak ifade edilen “asıllar” yani tevhid (Allah'ın varlığı ve birliğine inanma), nübüvvet (peygamberlere) ve ahirete inanma konularında cinler de sorumlu oldukları ifade edilmektedir.⁴⁹¹

Akıl ve irade sahibi cinler ve insanlar dinin amelî kısmı olan furuattan da sorumlu mudur sorusuna nasıl cevap verebiliriz? Âlimler sorumlu olduklarını ifade etmektedirler.⁴⁹² Bu konuda Ebu'l-Abbas bu konuda şöyle der:

*Hz. Peygamber'in getirdiğine iman etmeyi, ona itaat etmeyi, Allah'ın helal kıldığını helal, haram kıldığını haram kılmayı; sevdiğini sevmeyi, hoş görmediğini kerih görmeyi Allah vacib kılar. Allah kâfirlere peygamber gönderip de onlardan iman etmeyenlerin hak ettikleri azap gibi Efendimizin getirmiş olduğu huccetlere insanlardan ve cinlerden kim iman etmezse o azabı onlar da hak etmişlerdir. Bu konuda sahabe, tabiin ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ittifak etmişlerdir.*⁴⁹³

İbn Teymiye: “Âlimler arasında bir ihtilaf olmaksızın cinlerle emir, nehiy, helal ve haram konusunda ortağız fakat müsavi değiliz” demiştir.⁴⁹⁴ Yani mükellefiyet açısından cinler ve insanlar arasında dinin temel inanç esasları ve ibadetler açısından bir farklılık yoktur. Sadece amelî boyutun yerine getirilme keyfiyeti açısından iki cins arasında bir farklılık söz konusudur.⁴⁹⁵ Bu konuda akıl yürütmek pek mümkün olmayıp nasların beyanına muhtacız.

⁴⁸⁷ İsrâ, 17/82.

⁴⁸⁸ Bakara, 2/ 185.

⁴⁸⁹ İsrâ, 17/9.

⁴⁹⁰ Zariyat, 51/56; Rahan, 55/ 13-77.

⁴⁹¹ er-Razî, C.28, s. 32; Bursevî, C.8, s. 489-490; İbn Aşur, C.26, s. 61; Ebî Muaz, s. 121; Bali, s. 35.

⁴⁹² İbn Kesir, C.7, s. 303; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 27-32; İbn Aşur, C.26, s. 61; Tantavî, C.13, s. 207; *el'Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, C.16, s. 91; Bali, s. 35.

⁴⁹³ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29.

⁴⁹⁴ Heytemî, s. 70.

⁴⁹⁵ Endulusî, C.8, s. 141; Heytemî, s. 70; Balî, s. 35.

Cinlerin mükellefiyetleri hakkında bazı âlimler: “Cinlerin mümin olanları namaz kılarlar, oruç tutarlar, Haccı eda ederler, Tavaf yaparlar ve ilim insanlardan öğrenirler fakat onu hissetmezler.”⁴⁹⁶ şeklinde bazı izahlar yapmışlardır. Subkî (v.771/1370) fetvasında “onlar Hz. Peygamber’in bütün şeriatından sorumludur” demiştir. İbn Müflih Hanbelî (v.763/1362) ise *hepsi* (cinler ve insanlar) *mükelleftir*.⁴⁹⁷ Bazıları ise emirlerde, nehiylerde, helallerde ve haramlarda cinlerle insanlar arasında bir fark yoktur.⁴⁹⁸ demişlerdir.

Şimdi de cinler hakkında ameli konular ele alınmaya çalışılacaktır.

3.2.1. Cinlerin İbadetleri

Beşer olarak yaratılan insan bir yaratıcıya inanma ve ibadet etme onun fitrî bir duygusudur. Bu ibadetler ancak peygamberler haber vererek bilinebilir.⁴⁹⁹ Dünya hayatında insanların ve cinlerin yaratılış amacı ibadet için olduğu âyette haber verilmiştir.⁵⁰⁰ İslam insanın hem bireysel hayatına hem toplumsal hayata müdahale eder hiç bir alanı ihmal etmez ve de hayatın tamamını düzenler. Bundan dolayı ibadet ve kulluk her zaman her yerde ve her şartta yapılması gerekli olan bir durumdur. Allah bu konuda “sana ölüm gelinceye kadar ibadet et.”⁵⁰¹ buyuruyor.

İbadet kavramı “a-b-d” “عبد” kökü itibariyle sözlükte; boyun eğmek, itaat etmek, dayanmak ve sığınmak, gibi anlamlara gelmektedir.⁵⁰² Kur’an öncesi dönemde ibadet kavramı, cahiliye dönemi Araplarının çeşitli putlara boyun eğip tapmaları anlamında kullanıldığını söylemek mümkündür.⁵⁰³ Kur’an’î terminolojide ibadet kavramı, bilinen sözlük anlamında kullanılmış olmakla birlikte, yalnızca Allah’a tapmak, Allah’ın birliğini kabul etmek, Allah’ın rızasını kazanmak amacıyla O’na itaat etmek ve emirlerine boyun eğmek⁵⁰⁴ anlamına gelen salih ameller olarak kavramın anlam alanını kendine özgü ve kendisiyle sınırlı yepyeni bir anlam örgüsü kazanmıştır. İbadet

⁴⁹⁶ Heytemî, s. 70; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 31-32.

⁴⁹⁷ Heytemî, s. 70; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 31; Bali, s. 35.

⁴⁹⁸ Endulusî, C.8, s. 141; Heytemî, s. 70; Balî, s. 35.

⁴⁹⁹ Gölcük, s. 321.

⁵⁰⁰ Zariyat, 51/56.

⁵⁰¹ Hicr, 15/99.

⁵⁰² İsfahanî, s. 319; İbn Manzur, C.4, s. 270; el-Fizrubadî, s. 1040; İbrahim, s. 629.

⁵⁰³ İsfahanî, s. 319.

⁵⁰⁴ İsfahanî, s. 319.

kavramının kökü olarak “a-b-d” “عبد” kelimesinden türemiş olan “ibad ve abid” “عابد/عباد” formları ilk kez Kur’an’da kullanıldığı ve bu ifadelerin Kur’an’da yeni birer anlam genişlemeleri kazandığı ifade edilmektedir.⁵⁰⁵

İbadetlerin en önemlisi kuşkusu namazdır. Namaz ibadeti; dinin temeli,⁵⁰⁶ müminin Allah’a en yakın olduğu yer⁵⁰⁷ kâfirle mümini birbirinden ayırıcı en büyük farktır.⁵⁰⁸ Ayrıca kulun kıyamet günü ilk suale çekileceği konu namaz olacaktır.⁵⁰⁹ Kur’an’da doksan dokuz defa tekrarlanarak önemine işaret edilmiştir. Bu yüzden akıl, irade ve şuur sahibi varlıklar olan insanlar ve cinler namazdan sorumludur.⁵¹⁰ Hz. Peygamber’e gelen ilk cinler de onu namazda bulmuşlardır. Onun namazda Kur’an okumasını dinledikleri anda büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmişlerdir. Peki cinlerde namaz nasıl olacaktır?

Bu konuda gelen rivayetlerde Said b. Cübeyr diyor ki: “*Cinler Resulullah’a dediler ki: “Biz mescide nasıl gireceğiz? Senden uzağız. Seninle birlikte nasıl namaz kılacağız?” demeleri üzerine: “Şüphesiz mescitler Allah’a mahsustur. O halde orada Allah ile beraber bir başkasını anmayın.*”⁵¹¹ âyeti nazil oldu. Yani cinlerin, insanlara karışmadan namaz kılmaları emredilmiş oldu şeklinde yorumlar yapılmıştır.⁵¹² Bu âyetin indiği zamanda, yeryüzünde Mekke’de Mescid-i Haram ve Kudüs’te Beyt-i Makdis’ten başka Allah’a ibadet edecek bir mescid yoktu.⁵¹³ Diğer dinlerde ibadetler sadece ibadethanelerde yapılabilmektedir. İslam bu tür kural ve uygulamaları nesh etmiştir. Zira hadiste “*yeryüzü müminler için mescit kılınmıştır.*”⁵¹⁴ buyrulmuş ve bununla her yer müminler için, temiz ve mescid kılınarak ibadet etmeleri mümkün kılınmıştır.

İmran b. Ebi Enes dedi ki:

“Abdullah b. Mesud Hacun’a varınca, Hz. Peygamber ona bir hat çizdi. Sonra ben dönene kadar burada bekle ve korkma, deyip gitti. Raviler İbn Mesud’un şöyle dediğini aktarıyorlar: Ben onların dağlarına baktım halka halka olduklarını (gördüm). İmran b. Enes dedi ki: “Hz. Peygamber İbn

⁵⁰⁵ Demir, Şehmus, “*İnsanları Ve Cinleri Ancak Bana İbadet Etsinler Diye Yarattım*” *Âyetinin Anlamı ve Yorumu Üzerine*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 354-355.

⁵⁰⁶ Tirmizî, “*Kitabu’l-İman*”, 8.

⁵⁰⁷ Müslim, “*Kitabu’s-Salah*”, 215.

⁵⁰⁸ Tirmizî, “*Kitabu’l-İman*”, 9.

⁵⁰⁹ Heytemî, s. 70.

⁵¹⁰ el-Askalanî, C.1, s. 10-14; Heytemî, s. 70; Balî, s. 35.

⁵¹¹ Cin, 72/18

⁵¹² et-Taberî, C.12, s. 271; Zühaylî, s. 2755. Mehluf, s. 430-431.

⁵¹³ et-Taberî, C.12, s. 271; İbn Kesir, C.8, s. 244; es-Suyutî, C.15, s. 27; Alusî, C.29, s. 91; Şiblî, s. 110.

⁵¹⁴ Buharî, “*Salât*”, 56; Müslim, “*Mesacid*”, 3.

Mesud'un yanından gidip kayboldu. Abdullah: Sabaha kadar Hz. Peygamber'i görmedi ve ayakta durdu ve oturmadı. Hz. Peygamber sen hala ayaktamısın? Dedi. Bana burada dur dediniz, sizi görmeden oturamazdım. Bir şey gördün mü? Diye sordu. Büyük siyah yılanlar ve iplik şeklinde bir şey gördüm ve şiddetli bir ses işittim. Hz. Peygamber dedi ki bunlar Nusaybin cinleridir. Aralarındaki bir anlaşmazlıktan dolayı bana gelmişlerdi. Fecir doğunca Hz. Peygamber İbn Abbas'a dedi ki: Abdest suyu var mı? Ben de nebiz dolu bir kırba var dedim. Hz. Peygamber güzel bir meyve temizleyici bir sudur. Ve dedi ki elime dök. Ben de döktüm. Sonra o cinlerden ikisi geldiler. Hz. Peygamber onlara ihtiyacınızı gidermemiş miydiniz? Dedi. O ikisi de evet dediler. Ancak bizden bir kişinin seninle beraber namaz kılmasını istedik. Hz. Peygamber namaz kıldı o ikisi de kıldı. Hz. Peygamber sabah namazında "Mülk ve Cin sûrelerini okudu. İbn Mesud diyor ki Hz. Peygamber selam verdikten sonra onun kulak kesildiğini gördüm. Bir müddet bekledi. O cinler benden işittikleri Kur'an hakkında konuşmaya başladılar. Ve benden azık istediler..."⁵¹⁵

Hz. Peygamber hem cinlere hem insanlara peygamber olarak gönderilmiştir.⁵¹⁶ Burada insanların bir sorunu olunca nasıl Hz. Peygamber'e gelerek sorunlarına çare buldularsa; cinler de kendi aralarındaki bir problemden dolayı Hz. Peygamber'e geldikleri ve Hz. Peygamber'in hakemliğinde sorunun çözüldüğüne işaret edilmektedir. Ayrıca cinlerin Hz. Peygamber ile beraber namaz kıldıkları ve onun, namazda Mülk ve Cin sûrelerini okuduğu ve onların da dinledikleri anlaşılmaktadır.

Bu konuda Hz. Peygamber'den gelen bir rivayette:

"Sizden kim gece namaz kılacak olursa onu sesli okusun. Zira melekler onun için dua eder ve onun kıraatini dinlerler. Ve mümin cinler de evinde onunla beraber havada ve etrafında namaz kılar ve kıraatini dinlerler. Fasık cinleri ve kovulmuş şeytanları, etrafından ve civarından kıraatini sesli yaparak uzaklaştırın."⁵¹⁷

Burada gece namazının önemine de bir işaret söz konusudur. Zira gece namazı Hz. Peygamber'in her zaman kıldığı bir ibadettir. İnsanların uyuduğu bir zamanda kişinin kalkıp Allah rızası için abdest alıp namaz kılmasında ve kıraatini kimseyi rahatsız etmeyecek şekilde yaparak namazı uzatması halinde; meleklerin ve iman eden cinlerin onun hem kıraatini dinleyecekleri hem de onun için dua ve af dileyebileceklerine ve

⁵¹⁵ İsbahani, C.1, s. 365- 366. (Temel hadis kaynaklarımızdan olmayan bir eserdir.)

⁵¹⁶ es-Suyufî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29; Tantavî, C.13, s. 207; Züheylî, s. 2443; Ebî Muaz, s. 120.

⁵¹⁷ Heytemî, s.70

bununla beraber mümin cinlerin de namaz kılarak ona eşlik edeceklerine işaret edilmiş olması da mümkündür.

Bir başka rivayette, Sehl b. Abdullah'tan rivayetle İbn Cevzi (v.597/1201) "Safvetü's-Safve" adlı eserinde:

"Ad diyarının bir beldesindeydim. Taşın ortası oyulmuş içinde saray yapılmış olan bir şehir gördüm. Bir cin onun içine sığınmış bulunuyordu. Hemen o büyük, yaşlı cinin yanına girdim. Üzerinde nazik, kibar bir cübbe olduğu halde Kâbe'ye doğru bizim gibi namaz kılıyor. Onun büyüklüğüne şaşırmadım. Beni şaşırtan onun cübesinin nazikliği, kibarlığıydı. Hemen ona selam verdim. Oda aldı ve dedi ki: Ey Sehl elbiseleri, bedenler eskitmez, yıpratmaz. Onları muhakkak ki kötü kokulu günahlar ve haksızlık ile elde edilen şeyler yıpratır. Bu üzerindeki cübbe de yedi yüz yılıktır. Ben Hz. İsa (as)'a ve Hz. Muhammed'e ulaştım ve ikisine de iman ettim. Ben de: Sen kimsin? Dedim. O da dedi ki: "Ey Muhammed de ki: Bana şu vahyedildi. Cinlerden bir topluluk Kur'an okumamı dinlemiş ve şöyle demişler: "Gerçekten biz, hayrete düşüren hidayeti gösteren bir Kur'an işitik ve ona iman ettik. Artık rabbimiz olan Allah'a hiçbir kimseyi ortak koşmayacağız."⁵¹⁸ âyeti kendileri için indirilenlerdenim dedi."⁵¹⁹

İmam Şiblî zikrettiği bir rivayette ise: "Saffan b. Muharras, gece teheccüd namazına kalktığı zaman evindeki cinler de onunla beraber kalkar, kendisi ile namaz kılıp okuduğu Kur'an'ı dinlerlerdi. Es-Serî, Yezid'e, bunun böyle olduğunu nasıl izah edeceğini sorduğunu, onun da:

"O, namaz kılariken bir gürültü duyduğunu ve bundan ürperdiğini, sonra da kendisini şöyle bir sesle teskin ettiklerini söylemiştir: "Korkma, ey Allah'ın kulu! Biz senin kardeşleriniz, seninle beraber teheccüde kalkıp namaz kılıyoruz. Bundan sonra korkmadığını ve cinlerin bu hareketlerine karşı ünsiyet kesp ettiğini söylemiştir."⁵²⁰

Cinlerin ibadetleri yerine getirme hususunda sorumlu oldukları ve cinlerin arkasında namaz kılınıp kılınmayacağı konusunda âlimler: "Onların arkasında namaz kılınır, çünkü onlar mükelleftirler. Onlara da peygamber gönderilmiştir."⁵²¹ şeklinde bir

⁵¹⁸ Cin, 72/1.

⁵¹⁹ es-Suyutî, C.15, s. 7; Mehluf, s. 425-426.

⁵²⁰ Şiblî, s. 98-99; en-Nassar, s. 15.

⁵²¹ Şiblî, s.108; es-Suyutî, es-Sahihu'l-Munteka, s. 34; İbn Nuceym, s. 282-283; el-Eşkar, s. 283; en-Nassar, s. 15; Ebî Muaz, s. 124.

açıklama yapmışlardır. Yani bu görüşe göre yaratılış özellikleri insanlardan farklı olan cinlerin hem namaz kıldıkları hem de insanlara namaz imameti yaptıkları söylenebilir.

Bazı âlimlere göre meleklerin ve İblis'in Âdem'e secde etmekle emredilmiş olması; İblis'in, namazın erkânını (kıyam, ruku, secde, vb.) yerine getirebilecek bir yapıda yaratılmış olduğuna bir işaret olduğu söylenmiştir.⁵²² Bazı âlimler ise, Allah'ın Hz. Âdem'e secde etme emrindeki secdenin ise, bizim bildiğimiz şekildeki secde olmadığını; bunu, saygı ifade eden bir hareket olarak değerlendirmişlerdir.⁵²³

Hz. Peygamber pek çok kez mükellef ve sorumlu olan mümin olan cinler ile karşılaştığı ve görüşmüştüğü; bu esnada da onlara Kur'an okuduğu ve kendi aralarındaki bazı sıkıntılara çare olduğu rivayetlerde zikredilmektedir.⁵²⁴ Allah Resülü (sav) bu esnada bazı ibadetlerin şartlarını ve yapılışını onların özelliklerine uygun olacak şekilde ifade ettiğini söylemek de mümkün olabilir. Bu konuda naslarda yeterli bir bilgiye ulaşamadık. En iyisini Allah bilir. Yeterli bilgiye ulaşamamış olmamız onların namaz ve diğer ibadetleri yerine getirmekle sorumlu oldukları hakikatini değiştirmeyecektir. Şu kadar ki cinler ateşten yaratılmış, akıl ve şuur sahibi ruhani varlıklar olmalarından dolayı mükelleftirler.⁵²⁵ Dolayısıyla onlar namazları yaratılış özelliklerine uygun olacak şekilde eda ettiklerini söylemek mümkündür.

Burada yeri gelmişken cinlerde zekât konusuna da değinmeyi uygun görüyoruz. İnsan ve diğer canlılar hayatını devam ettirmek için yemeye, içmeye ve çoğalmaya ihtiyaç duyarlar. Canlılar içinde geleceğini garanti ve teminat altına alarak güven içinde yaşamak için en büyük çaba gösteren canlılardan biri de insanoğludur. Bunu sağlamak için insan maddi ve manevi büyük bir birikim yapmaktadır. Bu birikime "mal" denmektedir. Mal dediğimizde ıstılahî manada "*elde edilebilen ve insanların mutat bir şekilde faydalanabildiği şeyler*" demektir.⁵²⁶ İslam'da belirli bir miktar malı olan ve o

⁵²² Velizâr, s. 172.

⁵²³ Endulusî, C.1, s. 303; Beydavî, C1, s. 71; Zuheylî, s. 23; Görmez, *Hadisler ile İslam*, 263.

⁵²⁴ Tirmizî, "Taharet" 14; et-Taberî, C.11, s. 298; Zemahşerî, s. 1016; er-Razî, C.30, s. 152-153; Endulusî, C.8, s. 66-67; İbn Kesir, C.7, s. 493-495.

⁵²⁵ el-Askalanî, C.1, s.10-11; el-Kurtubî, C.20, s. 138; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 27-31; Alusî, C.26, s. 32; C.27, s. 112-119; Ebî Muaz, s. 120-121.

⁵²⁶ Zeydan, Abdülkerim, *el-Medhal Lidiraseti'ş-Şeriyati'l-İslamiyye*, Müessesetü'r-Risaleti Naşirûn, Birinci Baskı, Lübnan 2018, s. 205-206.

malın üzerinden bir sene geçmesiyle o kişiye zekât farz olur. Bu mal miktarına da “nisab” denir.⁵²⁷ Zekât insanlar için malda olurken cinler için de olur mu?

Hadislerde “*Medine’de, müslüman olmuş bir grup cin vardır..*”⁵²⁸ buyrulmuştur. Ayrıca âlimler, cinler hakkında “kendi özelliklerine uygun olarak namaz, zekât ve oruç gibi ibadetlerini yerine getirmekten ve haramlardan sakınmaktan da sorumlu olduklarını” işaret etmişlerdir.⁵²⁹ Dolayısıyla cinler kendi yaratılış boyutlarında İslam’ın emirlerinden sorumlu olduklarını söylemek mümkündür.

İmam Şiblî’nin eserinde yer verdiği rivayette Süfyan es-Sevrî (v.161/778), İbn Abbas’tan şöyle nakleder:

*“Hayber’den iki adam geldi, onların ardından iki adam daha geldi, bir başka adamda onları takib ediyordu. Sonra sondaki adam onlara yetişti ve dedi ki: “Bu ikisi şeytandır. Ben bunlardan ayrılmam. Seni bunlardan korurum; sen Resûlullah (sav)’ın yanına gittiğinde selam söyle şu durumu kendilerine haber ver: Biz zekât toplama işleri ile uğraşyoruz. Eğer bu topladığımız zekâtlar onun işine yararsa, hemen gönderiveririz. Adam Medine’ye geldiğinde durumu Hz. Peygamber’e haber verdi. Ravi diyor ki: “Resulullah bu sözü duyunca o adamı yalnız başına dolaşmaktan men etti.”*⁵³⁰

Cinlerin yapısını, yaratıldığı maddeyi düşündüğümüzde kendi boyutlarında mal edinmek, biriktirmek, çoğaltmak gibi bir durumlarının olup olmadığını düşünmek bizim akıl ve idrakımızın anlaması pek mümkün gözükmemektedir. Bu konuda da nasslarda yeterli bir bilgiye ulaşamadık. Ancak en iyisini Allah bilir.

Hac konusunu da burada ele almak istiyoruz. İslam’ın beş temel esasından biri de Hacca gitmektir. Dinen zengin sayılan kişilerin ömründe bir defa bu ibadeti yerine getirmeleri farzdır.⁵³¹ Âyette Allah haccın farzietini şu şekilde açıklar:

“Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar

⁵²⁷ el-Hanefiyy, Abdu’s-Ser b. Mahmud b. Mevdudu’l-Musili, *el-İhtiyar li Talili’l-Muhtar*, 1-2, Daru’l-Erkam, Lübnan, trs, C.1, s. 148-149.

⁵²⁸ Müslim, “Selem”, 139; Ebu Davud, “Edeb”, 174.

⁵²⁹ el-Kurtubî, C. 20, s. 138; Bursevî, C.8, s. 489; Heytemî, s. 70; İbn Esir, C.1, s. 13-16; İbn Aşur, C. 26, s. 61; Züheylî, s. 2751; Balî, s. 35.

⁵³⁰ Şiblî, s. 99.

⁵³¹ Ebu Davud, “Kitabu’l-Hac”, 1.

*üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.*⁵³²

Hız. Peygamber'den varid olan Cibril hadisinde İman, İslam (İslam beş temel üzerine bina edildi) ve İhsan gibi temel özellikler sayılmış olup bunlardan İslam'ın temel şartları ifade edilmiştir.⁵³³ Bu hadiste her bir müslümanın bilmesi gerekli olan ve hayatında kendisine yol gösterici rehber olacak hususlar kısaca ifade edilmiştir. Bu hususlar İslam'ın temeli olarak ifade edilmiştir.

Cinlerin hac ve umre ibadetini yerine getirmesi mümkün müdür? Âlimlerimiz eserlerinde bu konu ile ilgili olarak cinlerin mümin olanları “namaz kılarlar, oruç tutarlar, haccı eda ederler, Tavaf yaparlar ve güzel ahlaka ulaşmaktan da sorumlu oldukları şeklinde ifadelere yer vermişlerdir.⁵³⁴

Ayrıca cinlerin de umre yaptıkları ile ilgili olarak da İmam Şiblî'nin eserinde yer verdiği rivayette: Ebu Zübeyr'den nakil ediyor:

*“Abdullah b. Saffan ile beraber Beyti Şerif'e yakın bir yerde oturuyorduk. Irak yönündeki kapıdan bir yılan çıka geldi. Beyt-i Şerif'i yedi defa tavaf ettikten sonra Haceru'l-Esved'in yanına geldi ve onu selamladı. Abdullah ibn Saffar ona bakarak söyle dedi: “Ey cin! Umreni eda ettin. Çocuklarımıza bir zararın dokunur diye korkuyoruz, haydi artık git!” Bunun üzerine yılan dönüp geldiği yoldan geri gitti.”*⁵³⁵

Daha önce ifade ettiğimiz gibi rivayetlerde cinlerin genelde yılan şekline girebildikleri ifade edilmiştir.⁵³⁶ Akıl ve irade sahibi insanlar gibi mükellef olarak yaratılmış olan cinler de ibadetlerden sorumludurlar. Ancak bunların bu ibadetleri nasıl yerine getirdikleri hakkında yeterli bir bilgi elimizde mevcut değildir. Bununla beraber bu tür rivayetler ve kıssaların sağlam ve sahih olup olmadığını test etmek de pek mümkün gözükmemektedir. Zira bu tür rivayetler, dinin sahih naslarına ve akli gerçeklere pek uygunluk da arz etmemektedir.

⁵³² Al-i İmran, 3/97.

⁵³³ Buharî, “İman”, 2.

⁵³⁴ Heytemî, s. 70; es-Suyutî, C.15, s. 31; Balî, s. 35.

⁵³⁵ Şiblî, s. 99.

⁵³⁶ Müslim, “Selâm”, 139; Ebu Davud, “Edeb”, 174.

Şunu da ifade edelim ki Hz. Peygamber cinler ile pek çok defa görüşmüştür. Bu esnada cinlere ibadetler ve muamelat ile ilgili olarak onların yaratılış özelliklerine uygun olacak şekilde abdest, güsül, teyemmüm, namaz, oruç, zekât, hac, ticaret, helal kazanç, kısas, recim, salih ameller ve haramlardan sakınma vb. konularda bunların nasıl yapılacağını en güzel şekilde açıklayarak söylemiş olması da mümkündür. Zira o hem cinlere hem insanlara gönderilen son peygamberdir.⁵³⁷

3.2.2. Cinlerin Peygamberler ile Münasebetleri

Peygamberler Allah'ın mesajını akıl ve irade sahibi olan mükellef varlıklara anlatmak için insanlar içinden seçilerek Allah'ın gönderdiği özel zatlardır.⁵³⁸ İnsanlar ne zaman haktan ve hakikatten saparak doğru yoldan uzaklaştılar ise, Allah o topluma bir peygamber göndererek onları ıslah etmiştir. Elçiler geldikleri halde o toplum daha düzelmemiş ve elçiye kulak vermemişler o zaman azapla karşı karşıya gelmişlerdir.⁵³⁹ Aynı zamanda insanlık tarihi peygamberler tarihidir. Hak ve batıl mücadelesi ilk insandan kıyamete kadar her dönem de bu mücadele devam edecektir.

Bu peygamberlerden biri de Hz. Süleyman (as) olup İsrail oğullarına gönderilmiştir. Hz. Süleyman (as) kuşlardan, cinlerden ve insanlardan orduları vardır. Kayıtsız şartsız kendisine hadim olan şeytanların, cinlerin büyük maharet gerektiren dalgıçlık⁵⁴⁰, heykel yapımı⁵⁴¹ ve mimarlık⁵⁴² gibi işlerde istihdam ettirmekte ve ayrıca çok uzak yerlerden çok kısa zamanda âyette de ifadesini bulan taht⁵⁴³ gibi büyük ve ağır eşyaların kolaylıkla taşınmasını sağlayabilecek güç ve kudrette oldukları anlaşılan cinleri kendi emrinde hizmet ettirmektedir.

Burada biz cinlerin peygamberler ile münasebetleri bağlamında özellikle Hz. Süleyman'ın (as) emrinde kullandığı cinlerin kendisine iman edip etmedikleri hususu ve Ahkaf 30. âyette geçen cinlerin Hz. Musa'ya (as) iman edip etmedikleri hususu ele alınacaktır.

⁵³⁷ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29-31.

⁵³⁸ Müfredat, s. 195-482.

⁵³⁹ İsrâ, 17/15.

⁵⁴⁰ Enbiya, 21/82.

⁵⁴¹ Sebe, 34/13.

⁵⁴² Sâd, 38/36-38.

⁵⁴³ Neml, 27/39;

Hız. Süleyman'a (as) verilen büyük yetki ve güç ile cinlerin inanmayanlarını mutlak manada emrine amade edecek bilgiye ve kudrete sahip olduğu hususu; âyetlerde⁵⁴⁴ işaret edilmektedir. Bu konuya Hz. Peygamber'in hadisinde de Hz. Süleyman (as) büyük saltanatına temas edilmiştir.⁵⁴⁵

Enbiya Sûresinde geçen âyette: *Dalgıçlık yapan ve bundan başka işler de gören şeytanlardan da onun buyruğu altına verdik. Onların hepsini gözetiyorduk.*⁵⁴⁶ Âyetin zahirî ifadesinde geçen “şeytan”, “biz onların hepsini gözetiyorduk” ifadeleri ile kast edilenlerin kâfir olduklarına işaret edilmiştir. Âyette “şeytan” lafzının mutlak olarak geçmesi ve her zaman onu kontrol altında tutacak bir zabıta veya bekçi tarafından kontrol edilmesi hali bunların kâfir olduklarına delalet etmesi mümkündür. Zira kâfir, bir imkânını ve fırsatını bulduğunda “ıfsatta” bulunması mümkün olur.⁵⁴⁷ Mümin ise bir iş için görevlendirildiğinde onun için bir zabitanın ve gözetmenin olmasına gerek kalmaz. Nitekim o, Cenab'ı-Hakk'ın her zaman ve yerde kendisini gördüğünü bilerek işinde ve her yerde; elinden gelenin en iyisini, en güzel şekilde ve vaktinde yapma gayreti gösterir. Ayrıca bu cinler iman etmiş olanlardan ise niçin mussahar kılınsınlar ki, zira mümin birinin, peygamberi tarafından horlayıcı ve aşağılayıcı bir azaba uğratılmayacağı ifade edilmektedir.⁵⁴⁸ Şu kadar ki peygamberler bütün canlıların iyiliğini ve selametini isteyen kimseler olup hiçbir canlının kötülüğünü ve azaba uğratılmasını arzu etmezler.

Cinlerin insanlarla bir arada normalde olamayacağı gerekirken Sebe 12. âyette cinlerin Hz. Süleyman'ın karşısında iş yapmaları “Rabbinin izniyle” olmuştur. Âyetin devamında “içlerinden kim bizim emrimizden ayrılıp saparsa...” buyrulması, bununla birlikte Hz. Süleyman'ın (as) emrinde çalışan cinlerin bu emirden bir parça sapınca ve kayınca yanacak şekilde ateş kenarında şiddetli bir baskı altında çalıştıklarına da işaret edilmektedir.⁵⁴⁹ Bu cinlerin iman etmeyenler olduğuna da işaret edilmektedir. Cinden denilmekle anlaşılıyor ki cinlerin hepsi değil de bazıları Rabbinin izniyle Hz. Süleyman'ın (as) emrinde çalıştıkları anlaşılmaktadır.⁵⁵⁰

⁵⁴⁴ Neml, 27/39; Sâd, 38/36-38; Sebe, 34/13.

⁵⁴⁵ Müslim, “Mesacid”, 39.

⁵⁴⁶ Enbiya, 21/82.

⁵⁴⁷ er-Razî, C.22, s. 202.

⁵⁴⁸ er-Razî, C.25, s. 251.

⁵⁴⁹ İbn Kesir, C.5, s. 500; el-Hin, s. 541.

⁵⁵⁰ er-Razî, C.25, s. 248.

En'am Sûresindeki “*biz her peygambere de insan ve cin şeytanlarını böylece düşman yaptık...*”⁵⁵¹ bu âyet ile ilgili olarak Hafaci (v.1069/1659), Hz. Süleyman (as)’ın emrine amade kılınan şeytanların iki kısım olduklarını ifade eder: Bir kısmı Hz. Süleyman’ın (as) çeşitli işlerde çalıştırdığı şeytanlar; diğer kısmı ise şerlerine ve zararlarına engel olmak için birbirlerine zincirler ile bağlanmış azgın şeytanlardır.⁵⁵² Bu açıklamalardan da anlaşılmaktadır ki bu şeytanlar, iman etmeyen kâfirler olması mümkündür.

İbn Kesir tefsirinde Ebu Hâtim (v.327/938)’den rivayet ile şöyle anlatmıştır: Hz. Süleyman (as) için altı yüz bin kürsü konulur, onu takib eden kürsülere insanların müminleri, onların arkalarına da cinlerin müminleri oturduğu; kuşlara emredince onların gölgelendirdikleri ve rüzgâra emredince de rüzgârın da onu taşıdığı rivayetlerde ifade edilmiştir.⁵⁵³ Bu rivayette de ifade edildiği gibi cinlerden iman edenlerin Hz. Süleyman’a (as) itaat ettikleri ve tabi oldukları anlaşılmaktadır. Zikri geçen âyetlerde ifade edildiği gibi Hz. Süleyman’ın (as) emrine uymayan cinler ateşle cezalandırılmaktadırlar. Çoğu müfessire göre, bu cinler ahirette de cehennem azabına atılacaklardır.⁵⁵⁴

Hz. Süleyman’ın (as) Şeytanları ve cinleri emri altında çalıştırması günümüzde cinlerin farklı alanlarda istihdamı gibi bir takım fikirleri ve çalışmalarını gündeme getirmiştir. Bu durum, özellikle dalgıçlık (denizaltı), mimarlık, ajanlık ve uluslararası nakliyecilik gibi bazı sektörlerde cinlerin kullanılmasının mümkün olup olmamasının tartışılmasını sağlamıştır.

Cinlerin insanlar tarafından istihdam edebilecekleri ile alakalı olarak Âlusî tefsirinde bir anektodu dile getirmektedir: Sad 35. âyetin tefsirini yazdığım günlerde cinleri istihdam ettiğini iddia eden Musullu bir adamla buluştuğunu ve onun iddiasını doğrulaması için büyük bir mecliste onu imtihan ettiğini söylemektedir. Ve o, güzel bir şey yaparak ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Bu esnada da sihirbazlık, hilekârlık ve benzeri şeylere ihtimali olmayan bir yerde bunu yaptığını dile getirmektedir.⁵⁵⁵

⁵⁵¹ En’âm, 6/112.

⁵⁵² Alusî, C.23, s. 203.

⁵⁵³ İbn Kesir, C. 5, s. 358.

⁵⁵⁴ Alusî, C.22, s. 118.

⁵⁵⁵ Alusî, C.23, s. 202; Yeşil, s. 96

Âlimler arasında cinlerin istihdamı konusunda ihtilaflar söz konusudur. Bazı âlimler cinlerin istihdamını caiz görmemişlerdir. Ayrıca cinlerin istihdamı ile gaybî haberlerin elde edilmesinin haram olduğu⁵⁵⁶ da ifade edilmiştir. Bazı âlimler ise cinlerin insanlar tarafından dededen babaya geçen bir meslek halinde özellikle de kâfir cinlerin kötü işlerde kullanılmasının hak ve normal bir şey olduğunu dile getirmişlerdir.⁵⁵⁷

Şimdi de Hz. Musa'nın (as) peygamberliğine iman eden cinlerin durumuna âyetlerden bir bakalım: *“Onlar kavimlerine şöyle dediler: Ey kavmimiz! Gerçekten biz Musa'dan sonra indirilen ve kendisinden öncekileri tasdik eden bir kitap dinledik. O kitap gerçeği ve doğru yolu gösteriyor.”*⁵⁵⁸

Burada da Hz. Musa (as) iman eden cinlerden bahsedelim. Onlar Hz. Musa'yı (as) zikrettikleri halde Hz. İsa'yı (as) zikretmemişlerdir. Bunun bazı sebepleri olduğu ifade edilmiştir. Hz. İsa'ya (as) indirilen İncil'de öğütler, kalbi yumuşatıcı sözler ve bir miktar da haram ve helâl kılma hükümleri vardır. Aslında İncil, Tevrat'ın şeriatının bir tamamlayıcısı gibidir. O halde esâs Tevrat'tır. Bu sebeptendir ki onlar: *“Musa'dan sonra indirilmiş olan...”* demişlerdir.⁵⁵⁹

Yani Hz. Peygamber'e gelen cinlerin, Hz. Musa'nın (as), nübüvvetini duydukları; Hz. İsa'nın (as) şeriatından habersiz olduklarını söylemek mümkündür. Bu cinler hakkında, Ata'nın da dediği gibi, o cinler Hıristiyanlıktan değil Yahudilikten müslümanlığa geçmişlerdir. Burada cinler, sadece Tevrat'ı ifade etmişlerdir. Çünkü Tevrat geçmişte hükümlerin kaynağıdır. Ayrıca Kitap Ehl-i tarafından ittifakla kabul edilen bir kitaptır.⁵⁶⁰

Başka rivayetlerde cinlerin Hz. İsa'yı da gördükleri ve ona iman ederek İncil öğrendikleri de ifade edilmektedir:

“Bir ihtiyar, değneğine dayanmış olarak geldiğinde, ben Allah Resulü ile beraber Mekke dağlarındaydım... Bunun üzerine Hz. Peygamber, “cinnî yürüyüşü ve nağmesi mi?...” dedi. Bunun üzerine o ihtiyar: “Evet.” dedi.

⁵⁵⁶ Ed-Devviş, Ahmed Abdu'r-Rezzak, *Fetava li'l-Cenneti'd-Daimeti li'l-Buhusi li'l-İlmiyyeti ve'l-İftai*, Matbuatu'd-Diyniyye, Riyad 2005, C.1, s. 207- 209-210-220.

⁵⁵⁷ Velizar, s. 185; Ebu Munzir, s. 25; en-Nassar; 17.

⁵⁵⁸ Ahkaf, 46/30.

⁵⁵⁹ İbn Kesir, C.7, s. 302-303; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 30.

⁵⁶⁰ en-Neseфі, C.3, s. 318; el-Cevzî, C.4, s. 113; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 30; Tantavî, C.13, s. 206; Züheylî, s. 2425.

Hemen, Hz. Peygamber, “Hangi cinlerdensin?” dedi. O, “Ben, Hâme b. Heym b. Lâhs b. İblis’im...” diye cevap verdi. Hz. Peygamber, “seninle İblis arasında, ancak iki atanın geçmiş olduğunu görmekteyim... Binâenaleyh, senin üzerinden ne kadar yıl geçti?” Dedi. Bu cin de, “Pek azı müstesna, dünyanın ömrünü yedim (yaşadım). Ben, Kabil Hâbil’i öldürürken, tepeler arasında geziyordum” dedi ve gelip geçmiş olaylar hakkında pek çok şey anlattı. Anlattıkları arasında şu da vardı: Bana, İsa b. Meryem, “eğer Muhammed ile karşılaşırsan, benden ona selâm söyle” dedi... Ben de, onun selâmını şu anda sana tebliğ ettim ve sana da iman ettim...” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “İsa’ya selam olsun. Ey Hâme, sana da selâm olsun, ihtiyacın nedir?” dedi. O, “Musa bana, Tevrat’ı, İsa da bana, İncil’i öğretti. O halde, sen de bana Kur’ân’ı öğret” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona, on sure öğretti. Hz. Peygamber ahirete göçtüğünde, bu cin yaşamaya devam ediyordu. Zira vefat haberini Hz. Peygamber bildirmemiştir. Hz. Ömer (ra) da, “ben hala onun yaşadığını sanıyorum.” demiştir.⁵⁶¹

Diğer rivayette Hz. Peygamber’e gelen cinlerin Hz. Musa’ya (as) iman ettikleri ve Hz. İsa’dan (as) habersiz oldukları kaynaklarımızda ifade edilmiştir. Bu rivayette ise gelen cinnin hem Musa’ya (as) hem Hz. İsa’ya (as) iman ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu iki rivayette bir tenakuzun varlığından görüntü olarak söz edilebilir. Fakat burada cem telif yolu ile bu iki rivayeti değerlendirdiğimizde burada bir tenakuzun olmadığı ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki birinci rivayette Hz. Peygamber’e gelen cinler ile ikinci rivayette gelen cinlerin farklı olması durumunda ve birinci rivayette gelen cinler bir nefer (üçten dokuza kadar) bir gurup olduğu ifade edilirken⁵⁶²; bu rivayette ise tek bir cinden bahsedilmekte böylece bu çelişkili durum hal olmuş olmaktadır. Dolayısıyla ilahi emirler karşısında akıl ve şuur sahibi insanlar gibi sorumlu olan bazı cinlerin de Allah’a ve peygamberlerine iman ettikleri anlaşılmaktadır. Bununla beraber bu cinlerin hem Hz. Musa’dan (as) Tevrat hem İsa’dan (as) İncil ve Peygamber Efendimiz’den (sav) Kur’an öğrendiklerini söylemek mümkündür.

3.2.3. Cinlerde de Farklı Din ve Fırka Mensubiyetiliği Meselesi

İnsan ve diğer canlılar belirli bir çevrede dünyaya gelir. O çevre ve şartlar, insanın karakterini, düşüncelerini, inancını ve yaşantısını şekillendirmektedir. Zira Hz.

⁵⁶¹ er-Razî, C.28, s. 32; Heytemî, s. 70.

⁵⁶² ez-Zameşerî, s. 1145; el- Cevzi, C.4, s. 113; er-Razi, C.28, s. 31; el-Kurtubî, C.21, s. 279; İbn Kesir, C.7, s. 290; Ebu’l-Abbâs, C.7, s. 141.

Peygamber bu konuda: *“Her doğan fitrat üzere doğar sonra onu anne, babası Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.”*⁵⁶³ buyurmaktadır. Bu hadis çocukların, işlenmeye hazır bir maden gibi istenen her türlü bilgiye, inanca, ahlaka ve yönlendirmeye hazır olduklarına dikkatlerimizi çekmiştir. Dolayısıyla insanı etkileyen en önemli unsurlardan birisi de onun yaşadığı çevre olduğu hususunda şüphe yoktur.

Cinler de doğarlar, yaşarlar ve ölürlür. Dolayısıyla cinler de kendi içinde buldukları çevre ve ortamları onların dinî ve mezhebî kimliklerini oluşturmaya etki eder mi? Aralarında insanlar gibi farklı din ve mezheplere ayrıldıklarına dair Ahkaf Sûresinde Hz. Peygamber’i dinlemeye gelen cinlerin ifadelerinden onların içlerinde de farklı din, fırka ve mezhep mensubu olanlarının olduğu hususu anlaşılabilir mi?

Kur’an’da Hz. Peygamber’e gelen cinlerin *“Kuran’ı dinleyecek cinlerden bir takımını sana yöneltmiştik. Onlar Kuran’ı dinlemeğe hazır olunca birbirlerine: Doğrusu biz, Musa’dan sonra indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, gerçeği ve doğru yolu gösteren bir kitap dinledik.”*⁵⁶⁴ buyrulmaktadır.

Kur’an’ı dinlemek için gelen cinlerin o güne kadar Yahudi olarak Hz. Musa’nın (as) şeriatı üzere yaşayan cinler oldukları yukarıda ifade edilmiştir. İnsanlar arasında nasıl Hristiyan, Yahudi, Mecusî ve Putperest dinlere mensup milletler bulunuyorsa, cinler arasında da çeşitli dinlere mensup cinlerin buldukları hakkında rivayetler vardır.⁵⁶⁵ O cinler, niçin, *“Musa’dan sonra...”*⁵⁶⁶ demişlerdir? De *“Hz. İsa’nın”* nübüvvetinden bahsetmedikleri konusunda ise; İbn Abbas’tan (ra) gelen rivayet bu konuyu izah etmektedir. *“Cinler, Hz. İsa’nın (as) nübüvvetini duymadıklarından dolayı ondan habersiz oldukları için “Musa’dan sonra” dediklerini ifade etmiştir.”*⁵⁶⁷

Cinler kendi aralarında da farklı fırka ve mezheplere ayrıldığına dair Cin Sûresinde: *“Doğrusu aramızda iyiler de vardır, bundan aşağı bulunanlar da vardır. Biz, türlü türlü yolda olan topluluklardık.”*⁵⁶⁸ Âyette geçen *“kimimiz iyilerlerdir”* ifadesi, *“kimimiz müttakidir, salihdir”* manasına; *“bundan aşağı bulunanlar da vardır”* ifadesi de,

⁵⁶³ Buharî, “Cenaiz”, 93, s. 268; Müslim, “Kader”, 23, s. 1066-1067; Tirmizî, “Kader”, 5, s. 356.

⁵⁶⁴ Ahkaf, 46/30.

⁵⁶⁵ er-Razî, C.28, s. 31; es-Suyutî, C.14, s. 15- 21-22; Balî, s. 35-36; Edhem, s. 138-139.

⁵⁶⁶ Ahkaf, 46/30.

⁵⁶⁷ en-Neseffî, C.3, s. 318; er-Razî, C.28, s. 31; Tantavî, C.13, s. 206; Züheylî, s. 2425

⁵⁶⁸ Cin,72/11.

“içimizde böyle olmayanlar da var” demektir. “Cinlerin iyilerinin altındakiler: Salih, muttaki olmayanlar” ile kimler kastedilmiştir? Bu konuda Razî ve diğer müfessirlerde şu izahı yapmışlardır: “Bunlar, kâmil, salih ve muttaki olmada orta halli olup, bu konuda kemale ulaşmamış kimselerdir. Veya “bundan aşağı bulunanlar da vardır” ifadesinden, salihlerin ve muttakilerin altında olan sınıfa kâfirler de girer” diyerek açıklamışlardır.⁵⁶⁹

Âyette geçen “kided” kelimesi “bölünmeyi, parça parça olmayı” ifade ettiği, “tarâik” (tarikler-yollar) kelimesi ise, “kided” (çeşit çeşit) kelimesiyle vasıflandırılmıştır. Bu ifadenin manası hakkında şu izahlar yapılmıştır:

- 1) “Biz, farklı farklı yollara sahiptik” manasındadır. Bu konuda cinler de biz insanlarda olduğu gibi onlarda da “harici, mürcie, kaderiye, rafizî, şia ve sunni olanları” var demektir.⁵⁷⁰
- 2) Bu, “biz, hallerimizin farklı farklı oluşundan dolayı, sanki farklı farklı yollar gibi olduk” anlamında olduğu ifade edilmektedir.
- 3) Bu, “bizim yollarımız farklı farklı oldu” demektir.⁵⁷¹

İbn Kesir tefsirinde A’meş’den (v.148/765) rivayetle: “...Dedim ki: Bizde bulunan bu mezhepler sizde de var mı? Evet, dedi. Ben, sizdeki Râfizilerin durumu nasıldır? Dedim. Oda içimizdeki en kötüleridir onlardır.” dedi.⁵⁷²

Cinlerden salih olanlarından kastedilenler tavır ve münasebetleri yönüyle kendi içlerinde iyi ve güzel bir alaka içinde bulunanlar kastedilmiştir. Yoksa bunlar iman ve takva yönü ile kemale ulaşanlar olmadığı da ifade edilmiştir.⁵⁷³ Âyet cinlerin durumundan bahsetmektedir bununla beraber bunların, Hz. Musa (as) ve Hz. İsa’nın (as) dinine göre tevhid inancı üzere mümin ve salih olduklarını yukarıda zikrettiğimiz rivayetler de desteklemektedir.

Bütün bu izahların neticesinde cinler içerisinde de insanlarda olduğu gibi Müslüman, Yahudi, Hristiyan, Mecusi, müşrik ve kâfir olanlarının olduğunu ve bu dinlerin de

⁵⁶⁹ er-Razî, C.30, s. 159; Beydavî, C.5, s. 252-253; el-Kurtubî, C.21, s. 290; Mahalli, Celalettin, s. 572; İbn Aşur, C.29, s. 232; Karaman, C. 5, s. 476; en-Nassar, s.15; Bali, s. 35-36.

⁵⁷⁰ er-Razî, C.30, s. 159; Heytemî, s. 70; el-Kurtubî, C.21, s. 290; es-Suyutî, C.15, s. 22.

⁵⁷¹ er-Razî, C.30, s. 159.

⁵⁷² İbn-i Kesir, C.8, s. 242.

⁵⁷³ Alusî, C. 29/ 51.

çeşitli mezheplerine müntesip olanlarının olabileceklerini söyleyebiliriz. Yani insanlar gibi onlarda da farklılıklar çoktur diyebiliriz.

3.2.4. Cinlerde Sahabîlik

Sahabe kelime manası “arkadaşlar, yoldaşlar” manasına gelir. Sahabe, sahabî'nin çoğuludur. Terimsel olarak en geniş ifadesi ise: “Hz. Peygamber'e iman ederek onunla konuşmuş, beraber olmuş, arkadaşlık etmiş bir vakit dahi olsa onunla beraber olan ve iman üzere ölen kişilere “sahabe” denir.”⁵⁷⁴ Buluğa ersin veya ermesin; onunla bir savaşa katılsın veya katılmasın; ondan bir rivayeti olsun veya olmasın, onunla bir an geçiren herkes sahabidir. İman ederek görmek ifadesi ile iman etmeden görmeyi; iman üzere ölmek ifadesi ile de Hz. Peygamber'i imanlı olarak görmüş ancak sonradan mürted olanları; tarifin dışına çıkartmıştır. İbn Hacer tarifte geçen “mümin” ifadesi hakkında, inanmış bütün cin ve insanları içine alacağını söylemektedir.⁵⁷⁵ Bu ifadelerden cinlerin de sahabe olabilecekleri anlaşılmaktadır.

İman esaslarına iman ettikten sonra Hz. Peygamber'in sohbetinde, meclisinde bulunan kişiye nasıl “ashab” deniyorsa; cinler için de aynı husus geçerlidir. İman ederek Hz. Peygamber'i gören, onunla sohbet eden, ondan Kur'ân dinleyen cinler de “cinnî sahabî” olarak değerlendirilmişlerdir.⁵⁷⁶ Bu konuda ulema arasında insan cin arasında bir farkın gözetilmemiş olduğu anlaşılmaktadır.

Cinler de insanlar gibi mükellef olan varlıklar⁵⁷⁷ olup, Hz. Peygamber ile pek çok kez görüşmüşlerdir. Cinlerin Hz. Peygamber ile ilk kez karşılaşmaları, Cin sûresinde ifade edilen onun namazda Kur'ân okumasını huşu ile dinleyerek iman ettikleri olaydır.⁵⁷⁸ Cinler, Allah Resulü'nün namaza kalktığını gördükleri zaman adeta keçe gibi üzerine üşüşürler birbirine girerlerdi.⁵⁷⁹ Hz. Peygamber'in, cinler tarafından davet edilerek kendi problemlerine çözüm bulmasının istenmesi hadisesi⁵⁸⁰ ve daha pek çok kez Hz. Peygamber ile cinlerin bir araya gelmiş olduğu ifade edilmektedir.

⁵⁷⁴ Buharî, “Fedailü's-Sahabe”, 1; el-Askalanî, C.1, s. 7-8; İbn Esir, C.1, s. 9.

⁵⁷⁵ İbn Esir, C.1, s. 9- 12; el-Askalanî, C.1, s. 9-11; Efendioğlu, Mehmet, DİA, “*Sahâbe*”, TDV Yayınları, 1-44, C.35, s.491.

⁵⁷⁶ İbn Esir, C.1, s. 9- 12; el-Askalanî, C.1, s. 10-11; Bursevî, C.8, s. 489; Efendioğlu, C.35, s. 49.

⁵⁷⁷ İbn Esir, C.1, s. 12; *el-Mevsuatu'l-Fikhiyye*, C.16, s. 93; Emin, s. 31; Ebî Muaz, s. 121.

⁵⁷⁸ Müslim, “Salât”, 149; Naim, C.2, s. 756.

⁵⁷⁹ Cin, 72/19.

⁵⁸⁰ İbn Kesir, C.7, s. 295.

Bu konu ile ilgili pek çok rivayetler yukarıda zikredilmiştir. Burada da bazı misallere yer vermeyi uygun görüyoruz. Mütebahir müfessir Razi “*Mefatihü'l-Gayb*” adlı eserinde şu rivayeti Kadi'nin tefsirinden aldığı söyleyerek bir cin ile Hz. Peygamber arasında geçen diyalogu zikreder: Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

*“...Musa bana, Tevrat'ı, İsa da bana, İncil'i öğretti. O halde, sen de bana Kur'ân'ı öğret” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona, on sure öğretti. Hz. Peygamber ahirete göçtüğünde, bu cin yaşamaya devam ediyordu. Zira vefat haberini Hz. Peygamber bildirmemiştir. Hz. Ömer (ra) da, “ben hala onun yaşadığını sanıyorum.” demiştir.*⁵⁸¹

Bir defasında da Rasûlullah (sav) ashabı ile birlikte olduğu bir zamanda onlara Rahmân Sûresini okudu. Ashâp derin bir huşu ve sesizlik içinde Onu dinlediler. Hz. Peygamber de “*cin gecesi bu sureyi cinlere okudum. Onlar sizden daha güzel bir karşılık verdiler.*” buyurdu.⁵⁸²

Hz. Peygamber'in cinlerle görüştüğü, cinlere bazı sûre ve âyetleri okuduğu hakkında İbn Asakir (v.571/1176), Tarih-i Dimaşk'ında şunu zikretmektedir: “Hame b. el-Heym b. el-Akyas cinlerin müminlerinden olup Hz. Peygamber ile karşılaşanlardandır. Hz. Peygamber ona Vakıa, Mürselat, Nebe, Tekvir, Fatıha, Felak ve Nas sûrelerini öğretmiştir. Nakledildiğine göre o Habil'in öldürülmesinde hazır bulunmuş, küçük bir çocukken onun kanına ortak olmuş, Nuh ile karşılaşmış, onun vasıtası ile tevbe etmiş. Hud, Salih, Yakub, Yusuf, İlyas, Musa ve Meryem oğlu İsa (as) ile de karşılaşmıştır.”⁵⁸³

Bu rivayetlerde geçen cinlerin, diğer peygamberler ile karşılaştığı ve onlara da iman ettikleri ve Hz. Musa'dan (as) Tevrat Hz. İsa'dan (as) da İncil âyetleri okudukları anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber ile bir cin arasında geçen bu diyaloglar da işaret etmektedir ki Hz. Peygamber hem insanlara hem cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. Peygamber'in getirdiği dine iman ettiklerini ve Hz. Peygamber'den de Kur'ân'dan bazı âyet ve sûreler öğrendiklerini ve onunla sohbet ettikleri de görülmektedir. O cinlerin, bu durumda “sahabî” olduğunu söylemek mümkündür.⁵⁸⁴

⁵⁸¹ er-Razî, C.28, s. 32; Heytemî, s. 70.

⁵⁸² et-Taberî, C.11, s. 582; İbn Kesir, C.7, s. 302-303- 488; Alusî, C.26, s. 104; es-Suyutî, C.14, s. 100-101.

⁵⁸³ Heytemî, s. 70; el-Kurtubî, C.19, s. 220.

⁵⁸⁴ İbn Kesir, C.7, s. 488; es-Suyutî, C.14, s.100-101; En-Nahcuvanî, s. 450; Alusî, C.27, s.104; Ebî Muaz, s. 120; Gölçük, s. 433.

Yeri gelmişken burada cinlerin hadis rivayet etmelerinden de kısaca bahsetmenin yerinde olacağını düşünüyoruz. Ebu Bekir b. Muhammed (v.38/658)'den rivayetle:

“Osman’ın komutasında bir bir cemaat yola çıktı. Yolda heyet çok susadılar. Tuzlu bir suyun yanına geldiler. İçlerinden biri: “Burada durmasak iyi olur, bu suyun bizi helak edeceğinden korkuyorum, dedi. Yürüdüler. İçlerinden bir dedi ki: O tuzlu suya dönersek ve yıkanırsak iyi olur. Bir ağacın yanına geldiler. Orada kapkara bir adam görüldü. Adam onlara: Ey cemaat! Resûlullah (sav) şöyle buyurduğunu duydum: “Her kim Allah’a ve Ahiret gününe iman ederse, kendi nefsi için sevdiğini başkası için de sevsin; kendi nefsi için hoşlanmadığını onlar için de hoşlanmasın!” Yürüyün yüksek bir tepeye gelince sol tarafta, orada su (bulacaksınız) dedi. İçlerinden bazısı (bu şeytandır.) derken bazısı (şeytan böyle konuşmaz, bu şeytan değildir. Bu mümin cinlerdendir.) dediler ve yürüdüler. Adamın dediği yere gelince suyu buldular.”⁵⁸⁵

Başka bir rivayette Ömer b. Abdulaziz (v.101/720) bir cinni defnettiği zaman diğeri: *“Şehadet ederim ki, Resulullah (sav) sana hitaben şöyle demiştir: Bozkırda öleceksin, salih bir adam seni kefenleyecek ve orada defn edecektir.”⁵⁸⁶* Bu rivayetler eğer sağlam ise cinlerin Hz. Peygamber’den hadis rivayet ettikleri anlaşılmaktadır. Yani bu hadisleri cinler ya Hz. Peygamber’den ya da bir hadis ravisinden duyarak veya bir kitaptan okumaları yoluyla almaları gerekir. Burada cinler hadisi; direk Hz. Peygamber’den alarak rivayet ettiklerini ifade etmektedirler. Bu durumda Hz. Peygamber’i dinleyen cinlerin de “sahabe” olduklarını söylemek mümkündür.

Sahabe olabilmek çok önemli bir erdem ve fazilettir. Nitekim İbn Hazm, Allah bize bildirdi ki cinlerden Kur’an dinleyen cinler, “faziletli sahabelerdendir. En iyisini Allah bilir.”⁵⁸⁷ demiştir. Yani nasıl sahabenin değerine ibadet etmek veya hayır hasenat yapmak ile ulaşmak mümkün değil ise cinni sahabeler için de aynı şeyi söylemek mümkün olur. Bu da cinlerden sahabe olanlar ile diğer sahabe olmayan müslüman cinler arasındaki farkın büyüklüğünü göstermektedir.

⁵⁸⁵ Şiblî, s. 155-156.

⁵⁸⁶ Şiblî, s. 156;

⁵⁸⁷ İbn Esir, C.1, s. 10-16.

3.2.5. Müslüman Cinlerin Mümin İnsanların Kardeşi Olması

İnsanlar toplum halinde yaşar, bütün canlılar gibi. Bu yaşantı içindeki bağları ve ilişkileri sağlayan çeşitli faktörler vardır. Kan bağı ya da din kardeşliğinden oluşan bağlar en sağlam ve güçlü olan bağlardandır. Kan bağını sağlayan duruma baktığımızda bazısı bazısının kardeşi, amcası, dayısı, halası, teyzesi vb. bir akrabalık söz konusudur. Din bağına baktığımızda ise İslam'da tüm inananları aynı seviyede kardeş gören bir “ümme”⁵⁸⁸ anlayışını görürüz. Nitekim âyette “*müminler ancak kardeştir.*”⁵⁸⁹ ilkesi ile bütün inananları; renk, ırk ve dil farklılığına bakmadan hepsini bir ve kardeş gören bir anlayışı görürüz.

Aynı husus, cisimleri ve boyutları farklı olan cinler ve insanlar arasında da var mıdır? Bu konuda özellikle insan kâfirleri ile şeytan arasında bir bağ olduğunu görmek mümkündür. Aynı husus, cisimleri ve boyutları farklı olan cinler ve insanlar arasında da var mıdır? Bu konuda özellikle insan kâfirleri ile şeytan arasında bir bağ olduğunu görmek mümkündür. Özellikle Mekke müşrikleri Hz. Peygamber'i öldürmek için için Darü'n-Nedve'de toplandıklarında Şeytan Necidli bir ihtiyar sûretinde bu toplantıya katılmış ve Allah Resulü (sav)'in öldürülmesi veya Mekke'den çıkarılması veyahut hapsedilmesi gerektiği şeklindeki Şeytanî fikirleriyle müşriklere yol göstermiştir.⁵⁹⁰

Diğer bir âyette de “*Şeytan onlara işlediklerini güzel gösterdi ve “Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur; doğrusu ben de size yardımcıyım” dedi. İki ordu karşılaşınca da, geri dönüp, “Benim sizinle ilgim yok; doğrusu sizin görmediğinizi ben görüyorum ve şüphesiz Allah'tan korkuyorum, Allah'ın azabı şiddetlidir” dedi.*”⁵⁹¹ İfade edilen şeytanın Kureyşlilere Bedir savaşında Süraka b. Malik b. Cu'şum sûretinde gelmiştir.⁵⁹² Burada şeytan ve kâfirler arasındaki dostluğun ve yardımlaşmanın Müslümanlar aleyhinde olduğu görülür. Ancak bu dostluk iyi gün dostluğu olduğu da aşikârdır ki azap gelince şeytan savaş meydanını terk ederek kaçmıştır.

⁵⁸⁸ Bir peygambere inanan ve semavî dinlere inanan toplum ve kavimler topluluğu olarak ifade edilmektedir. Toplu olarak yaşayan canlılar da ümmet olarak isimlendirilmişlerdir. Bu yönüyle cinler de bir ümmettir. İsfahanî, s. 23-24; Karaman, s. 671; Durmuş, Zülfikar, Kur'an-ı Kerim'de Sosyal Guruplar, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, III (2003) sy: 3, s. 20-21.

⁵⁸⁹ Hucurat, 49/10.

⁵⁹⁰ İbn Sa'd, C.2, s. 176; er-Razî, C.15, s. 160; Zemahşerî, s. 411.

⁵⁹¹ Enfal, 8/48.

⁵⁹² İbn Kesir, C.4, s. 73-75; Bursevî, C.3, s. 356-357; Suyutî, C.7, s. 145-146; Zemahşerî, s. 416.

Başka bir âyette: “*De ki: “Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur’an’ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir kitap meydana getiremezler.”*”⁵⁹³ buyurmaktadır. Bu âyette işaret etmektedir ki, cinler ve kâfirler Allah’ın koymuş olduğu yasakları ve sınırları çiğneme konusunda sırt sırta vererek dayanışma ve yardımlaşma gösterebilirler. Ayrıca Hz. Allah, Kur’an’ın bir benzerini getirme hususunda ne insanların ne de cinlerin ne de her iki cinsin beraber yardımlaşmalarından buna güç yetiremeyeceklerini ilan ederek “tahaddi” meydan okumuştur.

Bazı rivayetlerde cinlerin insan cinsine bir tasallutu olarak da değerlendirilebilecek bazı hastalıklardan bahsedilmektedir. “Taun hastalığının” sebebi olarak cinler işaret edilmiştir. Buhari’nin rivayet ettiği bir hadiste de “*Ta’un, her müslümanın şahadetidir.*”⁵⁹⁴ Ahmed b. Hanbel’in “*Musned*”inde Ebu Musa el-Eş’arî’den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “*Ümmetimin yok olması, ta’n ve taun iledir.*” buyurunca, ashab: “*Ta’n’ın ne demek olduğunu biliyoruz, peki Taun nedir?*” diye sordular. Bunun üzerine Rasulullah (sav) şöyle cevap verdi: “*Cin(ler)den olan düşmanlarınızın dürtmesidir.*”⁵⁹⁵ buyurmuştur. Bu hadislerde de işaret edilmektedir ki cinlerin inanmayanlarının, insanlar üzerinde zarar ve tehlike oluşturabilecekleri mümkündür.

İblis bir cindir ama bütün cinler kendini İblis gibi kötülüğe adanmış değildir. Cinlerin de aynen insanlarda olduğu gibi salih olanları, olmayanları ve kâfir olanları vardır. Dolayısıyla bütün cinler kötüdür demek mümkün değildir.⁵⁹⁶

İman etmiş cinler ile müslüman insanlar arasında da bir kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma var mıdır? Bu konuda Hz. Peygamber’den gelen rivayette:

“*.....Bana cinlerin davetçisi geldi. Onunla birlikte gittim, onlara Kur’an okudum. Bizimle kalkıp gitti, bize onların ve yaktıkları ateşin izlerini gösterdi. Ondan azık istediler. Gelen cinler Cezire cinlerindendi. Onlara dedi ki: Üzerinde Allah’ın adı anılan her bir kemik sizin elinize olabildiğinin en fazlasıyla etli olarak geçecektir. Her bir hayvan pisliği de sizin binekleriniz için alaf olacaktır. Bunun üzerine Rasulullah (sav) buyurdu ki: “Bu sebeple*

⁵⁹³ İsrâ, 17/88.

⁵⁹⁴ Buhari, “Cihad”, 30.

⁵⁹⁵ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 43.

⁵⁹⁶ Görmez, *Hadislerle İslam*, s. 263.

*bu ikisiyle istinca yapmayınız. Çünkü her ikisi de cinlerden olan kardeşlerinizin yiyeceğidir.*⁵⁹⁷

Hadiste inanan cinler hakkında “inançlı olan cinler, inanan insanların kardeşleri olarak nitelendirilmiştir.” Bu konuyu “*müminler ancak kardeşler*”⁵⁹⁸ âyeti ile birlikte düşündüğümüzde daha da bir anlamlı olacaktır. Zirâ cinsleri farklı olsa da imanın oluşturduğu ortak bir paydada imanlı, inançlı cinler ve imanlı insanlar birbirinin dostu ve kardeşi olduğu⁵⁹⁹ ifade edilerek onların yiyeceklerinin necasetten temizlenme aracı olarak kullanılması yasaklanmıştır.

Hasan Basrî’nin şöyle dediği nakledilmektedir: Cinler İblis’in, insanlar da Hz. Âdem’in (as) çocuklarıdır. Bunlardan da onlardan da müminler vardır. Bunlar da onlar da sevap ve ceza da ortaklırlar. Cinlerden veya insanlardan kim mümin olursa; o Allah’ın dostudur. Cinlerden veya insanlardan kim de küfrederse; o şeytandır.⁶⁰⁰

Bu rivayette de akıl ve irade sahibi mümin cin ve insanların her hangi bir fark gözetilmeksizin Allah’ın dostları oldukları ifade edilmiştir. Farklı cinslerden de olsa Allah’a inanarak iman şemsiyesi altında birleşen cinler ve insanlar, iman kardeşliği ve dostluğu altında buluşmuşlardır. Âyetlerde de Allah’ın müminlerin dostu olduğu açıkça ifade edilmektedir:

*“Allah inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin ise dostları tağuttur. Onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemliklerdir, onlar orada temelli kalacaklardır.”*⁶⁰¹
*“Doğrusu İbrahim’e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu Peygamber ve inananlardır. Allah inananların dostudur.”*⁶⁰²

Ayrıca bu halde eğer bir yerde iman kardeşliği ve dostluğu varsa, iman eden cinlerden müslümanlara bir zarar gelmeyeceği anlaşılmaktadır. Eğer bir zarar gelecekse oda

⁵⁹⁷ Tirmizî, “Taharet”, 18.

⁵⁹⁸ Hucurat, 49/10.

⁵⁹⁹ Görmez, *Hadislerle İslam*, s. 263.

⁶⁰⁰ İbn Kesir, C.6, s. 499.

⁶⁰¹ Bakara, 2/257.

⁶⁰² Al-i İmran, 3/68.

inanmayan cinler ve lanete uğrayan şeytanlardan gelebilir ki onlardan korunmak için Allah'ın yardımına sığınarak korunabiliriz.⁶⁰³

3.3. CİNLERLE İLGİLİ BAZI KONULAR

3.3.1. Mümin Cinlerin Bol Niğmet ile Rızıklandırılması

Allah'ın lutuf ve ikramı her yönden yarattığı canlılara ulaşmaktadır. O yarattığı bütün canlıların rızkını vermektedir.⁶⁰⁴ İnanlara karşı lutuf ve ikramı daha fazladır. Âyette bu durum şu şekilde ifade edilir: “(Bana) şu hakikat de (vahyedildi): Eğer onlar o yol üzerinde dosdoğru gitselerdi. Bu hususta onları imtihana çekelim diye, onlara bol su içirirdik. Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, O, onu çetin bir azaba sokar.”⁶⁰⁵

Bu âyetin yorumunda şu iki görüş ileri sürülmüştür: “Bazıları bunlardan kastedilenlerin cinler olduğunu söylemişlerdir. Buna göre mana: “O zalim cinler, eğer iman etmiş olsalardı, onlara şöyle şöyle yapardık” şeklindedir. Diğerleri de, “aksine bu zamir, insanlara raci” demişler ve bu hususta şu iki delili getirmişlerdir.

- 1) Bol sudan faydalanmaya teşvik cinlere değil, ancak insanlara uygun düşer.
- 2) Bu âyet, Mekke’de yaşanan büyük kuraklık senesinden sonra nazil olmuştur. Burada, daha önce insanlardan bahsedilmemiştir. Fakat bu bilinen bir husus olunca zamirin merci zaten belli olur.”⁶⁰⁶ demişlerdir.

Bu âyet hakkında Kadî şöyle demektedir: “Doğruya en yakın olan, bu zamirin, hem insanlara, hem cinlere raci olmasıdır.” Allah Teâlâ, dosdoğru olma şartına bağlı olarak size büyük hayır ve niğmette bulunur. Şartın genel olması sebebiyle, o hükmün de genel olması gerekmektedir.⁶⁰⁷ O halde bu hüküm hem cinleri hem insanları kapsar. İstikamet üzere olursanız büyük bir lutuf ve bereket sizin için vardır demektir.

Ayrıca bu âyet ile ilgili olarak eğer onlar o yol üzerinde dosdoğru gitselerdi... ifadesindeki “onlar” zamirinin, cinlere raci olmasında bu “eğer o cinler, o örnek yolda,

⁶⁰³ A’râf, 7/200; “Allah: Her ne zaman şeytandan sana bir vesvese gelecek olursa, hemen Allah’a sığın!” buyurmuştur. Ayrıca hadislerde Felak ve Nas Sûreleri’nin okunması tavsiye edilmiştir. Bkz: Tirmizî, “Tib”, 16; Nesaî, “İstiaze”, 37; İbn Mace, “Tib”, 33.

⁶⁰⁴ Hûd, 11/6.

⁶⁰⁵ Cin, 72/16-17.

⁶⁰⁶ er-Razî, C.30, s.160-161.

⁶⁰⁷ er-Razî, C.30, s.161; Züheylî, s. 2753.

dosdoğru gitselerdi, yani babaları olan İblis, Allah'ın emrine karşı gelmeseydi Âdem'e secde etseydi⁶⁰⁸ nesli de hak yolda ona tabi olsaydı, biz onlara bol lütuf ve ikramda bulunurduk” demektir. Allah burada suyu, güzel yaşayış ve bol rızıktan kinaye olarak zikretmiştir. Çünkü cinlere uygun olan, işte bu manadaki sudur.⁶⁰⁹ Yani her canlı ve özellikle de akıl ve irade sahibi olan cin ve insan kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirerek yaşarlarsa eğer onlara “bol rızık ve rahat bir yaşam” sunarız demektir.

3.3.2. Cinlerin İnsanlarla Evliliği Meselesi

Yaratılan canlılar kendi neslini devam ettirmek için kendi cinsinden bir erkek ve dişinin beraberliği ile çoğalır. ⁶¹⁰ Her cinsin kendi cinsi ile çoğaldığına işaret eden âyetlerden de anlaşılmalıdır ki cinlerde de kendi cinsleri ile beraber olarak bir çoğalma söz konusudur. Nitekim âyetler de buna işaret etmektedir. *Allah size, kendi cinsinizden eşler yarattı.*⁶¹¹ *O'dur ki sizi bir tek nefisten yarattı, gönlü ısınsın diye ondan eşini var etti.*⁶¹² *“Orada, bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş, daha önce ne insan ve ne de cinlerin dokunmuş olmadığı eşler vardır.*⁶¹³

Canlıların ve cinlerin de kendi aralarında çoğaldıklarına âyetler açıkça işaret etmektedir.⁶¹⁴ Ancak geçmişte cin insan ilişkileri ve evlilikleri gündeme geldiğine dair bazı rivayetler ve görüşler ortaya çıkmıştır.⁶¹⁵ Bu zamanda da bazı kadınlar cinler tarafından rahatsız edildiklerini ifade etmişlerdir.⁶¹⁶ Bu tür olaylar; genellikle ruhsal ve psikolojik (şizofren, melenkolik) rahatsızlığı olan kimselerde, hayalî olan bir takım durumlardan kaynaklanmış olması da mümkündür.⁶¹⁷

Mücâhid'den gelen bir rivayette “*bir insan hanımı ile cinsi münâsebette bulunmaya başlamadan önce besmele çekmezse, o kocayla beraber cinler de cinsî münâsebette bulunur.*⁶¹⁸ Bu ve benzeri rivayetler de insanları meşru işlerinde besmele çekmeye teşvik için de olabilir.

⁶⁰⁸ Bakara, 2/34.

⁶⁰⁹ er-Razî, C. 30, s.160-161; Beydavî, C.5, s. 253.

⁶¹⁰ Akil, C.1, s. 351; Edhem, s. 116-117.

⁶¹¹ Nahl, 16/72.

⁶¹² A'râf, 7/189.

⁶¹³ Rahman, 51/56-74.

⁶¹⁴ er-Razî, C. 29, s. 131; Heytemî, s. 68.

⁶¹⁵ er-Razî, C. 29, s. 131; Şiblî, s. 81-86-95; es-Suyutî, *es-Sahihu 'l-Munteka*, s. 25; en-Nassar, s. 18.

⁶¹⁶ Edhem, s. 120; Cebeci, s. 253.

⁶¹⁷ Ateş, Ali Osman, s.146; Cebeci, , s. 253.

⁶¹⁸ Şiblî, s. 82; es-Suyutî, *es-Sahihu 'l-Munteka*, s. 21; Alusi, C.27, s. 119.

Bu konuda Taberi'nin Ahmed b. Hanbel'den (v.241/855) rivayet ettiği bir hadiste “*Peygamberimiz cinle nikâhı yasaklamıştır.*”⁶¹⁹ buyurmuştur.

Cinlerin insanlarla evlenmek istediklerine dair gelen bir rivayette: Yemenli bir kafilenin İmam Malik’e (v.179/795) bir mektup yazarak cinlerin kendilerinden bir kızla niklanmak istemesinin caiz olup olmadığı sorulduğu hadise şöyledir: “*(Mü’min) bir cin, bizden bir kızı nikâhlamak istiyor, ne dersiniz?*” diye sordular. İmam Malik, buna cevap olarak: “*Dinen bunda bir sakınca yok; fakat ben bunu, kadın ondan bir çocuk dünyaya getirdiğinde, “kocan kim?” yani “bu çocuğun babası kim?” sorusuna muhatap olduğunda, “bir cin” derse, bu müslümanlar arasında fesadın çoğalmasına sebep olacağından dolayı doğru bulmam*” demiştir.⁶²⁰ Ancak bazı âlimler tarafından bu evliliğin, mekruh olmakla birlikte câiz olduğu da söylenmiştir.⁶²¹ Buna delil olarak da “*Allah size, kendi cinsinizden eşler yarattı.*”⁶²² âyetini göstermişlerdir.⁶²³

İbn Asakir’e cin insan evliliğinden evlat olmasının yasaklanması hakkındaki görüşü soruldu. Yani “*Sebe melikesi Belkıs’tan soruldu. Dediler ki Belkıs’ın babası cin değil midir? İbn Asakir de: Cinler doğurmazlar. Yani bir insanın bir cinni doğurması söz konusu olamaz.*”⁶²⁴ demiştir. Yani her cins, kendi hem cinsiyle ünsiyet kurarak ve cinsi münasebette bulunarak gelecek için neslinin devamlılığını sağlar. Bu Sünatullah olarak bütün canlıların özünde olan bir durumdur.

Ulemenin cin insan birlikteliği hakkındaki görüşü bunun mümkün olmayacağı şeklindedir. el-Hâkem b.Uyeyne (v.31/651), Süfyan (v.161/778), Katade, Hasan Basrî, İshak b. Raveyh (v.238/853), de cinle ile insan evliliğini kerih görmüşler.⁶²⁵ Celalettin Sicistani ve Barizi de insan ve cin evliliğinin caiz olamayacağını zira her cinsin birbirinden çok farklı olduğunu ifade etmişlerdir.⁶²⁶ Buna delil olarak da bu âyetleri delil olarak getirmişlerdir: Allah size, kendi cinsinizden eşler yarattı.⁶²⁷ O’dur ki sizi bir

⁶¹⁹ Heytemî, s. 69.

⁶²⁰ es-Suyutî, *Sahihu’l-Munteka*, s. 23; Heytemî, s. 69; Alusî, C.27, s. 119; İbn Nuceym, s. 282-283; el-Eşkar, s. 17.

⁶²¹ Velizâr, s. 200-207.

⁶²² Nahl, 16/72.

⁶²³ İbn Nuceym, s. 282.

⁶²⁴ Heytemî, s. 68-69; Edhem, s. 120.

⁶²⁵ es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 23; Heytemî, s. 69; İbn Nuceym, s. 282.

⁶²⁶ es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 23-24.

⁶²⁷ Nahl, 16/72.

tek nefisten yarattı, gönlü ısınsın diye ondan eşini var etti."⁶²⁸

Hasan Basrî ve Ali b. Ahmed'in "insan cin birleşmesinin mümkün olup olmadığını soran birini tokatladığı ve onu ahmaklıkla nitelediği" ifade edilmektedir. Dişi cin ile cima eden erkek adamın inzal olması halinde rüyada ihtilam olan bir kimse gibi gusletmesi gerekmektedir.⁶²⁹ Bazı Hanbelî ve Hanefilere göre ise cin insan birleşmelerinde gusle gerek olmadığı ifade edilmiştir.⁶³⁰

Yukarıdaki açıklamalarımızdan sonra akıl ve irade sahibi cin insan evliliğinin gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı, her cinsin kendi cinsi ile ilişkiye girebileceği ve neslinin devamını sağlayabileceği ortaya çıkmaktadır. Ne cinlere insanlardan, ne de insanlara cinlerden; ne dünya da eşler, ne de cennette huriler verilir. Her cinsin eşi kendi cinsinden olarak verileceği ifade edilmiştir.⁶³¹ Ayrıca insan ve cinlerin iki farklı cins olmasından dolayı bu birleşmelerinin gerçek bir cinsî münâsebet olamayacağı, evlenmeden maksadın sevgi saygı temelinde bir yuva olduğu ve bunun neticesinde de bir çoğalmanın olması bir gerekliliktir. Bu sebeple, böyle bir beraberliğin iki farklı cins olan cin ile insan arasında olması aklen pek mümkün gözükmemektedir.

3.3.3. Cinlerin Zararlarından Dolayı Akitlerin Feshinin Caiz Olup Olmaması Meselesi

İslam dini hayatın her alanını kuşatmıştır. İslam, İnsanların hayatını kolaylaştırmak için bütün alanlar için kanunlar ve hükümler koymuştur. Hatta evleri cinler tarafından taşlanan insanların icare=kira akitlerinin geçerli olup olmadığı hususuna kadar hükümler düşünülmüş ve konmuştur. Fıkıh kitaplarımızda bu konu örnek bir olay üzerinden açıklanmaktadır: "*Bir kiracı, evde bulunduğu zaman cinler tarafından çokça taşlanıyor ve zarar oluşuyorsa bundan dolayı kira akdinin feshi caizdir.*"⁶³² denmiştir. İbn Abidin de:

⁶²⁸ A'râf, 7/189.

⁶²⁹ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 22; İbn Nuceym, s. 282; Cebeci, s. 253.

⁶³⁰ es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 21; Heytemî, s. 69.

⁶³¹ Alusî, C.27, s. 119.

⁶³² İbn Abidin, Muhammed Emin eş-Şehid, *Reddu'l-Muhtar*, 1-15, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Üçüncü Baskı, Lübnan 2011, C.9, s.111.

“Eğer evin kendisinden dolayı bir taşlanma söz konusu oluyorsa icare akdinin feshi caizdir. Ancak şahsın kendisinden kaynaklı bir taşlanma söz konusu oluyorsa, burada icare akdinin feshi caiz değildir. Bazı arkadaşlarım, onun karısının akrabaları tarafından onun annesine sihir yapıldığını bana haber verdiler. Zira eve her girişinde taşlanma artıyor ve evden çıkınca da taşlanma kesiliyor. Bu durumda kişiye sihir yapıldığı için icare akdinin feshi caiz değildir.”⁶³³ şeklinde hüküm vermiştir.

Burada hüküm verilirken gözetilen ince bir ayrıntı, hükmün yönüne etki etmektedir. Yani cinler tarafından kiracının kendisi mi hedeftedir yoksa ev mi hedefte olduğu ayrımı önemlidir. Eğer maksat ev olup taşlanma evden kaynaklı ise akdin feshi caizdir. Fakat maksat, şahıs olup şahıstan kaynaklı bir taşlanma söz konusu oluyor ise akdin feshi caiz olmadığı anlaşılmaktadır.

3.3.4. Cinlerin Âhiretteki Durumu

Ahret inancı gayet tabî bir beklenti ve zorunluluktur. Zira fitri olan adalet duygusu bunu gerektirmektedir. Dünyada zayıf ve mazlumun çiğnen ve gasp edilen haklarının teminatı olarak gördüğü ahiret hayatındaki hesaba güvenmesi ölümden sonra tekrar diriltilmeye inanmayı gerekli ve zorunlu kılmaktadır.

Her canlı doğar, gelişir, büyür, ihtiyarlar ve mukadder sona ulaşır; ölür.⁶³⁴ Bu gerçek insan için böyle olduğu gibi cinler ve diğer canlılar için de böyledir.⁶³⁵ Akıl ve irade ile mücehhez kılınan cin ve insan cinsinin mükellef olması yönüyle iman ve ibadet etmekten sorumludur.⁶³⁶ Bu sorumluluğun bir gereği de dünyada yapılan salih amellere karşılık ahirette: Sevap, işlenen isyan ve günahlara karşılık ise bir cezanın söz konusu olmasıdır.⁶³⁷

İnsanlarda olduğu gibi cinlerde de ahiret hayatına yani tekrar diriltilmeye inanmayanların olduğu hususu Cin Sûresinde şöyle ifade edilmektedir: *“Gerçekten onlar da sizin sandığınız gibi, Allah’ın hiçbir kimseyi asla diriltmeyeceğini*

⁶³³ İbn Abidin, C.9, s.111.

⁶³⁴ Enbiya, 21/35.

⁶³⁵ Ankebut, 29/57.

⁶³⁶ el-Kurtubî, C.20, s. 138; Bursevî, C.8, s. 489; Heytemî, s. 70; İbn Esir, C.1, s. 14-16; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 29-35; İbn Nuceym, s. 281; İbn Aşur, C.26, s. 61; Züheylî, C.3, s. 2751; Balî, s. 35.

⁶³⁷ er-Razî, C.28, s. 31-32; el-Kurtubî, C.20, s.138; Ebu'l-Abbas, C.7, s. 410; İbn Nuceym, s. 281; Alusî, C.27, s.112-119, Tantavî, C.13, s. 207; *el'Mevsuatu'l-Fıkhiyye*, C.16, s. 93; el-Hin, s. 541.

sanmışlar.”⁶³⁸ Bu ve bundan önceki âyet, cinlerin sözü cümlesinden olmaları muhtemel olduğu için, bu iki âyetin takdiri: “*Ey cinler! İnsanlar da, sizin zannettiğiniz gibi, zannetmişler...*” yok eğer, bu cinlerin kendi aralarındaki konuşmaları değil ise bu durumda da kelamın takdiri: “*Ey Kureyş kâfirleri! Cinler de sizin sandığınız gibi sanmışlardı...*” şeklinde olur. Bu iki takdire göre âyet, onların içinde de diriltilmeyi kabul etmeyenlerin bulunduğu delalet etmektedir. Bu sözü, cinlerin söylediğini kabul etmek daha evladır. Çünkü hem bu âyetten önceki hem de sonraki ifadeler cinlere ait olması bu kelimelerin cinlere ait olmasını daha da güçlendirmektedir.⁶³⁹

Bununla beraber bu âyet “*ey o Kur’ân’ı dinlemiş olan cinler! O size aldanan insanlar da sizin gibi; Allah, ebediyen hiç kimseyi peygamber, resul göndermeyecek, yani insanlara hakkı ve doğruyu anlatacak, sizlere haddinizi bildirecek, yalanlarınıza ve taşkınlıklarınıza karşı büyük felaketlerle sizi uyaracak ve korkutacak ne bir peygamber ne bir resul göndermeyeceğini zannetmişlerdi manasına da gelebilir.*”⁶⁴⁰

Nitekim dünya hayatı cinlerin ve müşriklerin sandıkları gibi sonsuz ve sorgusuz, sualsiz olmadığını; aksine bu fani hayatın bir sonunun, kesin ve çok hassas bir hesabının olduğunu Kur’an bildirmektedir. Akıllı, iradeli ve şurlu varlıklar olan cin ve insanın bu hesabının neticesinde ise kendileri için ya mükââfatın ya da cezanın söz konusu olacağını Kur’ân şöyle haber vermektedir:

*“Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır; fakat onunla gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır; fakat onlarla görmezler. Kulakları vardır; fakat onlarla işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar. Bunlar da gafillerin ta kendileridir.”*⁶⁴¹ *O gün ne insana ve ne cine suçu sorulur.*⁶⁴²

Yukarıda zikrettiğimiz Rahman Sûresinde geçen “تقلان” kelimesinden maksat yeryüzünde mükellef olan iki tür yani “iki ağırlık” veya “iki önemli varlık” anlamında cinler ve insanlar olduğu hadiste de ifade edilmiştir.⁶⁴³

⁶³⁸ Cin, 72/7.

⁶³⁹ et-Taberî, C.12, s. 265; en-Nesefî, C.3, s. 550; er-Razî, C.28, s. 31-32; Züheylî, s. 2750.

⁶⁴⁰ Yazır, C.7, s. 5402-5403; Züheylî, s. 2750.

⁶⁴¹ A’râf, 7/179.

⁶⁴² Rahman, 55/39; Diğer bazı ayetler bkz: Hûd, 11/119; Secde, 32/13; Meryem, 19/68; Rahman, 55/31.

⁶⁴³ İbn Kesir, C.7, s. 496; ez-Zamehşerî, C.2, s. 426; el-Kurtubî, C.20, s. 138; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, 29; Alusî, C.27, s. 112; Züheylî, s. 2425.

Bu âyetler bir bütün olarak değerlendirildiğinde insanlar gibi cinlerin de hesaba çekileceği anlaşılmaktadır. Âyette tasvir edilen tobloya göre bu hesabın neticesinde cinler ve insan kâfirlerinin, endişeli ve kaygılı bekleyişleri cehennemi hak edeceklerinin bir alameti olmaktadır. Bunların asıl ait oldukları yer anlaşılınca suçları sorulmaz. Zaten akibetleri hallerinden ve yüzlerinden bellidir.⁶⁴⁴ Bunlar, cehennemin etrafında dizleri üstünde cehenneme atılma sırasının kendilerine gelmesini beklemektedirler. Böylece cehennem insanların ve cinlerin tamamıyla değil bu iki cinsin kâfirleri ile doldurulacaktır.⁶⁴⁵

Bunların dünya hayatında kalplerinin hastalıklı anlamaz, gözlerinin görmez ve kulaklarının işitmez olduğu âyette haber verilmektedir.⁶⁴⁶ Aslında bunlar, maddî anlamda anlamayan, görmeyen ve işitmeyen manasında değil, dünya ve âhiret hayatında kendilerine gerçek manada faydalı olacak olan hak ve hakikatleri idrak etmeyen, görmeyen ve anlayamayan kimselerin oldukları kastedilmesi daha uygun gözükmektedir. Zira bu duyu organları ile hariçteki varlıkları görmek, idrak etmek ve anlamak için de birer araç olduğu gibi, manevî hak ve hakikatlerin bilinmesi, anlaşılması için de birer vasıtadırlar. Bunları sadece geçici dünya emeli ve ihtiyaçları için kullananlar, âyette de dile getirildiği gibi ahiretlerini hüsrana uğratmışlardır.⁶⁴⁷

Dünya hayatında peygamberlerin uyarılarına kulak asmayan kâfirlerin ve inanmayan cinlerin birbirlerini doğru yoldan saptırmak için yaptıkları büyük gayretlerin neticesi ancak büyük bir azap ve pişmanlık olarak karşılımlarına çıkacağı âyetlerde şöyle ifade edilmiştir:

“Allah hepsini toplayacağı gün, “Ey cin topluluğu! İnsanların çoğunu yoldan çıkardınız” der, insanlardan onlara uymuş olanlar, “Rabbimiz! Bir kısmımız bir kısmımızdan faydalandık ve bize tayin ettiğin sürenin sonuna ulaştık” derler. “Cehennem, Allah’ın dilemesine bağlı olarak, temelli kalacağınız durağınızdır” der. Doğrusu Rabbin hâkimdir, bilendir. Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından ötürü diğer bir kısmına böylece musallat ederiz. “Ey cin ve insan topluluğu! Size âyetlerimi anlatan, bugünle karşılaşmanızdan sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?” “Kendi hakkımızda şahidiz” derler. Dünya hayatı onları aldattı da inkârcı

⁶⁴⁴ İbn Kesir, C.7, s. 499.

⁶⁴⁵ Hûd, 11/119.

⁶⁴⁶ A'râf, 7/179; Bakara, 2/7.

⁶⁴⁷ A'râf, 7/179.

olduklarına, kendi aleyhlerinde şahitlik ettiler.”⁶⁴⁸ “Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresini aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa geçin! Ama Allah’ın verdiği bir güç olmaksızın geçemezsiniz ki! Öyleyse, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? Ey insanlar ve cinler!”⁶⁴⁹

Burada iman etmeyenlerin karşılaştıkları büyük azap ve pişmanlık, insanların anlayabileceği şekilde tasvir edilmiştir. Yani ey cinler ve insanlar topluluğu, haydi gücünüz yetiyorsa Rabbinizin hesabından kaçın ve saklanın. Nereye giderseniz gidin orada Rabbinizi bulacak ve O’nun hükmüyle karşı karşıya kalacaksınız demektir.

3.3.5. Cinlerin Kıyametteki Mükâfatı

Yukarıda akıl, irade ve şuur sahibi cinlerin insanlar gibi ahirette diriltilecekleri konusu ele alınmaya çalışılmıştır. Burada ise cinlerden iman edenlerinin ahiretteki durumlarının nasıl olacağı ele alınacaktır. Ahirette inanan cinlerin hali hakkında yukarıda ele aldığımız âyetlerin delaletinden emir, yasak, mükâfat ve ceza bakımından cinlerin de insanlar gibi sorumlu oldukları anlaşılmaktadır. Allah (cc), cenneti; inanan, salih ameller işleyenler için yarattı. Ayrıca cinlerden imânlı olanlara karşı günâhlarının örtülmesi ve elîm azaptan kurtarılmaları gibi büyük bir mükâfatı da zikretmiştir. O halde kim cehennemden kurtarılmışsa, o cennete yaklaştırılmıştır. Cehennemden kurtarıldığı halde cinlerin müminlerinin cennete girmeyeceklerine dâir Şarii Teâlâ’dan gelmiş sarîh ve zahîr bir nass yoktur. O halde imân edip sâlih amel işleyenleri cennete niçin koymasın?⁶⁵⁰

Muhakkik ulemâ, cinlerin mükellef olduğu hususunda mutabıktırlar. İbn Abbas da bu konuda:

“Cinler için mükâfaat ve sevap var mıdır?” diye sorulduğunda o, “evet, onların lehine olmak üzere, mükâfaat olduğu gibi, aleyhlerine de ikab ve ceza vardır. Cennette onlarla karşılaşılır ve onlar cennet kapılarının önünde bir izdiham meydana getirirler.” demiştir.⁶⁵¹

⁶⁴⁸ En’âm, 6/128-130.

⁶⁴⁹ Rahman, 55/33-34; diğer bazı âyetlere bkz: Zuhruf, 43/38-39; Fussilet, 41/25.

⁶⁵⁰ İbn Kesir, C.7, s. 303-304.

⁶⁵¹ er-Razî, C.28, s. 33; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 32-35; Alusî, C. 26, s. 32.

Hasan Basrî bu konuda: “*Mümin cinler için ateşten kurtulmanın dışında bir mükâfat yoktur.*”⁶⁵² Buna da yüce Allah’ın: “*...günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan kurtarsın.*”⁶⁵³ buyruğunun delil olacağını ifade etmektedir.

Ancak bazı âlimler cinlerin ahiretteki halleri hakkında farklı görüşler dile getirmişlerdir. Ebu Hanife’den (v.150/767) bu konuda üç görüş gelmiştir :

- 1) Cinlerin cehennem ateşinden kurtarılmalardan başka bir mükâfatları yoktur. Sonra onlara hayvanlara söyleneceği gibi: “*Toprak olunuz.*”⁶⁵⁴ denilecektir. Buna şu âyeti “*Ey kavmimiz! Allah’ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan kurtarsın.*”⁶⁵⁵ delil olarak göstermektedir.⁶⁵⁶
- 2) Cinlerin cennet ehli oldukları ve oraya girecekleri hakkındadır.
- 3) Bu konuda tevakkuf etmek gerekir demiştir.⁶⁵⁷

Bazıları da şöyle demişlerdir: Kötülük yaptıkları takdirde cezalandırılacakları gibi, iyilik yapmaları halinde de tıpkı insanlar gibi mükâfatlarını alacaklardır. İbn Ebi Leyla (v.83/702), ed-Dahhak, İmam Malik, İmam Ebû Yusuf (v.182/798), İmam Muhammed (v.189/805), İmam Şafî (v.204/820), İbn Münzir, İbn Şahin (v.385/996) ve cumhur da aynı görüşte olup şöyle demişlerdir: “*Cinler de cennete girecekler orada yiyecekler, içecekler ve niğmetleneceklerdir.*”⁶⁵⁸ Ebû İshak b. es-Safaranî’nin verdiği fetvada da “ne cennete ne de cehenneme girmezler. Ancak hallerini Allah bilir.”⁶⁵⁹ demiştir.

Ed-Dahhâk da bu konuda şunu ifade etmektedir: Bunlar cennete girecekler, orada yiyip içeceklerdir. Buna delili olarak da: Beşerin yaptığı taatlardan dolayı, mükâfaat elde edeceğine delâlet eden her delil, aynen cinler hakkında da geçerlidir.⁶⁶⁰

⁶⁵² el-Kurtubî, C.19, s.230; Ebu’l-Abbas, C.7, s.144; Endulusî, C.8, s. 67.

⁶⁵³ Ahkaf, 46/31.

⁶⁵⁴ Nebe, 78/40.

⁶⁵⁵ Ahkaf, 46/31.

⁶⁵⁶ en-Nesefî, C.3, s.550; el-Kurtubî, C.19, s. 230; Pezdevî, Ebû Yusr Muhammed, *Ehli Sünnet Akaidi*, trc: Şerafettin Gölçük, Kayıhan Yay., İstanbul 1988, s. 295; Endulusî, C.8, s. 67; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 32-35; Heytemî, s. 70; Alusî, C.27, s. 120; Bali, s. 37.

⁶⁵⁷ Alusî, C.27, s. 120.

⁶⁵⁸ er-Razî, C.28, s. 33; en-Nesefî, C.3, s. 550; el-Kurtubî, C.19, s. 230-231; Pezdevî, s. 295; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 35; Heytemî, s. 70; Ebu’l-Abbas, C.7, s.144; Bali, s. 37.

⁶⁵⁹ Alusî, C.27, s. 121.

⁶⁶⁰ er-Razî, C.28, s. 33; İbn Kesir, C.7, s. 304; Heytemî, s. 71.

Bu konuyla ilgili olarak Ömer b. Abdülazîz ve İbn Malik'den gelen rivayete göre cinler, cennetin ortalarına giremeyecekleri; sadece cennetin çevresinde ve dış kısımlarına dâhil olabilecekleri ifade edilmiştir. Bazı âlimlere göre “cinlerin müminleri için cennette yemek içmek söz konusu olmaz. Melekler de olduğu gibi yemeye içmeye bedel olarak onlara tesbîh etme, hamdetme ve Allah'ı takdîs etme ilham olunacaktır. Zira onlar da melek türündendirler”⁶⁶¹ şeklinde bir görüş dile getirmişlerdir. Bu ifadelerden cinlerin, cennetin çevresinde de olsa dış kısımlarında da olsa cennete gireceklerini ve orada farklı nimetler ile mükâfatlanacaklarını söylemek mümkündür.

İbn Müflih Hanbelî (v.763/1362) de genel olarak cinler de mükelleftir. Kâfirler cehenneme, müminler cennete gireceklerdir. “*Onlar ne cennette yer içer; sadece etrafında dururlar*” diyenlerin hilafına sevaplarına göre cennete gireceklerini beyan etmiştir.⁶⁶²

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed cinlerin cennete girecekleri hakkında Rahman Sûresindeki âyetleri delil olarak gösterirler.⁶⁶³ Özellikle bu sûredeki ve bu âyetlerde işaret edilen asıl konu akıl ve irade sahibi olan “تفان” cin ve insan: Siz sorumlu ve mükellefsiniz size verilen bunca nimetin hangisini sayabilir ve inkâr edebilirsiniz? Bunca nimeti ve ikramı size verene karşı en büyük teşekkür: O'nu tanımak, O'na iman etmek ve nimetlerine karşı salih ameller yapmakla olur. Onlardan mümin olanlara ve istikamet üzere yaşayanlara da ahirette “cennet niğmetleri ve huriler” vardır. Bu verilecek nimetler, mümin insanlara verilecek hurilerle ile mümin cinlere verilecek hurilerin de her cinse kendi cinsinden olacak şekilde; insan ve cinlerin dokunmadığı ve bakire oldukları halde her iki cinse ihsanda bulunulacağına işaret edilmiştir.⁶⁶⁴ Zira cennette bekarlık yoktur.⁶⁶⁵ Bundan ne cinler ne insanlar engellenir-ler. Rabbimiz adalet ve hikmet sahibidir. Bunun aksini düşünmek de mükellef ve sorumlu olan bir varlığa haksızlık olur ki bu da Allah'ın yüce şanına yakışmaz. Pezdevî de bu görüşün hakka daha yakın olduğunu ifade etmektedir.⁶⁶⁶

⁶⁶¹ İbn Kesir, C.7, s. 304; Alusî, C.27, s. 120.

⁶⁶² es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 32; Heytemî, , s. 70.

⁶⁶³ Rahman, 55/33-57; Pezdevî, s. 295-296.

⁶⁶⁴ Rahman, 55/56.

⁶⁶⁵ el-Kurtubî, C.20, s.156; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka* s. 32-33; Alusî, C. 27, s. 119; Tantavî, C.13, s. 207.

⁶⁶⁶ Pezdevî, s. 296; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, 36.

Yeri gelmişken cinlerin ahirette insanlar tarafından görülmesinin mümkün olup olmadığı konusunda Haris el-Muhasibî (v.243/857), “dünya hayatında cinlere verilen imkân ve kâbiliyet sayesinde nasıl onlar bizi görüp biz onları göremiyorsak; ahiret hayatında da bunun tam tersine Âdemoğlunun cinleri görebileceği fakat onların Âdemoğlunu göremeyecekleri bir kâbiliyette yaratılacaklarını ve düzenin, sistemin de buna uygun kurulacağını ifade etmiştir.”⁶⁶⁷ Allahü Teâlâ, her şeye kadirdir dilediğini yapar.

Burada ilginç olan bir konuya da temas etmek istiyoruz. Cinlerden kâfir olanlarının cehenneme atıldıklarında; ateşten yaratılmış olan cinlerin cehennem ateşinin yakıp yakmacağı konusunda bir soru akıllara gelebilmektedir? Bu nasıl olabilir? Şu kadar var ki ilk insanın yaratıldığı hammadde toprak olmasına rağmen, insana taşlaşmış olan bir kesek parçası veya bir küçük taş atıldığında; üzeri deri, et, kemik, sinir vb. dokular giydirilerek farklı bir hal alıp toprak ile bir alakası kalmamış olan insan nasıl elem ve acı hissedecek bir hale dönüştürüldüyse; Allah, cinlerin de yaratıldığı hammadde ateş olmasına rağmen daha sonra can ve his taşıyan bir hale dönüştürerek; cehennem eteşinin elemi ve azabını duyabilir bir hal aldırabilir.⁶⁶⁸ Bu sorunun en makul cevabı her şeyi yoktan var eden Allah, ateşten yarattığı bir varlığa ateşle azap etmeye de kadirdir. Yani cinler, cennet nimetlerinden faydalanabilecekleri gibi cehennem azabından da acı ve elem duyabilecekleri bir özellikte olacaklarını söylemek mümkündür.

3.3.6. Cinler İçin de Ruyetullah Var mıdır?

Dünya hayatında mümin olarak yaşayarak ölenler ahiretteki hesaplarının ardından amelleri güzel olanların cennete gireceklerini Kur'an haber veriyor.⁶⁶⁹ Onlar cennete girerek o nimetlerden faydalanacaklardır.⁶⁷⁰ Ancak cennetliklere o nimetler yeterli gelmeyeceği ve en büyük mükâfat ve ecir olarak Allah'ın cemalini görmek isteyecekleri âyet ve hadislerde ifade edilmektedir. Mutezile, Hariciyye, Neccariyye ve Zeydiyye

⁶⁶⁷ İbn Kesir, C. 7, s. 304; Heytemî, s. 71; Alusî, C. 27, s. 120.

⁶⁶⁸ er-Razî, C.30, s. 160; Edhem, s. 94-95.

⁶⁶⁹ Bakara, 2/25; 82; Al-i İmran, 3/15; 136; Nisa, 4/13, 57.

⁶⁷⁰ Maide, 5/85; 119; A'râf, 7/49; Tevbe, 9/21, 72.

Ruyetullah'ın mümkün olmayacağını iddia etmiştir. Ancak Ehl-i Sünnet ise ahirette müminler için Ruyetullah'ın var olacağını ifade etmiştir.⁶⁷¹

Kur'ân'da bu husus Kıyamet Sûresinde “*Yüzler vardır ki, o gün ışılt ışılt parıldayacaktır. Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir).*”⁶⁷²

Bir hadiste: “*Resulullah bir dolunay gecesi, aya baktı ve: Siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de böyle perdesiz göreceksiniz ve O'nu görmede bir sıkışıklığa düşmeyeceksiniz (herkes rahatça görecektir). Artık, güneşin doğma ve batmasından önce hiç bir namaz hususunda size galebe çalınmamasına gücünüz yeterse bunu yapın (namazları vaktinde kılın, vaktini geçirmeyin).*”*Cerir der ki: Resulullah, sonra şu ayeti okudu: “Rabbini güneşin doğmasından ve batmasından önce hamd ile tesbih et!”*⁶⁷³

Başka bir hadiste de Hz. Süheyb (ra) anlatıyor: Resulullah (sav) şöyle buyurdu:

“*Cennetlikler cennete girince Allah Teâlâ: “Bir şey daha istiyorsanız söyleyin, onu da ilaveten vereyim!” buyurur. Cennetlikler: Sen bizim yüzlerimizi ak etmedin mi? Sen bizi cennete koymadın mı? Sen bizi cehennemden kurtarmadın mı (daha ne isteyeceğiz?)” derler. Derken perde açılır. Onlara, yüce Rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir.*”⁶⁷⁴

Süheyb (ra) der ki: Resulullah (sav) bu sözlerinden sonra şu âyeti tilavet buyurdular: “*İyi iş, güzel amel yapanlara, daha güzel iyilik bir de ziyade vardır.*”⁶⁷⁵

Bu naslar çerçevesinde en büyük nimet ve lütuf Allah'ın zatını görebilmektir. Bu büyük nimetten dünyada da cenneti hak edecek ameller işleyerek mümince yaşayanların

⁶⁷¹ et-Taberî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *el-İzah fî Usuli'd-Din ve Kavaidihi*, thk: Muhammed Seyyid, Daru'l-Hadis, Kahire 2010, C.1, s. 337-343; Eşarî, s. 38-45-59; Nesefî, *Bahru'l-Kelam*, s. 125-129; Nesefî, Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed, *Tebşiretu'l-Edille*, thk: Hüseyin Atay, DİBY, Ankara 1993, s. 508-550, Cevzi, İbn Kayyim, *Ruh ver'Reyhan min Naim'il-Can*, thrc: Abdu'l-Hamid Ahmed er'Rahanî, Daru'l-Murabitin, Birinci Baskı, Mısır 1990, s. 258-268; Sabunî, s. 74-79; el-Karî, Ali b. Sultan Muhammed, *Şerhu'l-Fıkhu'l-Ekber li Ebi Hanife en-Numan*, Daru'n-Nefis, İkinci Baskı, Dimeşk 2010, s. 175-180; er-Razî, Fahrettin Muhammed, *Kitabu'l-Erbain fî Usuli'd-Din*, thk: Ahmed Hicazi es-Seka, Daru'l-Ciil, Beyrut 2004, C.1, s. 191. 209; Lakkinî, İbrahim b. İbrahim b. Hasan, *Şerhi Cevhereti't-Tevhid*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2013, s. 139-143; Hucmî, Ebu'l-Yezid Ebu Zeyd, *el-Akidedü'l-İslamiyye İnde'l-Fukahai'l-Erbea*, Daru's-Salam, İkinci Baskı, Kahire 2008, s. 234-235; en-Nassar, s. 15; Aslan, s. 401.

⁶⁷² Kıyamet, 75/22-23.

⁶⁷³ Taha, 20/130; Buharî, “Mevakitu's-Salât”, 26; Müslim, “Mesacid”, 211-212; Tirmizî, “Cennet”, 16; Ebu Dâvud, “Sünnet”, 19.

⁵⁸¹ Müslim, “İman”, 298; Tirmizî, “Cennet”, 16.

⁶⁷⁵ Yunus, 10/26.

istifade edebileceklerini söyleyebiliriz. Ancak cinler için de bunun mümkün olup olmaması konusunda: Bazı âlimlere göre “cinlerin de umumi delillerin gerektirdikleri şeyleri görecekları ifade edilmiştir.”⁶⁷⁶ Yani bununla cinler hem cennete girecekler, cennet nimetlerinden faydalanacaklar ve en büyük nimet olan Cemal-i İlahi’yi de göreceklarıne işaret edilmiştir.

Bazı ulema bu konuyu melekler ile ilişkilendirerek değerlendirmiştir. Suyutî cennette meleklerin Allah’ı görüp görmeyecekleri konusunda: “*muhakkak melekler Allah’ı göreceklardır. Beyhaki’nin bu konudaki görüşü kesin görecekları yönündedir.*” demiştir.⁶⁷⁷ Zaten cinlerin de meleklerin bir cinsi olduğunu ve cennet bekcilerinden olduğu ifade edilmektedir. Bu yönüyle cinler de melek sınıfına dâhil oldukları⁶⁷⁸ için cinlerin de Cemal-i İlahi’yi görebileceklerine işaret edilmektedir. Ehl-i Sünnet’in tercih ettiği görüşe göre melekler, Allah’ı göreceklardır. Başta Haddad (v.270/883), Hasan El-Eşari, Beyhaki (v.458/1066), Hatib el-Bağdadî (v.463/1071), İbn Asakir, İbn Kayyim (v.751/1350), gibi âlimler de bu görüşte oldukları ifade edilmektedir.⁶⁷⁹

Cinler için cennette Ruyetullah olmadığı konusunda İzzeddin b. Abdüsselam (v.660/1260) “*Kavaiduhu’s-Suğra*”da: “*Mümin cinler cennete girdiklerinde Allah’ı göremezler. Çünkü Allah’ı görmek insanlara mahsustur. Melekler de cennette Allah’ı göremezler. Bu cinlerin de Allah’ı göremeyeceklerinin en önemli delilidir.*” demiştir. Bazı Hanefiler de bu görüştedir.⁶⁸⁰ Bu görüşe göre eğer melekler, cennette Allah’ı göremeyecekler ise cinler de melekler sınıfından olduğu için Cemal-i İlahi’yi göremeyecekleri normal bir durum olacaktır demektir.

Rabbimizin en büyük ikramı Cemal-i İlahi’yi görmektir. Bu büyük nimetten dünyada da cenneti hak edecek ameller işleyerek mümince yaşayanların istifade edebileceklerini söyleyebiliriz.

Yani mükellef olan cinler ve insanlar yaptıkları salih amellerden dolayı cennete girip, orada cennet nimetlerini tadacaklar ve onlardan en güzel şekilde istifade edecekleri

⁶⁷⁶ Heytemî, s. 71; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 36.

⁶⁷⁷ es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 36.

⁶⁷⁸ et-Taberî, C.1, s. 238-239-240-265; el-Kurtubî, C.1, s. 438-439; es-Suyutî, C. 9, s. 565-568; *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 36; Heytemî, s. 71.

⁶⁷⁹ Heytemî, s. 71; es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 36.

⁶⁸⁰ Şiblî, s.106, es-Suyutî, *es-Sahihu’l-Munteka*, s. 36; Heytemî, s. 71.

naslarda ifade edilmektedir. Bu nimetlerden de öte olan, Rabbimizin en büyük ikramı Cemalî İlahî'yi görmektir. Bu büyük nimetten dünyada da cenneti hak edecek ameller işleyerek mümince yaşayanların istifade edebileceklerini söyleyebiliriz.⁶⁸¹ Ancak bu büyük nimetten mümin cinlerin mahrum kalacaklarını beyan eden bir nassa da ulaşamadık. Allah her şeyin en iyisini bilir.

⁶⁸¹ Heytemî, s. 71; es-Suyutî, *es-Sahihu'l-Munteka*, s. 36.

SONUÇ

Duyularımızla fark edemesek de ve bilimsel kanunlarla açıklayamasak da kâinat sadece gördüğümüz cisimlerden ibaret değildir. Bu âlemi beraber paylaştığımız bir o kadar da göremediğimiz canlılar da vardır. Onlardan biri de cinlerdir. Cinlerin varlığı Kur'an ve sünnetle sabittir. Bundan dolayı cinlerin varlığını kabul etmek müslümanlar için iman gerektirdiği zaruri bir durumdur. Aksi halde ise, Kur'an ve sünnette açık beyanlarla ifade edilen akıl ve şuur sahibi bir varlığı inkâr etmek manasına gelecek bir tutum içine girmek olacaktır. Bütün inanç, din ve kültürlerde hak veya batıl olsa da bir anlamda cin inancı olduğu görülmektedir.

İslam, özellikle gaybî varlıklar olan Allah, melek ve cin-şeytanın konumlarını kesin ve açık bir şekilde açıklamıştır. Kur'an'a baktığımızda akıl ve irade sahibi cinlere de hitap söz konusudur. Kur'an'da insanın yaratılışının zikredildiği pek çok yerde, peşinden ayrı bir cins ve ayrı bir ümmet olarak cinlerin yaratılışından bahsedilmektedir. Kur'an'da "Cin Sûresi" adıyla müstakil bir sûre de bulunur ki bununla onların önemine işaret edilmektedir.

Cinler Hz. Âdem (as)'ın yaratılışından önce "dumansız saf ateş ve karışık ateşten" yaratılan, gözle görülemeyen, insan gibi akıl ve irade sahibi, çeşitli şekillere girebilen ve insan gücü ve kuvveti dâhilinde yapılamayacak bazı işleri yapabilen ruhanî varlıklardır. Bu canlılar, insanlar gibi yeryüzünün belirli yerlerinde yaşamaktadırlar. Bunlar da yerler içerler; nesillerinin devamı için kendi cinsleri ile evlenerek çoğalmaktadır. Bu anlamda cinlerin, farklı bir cins olmalarından dolayı insanlar ile cinsel ilişkiye girmeleri mümkün gözükmemektedir. Uzun yaşasalar da cinler, her canlı gibi ölümlü varlıklardır.

Cinler hakkında her hangi bir şekilde mikrop, bakteri, Hz. Süleyman (as)'ın çalıştırdığı cinler hakkında "usta olamamış vasıfsız ameleler" ve Hz. Peygamber'e gelen cinler hakkında "Arapların bilmediği Yahudiler veya Hıristiyanlar" tarzındaki düşünce ve iddialar ancak indi yorum ve teviller olabilirler. Zira Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in açık ifadelerinde cinlerin insan cinsi dışında farklı mükellef bir cins olduklarından haber verilmişken bunlar hakkında farklı teviller yaparak bunları maddi

ve fiziksel yapıları olan bir cisim olarak değerlendirmek Kur'an'a, sahih Sünnet'e uygun bir tutum olamaz.

Cinler yaratılış özelliklerinden dolayı bir takım hal ve mazi haberlerini bilebilirler ancak mutlak gaybı asla bilemezler. Çok güç ve insan takatini aşan işleri yapabilme gücü ve kısa zamanda çok uzun mesafeleri katedebilme yetenekleri ve yönleri vardır. Bu sebeple Hz. Süleyman (as)'ın emri altına giren cinler; ağır ve güç işlerde ona hizmet etmişlerdir. Cinler latif cisimler oldukları için kesafet (yoğunluk) kazanmış asli suretlerinde görülemezler. Ancak bazı özelliklerinden dolayı başka bir sûrete tevessülleriyle insan, hayvan ve başka şekillerde insanlar tarafından görülebilirler.

Cinler de akıl ve irade sahibi olmalarından dolayı mükellef varlıklardır. Bu özelliklerini gösteren en önemli delillerden biri Allah (cc), Hz. Âdem'i yaratmadan önce meleklerle Âdem'e secde etmelerini emrettiğinde meleklerin bu emre itaat ederek secde ederken; İblis'in bu emre karşı gelişindeki öne sürdüğü gerekçe (beni ateşten yarattın onu topraktan. Ben ondan daha üstünüm şeklindeki akıl yürütme, kıyas) bunu açıkça göstermektedir.

Allah, akıl ve şuur sahibi insan ve cinin yaratılış amacını “ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” âyeti ile ilan etmiştir. Kur'an'da cinlerin, mahiyet itibarı ile insandan farklı olsalar da dinin temel akide ve emirlerini yerine getirme konusunda bu iki cins arasında bir farklılığın olmadığına ve ilahî emirler karşısında sorumlu olduklarına işaret edilmektedir. Zira Rahman Sûresinde otuz bir kez tekrarlanan “*Rabbimizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?*” “*فبأي الاء ربكما تكذبان*” ayetinde geçen “*ربكما*”dan kastedilenler hem cinler hem de insanlardır. Kur'an, Allah'ı tanımakta, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakta, İslam'ın temel emirlerini, şartlarını yerine getirmekte ve verilen nimetlere karşı şükür ve hamdetmekte bu iki cins “*ثقلان*” arasında bir ayrım gözetmemektedir.

Peygamberler Allah (cc)'nin insanlardan seçip gönderdiği özel zatlardır. Hz. Muhammed “*رسول الثقلين*” “iki mükellef cinsin peygamberi” olup hem cinlerin hem insanların son peygamberidir. Onun şeriatı hem insanları hem cinleri kapsar. İnsanlar Kur'an'ın rehberliğinde delâlet ve cehaletten çıkarak hakkı nasıl buldularsa cinler de Kur'an'ın ilahi hitabı ile istikametlerini hakka çevirdiklerini Kur'an işaret etmektedir.

İlahi bir sevkiyat ile gelen cinlerin, Hz. Peygamber'in cinlerden habersiz olarak namazda okuduğu Kur'an'ı dinledikleri hususunu Ahkaf, Cin Sûrelerindeki bazı âyetler ve Allah Resulü'nün bilerek cinlere Rahman sûresini okuduğunu ise bazı rivayetler haber vermektedir.

Hz. Peygamber'in cinlere Kur'an okumak bazı ihtiyaçlarını ve kendi aralarındaki bazı sıkıntılarını hal etmek için davet edildiği veya kendisinin Kur'an okumak için gittiği kaynaklarda ifade edilmektedir. Zira Mekke'de müslüman olmuş bir gurup cinden hadislerde bahsedilmektedir. İman eden bu cinlerin kavimlerine birer elçi olarak geri döndüklerini Kur'an, haber vermektedir.

Nitekim insanlar Allah'a, Hz. Peygamber'e ve diğer imanî esaslara iman ederek bir an dahi Allah Resulü ile beraber bulunarak nasıl "sahabe" oldularsa cinlerden de iman ederek Hz. Peygamber'i görenlerin "cinni sahabî" oldukları kaynaklarda ifade edilmektedir.

Cinlerin ilahî bir sevkiyat ile Hz. Peygamber'e gelmeleri ve iman etmelerinde, Mekkeli müşriklere de hem bir azarlama hem bir örnek teşkil etme yönü söz konusudur. Zira burada, başka bir âleme ait olan cinlerin bile Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e iman etmeleri kendi cinslerinden olan ve kendileri gibi konuşan Hz. Peygamber'i ve getirdiği Kur'an'ı yalanlamada ısrar ediyor olmalarının yanlışlığına dikkat çekilmektedir.

Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu emirler, nehiler ve güzel ahlaktan akıl ve şuur sahibi insanlar gibi cinler de sorumludur. İslam'ın emir ve yasaklarından sorumlu olan cinlerin, bu şartları yerine getirmelerinin keyfiyetini kavrama hususuna özelliklerimizin farklı olmasından dolayı, bizim buna vakıf olabilmemiz pek mümkün değildir. Bu sorumluluklarından dolayı cinlerin içinde de insanlarda olduğu gibi iman edip salih olanlar, salih olmayanlar ve kâfir olanları vardır. Cinlerde de farklı din ve mezheplerin bulunduğu kaynaklarda ifade edilmektedir.

İnsan ve cinlerin dünya hayatında yaptıklarına karşılık ahirette iyiliklerine bedel cenneti kötülüklerine karşılık da cehennemi hak edeceklerine Kur'an âyetleri işaret etmektedir. Cinlerin cennete girmeleri hususunda âlimler arasında ihtilaf edilse de genel ve tercih edilen görüşe göre cinler de cennete girecekleri ve cennet nimetlerinden faydalanacakları ve Cemal-i İlahi'yi görecekleri ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

- ABİDİN**, Muhammed Emin eş-Şehid, *Reddu'l-Muhtar*, 1-15, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Üçüncü Baskı, Lübnan 2011.
- ABDULBAKİ**, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'an'il-Kerim*, Daru'l-Hadis, Kahire 1994.
- AŞIR**, Önenç, *Kütüb-i Sitte Hadisleri Özelinde Şeytan, Mahiyeti ve Yaratılışı*, SDÜİFD., sy. 29, Yıl. 2012.
- ATEŞ**, Ali Osman, *Kur'ân ve Hadislere Göre Cinler ve Büyü*, Beyan Yayınları, İstanbul 2003.
- ATEŞ**, Süleyman, *Kur'ân-ı Kerim'in Yüce Meâli ve Çağdaş Tefsiri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982.
-*İnsan ve İnsan Üstü Ruh, Melek, Cin, İnsan*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1995.
- ÂKİL**, Muhsin, 1-2, *Âlimu Acaibu'l-Hayvan*, yrs, trs.
- ÂLUSİ**, Ebu'l-Fadl Şihabuddin es-Seyyid Mahmud, *Ruhu'l-Meani fi Tefsiru'l-Kur'ân-i'l-Azimu ve Sebu'l-Mesani*, 1-30, İdaretü Tibbaati'l-Müniyyiyeti Veledu Ahyaû't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, trs.
- APAK**, Âdem, Ana Hatları ile İslam Tarihi (1), 1-4, Ensar Neşriyat, İstanbul 2014.
- EL-ASKALANÎ**, Ahmed b. Ali İbn-i Hacer, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, thk: Adil Ahmed el-Mevcud, Ali Muhammed Muavved, 1-9, Daru'l-Kutub bi'l-İlmiyye, Lübnan 2010.
- EL-AYNÎ**, Bedreddin Ebi Muhammed Mahmud b.Ahmet, *Umdetü'l-Kari Şerhu Sahihu'l-Buhari*, thk: Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, 1-25, Daru'l-Kutub bi'l-İlmiyye, Lübnan 2010.
- EL-BAĞDADÎ**, Ebu Mansur Abdu'l-Kahir b.Tahir b. Muhammed Temimi, *Usulu'd-Din*, thrç: Şemse'd-Din, Ahmed, Daru'l-Kitabu'l- İlmiyye, Lübnan 2002.
- BALÎ**, Vehiyd Abdu's-Selam, *Vikayetü'l-İnsanû Mine'l-Cinni ve's-Şeytan*, Müktebetü es-Sahabe, Cidde, 1997.

- BEHİY**, Muhammed, *İnanç ve Amelde Kur'an'ı Kavramlar*, trc: Ali Turgut, Yöneliş Yay. İstanbul 1995.
- BEYDAVÎ**, Ebû Sa'id Abdullah b. Ömer, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Tevil (Tefsiru'l-Beydavî)*, 1-5, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabî, Birinci Baskı, Beyrut, trs.
- BUHARÎ**, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buharî*, Beytu'l Efkarî'd-Devliye, Arabistan 1998.
- BURSEVÎ**, İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, 1-10, Matbaatü'l-Osmaniyye, İstanbul 1330.
- ÇAĞTAY**, Neşat, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, İkinci Baskı, Ankara 1963.
- CEBECİ**, Lütfullah, *Kur'an'a Göre Melek Cin Şeytan*, Şule Yayınları, İstanbul 1998.
- CERRAHOĞLU**, İsmail, *Tefsir Usûlü*, TDV Yayınları, Ankara 2012.
- ÇELİK**, Hüseyin, "8. Türkiye Tefsir Akademisyenleri Buluşması, Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu", *İslam Öncesi Mekke'de Ruh ve Cin İnanç*, İstanbul 2011.
- ÇELİKKOL**, Yaşar, *İslam Öncesi Mekke*, Ankara Okulu Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 2003.
- CEVAD**, Ali, *el-Fasl fi Tarihi'l-Arab Kable'l-İslam*, 1-10, İntişaratü's-Şerifu'r-Razi, y.y., trs.
- CEVZİ**, İbn Kayyım, *Ruh ver'Reyhan min Naim'il-Can*, thrc: Abdu'l-Hamid Ahmed er'Rahanî, Daru'l-Murabitin, Birinci Baskı, Mısır 1990.
- CEVZİ**, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, 1-4, Mektebetu'l-İslamî, Üçüncü Baskı, Beyrut 1404.
- CELEBİ**, İlyas, DİA, "Gayb", 1-44, TDV Yayınları, İstanbul 1993.
- DEMİRCİ**, Muhsin, *Tefsir Tarihi*, MÜİFV Yayınları, Dokuzuncu Baskı, İstanbul 2011.
- DERVEZE**, Muhammed İzzet, *et-Tefsirü'l-Hadis*, 1-3, Daru'l-Ğarbi'l-İslamiyyi, Üçüncü Baskı, Tunus 2007.
- DUMAN**, Zeki, *Beyânu'l-Hak Kur'ân-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, 1-3, Fecr Yayınları, Ankara 2008.

- DOĞAN**, Deniz, *Rahman Suresinde Tekrar Eden Ayetlerin Amacı ve Bağlam ilişkisi*, KSÜİFD., sy.29, Yıl. 2017.
- DOĞRUL**, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu*, A. Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul 1947.
- DÖLEK**, Âdem, *Hadis Tetkikleri Dergisi, Mikroplar Cinlerin Bir Nev'i mi?: Bir Hadisle ilgili İki Yorumun Eleştirisi*, sy. 3, İstanbul 2005.
- EBÛ DÂVUD**, Süleyman b. el-Eşas es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvud*, Beytu'l-Efkâri'd-Devliyye, ysz, tsz.
- EBU MUNZİR**, Halil b. İbrahim Emin, *et-Tariku'l-Hisan fi İlaci Emradi'l-Can*, Mektebetü's-Sahabe, Cidde 1994.
- ED-DEVVİŞ**, Ahmed Abdu'r-Rezzak, *Fetava li'l-Cenneti'd-Daimeti li'l-Buhusi li'l-İlmiyyeti ve'l-İftai*, Matbuatu'd-Diyniyye, Riyad 2005.
- EDHEM**, İbrahim Kemâl, *Es-Sihru ve's-Seharetü min Minzâri'l-Kur'âni ve's-Sünneti*, Birinci Baskı, Lübnan 1991.
- EL-HANEFİYY**, Abdu's-Ser b. Mahmud b. Mevdudu'l-Musili, *el-İhtiyar li Talili'l-Muhtar*, 1-2, Daru'l-Erkam, Lübnan, trs.
- EL-HİN**, Mustafa Said, *El-İzah fi Ulumi'l-Hadis ve'l-İstilah*, Daru'l-Kelimu't-Tayyib, Beşinci Baskı, Beyrut 2004.
- Akidetu'l-İslamiyye-Erkanuha-Hakikuha-Müfsidatüha, Dar İbn Kesir, Dimeşk 2014.
- EL-KURTUBÎ**, Ebu Abdillan Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Camiu'l-Ahkâmmi'l-Kur'ân*, thk: Abdullah b. Abdu'l-Muhsinu'l-Turkî, 1-25, Müessesetü'r-Risale, Lübnan 2006.
- EL-MEKKÎ**, Ahmed Şihabe'd-Din b. Hicri'l-Heytemi, *el-Fetavve'l-Hadisiyye*, Daru'l-Marife, Lübnan trs.
- ET-TEHANEVÎ**, Muhammed Ali, *Mevsüvatü Keşşaf İstilahat el-Finûn ve'l-Ulum*, thk: Ali Dahruc, Müktebetü Lübnan Naşirun, Birinci Baskı, Lübnan 1996.
- EBU'L-ABBAS**, Ahmed b. Muhammed b. el-Mehdi b. Acibetü'l-Haseni, *Bahru'l-Medid*, 1-8, Kitabu'l-İlmiyye, Beyrut 2002.

- EBÎ MUAZ**, Tarık b. İvazu'llah b.Muhammed, *Bedu'l-Halki ve'l-Melaiketi ve'l-Cinne Ve'l-Enbiya*, Dar ibn Affan, Birinci Baskı, Kahire 2006.
- EBU'S-SUUD**, Muhammed b. Muhammed el-Amari, *İrşadu Akli Selim*, 1-9, Daru'l-Hayau'l-Turasi'l-Arabî, Beyrut.
- EBU MUNZİR**, Halil b. İbrahim Emin, *et-Tariku'l-Hisan fi İlaci Emradi'l-Can*, Mektebetü's-Sahabe, Cidde 1994.
- EFENDİOĞLU**, Mehmet, DİA, "*Sahâbe*", 1-44, TDV Yayınları, İstanbul 2008.
- ENDULUSÎ**, Ebu Hayyan, *Bahru'l-Muhit*, 1-8, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Birinci Baskı, Beyrut 1993.
- EL-ENDULUSÎ**, İbn-i Hazm, el-Usul ve'l-Furu, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1-2, Beyrut 2005.
- ESED**, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, trc: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, 1-3, İşaret Yayınları, İstanbul 1999.
- EŞKAR**, Ömer Süleyman, *Alimu'l-Cinne ve's-Şeyatin*, Daru'l-Kitabu'l-İlmiyye, Kahire 1985.
- ERBAŞ**, Ali, *Melekler Âlemi, (İlahi Dinlerde Melek İnancı)*, Bsr Yayın Gurubu (Nun), Birinci Baskı, İstanbul 2012.
- EVİRİN**, M.Sadrettin, *Müsbet Maneviyat Etüdləri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954.
- FİRUZABADÎ**, Mecde'din Muhammed b. Yakub, *el-Kamusu'l-Muhit*, thr: Enes Muhammed eş-Şami, Zekerya Cebbar Ahmed, Daru'l-Hadis, Kahire 2008.
- GÖRMEZ**, Mehmet, *Sünnetin Anlaşılmasında Metodoloji Sorunu*, Ankara, 1997.
- GÖRMEZ**, Mehmet, vd., *Hadislerle İslam Hadislerin Hadisler ile Yorumu*, 1-7, Üçüncü Baskı, Mattek Matbacılık, Ankara 2015.
- GÖLÇÜK**, Şerafettin, Toprak Süleyman, *Kelam Tarih-Ekoller-Problemler*, Tekin Kitapevi, Altıncı Baskı, Konya 2010.
- HANBELÎ**, Eş-Şehir ibn Receb, *Fethu'l-Bari fi Şerhi Sahihi Buhari*, thk: Ebi Muaz Tarık b. Ğavd Esse b. Muhammed, Dar ibn Cevzi, Arabistan 1996.

- HÂKİM**, en-Nisaburî Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, 1-9, Daru't-Tesid, Birinci Baskı, Beyrut 2014.
- EL-HARRAÎTÎ**, Ebi Bekir Muhammed b. Cafer b. Sehl es-Sameriyyi, Kitabu Hevatifu'l-Cinan, Heytemî, Daru'l-Beşair, Birinci Baskı, Dimeşk 2001.
- HUCMÎ**, Ebu'l-Yezid Ebu Zeyd, *el-Akidetü'l-İslamiyye İnde'l-Fukahai'l-Erbea*, Daru's-Selam, İkinci Baskı, Kahire 2008.
- HULUSÎ**, Ahmed, Din-Bilim Işığında Ruh İnsan Cin (Spiritizmin İçyüzü), Eser Matbası, yrs, 1976.
- İBN AŞUR**, Muhammed et-Tahir b., *Tefsiru't-Tahrir ve't-Tenvir*, 1-30, ed-Daru't-Tunisiyye, Tunus 1984.
- İBN ESİR**, Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammedu'l-Cezeri, *Üsdu'l-Ğabe fi Marifeti's-Sahabe*, thk: Ali Muhammed Muavvez, 1-8, Daru'l-İlmiyye, Beyrut, trs.
- İBN HALDUN**, Ebû Zeyd Abdurrahman, *Mukaddimeler (Kâhin)*, Dârü'l-Fikr, Lübnan 2001.
- İBN HİŞAM**, Abdülmelik, *es-Siyretü'n-Nebeviyye*, thk: Cemal Sabit, Muhammed Mahmud, Seyyid İbrahim, Daru'l-Hadis, Üçüncü Baskı, Kahire 2006.
- İBN HİŞAM**, Ebiy Muammed Abdurrahman ed-Diyn, *Şerhu Katru'n-Neda ve Bellu's-Sada*, Daru'l-Mustafa, Birinci Baskı, Dimeşk 2010.
- İBN KUTEYBE**, Ebu Muhammed Abdullâh b. Müslim, *el-Ma'ârif*, trc: Hasan Ege, Şelale Yayınları, İstanbul, trs.
- İBN-İ KESİR**, Ebu'l-Fidâ İsmail ibn Ömer ed-Dimaşkî, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, thrc: Sami b. Muhammed es-Selâmet, 1-8, Daru Tiybe Neşriyat, Arabistan 1997.
- İBN SA'D**, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk: Muhammed Abdu'l-Kahir Ata, 1-2, Dârü'l-Kutubu'l-İlmiyye, Birinci Baskı, Beyrut 2012.
- İBN MANZUR**, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem b. Ali b. Ahmed el-Ensari, *Lisânu'l-Arap*, 1-20, Arabistan trs.
- İBN NUCEYM**, Zeynu'l-Abidin b. İbrahim, *el-Eşbah ve'n-Nezair*, Daru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.

- İBRAHİM**, Muhammed Hayri b. Muhammed Nazif, *Mecalisu Hayriyye ve Mefatihü İlmiyye*, Marif Umum Nazareti, İstanbul 1321.
- İBRAHİM**, Mustafa, vd., *el-Mucemu'l-Vesit*, Kahire 1976.
- İSFEHÂNÎ**, Ebu'l-Kasım, Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Rağıb, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an*, Daru'l-Marife, Beyrut, trs.
- İZUTSU**, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, trc: Süleyman Ateş, AÜİF Yayınları, Ankara 1975.
- İŞİK**, Harun, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan*, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy.13, Yıl. 2018.
- KARADAVİ**, Yusuf, *Keyfe Neteammelu Maa's-Sünneti'n-Nebeviyye*, Daru's-Şuruk, Kahire 2004.
- KARAMAN**, Hayrettin, vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 1-5, DİB Yayınları, Ankara 2007.
- KARAMAN**, Fikret, Karagöz, İsmail, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİBY., Ankara 2006.
- EL-KARİ**, Ali b. Sultan Muhammed, *Şerhu'l-Fıkhü'l-Ekber li Ebi Hanife en-Numan*, Daru'n-Nefis, İkinci Baskı, Dimeşk 2010.
- EL-KAZVİNÎ (İbn Mace)**, Ebi Abdullah Muhammed b. Yezid, *Sünenü İbn Mace*, Beytu'l-Efkâri'd-Devliyye.
- KILAVUZ A. Saim**, DİA "Cin", 1-44, TDV Yayınları, İstanbul 1993.
- *Ana Hatları ile İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, Ensar Neş. Otuzuncu Baskı, İstanbul 2018.
- KİTAB-I MUKADDES**, (Eski ve Yeni Ahit), İstanbul Matbacılık A.Ş, İstanbul 1969.
- KÖKSAL**, Asım, *İslam Tarihi*, 1-8, Köksal Yayınları, İstanbul 2005.
- KUTUP**, Seyyid, *Fi Zilali'l-Kur'an*, trc: Yakup Çiçek, 1-12, Hikmet Yayınları, İstanbul 2001.
- LAKKİNİ**, İbrahim b. İbrahim b. Hasan, *Şerhi Cevhereti't-Tevhid*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2013.

- MACDONALD**, D.B, İA “*Cin*”, 1-13, MEB. Yayınları, İstanbul 1963.
- MÂTURÎDÎ**, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Tevlatu Ehli Sünne*, 1-12, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Birinci Baskı, Lübnan 2005.
- MEHLUF**, Huneyn Muhammed, *Kelimatü'l-Kur'an Tefsir ve Beyan*, Mektebetu Abdu'l-Mecid Mirza, Mekke, trs.
- EL'MEVSUATU'L-FIKHIYYETU**, 1-45, Vizaretü'l- Evkaf ve Şunu'l-İslamiyye, Kuveyt 2012.
- MUHSİN**, Akil, *Âlimu Acaibu'l-Hayvan*, 1-2, y.y., trs.
- MUHSİN**, Demirci, *Tefsir Tarihi*, MÜİFV Yayınları, Dokuzuncu Baskı, İstanbul 2011.
- MÜSLİM**, Ebî'l-Hüseyin b. el-Haccac en-Nisaburî, *Sahih-i Muslim*, Beytu'l-Efkarî'd-Devliye, Arabistan 1998.
- PEZDEVÎ**, Ebû Yusr Muhammed, *Ehli Sünnet Akaidi*, trc: Şerafettin Gölçük, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1988.
- ER-RAZÎ**, Fahrettin, Muhammed, *et-Tefsiru'l Kebir*, 1-31, Daru'l-Fikr, Birinci Baskı, Lübnan 1981.
- *Kitabu'l-Erbain fi Usuli'd-Din*, thk: Ahmed Hicazi es-Seka, Daru'l-Ciil, Beyrut 2004.
- RIZÂ**, M. Reşit, *Tefsiru'l-Menar*, Üçüncü Baskı, Kahire 1959.
- SABUNÎ**, Nureddin Ahmed b. Mahmud b. Ebu Bekir, *Kitabu'l-Bidaye min'l-Kifaye fi'l-Hidaye fi Usuli'd-Din*, Daru'l-Maarif, İskenderiyye 1969.
- SARIÇAM**, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2007.
- ES-SEMERKANDÎ**, Nasr b. Muhammed b. İbrahim, *Tefsiru's-Semerkandî*, thk: Ali Muhammed Muavviz, Âdil Ahmed Abdu'l-Vûcud, Zekerya Abdu'l-Mecidun Nûni, Daru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Birinci Baskı, Lübnan 1993.
- SENA**, Cemil, *Hz. Muhammed'in Felsefesi*, Remzi Yayınları, İstanbul 1984.
- SE'ALİBÎ**, Ebu Mansur Abdülmelik b. Muhammed, *Fıkhu'l-Lüğa ve Sirru'l-Arabiyye*, thk: Yasin el-Eyyubiyy, Mektebetü'l-Asriyye, Birinci Baskı, Lübnan 2002.

- ES-SUYUTÎ**, Celaledin, *ed-Durru'l-Mensur et-Tefsiru bi'l-Mesur*, thrc. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Turkî, Abdu's-Sûndî Hasan Yemame, 1-15, Birinci Baskı, Kahire 2003.
-*es-Sahihu'l-Munteka min Laktu'l-Mercan fi Ahkami'l-Can*, thk: el-Arurî, Şakir Tevfik, Mektebetü'r-Rüşd, Amman 2004.
- ŞABAN**, Düzgün Ali, *Dinsel ve Mitolojik Yönleriyle Cin ve Şeytan Algımız*, Kelam Araştırmaları, sy. 10:2, Yıl. 2012.
- EŞ-ŞEVKANÎ**, Muhammed b. Ali, *Neylü'l-Evtar Min Esrari Müntekâ'l-Ahbâr*, 1-8, Mektebetu ve Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır, trs.
-*Fethu'l-Kadir*, 1-5, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2010.
- ŞAHİN**, M. Süreyya, DİA "Cin", 1-44, TDV Yayınları, İstanbul 1993.
- ŞARANÎ**, Muhammed b. Abdu'l-Vehhab, *Kitabu Keşfi'l-Hicâb ve'r-Rân an Vechi Es'ileti'l-Cân*, Daru İbn Zeydûn, Birinci Baskı, Beyrut tsz.
- ŞİBLÎ**, Bedrud'din Muhammed b. Abdullah, *Cinlerin Esrari*, (*Akamu'l-Mercan fi Ahkami'l-Cann*) trc: Muhammed Ferşâd, Saray Yayınları, İstanbul, 1997.
- ŞENKİTÎ**, Muhammedü'l-Emin b. Muhammed'ü'l-Muhtarü'l-Cekniy, *Edvau'l-Beyan fi İzahi'l-Kurani bi'l-Kuran*, thk: Bekir b. Abdillâh Buzeyd, 1-9, Daru'l-İlmu'l-Fevaid, Cidde, trs.
- NASSAR**, Adil Muhiddin, *er-Rukyetu Mine'l-Cini ve Min Ayni'l-İnsan*, Daru'l-Vatan, Birinci Baskı, Riyad 1413.
- NAİM**, Babanzâde Ahmet- Kamil Miras, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 1-12, DİB Yayınları, Ankara 1978.
- NAZİLÎ**, Muhammed Hakkı, *Hazinetü'l-Esrar Celiletü'l-Ezkar*, Misteru'l-Muhmiyye, Birinci Baskı, y.y., 1306.
- EN-NESEFÎ**, Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed, *Bahru'l-Kelam*, Daru'l-Farfur, İkinci Baskı, Dimeşk 2000.
-*Tebisiretu'l-Edille*, thk: Hüseyin Ata, DİBY, Ankara 1993.

- EN-NESEFÎ**, Ebu'l-Berekaat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Tefsiru'n-Neseфі Medariku't-Tenzil ve Hakiku't-Tevil*, 1-3, thk: Yusuf Ali Beryuyi, Dar İbn Katheer, Sekizinci Baskı, 2018 Beyrut.
- EN-NESÂİ**, Ebû Abdu'r-Rahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünenü'n-Nesâî*, Beytu'l-Efkârid-Devliyye, Arabistan tsz.
- NEVAFİL**, Abdu'r-Rezzak, *Alimu'l-Cinni ve'l-Melaike*, y.y., trs.
- NURBAKÎ**, Haluk, *Kur'an'ı-Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, TDV Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara 1989.
- TANTAVÎ**, Muhammed Seyyid, *Tefsiru'l-Vasit*, 1-15, Daru'n-Nedve, Birinci Baskı, Kahire 1997.
- ET-TABERÎ**, Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1-13, Lubnan 2009.
- ET-TABERÎ**, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *el-İzah fi Usuli'd-Din ve Kavaidihi*, thk: Muhammed Seyyid, Daru'l-Hadis, Kahire 2010.
- TİRMİZÎ**, Ebi İsa Muhammed b. Sureti't-Tirmizî, *Camiu't-Tirmizî*, Beytu'l-Efkâri'd-Devliyye, tsz, Arabistan.
- UZUN**, Tacettin ve Arkadaşları, *Anlatımlı Belağat*, Sebat Ofset Matbası, Birinci Baskı, Konya 2008.
- VELİZAR**, İbn Şâhzeddin, *el-Cin fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*, Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut 1996.
- WATT**, Willim Wontgomery, *Dünya'da İslam Vahyi*, trc: Mehmet Aydın, Hülbe Yayınları, Ankara 1982.
- YAZICI**, Hayati, Dini Kaynaklar ve Kültür Bağlamında Cinler, Cumhuriyet Üniversitesi Dergisi, sy. 21(3), Yıl. 2017.
- YAZIR**, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 1-9, Eser Neşriyat, İstanbul 1979.
- YEŞİL**, Veysel Olkan, *İslam İnançında Cinler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır 2011.

EZ-ZAHİRÎ, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed et-Tahiri el-Endulusi, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal*, y.y., tsz.

ZEMAŞERÎ, Carullah Mahmud b. Ömer, *el-Küşşaf an Hakaiku't-Tenzil*, Daru'l-Marife, Beyrut 2009.

ZEYDAN, Abdülkerim, *el-Medhal li diraseti's-Şeriyati'l-İslamiyye*, Müessesetü'r-Risaleti Naşirûn, Birinci Baskı, Lübnan 2018.

ZBİNDEN, Ernst, *İslamda ve Eski Ortadoğuda Cin ve Ruh İnançları*, trc. Ekrem Sarıkçıoğlu, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul trs.

EZ-ZUHEYLÎ, Vehbe, *et-Tefsirû'l-Vasit*, Daru'l-Fikri bid-Dimeşk, Birinci Baskı, Beyrut 2001.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı : Mustafa
Soyadı : KILIÇ
T.C. Kimlik No : 46462463724
Doğum Tarihi ve Yeri : 04.26.1985, KAYSERİ
Medeni Durumu : Bekâr
Tel : 05383008125
E-posta : Musstaffa_1985@hotmail.com
Yazışma Adresi : Fatih Mah. Kanal Cad, Kâhya Apt. No: 4 Kocasinan/
KAYSERİ

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Ali Rıza Özderici İHL	2001
Lisans	Anadolu Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü	2009

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2004-	Diyanet İşleri Başkanlığı	İmam-Hatip

YABANCI DİL

İngilizce